HESSE

Gertrud • Rosshalde
Ultima vară a lui Klingsor

RAO

Hermann Hesse

Gertrud-Rosshalde-Ultima vară a lui Klingsor

1955

*Traducere **Mariana Bărbulescu** și **Hans Neumann***

CUPRINS

Gertrud

(1910)

CAPITOLUL ÎNTÂI

Dacă mă uit în urmă, din afară, la viaţa mea, ea nu pare deosebit de fericită. Și totuși, cu-atât mai mult nu-mi este îngăduit s-o numesc nefericită, cu toate greşelile ei. La urma urmelor, este chiar o mare nechibzuință să-ţi pese prea mult de fericire sau nefericire, pentru că îmi închipui că aş renunţa mai greu la cele mai nefericite zile din viaţă decât la toate cele fericite. Dacă, într-o viaţă de om, are vreun rost să accepţi inevitabilul în mod conştient, să savurezi cum se cuvine binele și răul și să-ţi cucerești, pe lângă destinul exterior, unul lăuntric, mai adevărat, neîntâmplător, atunci înseamnă că viaţa mea nu a fost săracă şi nici rea. Dacă destinul exterior a trecut peste mine, ca peste toţi ceilalţi, inevitabil și de zei rânduit, soarta mea lăuntrică a fost chiar opera mea, a cărei dulceaţă sau amărăciune mi se cuvin și pentru care gândesc să-mi iau toată răspunderea.

Uneori, în anii tinereţii, mi-am dorit să fiu poet. Dacă aş fi, n-aş rezista tentaţiei să-mi urmăresc viaţa până în umbrele delicate ale copilăriei şi până la izvoarele dragi, păzite cu tandreţe, ale primelor mele amintiri. Dar așa, această avere îmi este mult prea dragă și sfântă ca să doresc s-o risipesc, cumva, eu însumi. Despre copilăria mea se poate spune doar că a fost frumoasă și senină; mi s-a dat libertatea să-mi descopăr singur înclinaţiile şi talentele, să-mi stârnesc eu însumi cele mai intime bucurii şi dureri şi să privesc viitorul, nu ca pe o putere străină, venită de sus, ci ca pe o speranţă şi un câştig al propriilor mele forţe. Aşa am trecut neatins prin şcoli, fiind socotit un elev nu foarte iubit și puţin înzestrat, dar totuși la locul lui, care a fost lăsat în cele din urmă în voia sa, deoarece nu părea să suporte influenţele puternice.

Cam de pe la şase sau şapte ani am înţeles că, dintre toate forţele invizibile, muzica era cea menită să pună stăpânire pe mine și să mă conducă. Din acel moment am avut propria mea lume, refugiul meu și

cerul meu, pe care nimeni nu mi-l putea lua sau îngusta și pe care nu doream să-l împart cu nimeni. Eram muzician, deşi n-am învăţat să cânt la vreun instrument înainte de doisprezece ani și nici nu m-am gândit că aş vrea mai târziu să-mi câştig pâinea, făcând muzică.

Așa a rămas de atunci, fără vreo schimbare importanta și, de aceea, când privesc în urmă, viaţa mea nu mi se pare plină de culoare şi de forme, ci, de la bun început, în armonie cu o notă fundamentală şi orientată după o singură stea. Oricât de bine sau de rău îmi mergea altfel, viaţa mea lăuntrică a rămas neschimbată. Puteam să plutesc vreme îndelungată pe ape străine mie, să nu ating vreo partitură sau un instrument și totuși, în orice clipă, purtam o melodie în sânge și pe buze, o cadenţă şi un ritm în respiraţie şi în viaţă. Oricât de lacom aş fi căutat pe alte căi mântuirea, uitarea şi eliberarea, oricât aş fi tânjit după Dumnezeu, după recunoaștere și liniște, numai în muzică le-am găsit mereu pe toate. Nu era nevoie să fie Beethoven sau Bach: faptul că există muzică pe lume, că un om poate fi. Uneori tulburat până în adâncul inimii sale de cadenţe şi străbătut de armonii a însemnat pentru mine, iarăși și iar, o profundă consolare și un temei al întregii existenţe. O, muzica! îţi vine în minte o melodie, o cânţi fără glas, doar în sinea ta, îţi scalzi toată fiinţa în ea, ea pune stăpânire pe toate forțele și mișcările tale – și, în acele clipe în care trăiește în tine, stinge tot ce este întâmplător, rău, brutal, trist în fiinţa ta, face ca lumea să răsune o dată cu tine, ușurează povara și dă aripi încremenirii! Toate acestea le poate face melodia unui cântec popular! Dar armonia! Până și simpla îmbinare armonioasă de sunete pure într-un acord, cum ar fi dangătul clopotelor, umple sufletul de graţie şi încântare şi se înteţeşte cu fiecare sunet care i se alătură și uneori poate să aprindă inima și s-o facă să tremure de plăcere, cum nicio altă voluptate nu poate.

Dintre toate imaginile fericirii pure, pe care și le-au închipuit popoarele şi poeţii, cea mai aleasă şi mai profundă mi s-a părut, întotdeauna, cea a ascultării armoniei sferelor. Aici rătăceau visele mele cele mai tainice și mai prețioase – ca timp de o bătaie de inimă să aud întreaga alcătuire a universului şi a vieţii răsunând în armonia lor secretă, înnăscută. Ah, şi de ce poate fi viaţa atât de încâlcită, de plină de dezacorduri şi de mincinoasă, cum de pot exista neadevărul, răutatea, invidia și ura între oameni, când și cel mai mărunt cântec şi

cea mai neînsemnată muzică predică atât de limpede că puritatea, armonia și jocul frățesc al sunetelor clar armonizate deschid porţile cerului! Și cum pot eu să dojenesc pe cineva și să mă mânii, când eu însumi, cu toată bunăvoinţa, n-am reușit să fac din viaţa mea un cântec, o muzică pură! în străfundul sufletului simt îndemnul ferm, setea nepotolită de întrupare şi stingere a sunetelor, pure, plăcute, purtătoare de fericire; dar zilele mele sunt stăpânite de hazard și disarmonie, și încotro mă îndrept și oriunde bat, de nicăieri răspunsul nu vine limpede și puternic.

Destul, vreau acum să povestesc. Dacă mă gândesc pentru cine scriu aceste pagini, cine are, de fapt, atâta putere asupra mea încât să-mi poată cere să mă destăinui și să-mi sfărâme însingurarea, atunci trebuie să rostesc un nume drag de femeie, care nu numai că are cuprinsă în sine o mare parte din viața și din destinul meu, dar poate sta, de asemenea, ca un astru și ca un simbol ales deasupra tuturor.

CAPITOLUL AL DOILEA

Abia în ultimii ani de școala, când toți colegii mei începură să vorbească despre viitoarele lor meserii, am căutat și eu să mă gândesc la asta. Ideea de a-mi face o meserie și un câștig din muzică era, de fapt, departe de mine; și totuşi nu mă puteam gândi la o altă îndeletnicire, care să mă bucure. Negustoria sau alte meşteşuguri pe care mi le propunea tata nu mă dezgustau, ele îmi erau doar indiferente. Dar cum colegii mei se mândreau într-atât cu meseriile alese de ei – poate c-a fost și un glas lăuntric care a încercat să mă convingă –, mi s-a părut totuşi nimerit şi drept să-mi fac o meserie din ceea ce oricum îmi umplea gândurile și era singurul lucru care mă bucura cu adevărat. Mi-a fost de folos faptul că de la doisprezece ani începusem să cânt la vioară și că, sub îndrumarea unui profesor bun, învățasem ceva așa cum trebuie. Oricât de mult s-a împotrivit tata și oricâtă teamă i-a fost să-și vadă unicul fiu luând-o pe drumul nesigur al vieţii de artist, tocmai împotrivirea sa a fost cea care mi-a înteţit voința, iar profesorul, care mă îndrăgea, mi-a susţinut dorința pe măsura puterilor sale. În cele din urma tata a cedat — mi-a cerut doar, pentru a-mi pune la încercare stăruința și cu speranța că-mi voi schimba ideile, să fac încă un an de școala, pe care l-am ispășit până la capăt cu destulă răbdare și în timpul căruia am devenit și mai sigur de dorința mea.

În acest ultim an de școală m-am îndrăgostit, pentru prima oară, de o tânără și drăguță domnișoară, din cercul nostru de cunoştinţe. Fără a o vedea prea des și chiar fără a dori prea mult acest lucru, am savurat și am îndurat, ca într-un vis, dulcile tresăriri ale primei iubiri. Și, în acea vreme, fiindcă mă gândeam toată ziua, la fel de mult, la muzica și la dragostea mea, iar noaptea nu puteam dormi de-atâta minunată tulburare, am reţinut, fiind pentru prima oară conştient de asta, melodii care mi-au venit în minte, două cântecele pe care am încercat să le notez. Asta m-a umplut de o sfioasă dar intensă încântare,

dincolo de care aproape că am uitat cu totul de copilăroasele mele suferințe amoroase. Între timp am auzit că iubita mea lua ore de canto și am fost foarte dornic s-o ascult o dată cântând. După luni de zile dorinţa mi-a fost împlinită, în casa părinţilor mei, la o serată. Drăgălașa domnișoară a fost invitată să cânte, s-a împotrivit cu străşnicie, dar până la urmă a trebuit totuși s-o facă, iar eu am aşteptat momentul cu o imensă încordare. Un domn acompania la micuțul nostru pian; a cântat câteva măsuri și ea a început. Ah, cânta prost, întristător de prost și, încă în timp ce cânta, uluirea și chinul mi s-au preschimbat în milă și apoi în veselie și, de atunci încolo, am scăpat de acest amor.

Am fost un elev răbdător și nu tocmai lipsit de râvnă, dar nu unul bun, iar în ultimul an nu mi-am mai dat chiar deloc silința. Vina nu o purta indolența și nici faptul că eram îndrăgostit, ci o stare de visare și nepăsare juvenilă, o amorţeală a simţurilor şi a minţii, care, numai din când în când, era întreruptă brusc și cu violență atunci când unul dintre minunatele ceasuri de plăcere creatoare timpurie mă învăluia ca o boare ameţitoare. Atunci mă simţeam înconjurat de un aer nespus de clar, cum e cristalul, în care visarea și lâncezeala nu erau posibile, în care toate simţurile, ascuțite și atente, se așezau la pândă. Ceea ce s-a născut în acele ore a fost puțin, poate zece melodii și începutul câtorva forme armonice; însă aerul acelor ceasuri nu l-am mai uitat niciodată, aerul acela nespus de clar, aproape rece, și acea concentrare încordată a gândurilor, pentru a da unei melodii adevărata, unica mişcare şi dezlegare, care nu mai era întâmplătoare. Mulțumit nu eram de aceste mici realizări și nu le-am socotit niciodată valoroase și reușite, însă am înțeles că în viața mea nimic nu va fi la fel de preţios şi de important ca revenirea unor asemenea ceasuri de puritate și de creaţie.

Pe lângă acestea am cunoscut și zile de exaltare, când improvizam la vioară și mă bucuram de beţia fanteziilor trecătoare şi a dispozițiilor sufletești pline de culoare. Am ştiut însă curând că asta nu era creaţie, ci o joacă și o desfătare de care trebuia să mă păzesc. Am observat că una este să-ți urmezi visele și să savurezi ore îmbătătoare și cu totul altceva să înfrunţi în luptă, neînduplecat și senin, ca pe un duşman, tainele formei. Și am observat, încă de pe atunci, că o creaţie

adevărată însingurează și cere de la noi ceva ce trebuie scăzut din plăcerile vieții.

În sfârșit am fost liber, școala o lăsasem în urmă, îmi luasem rămas bun de la părinți și începusem o nouă viață ca student al conservatorului din capitală. Așteptările mele erau mari și eram convins că voi fi un bun elev al școlii de muzică. Spre marele meu regret, lucrurile au stat însă altfel. Mi-era greu să urmăresc toate cursurile, orele de pian, pe care trebuia să le iau acum, s-au dovedit a fi doar un mare chin și, în curând, tot acest studiu mi-a apărut în față ca un munte de neurcat. Firește că nu mă gândeam să renunț, dar eram dezamăgit și intimidat. Îmi dădeam seama acum că, în ciuda modestiei mele, mă considerasem totuși un fel de geniu și subapreciasem, în chip îngrijorător, eforturile și greutățile drumului către artă. În plus, îmi pieri cu totul cheful de a mai compune, fiindcă acum vedeam, la cea mai măruntă temă, doar munți de dificultăți și de reguli; am învățat astfel să nu mai am deloc încredere în ceea ce simțeam și n-am mai știut dacă în mine mai era măcar o scânteie de forță proprie. Prin urmare m-am resemnat, am devenit mic și trist, îmi făceam treaba nu cu mult altfel decât mi-aş fi făcut-o înt-un birou sau într-o altă școală, silitor și fără bucurie. Să mă plâng n-aveam voie – cu-atât mai puțin în scrisorile către cei de-acasă – și atunci mi-am continuat calea începută într-o tăcută dezamăgire și mi-am propus să devin măcar un violonist așa cum trebuie. Am exersat și-am exersat, am înghițit grosolăniile și batjocura profesorilor, i-am văzut pe alții, pe care nu i-aş fi crezut în stare, progresând cu ușurință și culegând laude și mi-am coborât și mai mult ținta. Fiindcă nici cu cântatul la vioară lucrurile nu stăteau chiar atât de bine, încât să fi putut fi mândru de mine și să-mi fie îngăduit să mă gândesc cumva la virtuozitate. Totul arăta că, din mine, ar fi putut să iasă, la nevoie, după multă strădanie, un meșteşugar folositor, care cântă la umila sa vioară fără să se facă de râs, dar nici întru cinstirea sa, într-o mică orchestră oarecare și care astfel își câștigă pâinea.

Așa a fost acea perioadă, pe care mi-o dorisem cu atâta înfocare și de la care așteptasem totul, singura din viața mea în care am fost părăsit de spiritul muzicii, mergând pe căi lipsite de bucurie și ducându-mi zilele fără sunet și fără ritm. Acolo unde căutasem

plăcere, înălţare sufletească, strălucire și frumuseţe am găsit doar pretenţii, reguli, îndatoriri, greutăţi și primejdii. Dacă-mi venea în minte ceva muzical, era fie banal și arhicunoscut, fie contrazicea vădit toate legile artei și nu putea, prin urmare, sa aibă vreo valoare. Atunci am dat la o parte toate gândurile măreţe și toate speranţele. Eram unul dintre miile de oameni care se apropie de artă cu multă îndrăzneală tinerească, dar care nu mai face faţă, când totul devine serios.

Această stare a durat aproape trei ani. Aveam peste douăzeci de ani, greșisem în mod evident în alegerea meseriei și-mi continuam drumul început numai de rușine și dintr-un sentiment al datoriei. Nu mai ştiam nimic despre muzică, ci doar despre exerciţii de digitaţie, teme grele, contradicţii în ştiinţa armoniei, lecţii împovărătoare de pian la un profesor zeflemitor, care vedea în toate strădaniile mele doar o pierdere de vreme.

Dacă vechiul ideal n-ar fi rămas ascuns, dar încă viu în mine, m-aş fi putut simţi de-a dreptul bine în anii aceia. Eram liber și aveam prieteni, eram un tânăr arătos și înfloritor, fiul unor părinţi înstăriţi. Au fost clipe când mă bucuram de toate acestea, au fost zile vesele, iubiri trecătoare, chefuri, călătorii de vacanţă. Dar n-am fost în stare să mă mângâi cu asta, să dau repede deoparte îndatoririle și să mă bucur, înainte de toate, de tinereţea mea. Fără să ştiu, în ceasurile de neatenţie, dorul meu se îndrepta cu nerăbdare tot spre steaua artei și nu mi-a fost cu putinţă să-mi uit și să-mi adorm dezamăgirea. O singură dată mi-a reușit pe de-a-ntregul.

A fost cea mai nesăbuită zi din nesăbuita mea tinereţe. Pe vremea aceea mă ţineam după o elevă a vestitului profesor de canto H. Se pare că și ei îi mergea ca și mie: venise cu mari speranţe, dăduse peste profesori severi, nu era obişnuită cu munca și, până la urmă, a crezut chiar că-și pierde și vocea. A trecut uşor peste asta, flirta cu noi, colegii, și știa cum să ne scoată din minţi, lucru care nu era, firește, prea greu. Avea acea frumuseţe plină de temperament și de culori vii, care se ofilește repede.

Această frumoasă Liddy mă recucerea mereu cu cochetăria ei naivă, ori de câte ori o vedeam. N-am fost niciodată îndrăgostit multă vreme de ea, adesea o uitam cu totul, dar când eram lângă ea, dragostea mă năpădea din nou. Se juca cu mine, cum o făcea și cu alţii, ne provoca,

își gusta din plin puterea ce o avea asupra noastră și-și punea în joc ea însăși doar senzualitatea iscoditoare a tinereţii sale. Era foarte frumoasă, dar numai când vorbea și se mișca, sau când râdea cu glasul ei cald și profund, când dansa sau când se desfăta cu gelozia admiratorilor săi. Ori de câte ori mă întorceam de la o petrecere, la care o văzusem, râdeam singur de mine și-mi dovedeam că unui om de felul meu îi era imposibil s-o iubească cu-adevărat pe această îmbietoare maestră într-ale bucuriilor vieţii. Uneori însă reușea din nou să mă tulbure, peste măsură, cu un gest, cu un cuvânt șoptit, încât jumătate de noapte stăteam înfierbântat și fără astâmpăr în preajma locuinţei ei.

Am avut atunci o scurtă perioadă de zburdălnicie și de exuberanţă, pe jumătate silită. După zile întregi de deprimare și de liniște apăsătoare, tinereţea mea cerea cu patimă agitaţie și încântare și atunci umblam cu câţiva colegi de aceeași vârsta după petreceri și farse. Treceam drept niște scandalagii veseli, nebunatici, ba chiar periculoși, ceea ce nu era cazul meu, și ne bucuram faţă de Liddy și micul ei cerc de o îndoielnică, dar totuși dulce glorie. Cât, din purtarea asta, era pornire tinerească adevărată și cât insensibilizare voită, nu mai pot spune astăzi, deoarece am lăsat cu totul în urmă, de multă vreme, acele stări și orice fel de apucături tinerești. Dacă totuși am întrecut, cumva, măsura, atunci am plătit pentru asta. Într-o zi de iarnă, când nu erau cursuri, am ieșit în afara orașului împreună, opt sau zece tineri, printre care și Liddy cu trei prietene. Aveam sănii, a căror folosire trecea pe atunci încă drept o distracţie pentru copii, și am căutat pârtii bune de săniuș pe drumurile și povârnișurile fâneţelor din împrejurimile deluroase ale orașului. Îmi amintesc exact ziua aceea, era potrivit de rece, din când în când apărea soarele, câte un sfert de oră, aerul tare mirosea minunat a zăpadă. Fetele arătau minunat, cu hainele și baticurile lor colorate pe fundalul alb, aerul aspru era ameţitor, iar mișcarea vioaie, în atmosfera proaspătă, o plăcere. Micul nostru grup era în cea mai veselă dispoziţie, se auzeau din când în când nume hazlii și tachinării, li se răspundea cu bulgări de zăpadă și se iscau mici războaie, până când, înfierbântaţi și plini de zăpadă, ne opream și trebuia să ne tragem sufletul o vreme înainte de a reîncepe. A fost construită, asediată și cucerită o mare cetate de

zăpadă și, între timp, am mai făcut și câte un drum cu sania, în josul vreunei pajiști povârnite.

La prânz, când ni se făcuse o foame îngrozitoare de-atâta alergătură, am căutat și am găsit un sat și un han bun, am cerut supe și fripturi, ne-am făcut stăpâni pe pian, am cântat, am strigat, am comandat vin și grog. Mâncarea a venit și a fost întâmpinată sărbătorește, vinul bun a curs din belșug, apoi fetele au dorit cafea, în vreme ce noi gustam lichiorurile. Erau niște țipete și-un zgomot de petrecere în mica încăpere de ne fumegau capetele, la toți. Eu am stat tot timpul aproape de Liddy care, fiind mărinimoasă în acea zi, mi-a acordat favoruri deosebite. Înflorea plină de splendoare în acea atmosferă de desfătare și amețeală, ochii ei frumoși străluceau și fata îngăduia alintări pe jumătate îndrăznețe, pe jumătate temătoare. A început un joc cu gajuri, în care cei pedepsiți trebuiau să plătească imitându-l la pian pe câte unul dintre profesorii noștri, unii însă și cu săruturi al căror număr și calitate erau îndeaproape observate.

Când am părăsit hanul, aprinși și zgomotoși, și am luat-o pe drumul spre casă, era încă după-amiază, devreme, dar începuse să se întunece puțin. Ne-am zbenguit, din nou, ca niște copii dezlănțuiți prin zăpadă, întorcându-ne spre oraș fără graba, prin înserarea care se lăsa încet. Am izbutit să rămân lângă Liddy, luându-mi acum rolul de cavaler al ei, nu fără protestele celorlalți. Am tras-o cu sania mea, din când în când, și am păzit-o, cât am putut, de atacurile repetate cu bulgări de zăpadă. În cele din urmă am fost lăsați în pace, fiecare fată și-a găsit perechea și numai doi domnișori, rămași singuri, au mers pe lângă noi, tachinându-ne, cu vădite intenții războinice. Nu mai fusesem niciodată cu simțurile atât de tulburate și atât de nebunește îndrăgostit ca în acele ceasuri; Liddy mă luase de braț și-mi îngăduia s-o trag ușor spre mine, în timpul mersului. În vremea asta a fost când vorbăreață, flecărind în amurg, când tăcea lângă mine fericită și — cum mi se părea — plină de promisiuni. Ardeam și eram hotărât să profit de ocazie, cât eram eu în stare, sau cel puțin să păstrez, cât se poate de mult, această stare de intimitate afectuoasă. Și nimeni n-a avut nimic împotrivă când, foarte aproape de oraș, am propus încă un ocol și am pornit pe un drum de costișă care înconjura valea, într-un semicerc, generos în priveliști ample asupra râului și a orașului, care

sclipea deja, din adânc, cu șiruri lucitoare de felinare și mii de lumini roșii.

Liddy era încă la brațul meu și mă lăsa să vorbesc, primea râzând exaltarea mea dogoritoare, și părea totuși să fie și ea adânc tulburată. Dar când am tras-o spre mine, forțând-o cu blândețe, și am vrut s-o sărut, s-a desprins și a sărit într-o parte.

— Priviți, a strigat răsuflând ușurată, pe pajiștea asta în jos trebuie să mergem cu sania! Sau eroului îi e teamă cumva?

M-am uitat în jos și am fost uimit fiindcă panta era atât de abruptă, încât o clipă mi-a fost într-adevăr groază de-o cursă atât de îndrăzneață.

— Nu se poate, am spus repede, e deja mult prea întuneric.

A sărit imediat la mine disprețuitoare și mânioasă, m-a făcut fricos și a jurat că va coborî singură povâmișul, dacă eram prea laș să vin cu ea.

— Firește că ne vom răsturna, a spus râzând, dar asta e tocmai partea cea mai distractivă din tot drumul.

Fiindcă mă provoca astfel, mi-a venit o idee.

— Liddy, am spus încet, mergem. Dacă ne răsturnăm, ai voie să mă freci cu zăpadă, dacă însă ajungem cu bine jos, îmi cer și eu plata.

A râs doar și s-a așezat pe sanie. Am privit-o în ochi – luceau cald și vesel – m-am așezat chiar în față, i-am cerut să se țină strâns de mine și am pornit. Am simțit cum m-a cuprins încrucișâdu-și mâinile pe pieptul meu și am vrut să-i mai strig ceva, dar n-am mai putut. Povârnișul era atât de abrupt încât am avut senzația că mă prăvălesc în gol. Imediat am căutat pământul cu tălpile, pentru a opri sau pentru a ne răsturna totuși, fiindcă, dintr-o dată, inima îmi fusese cuprinsă de o teamă cumplită pentru Liddy. Era însă prea târziu. Sania zbura la vale, de neoprit, simțeam doar pe față un torent rece, mușcător, de zăpadă răscolită, apoi am mai auzit-o pe Liddy țipând înfricoșată, și după aceea nimic. O lovitură cumplită, ca de baros, mi-a nimerit creștetul, undeva aveam o durere sfredelitoare. Ultima senzație pe care am avut-o a fost cea de frig.

Cu această scurtă și necugetată cursă cu sania mi-am plătit poftele tinerești și nechibzuința. După asta, împreună cu multe altele, mi-a dispărut și dragostea pentru Liddy.

Am fost scutit de zarva și agitația îngrijorată care a urmat accidentului. Pentru ceilalți a fost un moment chinuitor. Au auzit-o pe Liddy țipând, au ris și au strigat de sus, tachinându-ne, spre întunericul în care ne aflam, și-au dat seama, în cele din urmă, că s-a întâmplat ceva rău, au coborât cu greutate și au avut nevoie de-un răgaz până ce și-au revenit din starea de amețeală și veselie, pentru a putea să judece. Liddy era palidă și pe jumătate leșinată, însă nevătămată, doar mănușile îi erau rupte și mâinile ei fine și albe erau zdrelite și însângerate. Pe mine m-au dus de acolo crezându-mă mort. Mai târziu am încercat zadarnic să regăsesc mărul sau părul de care se zdrobiseră sania și oasele mele.

S-a crezut că suferisem o comoție cerebrală, dar lucrurile nu stăteau chiar atât de rău. Capul și creierul fuseseră, într-adevăr, afectate și a durat foarte mult până ce mi-am venit, din nou, în simțiri, la spital, însă rana se vindeca și creierul se odihnea. În schimb, piciorul stâng, fracturat în mai multe locuri, n-a vrut să se refacă în totul. De atunci sunt un infirm, care nu mai poate păși și nicidecum alerga sau dansa, ci doar șchiopăta. Astfel tinereții mele i-a fost arătat, pe neașteptate, un drum spre un ținut mai liniștit, pe care am pornit, nu fără rușine și fără împotrivire. Însă am apucat-o totuși pe el și câteodată mi-e ca și cum n-aș vrea ca din viața mea să lipsească, cumva, acel săniuș pe înserate și urmările sale.

Fireşte că spun asta gândindu-mă mai puțin la piciorul zdrobit decât la celelalte urmări ale acelui accident, care au fost cu mult mai favorabile și mai îmbucurătoare. Oricare ar fi fost cauza, nenorocirea însăși, cu spaima sa și perspectiva întunericului, sau zăcutul îndelungat, nemișcarea și meditațiile luni de-a rindul – tratamentul mi-a făcut bine.

Începutul acelui îndelungat răstimp de repaus, cam prima săptămână, a dispărut cu totul din amintirea mea. Am fost multă vreme inconștient și, chiar și după revenirea definitivă, slăbit și indiferent. Venise mama și a rămas să mă vegheze zi de zi cât am stat în spital. Când o priveam și schimbam cu ea câteva cuvinte părea senină și aproape veselă, deși, după cum am aflat mai târziu, se temea pentru mine, și nu atât pentru viața, cât pentru judecata mea. Uneori sporovăiam îndelung în cămăruța liniștită, luminoasă, de spital. Dar

legăturile noastre nu fuseseră niciodată prea profunde; totdeauna ţinusem mai mult cu tata. Acum eram amândoi îmbunaţi — ea de milă, eu de recunoştinţă – şi dispuşi la împăcare, dar ne obişnuiserăm de prea multă vreme cu o aşteptare reciprocă şi cu o pasivitate indiferentă, pentru ca acum bunăvoinţa abia trezită să-şi fi putut găsi drumul către cuvintele noastre. Ne priveam mulţumiţi unul pe altul şi lăsam lucrurile nerostite. Ea era din nou mama mea, fiindcă zăceam bolnav şi mă putea îngriji; iar eu o priveam din nou cu sentimente de copil şi uitam deocamdată de toate celelalte. Mai târziu, fireşte, relaţiile noastre au revenit la ceea ce fuseseră înainte, iar noi ne-am ferit să vorbim prea mult despre timpul petrecut în spital, fiindcă ne simţeam amândoi stânjeniţi.

Treptat am început să nu mai iau în seamă starea în care mă aflam şi după ce am depăşit perioada de febră şi am părut liniştit, medicul nu mi-a mai ascuns faptul că îmi va rămâne, pentru totdeauna, o amintire de la acea cădere. Mi-am văzut tinereţea, pe care nici n-apucasem s-o savurez în mod conştient, dureros mutilată şi sărăcită şi am avut tot timpul să mă obişnuiesc cu asta, fiindcă a trebuit să stau în pat încă un sfert de an.

Am căutat, aşadar, cu înfrigurare, să-mi cuprind cu mintea situaţia şi să-mi fac o imagine a viitorului, dar n-am ajuns prea departe. Nu eram încă în stare de prea multe gânduri, oboseam repede şi mă cufundam într-o visare odihnitoare prin care natura mă ferea de frică şi deznădejde şi-mi dădea liniştea de care aveam nevoie ca să mă vindec. Oricum nenorocul avut m-a chinuit ceasuri în şir, fără ca să-mi fi putut născoci vreo consolare vrednică de luat în seamă.

Într-o noapte s-a întâmplat să mă trezesc după câteva ceasuri de dormitare. Mi se părea că visasem ceva frumos şi mă străduiam să-mi aduc aminte ce anume, dar în zadar. Mă simţeam ciudat de bine şi de liber, ca şi cum aş fi învins şi depăşit tot ce fusese neplăcut. Şi cum stăteam culcat şi mă gândeam şi simţeam adiind în jurul meu unde uşoare, aducătoare de sănătate şi de mântuire, mi s-a ivit pe buze o melodie, aproape imperceptibilă, pe care am îngânat-o în continuare şi nu m-am mai oprit şi, pe neaşteptate, muzica m-a privit din nou, ca o stea ieşită din întuneric, de care mă înstrăinasem atâta vreme, şi inima mi-a bătut în ritmul ei, şi întreaga mea fiinţă a înflorit şi a

respirat un aer nou, curat. Nu-mi dădeam seama, era pur și simplu acolo și mă străbătea domol, ca și cum coruri îndepărtate mi-ar fi cântat încet.

Cu acest sentiment întru totul proaspăt am adormit din nou. Dimineața am fost vesel și senin cum nu mai fusesem de multă vreme. Mama a observat și m-a întrebat care era motivul bucuriei mele. Am chibzuit și, după o vreme, i-am spus că nu mă mai gândisem de mult la vioara mea, că acum îmi venise din nou în minte și că mă bucuram visând la ea.

— Dar nu vei mai putea cânta încă mult timp la ea, mi-a spus ea, puțin îngrijorată.

— Nu face nimic, chiar dacă n-aș mai putea cânta niciodată. Nu m-a înțeles și nici n-am putut să-i explic. Dar a observat că-mi merge mai bine și că nu mă pândește nicio primejdie, din spatele acestei voioșii. După câteva zile a început din nou să vorbească despre asta, cu precauție.

— Ia spune, cum mai stai, de fapt, cu muzica? Aproape că am crezut că ți-a trecut cheful de ea, și tata a vorbit cu profesorii tăi. Nu vrem să ne amestecăm, acum și mai puțin..., dar suntem de părere că dacă te-ai înșelat cumva și ai vrea mai bine să renunți, s-o faci și să nu rămâi aici din încăpățânare sau de rușine. Ce crezi?

Atunci mi-am amintit din nou de toată perioada de înstrăinare și dezamăgire. Am încercat să-i povestesc mamei cum mi-a fost și a părut să înțeleagă. Acum însă, i-am zis, devenisem din nou mai sigur pe motivele mele și nici într-un caz nu voiam să fug așa, ci să-mi închei mai întâi studiile. Așa a rămas, deocamdată. În adâncul sufletului meu, unde această femeie nu putea pătrunde cu privirea, era numai muzică. Indiferent dacă reușeam sau nu cu cântatul la vioară, eu auzeam din nou lumea sunând ca o operă frumoasă și știam că, în afara muzicii, nu exista altă salvare pentru mine. Dacă starea mea nu-mi mai îngăduia să cânt vreodată la vioară, atunci trebuia să renunț, poate că trebuia să-mi caut altă ocupație și să devin, poate, vânzător; dar toate astea nu erau prea importante, ca vânzător, sau orice altceva, n-aș simți mai puțin muzica și aș trăi și respira în muzică. Aș compune din nou! Nu gândul la cântatul la vioară mă bucura, cum îi spusesem mamei mele, ci facerea muzicii, creația mă făcea să tremur de

nerăbdare. Deja simţeam revenind vibraţiile sonore ale unor adieri limpezi, răcoarea intensă a gândurilor, ca odinioară, în ceasurile mele cele mai bune; și mai simţeam că, pe lângă asta, un picior schilod şi alte necazuri au mai puţină însemnătate.

Începând de atunci am fost învingător, și ori de câte ori dorințele mele au mai trecut dincolo, pe tărâmul sănătății şi plăcerilor tinereşti, și ori de câte ori mi-am urât și blestemat cu amărăciune și rușine plină de mânie infirmitatea, suferinţa aceasta n-a mai ieşit nicicând biruitoare, căci exista ceva să mă consoleze și să mă însenineze.

Din când în când venea tata să ne viziteze, și într-o bună zi, fiindcă mă simţeam destul de bine, de mai multă vreme, a luat-o pe mama acasă. In primele zile m-am simţit puţin însingurat, mi-era și rușine că nu vorbisem destul de sincer cu mama și că dădusem prea puţină atenție gândurilor și grijilor sale. Totuși celălalt sentiment mă preocupa prea mult pentru ca astfel de gânduri, despre copilării bine intenționate și duioșii, să mă fi copleșit.

Apoi a venit să mă *Viziteze,* pe neaşteptate, cineva, care nu avusese curajul să apară în prezenţa mamei mele. Era Liddy. Am fost foarte mirat s-o văd. În primul moment nici nu mi-am amintit cât de aproape îmi fusese cu puţin timp în urmă și cât de îndrăgostit fusesem de ea. A venit cu o stânjeneală prost ascunsă, îi fusese teamă de mama și chiar și de justiţie, deoarece se ştia vinovată de nenorocirea mea, și a înțeles doar cu-ncetul că lucrurile nu stăteau chiar așa de rău și că, de fapt, n-o priveau deloc. Acum respira uşurată, dar totuși nu putea trece neobservata și o ușoară dezamăgire. Toată povestea asta, nenorocită, dar şi emoţionantă, şi înduioșătoare, o reconfortase pe fată în străfundurile inimii ei bune de femeie, în ciuda conștiinței încărcate. A folosit chiar de mai multe ori cuvântul „tragic", la care abia mi-am putut stăpâni râsul. Nu se aşteptase absolut deloc să mă găsească atât de vioi și cu atâta lipsă de respect faţa de nenorocirea mea. Avusese de gând să-mi ceară iertare, care, odată acordată, ar fi trebuit să-mi ofere mie, în calitate de îndrăgostit, o imensă satisfacţie, iar ei i-ar fi dat ocazia să pună din nou, biruitoare, stăpânire pe inima mea.

Aşadar, nu mică ar fi trebuit să fie uşurarea nechibzuitei copile să mă găsească atât de voios și pe ea să se vadă liberă de orice vină sau

acuzație. Această ușurare n-a bucurat-o însă, ci, cu cât conștiința îi era mai liniștită și teama care o însoțise dispărea, cu atât o vedeam devenind mai tăcută și mai rece. După cele întâmplate, o jignea faptul că nu puneam prea mare preț pe rolul jucat de ea în toată această istorie – ba chiar păream să-l fi uitat –, că înăbușisem din fașă emoția și rugămințile de iertare și că o lipsisem de acea scenă frumoasă. Faptul că, pe deasupra, nu mai eram îndrăgostit absolut deloc de ea, l-a observat foarte bine, în ciuda deosebitei mele politeți, și asta era cel mai rău. Să-mi fi pierdut brațele și picioarele, aș fi rămas totuși un adorator, pe care ea nu l-ar fi iubit și nu l-ar fi făcut fericit vreodată, dar în a cărui suferință ar fi găsit cu atât mai multă mulțumire, cu cât el ar fi fost mai nenorocit. Dar nimic din toate astea, după cum putea observa foarte bine și vedeam cum, pe chipul ei drăgălaș, căldura și compătimirea miloasei vizitatoare venite la căpătâiul bolnavului se stingeau și se răceau din ce în ce mai mult. În cele din urmă a plecat, după un searbăd rămas bun și n-a mai revenit vreodată, deși promisese cu sfințenie s-o facă.

Oricât de neplăcut mi-ar fi fost și oricât de mult mi-ar fi rănit mândria să-mi văd fosta iubire transformată în ceva neînsemnat și caraghios, totuși vizita mi-a făcut bine. M-a mirat foarte mult s-o văd și s-o percep pentru prima oară fără patimă și în lumina ei adevărată pe frumoasa, admirata domnișoara, încât nici n-am mai recunoscut-o. Dacă mi-ar fi fost arătată păpușa pe care o îmbrățișasem și o iubisem când aveam trei ani, înstrăinarea și modificarea sentimentului nu m-ar fi putut mira mai mult decât acum, când vedeam în fața mea o fată, iubită fierbinte cu câteva săptămâni înainte, ca pe cineva cu totul străin.

Dintre colegii care au fost iarna în acea excursie de duminică, doi m-au vizitat de câteva ori, dar n-am prea avut ce vorbi și am observat că respiră ușurați când am început să mă simt mai bine și i-am rugat să nu mai facă sacrificii pentru mine. Mai târziu nu ne-am mai întâlnit. Era ciudat și-mi dădea un sentiment straniu de melancolie: tot ce ținuse de viața mea din acei ani de tinerețe se desprindea de mine, îmi devenea străin și dispărea. Vedeam dintr-o dată cât de greșit și de trist trăisem în tot acest timp, dacă acum dragostea, prieteniile, obișnuințele din acești ani erau ca niște haine rele, de care mă

despărţeam fără durere, încât nu-mi rămânea decât să mă mir cât de mult timp ne-am putut suporta, eu pe ele sau ele pe mine.

M-a uimit însă o altă vizită, la care nu m-aş fi gândit niciodată, într-o zi a venit profesorul meu de pian, domnul cel sever şi batjocoritor. A rămas cu bastonul în mână şi nu şi-a scos mănuşile, mi-a vorbit pe obişnuitul său ton aspru, aproape muşcător, a numit acel săniuş „birjăreală muierească" şi mi s-a părut, după tonul vorbelor sale, că se bucura de-a binelea de ghinionul meu. Cu toate acestea era ciudat că se arătase; nu-şi schimbase tonul, dar s-a dovedit că nu venise cu intenţii rele, ci pentru a-mi spune că, în ciuda indolenţei mele, mă considera un elev destul de bun; colegul său, profesorul de vioară, era de aceeaşi părere şi sperau, prin urmare, că mă voi reîntoarce curând, sănătos şi că le voi aduce mulţumire. Deşi acest discurs a fost rostit cu acelaşi ton aspru-tăios ca şi tot tratamentul de înainte, mie mi-a sunat ca o declaraţie de dragoste. I-am întins recunoscător mâna profesorului pe care nu-l suferisem şi, pentru a-i arăta încredere, am încercat să-i explic cum m-am simţit în aceşti ani şi cum vechea mea legătură de inimă cu muzica începea să renască acum.

Profesorul a clătinat din cap şi a fluierat cu dispreţ întrebându-mă:

— Aha, vreţi să deveniţi compozitor?

— Pe cât se poate, i-am răspuns abătut.

— Ei, atunci vă doresc noroc. M-aş fi gândit ca acum veţi porni, poate, să exersaţi cu mai multă râvnă, dar pentru a fi compozitor nu aveţi nevoie de asta, fireşte.

— O, nu asta am vrut să spun.

— Da, atunci ce? Ştiţi, când cineva care studiază muzica este leneş şi nu-i place să muncească, atunci se pune, întotdeauna, pe compus. Asta poate face fiecare şi geniu este, după cum se ştie, tot fiecare.

— Dar nu asta voiam. Ce-aş putea să devin, pianist?

— Nu, dragă domnule, pentru asta nu aveţi totuşi tot ce trebuie. Dar să-nvăţaţi să cântaţi la vioară, ca lumea, aţi putea s-o mai faceţi.

— Dar asta şi vreau.

— Sper că vorbiţi serios. Nu vreau să mai zăbovesc. Însănătoşire grabnica, domnule, şi la revedere!

Și a plecat, lăsându-mă pradă uluirii. Nu mă prea gândisem la reîntoarcerea la studii. Acum mă temeam totuși că lucrurile ar putea să meargă greu și șovăielnic, iar la urmă să fie totul, din nou, cum a fost înainte. Însă astfel de gânduri n-au rezistat multă vreme și s-a dovedit, de asemenea, că vizita morocănosului profesor fusese, într-adevăr, bine intenționată și un semn de bunăvoință neprefăcută.

După însănătoșire trebuia să fac o călătorie pentru a mă reface, dar am preferat s-o mai amân până la vacanța mare și să mă reapuc, mai bine, imediat de treabă. Atunci am simțit pentru prima oară ce efect uluitor poate avea o perioadă de odihnă, mai ales una neintenționată. Mi-am început orele și exercițiile cu neîncredere, dar totul mergea mai bine ca înainte. Ce-i drept, am văzut acum limpede că niciodată nu va ieși un virtuoz din mine; această confirmare nu m-a durut totuși, în starea în care mă aflam. De altfel, mergea bine și îndeosebi hățișul înspăimântător al teoriei muzicii, al științei armoniei și compoziției se transformase, în lunga pauză, într-o grădină accesibilă, luminoasă. Simțeam că ideile și încercările din ceasurile mele bune nu mai erau în afara tuturor regulilor și legilor și că, în interiorul strictei supuneri școlărești, un drum îngust, însă vizibil, ducea spre libertate. Mai erau, desigur, ore și zile și nopți când totul îmi apărea ca un gard de mărăcini, iar eu, cu creierul zdrelit, mă chinuiam cu contradicții și goluri în cunoștințe; însă disperarea nu s-a reîntors, iar cărarea îngustă devenea, văzând cu ochii, tot mai clară și mai accesibilă.

Spre surprinderea mea, la sfârșitul semestrului, profesorul de teorie mi-a spus, când ne-am luat rămas bun, înainte de vacanță:

— Anul acesta sunteți singurul elev care pare, într-adevăr, să se priceapă la muzică. Dacă ați compus vreodată ceva, m-aș uita și eu cu plăcere.

Cu aceste cuvinte de îmbărbătare sunându-mi în urechi, am plecat în vacanță. Nu mai fusesem de multă vreme acasă și acum, în timpul călătoriei, locurile natale se înfățișau din nou inimii mele, îmi cereau dragostea și deșteptau șuvoiul amintirilor, pe jumătate pierdute, din vremea copilăriei și din primii ani ai tinereții. În gara orașului natal m-a întâmpinat tata și am plecat acasă cu o birjă. Dar chiar în dimineața următoare am simțit dorința să fac o plimbare pe vechile străzi. Atunci m-a cuprins pentru întâia oară durerea pentru tinerețea mea

neschilodită, pe care o pierdusem. A fost un chin pentru mine să merg șchiopătând, cu piciorul meu strâmb, țeapăn, sprijinindu-mă în baston, pe străduțele unde fiecare colț îmi amintea de jocuri copilărești și de bucurii dispărute. M-am întors acasă abătut și, indiferent pe cine vedeam, ce glas auzeam sau la ce mă gândeam, totul îmi aducea dureros aminte de ce-a fost înainte și de infirmitatea mea. În plus sufeream și pentru că era limpede că mama încuviința, mai puțin ca oricând, alegerea meseriei mele, deși n-o spunea deschis. Un muzician cu picioare zvelte, care putea să se-arate în chip de virtuoz sau ca dirijor plin de vigoare i s-ar fi părut cât de cât acceptabil, dar nu putea pricepe cum voia s-ajungă mai departe ca violonist un om pe jumătate olog, cu note modeste și sfios din fire. În aceste păreri a fost susținută de o veche prietenă și rudă îndepărtată, căreia tata îi interzisese, cândva, să mai intre în casă, lucru pe care ea i l-a plătit îndărăt, cu o ură îndârjită, fără să se țină departe, firește, deoarece venea adesea la mama în timpul orelor când tata era la birou. Pe mine, cu care nu mai schimbase un cuvânt din anii copilăriei mele, nu mă putea suferi, și vedea în alegerea profesiei mele un regretabil semn de degenerare, iar în nenorocirea care mă lovise, o pedeapsă de netăgăduit și un avertisment al providenței.

Pentru a-mi face o bucurie, tata aranjase să fiu solicitat ca solist într-un concert al societății muzicale orășenești. Dar n-am putut, am refuzat și m-am retras zile în șir în cămăruța mea, în care stătusem și în copilărie. Cel mai mult mă chinuiau necontenitele întrebări care mi se puneau și explicațiile pe care trebuia să le dau, încât n-am mai ieșit deloc din casă. M-am surprins totodată urmărind de la fereastră, cu nefericită invidie, viața străzii, copiii de școală și mai ales tinerele fete.

Cum să-mi îngădui, oare, să sper, am gândit, să pot arăta vreodată iarăși iubire vreunei fete! Ar trebui să stau mereu pe dinafară, ca la dans, și să privesc, și să trec în fața fetelor drept un beteag, și dacă vreodată una ar fi prietenoasă cu mine, ar face-o de milă! Ah, eram sătul de milă până la dezgust.

În aceste condiții nu puteam rămâne acasă. Și părinții sufereau, nu puțin, din cauza tristeții mele pline de iritare și nu s-au împotrivit când le-am cerut permisiunea să-mi încep imediat călătoria plănuită de multă vreme, pe care tata mi-o promisese. Infirmitatea mi-a dat de

lucru şi mai târziu şi mi-a distrus dorinţe şi speranţe, în care mi-am pus toată inima; dar niciodată nu mi-am mai simţit atât de mistuitor şi de torturant neputinţa şi sluţirea, ca atunci când, la vederea oricărui bărbat tânăr şi sănătos şi a oricărei femei drăguţe, eram umilit şi rănit. Aşa cum mă obişnuisem, încetul cu-ncetul, cu bastonul şi cu şchiopătatul, până ce aproape nu m-a mai deranjat, tot aşa a trebuit să mă obişnuiesc, pe parcursul anilor, să rămân conştient de infirmitatea mea, fără încrâncenare, şi să mi-o port cu resemnare şi umor.

Spre norocul meu puteam calatori singur şi nu mai aveam nevoie de vreo îngrijire specială; orice însoţitor mi-ar fi fost neplăcut şi ar fi stingherit vindecarea mea sufletească. Mi-a fost deja mai uşor, când m-am aflat în tren şi nimeni nu m-a mai privit cu prea mult interes şi cu milă. Am călătorit fără întrerupere zi şi noapte, cu un adevărat sentiment de evadare, şi am respirat profund uşurat când, seara următoare, am zărit, prin geamurile înceţoşate, munţi înalţi, ascuţiţi. O dată cu lăsarea întunericului am ajuns la ultima staţie, am mers ostenit şi bucuros pe străduţele întunecoase ale unui orăşel din Graubiinden, până la primul han şi, după un pahar cu vin roşu-închis, am dormit zece ore, scăpând de oboseala călătoriei şi de bună parte din mâhnirea care mă însoţise.

Dimineaţa m-am urcat în micul tren de munte, care m-a dus spre interiorul zonei muntoase, prin văi înguste şi pe lângă pâraie învolburate, şi apoi, într-o gărişoară singuratică, m-am suit într-o trăsură, iar la prânz am fost sus, într-unui din satele aşezate în partea cea mai înaltă a ţinutului.

Am locuit în singurul mic han din satul liniştit si sărac – un timp ca unic oaspete – până după începerea toamnei. Avusesem intenţia să mă odihnesc aici o vreme şi apoi să călătoresc, mai departe, prin Elveţia, să văd o bucată de lume şi de ţară străină. Însă pe acea înălţime bătea un vânt şi adia o boare plină de-o aspra claritate şi de o măreţie pe care nu voiam să le mai părăsesc. Un versant al văii muntoase era acoperit cu o pădure de brazi, cealaltă pantă era stâncoasă şi golaşă. Aici mi-am petrecut zilele, pe piatra arămită de soare sau lângă unul dintre pâraiele viguroase şi năvalnice al căror cânt se auzea noaptea în întregul sat. In primele zile am savurat singurătatea ca pe o licoare tămăduitoare, răcoroasă; nimeni nu se uita după mine, nu stârneam

curiozitatea și nici mila nimănui, eram liber și singur ca o pasăre în înalturi şi curând mi-am uitat durerea şi sentimentul bolnăvicios de invidie. Câteodată îmi părea rău că nu puteam merge departe, în munţi, pentru a vedea văi necunoscute şi Alpii, că nu puteam urca pe drumuri primejdioase. De fapt mă simţeam minunat de bine, după experienţele şi emoţiile din lunile care trecuseră; calmul singurătăţii m-a înconjurat ca o cetate sigură, mi-am regăsit pacea sufletească ce-mi fusese tulburată și-am învățat să mă obişnuiesc cu neputinţa mea trupească, dacă nu chiar cu voioșie, atunci măcar cu resemnare.

Săptămânile petrecute acolo sus au fost aproape cele mai frumoase din viaţa mea. Respiram aerul curat, luminos, beam apa îngheţată a pâraielor, pe coastele abrupte vedeam păscând turme de capre păzite de păstori cu părul negru, visători şi tăcuţi, am auzit uneori furtuni bântuind prin vale, am privit în faţă, de la o apropiere neobişnuită mie, ceţuri şi nori. In crăpăturile dintre pietre observam lumea măruntă, gingaşă, în culori vii, a florilor și mușchiul bogat, minunat, și, în zilele limpezi, îmi plăcea să urc, un ceas, către munte până când puteam zări, peste culmea de pe partea cealaltă, vârfurile îndepărtate, clar conturate ale munţilor înalţi, cu umbre albastre şi câmpii de zăpada argintii, strălucind vesel. Într-un loc de pe poteca unde, scurgându-se dintr-un izvor mic și sărac, un foișor de apă umezea pământul, găseam, în fiecare zi senină, un roi de sute de fluturi mici, albaștri, veniţi să bea, care nu se fereau de pașii mei și care, atunci când îi speriam, mă înconjurau, zburând legănat, cu un murmur de aripi, abia auzit, mătăsos. De când îi știam, mergeam pe acel drum numai în zilele însorite și, de fiecare dată, roiul des, albastru era acolo – și de fiecare dată era o sărbătoare.

Daca mă gândesc mai bine, timpul acela n-a fost, desigur, chiar atât de perfect albastru, însorit şi sărbătoresc cum îl am eu în minte. Nu numai c-au fost şi zile ceţoase şi cu ploaie, ba chiar şi cu zăpadă şi frig, dar au fost şi în mine furtuni şi zile rele.

Nu eram obișnuit cu singurătatea și, după ce au trecut primele zile de odihnă şi desfătare, suferinţa de care fugisem a început să mă privească uneori din nou, pe neașteptate, de la o înspăimântătoare apropiere. În unele seri reci şedeam în minuscula mea cameră, cu pătura de călătorie pe genunchi, obosit, neputincios, căzut pradă

gândurilor nebunești. Tot ce râvnește și speră un sânge tânăr, serbări și veselie dănțuitoare, iubiri de femeie și aventură, triumful forței și al dragostei, totul se afla pe celălalt mal, rupt de mine pentru totdeauna și pururea de neatins. Chiar și acea perioadă de zburdălnicie sfidătoare, de veselie pe jumătate forțată, sfârșită prin căderea mea la săniuș, îmi apărea atunci, în amintire, frumoasă și în culori paradisiace, ca un tărâm pierdut al bucuriei, al cărei ecou îl deslușeam doar din depărtare, cu acorduri tot mai pierdute de învârtejire bahică. Și când, uneori, noptea bântuiau furtuni, când zgomotul rece, neîntrerupt, al apelor prăvălindu-se, era acoperit de zbuciumul pătimaș, tângui-tor al pădurii de brazi sau când în lemnăria de la acoperișul casei șubrede începeau să se-audă miile de zgomote nedeslușite ale nopților de insomnie, atunci zăceam cuprins de vise fără speranță, fierbinți, despre viață și despre furtunile dragostei, plin de furie și hulindu-l pe Dumnezeu, părându-mi mie însumi un biet poet și visător a cărui prea frumoasă plăsmuire era doar irizația diafană a unui balon de săpun, în vreme ce alții, cu miile, din întreaga lume, bucurându-se de forțele lor tinerești, întindeau mâini triumfătoare către toate cununile vieții.

Dar așa cum simțeam sfânta frumusețe a munților și tot ceea ce simțurile mele au gustat în fiecare zi, ajungând la mine doar printr-un văl și vorbindu-mi doar de la o stranie depărtare, tot așa au apărut între mine și acea suferință, care adesea izbucnea atât de sălbatic, un văl și o blândă înstrăinare și, în curând, am ajuns până acolo încât percepeam atât strălucirea zilei cât și geamătul nopții ca pe niște glasuri venind din afară, pe care le puteam asculta fără ca inima să-mi fie rănită. Mă simțeam și îmi păream asemenea unui cer pe care trec norii, unei câmpii plină cu stoluri în luptă și fie că era dorință și desfătare fie suferință și tristețe, ele sunau mai clar și mai pe înțeles, se desprindeau din sufletul meu și se apropiau de mine din afară, în armonii și înșiruiri de sunete pe care le percepeam ca prin somn și care, fără voia mea, au pus stăpânire pe mine.

A fost în liniștea unei seri, pe drumul de întoarcere de la stânci, când am simțit toate acestea clar pentru prima oară, și în vreme ce chibzuiam și-mi eram mie însumi o taină, mi-am dat seama, pe neașteptate, ce însemna totul, și că asta era revenirea acelor ceasuri

străine, dispărute, pe care le gustasem ca pe o presimţire, cu ani în urmă. Şi o dată cu amintirea a revenit şi *acea* minunata limpezime, luminozitatea şi transparenţa aproape de sticla a sentimentelor, dintre care niciunul nu purta mască şi niciunul nu se mai numea durere sau fericire, ci însemnau doar forţă şi sunet şi torent. Forfota, sclipirile şi lupta simţirilor mele înteţite deveniseră muzică.

Acum, în zilele mele luminoase, vedeam soarele şi pădurea, stâncile maronii şi munţii îndepărtaţi, argintii, având un îndoit sentiment de fericire, frumuseţe şi fertilitate, iar în orele mele mohorâte, îmi simţeam inima bolnavă crescând şi răzvrătindu-se cu îndoită ardoare, şi nu mai deosebeam voluptatea de durere, amândouă erau la fel, şi amândouă dureau şi amândouă erau minunate. Şi în vreme ce în suflet îmi era bine sau rău, forţa mea stătea totuşi calmă deasupra, privea şi ştia că lumina şi întunericul sunt într-o frăţească armonie, că suferinţa şi pacea sunt ritmuri şi energii şi părţi ale aceleiaşi mari muzici.

N-am putut pune pe hârtie această muzică, îmi era şi mie străină încă, iar hotarele ei îmi erau necunoscute. Dar puteam s-o aud, puteam simţi în mine lumea ca perfecţiune. Şi am putut păstra ceva şi eu, o frântură, micşorată şi tălmăcită, un ecou. M-am tot gândit la ea şi am sorbit-o zile în şir şi am descoperit că putea fi exprimată de două viori şi am început, cu toată nevinovăţia, ca o pasăre tânără care se încumetă să zboare, să scriu prima mea sonată.

Când am cântat la vioară prima frază, într-o dimineaţă, în camera mea, am simţit, bineînţeles, imperfecţiunea, netemeinicia şi nesiguranţa, însă fiecare măsură îmi trecea ca un fior prin inimă. Nu ştiam dacă această muzică era bună; ştiam însă că era muzica mea, trăită şi născută în mine, care n-a fost auzită niciodată mai înainte.

Jos, în camera de primire, şedea mereu, nemişcat şi alb ca un sloi de gheaţă, tatăl hangiului, un om care avea mai mult de optzeci de ani, care nu spunea niciodată un cuvânt şi care privea doar atent în jur cu ochii săi calmi. Era o taină pentru mine dacă omul acela, care tăcea solemn, era înzestrat cu o înţelepciune şi cu o pace sufletească supraomenească sau dacă avea mintea rătăcită. În dimineaţa cu pricina am coborât la bătrân, cu vioara sub braţ, fiindcă observasem că asculta întotdeauna atent cântecul meu sau orice altă muzică. Găsindu-l singur, m-am aşezat în faţa lui, mi-am acordat vioara şi i-am

cântat prima frază. Bătrânul și-a ţinut ochii senini, al căror alb era gălbui și ale căror pleoape aveau margini roşii, aţintiţi asupra mea și a ascultat; și ori de câte ori mă gândesc la muzica aceea îl revăd și pe bătrân şi chipul lui împietrit, de pe care mă priveau ochii săi liniştiţi. Când am terminat, mi-am înclinat capul spre el, a clipit șiret și a părut să înțeleagă totul, ochii săi gălbui au răspuns privirii mele, apoi și-a întors faţa, și-a aplecat puţin capul și s-a cufundat în vechea sa încremenire.

Toamna a început devreme pe acele înălţimi și când am plecat, într-o dimineaţa, era o ceaţă groasă și cădea o ploaie rece cu stropi mărunţi, ca firele de praf. Am luat însă cu mine soarele zilelor bune și, în afara unei amintiri însoţite de recunoștință, o cutezanță plină de voioșie pentru drumurile ce aveam să le urmez.

CAPITOLUL AL TREILEA

În timpul ultimului meu semestru la conservator, l-am cunoscut pe cântărețul Muoth, care se bucura în oraș de un oarecare prestigiu. Își terminase studiile de patru ani și fusese angajat imediat la opera curţii unde, ce-i drept, apărea deocamdată în roluri mijlocii și nu ajungea să strălucească alături de colegii mai vârstnici, îndrăgiţi de public, deși pentru mulţi el era viitoarea stea, pe care următorul pas trebuia s-o ducă la celebritate. Eu îl știam de pe scenă, din câteva roluri, și mi-a făcut întotdeauna o impresie puternică, chiar dacă nu una clară.

Ne-am cunoscut în felul următor. După reîntoarcerea la școală, îi adusesem acelui profesor, care îmi arătase atâta interes plin de bunăvoinţă, sonata pentru vioară și două lieduri compuse de mine. El a promis să-mi parcurgă lucrările și să-mi spună părerea despre ele. A durat mult până ce a făcut-o și am putut observa la el o anume stânjeneală ori de câte ori ne îtitâlneam. În cele din urmă m-a chemat și mi-a înapoiat partiturile.

— Aici sunt lucrările dumneavoastră, a spus el puţin încurcat. Sper că nu v-aţi făcut speranţe prea mari! E ceva în ele, fără îndoială, și poate ieși ceva din dumneavoastră. Dar, vorbind deschis, vă crezusem deja mai matur și mai stăpânit, nu bănuisem atâta pasiune în firea dumneavoastră. Mă așteptasem la ceva mai potolit și mai plăcut, la ceva mai sigur din punct de vedere tehnic și care ar permite o apreciere corespunzătoare. Insă lucrarea dumneavoastră este nereușita tehnic, prin urmare nu pot spune prea multe, dar este, în schimb, o încercare îndrăzneaţă, pe care n-o pot evalua, dar pe care, ca profesor, n-aș vrea s-o laud. Aţi dat mai puţin, și-n același timp mai mult decât m-am așteptat și m-aţi pus în încurcătură. Sunt mult prea mult profesor pentru a putea trece cu vederea greșelile de stil și nu vreau nicidecum să hotărăsc dacă ele sunt echilibrate prin originalitate. Voi aștepta, deci, până ce mai văd și altceva și vă doresc noroc. De continuat veţi continua să compuneţi, de atâta mi-am dat seama.

Cu asta plecasem și nu știusem ce să fac cu răspunsul lui, care de fapt nici nu era așa ceva. Avusesem impresia că într-o lucrare se observă numaidecât dacă a fost făcută din joacă sau pentru a-ți trece timpul sau dacă s-a născut din nevoie și din inimă. Am pus deoparte partiturile și mi-am propus să uit totul, deocamdată, pentru a fi cât se poate de sârguincios în acele ultime luni de școală.

Atunci am fost inivitat într-o casă unde se făcea multă muzică și unde, fiind vorba de cunoştinţe ale părinţilor mei, obișnuiam să fac una sau două vizite pe an. Era o serată ca oricare alta, doar că veniseră și câteva celebrităţi de la operă, pe care le cunoșteam din vedere. Şi cântareţul Muoth, care mă interesa cel mai mult, era acolo și l-am văzut pentru prima oară atât de aproape. Era înalt și frumos, un bărbat brunet impunător, cu un fel de a se purta plin de siguranţă și poate deja puţin răsfăţat, se vedea pe el că plăcea femeilor. Cu toate acestea, lăsând la o parte gesturile, nu arăta nici trufaş şi nici vesel ci, dimpotrivă, privirile și înfățișarea sa trădau o intensă căutare și nemulţumire. Când i-am fost prezentat, a salutat înclinându-se scurt și țeapăn, fără să-mi vorbească. După un timp a venit dintr-o dată la mine și-a spus:

— Vă numiţi cumva Kuhn? Atunci vă cunosc puţin. Profesorul S. Mi-a arătat lucrările dumneavoastră. Nu trebuie să i-o luați în nume de rău, n-a fost indiscret. Dar s-a întâmplat să fiu acolo și fiindcă era și un lied, m-am uitat și eu cu încuviințarea lui.

Eram uimit și încurcat.

— De ce vorbiți despre asta? l-am întrebat. Profesorului nu i-a plăcut, cred eu.

— Și asta vă doare? Ei bine, mie liedul mi-a plăcut foarte mult; l-aş putea cânta, dacă aş avea acompaniamentul. Aş vrea să vă rog să mi-l daţi.

— V-a plăcut? Adică, poate fi cântat?

— Da, se poate, nu în orice concert, fireşte. Mi-ar plăcea însă să-l am pentru mine, pentru cei ai casei.

— Am să vi-l transcriu. Dar de ce vreți să-l aveți?

— Fiindcă mă interesează. Liedul acesta este într-adevăr muzică, o știți doar și dumneavoastră!

S-a uitat la mine și m-a tulburat felul său de-a privi oamenii. Mă privea drept în față, studiindu-mă netulburat, și ochii săi erau plini de curiozitate.

— Sunteţi mai tânăr decât aş fi crezut. Probabil că aţi avut parte de multă suferinţă.

— Da, i-am răspuns, însă nu pot vorbi despre asta.

— Nici să n-o faceţi, în niciun caz nu vă supun unui interogatoriu.

Privirea lui mă deruta, în plus el mai era și un fel de celebritate, iar eu încă student, astfel încât nu mă puteam apăra decât fără vlagă și cu timiditate – deși felul său de-a întreba nu-mi plăcea deloc. Nu era arogant, însă într-un fel îmi rănea pudoarea, și nu puteam reacţiona decât stins, fiindcă în fond simţeam o aversiune reală. Aveam sentimentul că este nefericit și că are, fără să vrea, un fel brutal de a aborda oamenii, ca și cum ar vrea să smulgă de la ei ceva ce l-ar putea consola. Privirea sa întunecat-scrutătoare era pe cât de îndrăzneaţă pe-atât de tristă, iar chipul părea mult mai în vârstă decât putea fi el.

La scurt timp după aceea, în vreme ce vorbele sale îmi mai stăpâneau gândurile, l-am văzut stând de vorbă, politicos și vesel, cu una din fiicele gazdelor, care-l asculta încântată și-l privea ca pe o minune.

Trăisem, de la nenorocirea mea, atât de izolat, încât această întâlnire m-a urmărit și m-a zgândărit multe zile după aceea. Nu eram destul pe sigur pe mine, pentru a nu mă teme de un om superior mie, și totuși eram prea singur și îmi lipseau prea multe, pentru a nu fi măgulit de atenţia pe care mi-o arătase. În cele din urma m-am gândit c-a uitat și de capriciul din seara aceea și de mine. Atunci, descumpănindu-mă cu totul, a apărut în locuința mea.

Era într-o seara de decembrie, după lăsarea întunericului. Cântăreţul a bătut la ușă și a intrat ca și cum n-ar fi fost nimic ciudat în vizita lui, trecând direct la subiect, fără orice introducere sau politeţuri. A trebuit să-i dau liedul și, fiindcă a văzut în cameră pianul pe care-l închiriasem, a vrut să cânte imediat. A trebuit să m-așez și să-l acompaniez și astfel mi-am auzit, pentru prima oară, liedul cântat cum trebuie. Era trist și m-a copleșit, împotriva voinţei mele, fiindcă nu l-a cântat așa cum obișnuiesc cântăreţii, ci încet, ca pentru sine.

Textul, pe care-l citisem și-l copiasem cu un an înainte dintr-o revistă, suna așa:

Că de a vântului suflare
Munți rostogolesc lavine
Vuind, de moarte vestitoare,
A vrut-o Dumnezeu sau cine?
Că trebuie pribeag să fiu
Prin omeneasca lume,
Străin și alinare să nu știu,
Tot Dumnezeu o spune?
Mă vede el în chinul greu
Și-n doruri cum plutesc?
Ah, mort e-acuma Dumnezeu!
— Și eu să mai trăiesc?

După felul în care l-am auzit cântând am înțeles că liedul îi plăcuse.

Am rămas tăcuți un moment și apoi l-am întrebat dacă nu-mi poate spune ce greșeli sunt și dacă-mi poate recomanda corecturi.

Muoth m-a privit cu ochii săi întunecați, imobili, și a clătinat din cap.

—Nu e nimic de corectat, a spus. Nu știu dacă această compoziție e bună, nu mă pricep la așa ceva. Este trăire și inimă în liedul ăsta și fiindcă nu scriu și nu compun eu însumi, ma bucur atunci când găsesc ceva, ceva ce mi se pare că-mi aparţine şi-mi place să cânt pentru mine.

— Dar textul nu este al meu, am intervenit.

— Nu? Ei bine, e totuna, textul nici n-are importanță. L-ați trăit, cu siguranță, altfel n-ați fi compus așa ceva.

I-am oferit o copie pe care o făcusem deja de mai multe zile. A luat foile, le-a făcut sul și le-a îndesat în buzunarul de la palton.

— Veniți o dată la mine, dacă vă face plăcere, a spus și mi-a dat mâna. Trăiți în singurătate și nu vreau să vă tulbur. Dar din când în când tot e plăcut să vezi la față un om cumsecade.

Când a plecat, ultimele sale cuvinte și zâmbetul au rămas cu mine și s-au unit cu liedul pe care-l cântase și cu ceea ce știam până acum despre acest om. Și cu cât aceste gânduri m-au însoțit mai multă vreme și le-am cântărit, cu-atât mai limpede a devenit totul, și în cele din urmă l-am înțeles pe acel om. Am înțeles de ce venise la mine, de ce i-a plăcut liedul, de ce a intrat în sufletul meu, aproape cu necuviință, părându-mi pe jumătate sfios, pe jumătate obraznic. Suferea, purta în el o durere adâncă, și era înfometat de singurătate ca un lup. Acest om suferind încercase să reziste prin mândrie și izolare și nu suportase, era mereu în căutare de oameni, pândind o privire prietenoasă, o adiere de înțelegere și era gata, în schimbul lor, să renunțe la sine. Așa am crezut atunci.

Sentimentul meu împotriva lui Heinrich Muoth nu era clar. Simțeam prea bine ce dorea și de ce avea nevoie, și cu toate astea mi-era teamă de el, ca de un om superior și crud, care s-ar putea folosi de mine, parăsindu-mă apoi. Eram prea tânăr și avusesem prea puține experiențe omenești pentru a înțelege și a încuviința felul în care el se oferea aproape despuiat, părând să nu cunoască rușinea durerii. Vedeam însă și că un om strălucitor și profund suferea și era părăsit. Mi-am adus aminte, fără să vreau, de zvonurile pe care le auzisem despre Muoth – o vorbărie de școlari, încâlcită și înspăimântată, a cărei culoare și sunet îmi rămăseseră totuși în memorie. Se povesteau despre el istorii grozave, cu femei și aventuri și, fără să fi ținut minte vreuna, am crezut că știu totuși o poveste sângeroasă, cum că ar fi fost amestecat în istoria unui omor sau a unei sinucideri.

Când, la scurt timp după aceea, mi-am înfrânt sfiala și-am întrebat un coleg, întâmplarea s-a dovedit mai nevinovată decât mi se păruse mie. Muoth avusese, după cum se zicea, o legătură sentimentală cu o tânără de familie bună și aceasta își luase viața, cu doi ani în urma, dar fără ca nimeni să fi putut îndrăzni să vorbească de vreun amestec al cântărețului în această poveste, decât cel mult prin aluzii precaute. Probabil că imaginația mea, stârnită de întâlnirea cu acel om neobișnuit și oarecum neliniștitor pentru mine, îl înzestrase cu un aer dătător de groază. Oricum el trebuie să fi avut parte de mult rău cu acea poveste de iubire.

Nu aveam curajul să mă duc la el. Ce-i drept, nu puteam da la o parte gândul că Heinrich Muoth era un om suferind și poate deznădăjduit, care întinde mâinile către mine și mă cere, și uneori mi se părea că ar trebui să răspund chemărilor şi că aş fi un ticălos daca n-aș face-o. Cu toate acestea n-am mers la el, un alt sentiment m-a împiedicat. Ceea ce Muoth căuta la mine nu-i puteam da, eram cu totul altfel decât el și chiar dacă, în unele privinţe, eram singur și neînţeles printre oameni, chiar dacă eram poate altfel decât ceilalţi, despărţit de cei mai mulţi prin destin și prin înclinaţii, nu voiam să fac caz de asta. Cântăreţul putea să fie o fiinţă demonică, eu nu eram, și o necesitate interioară mă oprea de la tot ce era izbitor sau ieșit din comun. Îmi erau nesuferite și mă dezgustau gesturile nestăpânite ale lui Muoth, era un om al scenei și al aventurii, cel puţin așa mi se părea, și poate era menit să aibă un destin tragic și în văzul tuturor. Eu, dimpotrivă, doream să rămân în liniște, mie nu mi se potriveau gesturile și vorbele îndrăzneţe, eu eram sortit resemnării. Așa îmi tot frământam mintea având nevoie să mă liniştesc. La uşa mea bătuse un om, de care-mi părea rău și pe care, pe bună dreptate, ar fi trebuit să-l așez undeva deasupra mea, dar voiam să am liniște și să nu-l las să intre. M-am aruncat cu zel asupra lucrului dar nu am scăpat de ideea chinuitoare că în spatele meu stă cineva care întinde mâinile să m-apuce.

Fiindcă nu m-am dus la el, Muoth a fost cel care a luat din nou iniţiativa. Am primit o misivă de la el, cu un scris mare, semeţ, care avea următorul conţinut:

Dragă domnule! La unsprezece ianuarie obișnuiesc să-mi serbez ziua de naştere împreună cu câţiva prieteni. Îmi daţi voie să vă invit? Frumos ar fi dacă la această ocazie am putea asculta sonata dumneavoastră pentru vioară. Care este părerea dumneavoastră? A veţi vreun coleg cu care puteţi cânta sau să vă trimit eu pe cineva? Stefan Kranzl ar fi de acord. Ar fi o bucurie pentru al dumneavoastră Heinrich Muoth.

La așa ceva nu mă așteptasem. Să-mi cânt muzica, despre care nu ştia încă nimeni, în faţa unor cunoscători și să cânt la vioară împreună cu Kranzl! Plin de rușine și recunoștinţă am acceptat, și deja după

două zile Kranzl mi-a cerut să-i trimit notele. Şi după încă vreo câteva zile acesta m-a invitat la el. Îndrăgitul violonist era încă tânar — tipul virtuozului, foarte subţire, zvelt și palid.

— Aha, a exclamat, chiar când am intrat, dumneavoastră sunteţi deci prietenul lui Muoth. Da, atunci să-ncepem imediat. Dacă suntem atenţi, după două-trei repetiţii, deja va fi bine.

Spunând aceasta mi-a dat un scaun, mi-a pus în faţă partitura cu vocea a doua, a bătut măsura și a și început cu arcușul său ușor și sensibil încât eu, alături, m-am prăbușit cu totul.

— Nu mai fiţi atât de speriat! mi-a strigat, fără să se întrerupă și am cântat amândoi piesa până la capăt.

— Așa, uite că merge! a spus. Păcat că nu aveţi o vioară mai bună. Dar nu-i nimic. Partea de allegro o luăm atunci puţintel mai repede ca să nu se creadă că e marș funebru. Hai!

Şi uite așa mi-am cântat alături de virtuoz notele, încrezător, vioara mea simplă suna împreună cu cea scumpă, a lui, ca și cum așa trebuia să fie și eram uimit să găsesc în acel domn cu înfăţișare deosebită un om atât de firesc, da, naiv chiar. După ce m-am încălzit și-am prins oarecum curaj, i-am cerut șovăind părerea despre compoziţia mea.

— Trebuie să-ntrebaţi pe altcineva, dragă domnule, eu nu mă pricep prea mult. Este puţin ciudată, dar oamenii vor asta. Dacă-i place lui Muoth, puteţi să trageţi nădejde, ăsta nu-nghite orice.

Mi-a dat câteva sfaturi privind interpretarea și mi-a arătat câteva locuri care aveau nevoie de schimbări. Apoi am stabilit o altă repetiţie, pentru a doua zi, și am plecat.

A fost o mângâiere pentru mine să descopăr în acest violonist o fiinţă atât de simplă și de cumsecade. Dacă el făcea parte dintre prietenii lui Muoth, puteam și eu rezista acolo, la nevoie. Bineânţeles că el era un artist desăvârșit, iar eu un începător fără mari perspective. Îmi părea însă rău că nimeni nu voia să-şi spună părerea despre lucrarea mea. Chiar și cea mai aspră judecată ar fi fost mai bună decât toate aceste vorbe binevoitoare care nu spuneau nimic.

A fost amarnic de frig în zilele acelea, abia de te puteai încălzi. Colegii mei patinau cu zel, se împlinea anul de la excursia cu Liddy. Pentru mine nu era o vreme prielnică și mă bucuram cu gândul la seara de la Muoth – fără să-mi promit prea multe de la ea — numai

pentru că nu mai văzusem, de-atâta timp, nici prieteni și nici voie bună. În noaptea de dinaintea lui unsprezece ianuarie m-am trezit din cauza unui zgomot neobișnuit și a unei călduri care aproape te înspăimânta. M-am ridicat din pat și-am mers la fereastră, mirat că nu mai era deloc frig. Venise dintr-o dată vântul din sud, sufla încărcat de umezeală şi căldură, în înal-turi furtuna împingea pe cer şiruri mari, greoaie, de nori, prin crăpăturile lor înguste se vedea câte o stea neobişnuit de mare strălucind orbitor. Acoperişurile aveau deja pete întunecate, și dimineața, când am ieșit, toată zăpada se topise. Străzile și chipurile arătau ciudat de schimbate și peste toate plutea o boare de primăvară timpurie.

În ziua aceea am umblat încoace și-ncolo, cuprins de o ușoară ameţeală febrilă datorată, în parte, vântului din sud şi aerului mocnit, în parte, marii tulburări și așteptării serii. De mai multe ori mi-am pus sonata în faţă şi am cântat părţi din ea şi am dat-o iarăşi la o parte. Mi se părea când cu adevărat frumoasă, și mă năpădea o bucurie plină de mândrie, când neînsemnată, destrămată şi încâlcită. N-aş fi putut suporta această emoţie şi teamă multă vreme. Până la urmă n-am mai ştiut dacă mă bucuram sau mi-era frică de seara care urma.

Ea a venit totuși, mi-am îmbrăcat redingota, mi-am luat cutia cu vioara și am pornit în căutarea locuinţei lui Muoth. Departe, la marginea oraşului, pe o stradă necunoscută şi necirculată, am găsit cu greutate, prin întuneric, casa izolată într-o grădină mare, ce părea sălbăticită şi neîngrijită; din spatele porţii neîncuiate s-a repezit la mine un câine, care a fost fluierat de la o fereastră să se întoarcă și care m-a însoţit mârâind până la intrare. Aici m-a întâmpinat o bătrână măruntă, cu ochi temători, mi-a luat paltonul și m-a condus înăuntru printr-un coridor bine luminat.

Violonistul Kranzl avea o locuinţă foarte nobilă și mă așteptasem să găsesc și la Muoth, care trecea drept bogat, ceva destul de fastuos. Vedeam acum încăperi într-adevăr mari, spaţioase, mult prea mari pentru un celibatar, care stă puţin acasă, în rest însă totul era foarte simplu – sau de fapt nu simplu, ci îhtâmplă-tor și dezordonat. O parte din mobilă era veche și părea că aparţine casei, din loc în loc erau lucruri noi, cumpărate la întâmplare şi aşezate neglijent. Minunată era doar iluminaţia. Nu erau lămpi cu gaz, în locul lor ardea o mulţime de

lumînări albe, în sfeșnice simple, frumoase, de cositor, în salon era și un fel de candelabru, un inel de cupru, fără ornamente, în care erau înfipte multe lumînări. Aici se afla, ca mobilier principal, un foarte frumos pian cu coadă.

În camera în care am fost condus erau câțiva domni care discutau. Mi-am lăsat cutia viorii și am salutat, unii au dat din cap întorcându-se apoi din nou la ale lor, eu am rămas stingher. Atunci a venit la mine Kranzl, care fusese cu ei și care nu mă observase, mi-a întins mâna, m-a prezentat cunoștințelor sale și-a spus:

— Acesta este noul nostru violonist. V-ați adus și vioara? Apoi a strigat spre camera de alături: Hei, Muoth, a venit cel cu sonata.

Atunci a intrat Heinrich Muoth, m-a salutat cu foarte mare prietenie și m-a luat cu el în încăperea unde era pianul, unde totul arăta sărbătorește și cald și o femeie frumoasă, îmbrăcată în alb, mi-a turnat un pahar cu sherry. Era o actriță de la teatru; de altfel, spre uimirea mea, n-am mai văzut niciun alt coleg de-al stăpânului casei, și ea era și singura femeie.

După ce mi-am golit păhărelul repede, cât din stânjeneală, cât dintr-o nestăpânită nevoie de căldură după umezeala drumului prin noapte, mi-a mai turnat unul și nu mi-a luat în seamă împotrivirea:

— Beți-l, nu poate să strice. Abia după muzică primim ceva de mâncare. Ați adus vioara și sonata, nu-i așa?

I-am răspuns cu răceală și eram încurcat, nici nu știam în ce relații se află cu Muoth. Părea s-o facă pe stăpâna casei și era, de altfel, o desfătare pentru ochi; am văzut apoi și mai târziu că noul meu prieten obișnuiește să fie însoțit mereu doar de femei exemplar de frumoase.

Între timp se strânseseră cu toții în camera de muzică, Muoth a instalat stativul pentru note, lumea s-a așezat și, curând, mă aflam cu Kranzl în mijlocul muzicii. Am cântat fără să simt c-o fac, mi se părea mizerabil, și numai din când în când, îmi dădeam seama pentru câteva secunde, ca într-o străfulgerare, că sunt acolo împreună cu Kranzl și cânt, și că aceasta era marea seară, așteptată cu teamă, și că de față era o mică societate de cunoscători și de muzicieni cu gusturi alese, cărora le cântam sonata mea. Abia în timpul rondo-ului am început să aud cât de minunat cânta Kranzl și totuși eram atât de intimidat și de în

afara muzicii, încât mă gândeam tot timpul la altceva și, deodată, mi-a venit în minte că nu-l felicitasem încă pe Muoth pentru ziua sa.

Sonata fusese cântată până la capăt, frumoasa doamnă s-a ridicat, ne-a dat mâna, mie și lui Kranzl, și a deschis ușa către o încăpere mai mică unde ne aștepta o masă așternută, cu flori și cu sticle de vin.

— În sfârșit! a exclamat unul dintre domni. Sunt aproape mort de foame.

— Sunteţi totuși un monstru. Ce-o să creadă compozitorul? a zis doamna.

— Care compozitor, e cumva aici?

Ea arătă spre mine.

— Priviţi-l.

Domnul m-a privit și a râs.

— Aţi fi putut să-mi spuneţi asta dinainte. De altfel, muzica a fost de-a dreptul frumoasa. Dar, când ești flămând...

Am început să mâncăm, și de-ndată ce-a fost luată supa și s-a turnat vinul alb, Kranzl a toastat pentru stăpânul casei și aniversarea sa. Muoth s-a ridicat imediat după ce-au fost ciocnite paharele:

— Dragă Kranzl, dacă ţi-ai închipuit că acum voi ţine o cuvântare în cinstea ta, te-ai înșelat. Nu vom mai ţine niciun fel de cuvântare, asta e rugămintea mea. Singura care este, poate, necesară, o voi ţine eu. Îi mulţumesc tânărului meu prieten pentru sonata sa, pe care o găsesc excelentă. Kranzl va fi cândva fericit, poate, sa primească de la el lucrări să i le interpreteze, ceea ce o să și facă, fiindcă a priceput într-adevăr sonata. Beau pentru compozitor și pentru o bună prietenie cu el.

Au fost ciocnite paharele, s-a râs, s-a glumit puţin pe socoteala mea și, în scurt timp, s-a iscat o bună-dispoziţie – sporită și de vinul bun – în seama căreia m-am lăsat, izbăvit. Nu mă mai simţisem de multă vreme bine dispus și ușurat în felul acesta, de fapt de un an. Acum râsetele și vinul, zgomotul paharelor, vocile amestecate și vederea unei femei frumoase, vesele, îmi deschideau porţi zăvorite către bucurie, și eu am lunecat ușor dincolo, unde era voioșia nestăvilită a discuţiilor simple, pline de viaţă și a chipurilor râzătoare.

Ne-am ridicat devreme de la masă și ne-am întors în camera de muzică unde petrecerea s-a răspândit, cu vin și cu ţigări, în toate

colţurile. Un domn tăcut, care vorbise foarte puţin și al cărui nume nu-l ştiam, a venit la mine și mi-a spus cuvinte binevoitoare despre sonată, pe care o uitasem cu totul. Apoi actriţa m-a atras în conversaţie și Muoth ni s-a alăturat. Am băut din nou pentru prietenie și deodată a spus, ochii strălucindu-i de o veselie sumbră:

— Acum vă știu povestea. Apoi adresându-i-se frumoasei: Și-a rupt oasele la săniuș, de dragul unei fete atrăgătoare. Și din nou către mine: Asta-i frumos. În clipa în care dragostea este cea mai frumoasă și încă fără pată – cu capul înainte, în josul muntelui. Asta chiar face cât un picior sănătos. Râzând și-a golit paharul și imediat a redevenit întunecat și gânditor când m-a întrebat:

— Cum aţi ajuns să compuneţi?

Am povestit, începând din copilărie, ce însemnase muzica pentru mine și am povestit despre vara care trecuse, despre fuga mea în munţi și despre lied şi sonată.

— Da, a spus el fără grabă. Dar de ce vă bucură asta acum? Doar nu poţi nota o durere pe hârtie și cu asta să scapi de ea.

— Nici nu vreau așa ceva, am răspuns. N-aș vrea să renunţ și să scap de nimic altceva decât de slăbiciune și de lipsa de libertate. Aş dori să simt că durerea și bucuria ţâșnesc din același izvor și că sunt mișcări ale aceleiași forţe și măsuri ale aceleiași muzici, fiecare din ele frumoasă şi necesară.

— Staţi așa, izbucni el supărat. Aţi pierdut totuși un picior! Puteţi uita asta cu ajutorul muzicii?

— Nu, pentru ce? Oricum nu mai pot schimba nimic.

— Și asta nu vă face să fiţi deznădăjduit?

— Nu mă bucură, puteţi să mă credeţi, însă sper că nu mă va mai aduce niciodată la deznădejde.

— Atunci sunteţi un om fericit. Eu n-aș da, ce-i drept, un picior pe o astfel de fericire. Deci așa stau lucrurile cu muzica dumneavoastră? Vezi, Marion, ăsta e farmecul artei despre care se vorbește atâta în cărţi.

— Nu vorbiţi așa! i-am strigat mânios. Nici dumneavoastră nu cântaţi doar de dragul banilor, ci găsiţi în asta o bucurie și o mângâiere. De ce vă bateţi joc de mine și de dumneavoastră înșivă? Mi se pare o necuviinţă.

— Liniştiţi-vă, liniştiţi-vă, făcu Marion, altfel se-nfurie.

Muoth mă privi.

— Nu mă-nfurii. Are întru totul dreptate. Însă povestea cu piciorul nu poate fi chiar atât de gravă, altfel nu v-aţi putea consola făcând doar muzică. Sunteţi un om mulţumit – şi vi se poate întâmpla orice, tot mulţumit rămâneţi. Dar eu nu cred aşa ceva –se ridică mânios de-a binelea – şi nici nu este adevărat! Doar aţi compus liedul lavinelor — ăsta nu e nici mângâiere şi nici mulţumire, ci deznădejde. Ia ascultaţi!

Pe neaşteptate se aşeză la pian, în încăpere se făcu mai linişte, începu să cânte la pian, se încurcă, renunţă la preludiu şi cântă liedul. Cânta acum altfel decât atunci, la mine, şi mi-am dat seama c-o mai făcuse între timp. De data asta cânta cu o voce plină, de bariton, pe care o cunoşteam de pe scenă şi a cărei forţă şi revărsare de patimă te făceau să uiţi inexplicabila asprime a cântului său.

— Acest om a scris asta, după cum spune el, numai aşa, de plăcere, el nici nu ştie ce-i disperarea şi este nemăsurat de mulţumit cu soarta sa! strigă şi arătă spre mine, şi eu aveam lacrimi de ruşine şi de furie în ochi, vedeam totul clătinându-se, ca prin ceaţă, şi m-am ridicat să pun capăt la toate şi să plec.

Atunci o mână fină, dar puternică totuşi mă opri şi mă împinse înapoi în fotoliu şi mă mângâie uşor şi tandru pe păr, încât valuri uşoare şi fierbinţi mă străbătură, limpezindu-mă, şi am închis ochii şi mi-am înghiţit lacrimile. Ridicând privirea l-am văzut atunci pe Muoth stând în faţa mea, ceilalţi păreau să nu-mi fi luat în seamă tulburarea şi scena care avusese loc, ei beau şi râdeau de-a valma.

— Sunteţi un copil! spuse Mouth încet. După ce ai scris astfel de cântece, aşa ceva nu te mai poate atinge. Dar îmi pare rău. Îndrăgeşti un om şi nici n-apuci bine să fii împreună cu el că şi începi să te cerţi.

— E bine, am răspuns stânjenit. Aş dori însă să merg acum acasă, partea cea mai frumoasă a trecut deja.

— Bine, nu vreau să vă silesc. Noi ceilalţi ne punem pe băutură, cred. Atunci fiţi atât de bun şi luaţi-o şi pe Marion cu dumneavoastră, da? Locuieşte undeva în Graben, nu este un ocol pentru dumneavoastră.

Frumoasa femeie îl privi o clipă cu atenţie.

— Da, vreți? m-a întrebat ea apoi și eu m-am ridicat. Ne-am luat rămas bun de la Muoth. În hol un servitor ne-a ajutat să ne punem paltoanele, apoi a apărut, adormită, și bătrâna măruntă și ne-a luminat cu un felinar drumul prin grădină, până la poartă. Vântul încă mai bătea moale și călduț, împingând șiruri lungi de nori negri și răscolind coroanele desfrunzite ale copacilor.

N-am îndrăznit să-i ofer lui Marion brațul, ea însă și l-a strecurat pe sub al meu, fără să i-o cer, a sorbit aerul nopții cu capul dat pe spate și m-a privit de sus întrebător și cu înțelegere. Mi-era ca și cum încă i-aș fi simțit mâna ușoară pe par, mergea încet și părea că vrea să mă conducă.

— Acolo sunt birjele, am spus, fiindcă mi-era neplăcut că trebuia să-și potrivească pasul după al meu, de olog, și mă durea să tot șchiopătez alături de femeia caldă, zveltă, puternica.

— Nu, a zis, mai mergem o stradă. Și s-a străduit să meargă încet de tot și dacă ar fi fost numai după dorința mea, aș fi tras-o și mai aproape de mine. Așa însă eram sfâșiat de chin și furie, i-am desprins brațul dintr-al meu, și când m-a privit uimită, am spus:

— Nu-i bine așa, trebuie să merg singur, iertați-mă. Și ea continuă să meargă cu atenție și plină de milă alături de mine, iar mie nu-mi lipsea nimic altceva decât un umblet drept și conștiința siguranței trupești, numai așa aș fi făcut și spus exact invers decât tot ce făceam și spuneam. Am devenit tăcut și dezagreabil, n-aveam ce face, altfel mi-ar fi venit din nou lacrimile în ochi, și-mi era dor să-i simt din nou mâna pe cap. Cel mai mult aș fi vrut să dispar pe prima stradă laterală care-mi ieșea în cale. Nu voiam să meargă încet, să mă cruțe, să-i fie milă de mine.

— Sunteți supărat pe el? începu ea în cele din urmă.

— Nu. A fost o prostie din partea mea. Nici nu-l cunoșteam bine.

— Mi-e milă de el când e așa. Are zile când ți-e pur și simplu teamă de el.

— Și dumneavoastră?

— Mie cel mai mult. Și-atunci cel mai mult rău și-l face sieși. Uneori se urăște.

— Ah, vrea să pară interesant!

— Ce spuneți? strigă ea speriată.

— Că este un comediant. Pentru ce trebuie să-și bată joc de sine și de alții? Ce nevoie are să scoată la iveală trăirile și secretele unui străin și să le batjocorească, defăimătorul!

Mânia mea de mai înainte îmi revenea în timp ce vorbeam, eram decis să-l insult și să-l înjosesc pe omul care mă rănise și pe care, din păcate, îl invidiam. Respectul față de doamnă scăzuse și el, fiindcă îi lua apărarea și se declara, pe față, de partea lui. Nu era și așa destul de rău că primise să fie singura femeie la această petrecere de burlaci, unde vinul era la mare cinste? în asemenea chestiuni nu eram obișnuit cu prea multă libertate și fiindcă mi-era rușine că totuși o doream pe această femeie frumoasă, încins cum eram, am preferat să-ncep să mă cert decât să mai simt mila ei. N-avea decât să mă creadă necioplit și să plece, era mai bine decât să rămână cu mine și să fie prietenoasă.

Ea îmi puse însă mâna pe braț.

— Ajunge, strigă ea cu căldură, în așa fel încât, în ciuda celor întâmplate, glasul ei îmi pătrunse în inimă. Nu mai spuneţi nimic! Ce vreţi să faceţi? Muoth v-a rănit cu două cuvinte fiindcă n-aţi fost destul de priceput sau de curajos să vă apăraţi, și acum, după ce aţi plecat, îl ponegriţi în faţa mea cu vorbe respingătoare. Ar trebui să plec și să vă las singur.

— Mă rog. Am spus doar ce cred.

— Minţiţi! Aţi primit invitaţia lui, aţi cântat la el, aţi văzut cât de mult iubește muzica dumneavoastră, asta v-a bucurat și v-a îmbărbătat, și acum, când sunteţi supărat și nu puteţi suporta o vorbă de-a lui, începeţi să-l insultaţi. Așa ceva n-aveţi voie și prefer s-o pun pe seama vinului.

Mi se păru că dintr-o dată a realizat ce se-ntâmpla de fapt cu mine și că nu vinul era cel care nu-mi dădea pace; își schimbă tonul, fără ca eu să fi făcut cea mai mică încercare de a mă dezvinovăţi. Eram fără apărare.

— Încă nu-l cunoașteţi pe Muoth, continuă ea. Nu l-aţi auzit cântând? Așa e el, brutal și crud, dar în special cu el însuși. Este un biet om impulsiv, plin de forţă, dar fără ţeluri. În fiecare clipă ar vrea să soarbă lumea în întregime, dar ceea ce primește și ceea ce face este întotdeauna doar o picătură. El bea și nu este niciodată beat, are femei și nu este niciodată fericit, el cântă atât de minunat și totuși nu vrea sa

fie un artist. Pe cel pe care-l iubește îl rănește, se poartă ca și cum i-ar disprețui pe toți cei care sunt mulțumiți, însă asta este doar ură îndreptată împotriva sa, fiindcă el nu poate fi mulțumit. Așa e el. Și dumneavoastră v-a arătat prietenie, atât cât poate.

Tăceam cu încăpățânare.

— Poate că nu aveți nevoie de el, reîncepu ea, aveți alți prieteni. Însă atunci când vedem că un om suferă și că este un răzvrătit în suferința sa, noi trebuie să-l cruțăm și să ținem seama de faptele lui.

Da, am gândit, așa ar trebui, și treptat, în vreme ce mersul prin noapte mă răcorea, rana mea rămăsese, ce-i drept, deschisă și striga după ajutor, însă eram nevoit să mă gândesc din ce în ce mai mult la vorbele lui Marion și la prostiile mele din seara aceea, să recunosc că eram un câine jalnic și să cer iertare, în sinea mea. Fiindcă mă părăsise curajul dat de vin, mă cuprinse o tulburare neplăcută, cu care luptam din răsputeri, fără să mai spun mare lucru frumoasei femei, care acum, tulburată și ea, și cu inima cuprinsă de îndoială, mergea alături de mine pe străzile slab luminate, unde, din loc în loc, de pe întinderea lipsită de viață, neagră, ne privea dintr-o dată, imaginea unui felinar, răsfrântă de pământul ud. M-am gândit că-mi lăsasem vioara la Muoth; și-atunci iarăși m-am trezit uimit și speriat de cele întâmplate. Atât de multe se schimbaseră în seara aceea. Heinrich Muoth și violonistul Kranzl și de asemenea minunata Marion, regina tuturor pieselor, toți coborâseră de pe soclurile lor. La mesele lor olimpiene nu ședeau zei și sfinți, ci bieți oameni, unul mic și ciudat, altul trist și înfumurat; Muoth nefericit și febril, chinuindu-se nebunește pe sine; măreața femeie, iubita neînsemnată și sărmană a unui om dedat plăcerilor, lipsit de veselie, în continuare calmă și binevoitoare și cunoscătoare într-ale suferinței. Eu însumi îmi păream schimbat, nu mai eram un om simplu, ci eram înrudit cu toți, văzusem la fiecare trăsături care ne-nfrățeau și altele care ne făceau dușmani, nu le puteam îndrăgi pe unele și nici disprețui pe celelalte, dimpotrivă mi-era rușine de cât de puțin înțelegeam și, pentru prima oară în tinerețea mea necomplicată, am simțit foarte limpede că nu poți trece chiar atât de ușor prin viață și printre oameni, când cu ură când cu iubire, aici cu venerație, dincolo disprețuind, ci că toate sunt amestecate și strâns legate între ele, abia putând fi despărțite, iar în

unele clipe aproape de nedeosebit. M-am uitat la femeia care mergea alături de mine și care devenise și ea foarte tăcută, ca și cum ar fi descoperit în inimă și unele lucruri alcătuite totuși altfel decât crezuse sau spusese ea.

În cele din urmă, am ajuns în fața casei sale, mi-a întins mâna, pe care am luat-o încetișor și i-am sărutat-o.

— Somn ușor, îmi spuse prietenos, dar fără să zâmbească.

Asta am și făcut; am ajuns acasă și în pat, nici eu nu știu cum, și am adormit imediat, și-am dormit și neobișnuit de mult în dimineața următoare. Apoi am țâșnit din pat ca omulețul din cutie, mi-am făcut exercițiul de gimnastică, m-am spălat și-am dat să-mi iau hainele; abia când mi-am văzut redingota atârnând pe scaun și am observat că lipsea cutia viorii, mi-am adus aminte de ziua care trecuse. Dormisem între timp și aveam alte păreri decât în timpul nopții și nu puteam face nicio legătura cu gândurile din noaptea trecută; îmi rămăseseră doar amintirea unor întâmplări ciudat de mărunte, care se făceau simțite doar în suflet, și uimirea că eram totuși neschimbat și același dintotdeauna.

Am vrut să lucrez, dar n-aveam vioara. Astfel că am ieșit îndreptându-mă, la început încă nesigur, apoi cu hotărâre, în direcția în care fusesem cu o zi înainte și am ajuns la locuința lui Muoth. Încă de la poartă, l-am auzit cântând, câinele a sărit la mine și a fost dus înapoi, cu greu, de bătrâna care ieșise în grabă. M-a lăsat să intru, i-am spus că doream să-mi iau vioara, fără să-l deranjez pe stăpânul casei. Pe hol se afla cutia și înăuntru era vioara, și partiturile erau puse tot acolo. Probabil că Muoth făcuse asta, se gândise la mine. Cânta alături tare, îl auzeam din când în când umblând ușor, ca și cum ar fi avut tălpi de pâslă, dând tonul câteodată la pian. Vocea sa suna proaspăt și luminos, mai stăpânită decât o auzisem deseori pe scenă, cânta un rol pe care nu-l știam, o lua mereu de la capăt și mergea repede încoace și-ncolo prin cameră.

Îmi luasem lucrurile și-am dat să plec. Eram liniștit și mă simțeam ca și cum amintirea zilei trecute abia m-ar fi atins. Totuși eram curios să-l văd, să văd dacă și el se schimbase, așa că m-am apropiat și, fără să vreau, am pus deodată mâna pe clanță, am apăsat și-am rămas în ușa deschisă.

Muoth s-a întors în timp ce cânta. Era în cămașă, într-o cămașă foarte lungă, albă, frumoasă şi arăta proaspăt ca și cum tocmai ar fi făcut baie. Acum eram speriat, prea târziu, că-l luasem așa pe neaşteptate. Cu toate acestea el n-a părut nici mirat de faptul că intrasem fără să bat și nici nu părea să-și dea seama că nu era îmbrăcat. Ca şi cum totul era în ordine, îmi întinse mâna şi întrebă:

— Aţi luat deja micul dejun? Apoi, fiindcă i-am spus că da, se aşeză la pian.

— Cum să cânt rolul ăsta! Ascultaţi ce mai arie! E-un zarzavat! Se cântă la opera curţii regale cu Biittner şi Duelli! Dar asta nu vă interesează — şi nici pe mine, de fapt. Cum vă mai simţiţi? V-aţi odihnit? Păreaţi sfârşit aseară, când aţi plecat. Și mai eraţi și supărat pe mine. Ei, da. Să nu începem acum iarăşi cu prostiile.

Și imediat, fără ca eu să fi avut timp să spun ceva, continuă:

— Știţi, Kranzl e un nesuferit. Nu vrea să cânte sonata.

— A cântat-o doar, ieri!

— Într-un concert, vreau să spun. Am încercat să-l conving să accepte, dar nu vrea. Ar fi fost bine dacă ar fi intrat într-un matineu, iarna viitoare. Ştiţi, Kranzl nu e chiar prost, însă e leneş. Cântă tot mereu muzică leșească de insky și owsky, ceva nou nu învaţă cu plăcere.

— Nu cred, am început eu, că sonata se potrivește pentru un concert, nici nu mi-am închipuit așa ceva. Încă nu este curată din punct de vedere tehnic.

— Și ce dacă! Voi cu conștiința voastră de artiști! Doar nu suntem profesori de şcoală, şi apoi se cântă lucruri și mai rele, chiar de către Kranzl. Dar ştiu eu altceva. Liedul trebuie să mi-l daţi şi mai faceţi şi altele, cât mai curând! La primăvara plec de aici, mi-am înaintat demisia și-am să-mi iau o vacanţă lungă. În timpul ăsta aş vrea să dau câteva concerte, dar ceva nou, nu Schubert și Wolf și Lowe și tot ce se poate auzi în fiecare seara, ci lucruri noi și necunoscute, câteva cel puţin, cum e liedul lavinelor. Ce părere aveţi?

Pentru mine perspectiva de a-mi vedea liedurile cântate de Muoth, în public, era o poartă spre viitor, prin deschizătura căreia zăream numai lucruri divine. Tocmai de aceea am vrut să fiu prudent, nici să nesocotesc bunăvoința lui Muoth, dar nici să mă-ndatorez prea mult

față de el. Mi se părea că prea vrea să mă oblige să mă apropii de el, să mă orbească, și poate într-un anume fel să mă siluiască. De aceea abia am acceptat.

— Voi vedea, am spus. Sunteţi foarte bun cu mine, văd asta, dar nu pot promite nimic. Sunt la sfârșitul studiilor și acum trebuie să mă gândesc să am rezultate bune. Nu-i sigur că mă voi putea da drept compozitor vreodată, pentru moment sunt violonist și trebuie să văd cum ajung să obţin un post la timp.

— A, da, toate astea le puteţi face. Și totuși se poate să vă mai vină vreodată în minte un lied, pe care să mi-l daţi apoi, nu-i așa?

— Da, asta da. Nu știu, desigur, de ce-mi purtaţi atâta grijă.

— Vă e teamă de mine? Pur și simplu îmi place muzica dumneavoastră, aș vrea să cânt lucrări compuse de dumneavoastră și îmi pun mari speranţe în ele; este chiar în interesul meu.

— Bine, atunci de ce vorbiţi așa cu mine, vreau să spun, ca ieri?

— Ah, încă mai sunteţi jignit? Ce-am spus, de fapt? Chiar nu mai știu. În orice caz n-am vrut să mă port urât cu dumneavoastră, așa cum se pare că am făcut-o. De ce nu vă apăraţi? Fiecare vorbește și este așa cum este și trebuie să fie, și cu asta trebuie să ne mulţumim.

— Sunt de aceeași părere, însă dumneavoastră faceţi invers, mă provocaţi și nu treceţi nimic cu vederea din ceea ce spun eu. Scoateţi la lumină lucruri la care eu însumi nu mă gândesc cu plăcere și care sunt secretul meu și mi le zvârliţi în faţă ca pe un reproș. Vă bateţi joc până și de piciorul meu beteag.

— Da, da, rosti rar Heinrich Muoth. Oamenii sunt, într-adevăr, foarte diferiţi. Unul își iese din fire când i se spun adevăruri, iar celălalt nu poate suporta vorbele goale. Pe dumneavoastră v-a supărat că nu vă tratez ca pe un intendent, și pe mine m-a supărat că vă ascundeţi de mine și că vreţi să mă faceţi să cred în pildele despre consolarea prin artă.

— Am spus ceea ce gândeam; numai că nu sunt obișnuit să vorbesc despre astfel de lucruri. Cât despre celelalte, chiar nu vreau să vorbesc. Ce am în suflet și dacă sunt trist sau disperat, cum mi se pare piciorul meu, și faptul că sunt infirm – astea sunt lucruri pe care vreau să le ţin pentru mine și nu dau voie nimănui să mi le smulgă cu de-a sila și să le batjocorească.

Se ridică în picioare.

— Abia acum observ că nu sunt îmbrăcat, o voi face de-ndată. Sunteţi un om de treabă, eu nu, din păcate. Să nu mai vorbim atât despre asta. Chiar n-aţi observat defel că ţin la dumneavoastră? Aşteptaţi puţin, aşezaţi-vă la pian, până ce mă îmbrac. Nu cântaţi? Nu? Bine, durează numai şase minute.

Într-adevăr, se întoarse foarte repede, îmbrăcat, din camera alăturată.

— Acum mergem în oraş şi mâncăm împreună, spuse senin.

N-a întrebat dacă-mi convine şi mie; a zis „mergem” şi am mers. Fiindcă oricât de mult mă supăra felul lui de a fi, îmi impunea totuşi respect, dintre noi el era cel mai puternic. Pe lângă asta, dovedea în discuţii şi în purtarea sa o naivitate capricioasă, care adesea era încântătoare şi care te împăca cu el.

Începând de atunci l-am văzut pe Muoth adesea, îmi trimitea mereu bilete la operă, uneori mă ruga să cânt la vioară la el acasă, şi dacă mie nu-mi plăcea totul la el şi el a suportat multe din partea mea. S-a născut o prietenie, pe atunci singura pentru mine, şi-am început aproape să mă tem de vremea când n-avea să mai fie aici. Demisionase într-adevăr şi nu s-a lăsat oprit, cu toate insistenţele şi concesiile. Uneori dădea a-nţelege că în toamnă va fi poate chemat să cânte pe o mare scenă, problema a rămas însă nediscutată. Intre timp venise primăvara.

Într-o bună zi m-am dus la ultima petrecere între bărbaţi de la Muoth, am ciocnit pentru revedere şi viitor, de data aceasta nu era nicio femeie de faţă. În zori Muoth ne-a condus până la poarta grădinii, ne-a făcut semn cu mâna şi s-a întors tremurând puţin, prin ceaţa dimineţii, în locuinţa sa pe jumătate golită, însoţit de câinele care sărea şi lătra. Mie însă mi s-a părut încheiată o bucată de viaţă şi de experienţă; credeam că-l cunosc îndeajuns pe Muoth pentru a fi sigur că ne va uita curând pe toţi, şi abia atunci am simţit foarte limpede şi fără urmă de îndoială că îmi era într-adevăr drag acel bărbat întunecat, cu toane, dominator.

Apoi a venit şi pentru mine vremea să-mi iau rămas bun. Mi-am făcut ultimele drumuri în locuri şi la oameni cărora intenţionam să le

păstrez o bună amintire; am urcat încă o dată pe drumul de costișă și am privit în jos pe povârnișul pe care oricum nu l-aș fi uitat.

Și am plecat acasă, cu perspectiva unui viitor necunoscut și probabil plictisitor. O slujbă nu aveam, concerte nu puteam da de unul singur, acasă mă așteptau, spre groaza mea, doar câţiva elevi, cărora trebuia să le dau lecţii de vioară. E drept că mă așteptau și părinţii, iar ei erau destul de înstăriţi, ca să nu fiu nevoit să-mi fac griji, și destul de delicaţi și de cumsecade, ca să nu mă sâcâie și să mă întrebe ce-o să se aleagă de mine. Am știut însă, de la început, că n-aș rezista multă vreme acolo.

Despre cele zece luni în care am stat acasă, am dat lecţii la trei elevi și, în ciuda tuturor, n-am fost deloc nefericit, nu știu ce să povestesc. Trăiau și aici oameni, și aici se întâmpla zilnic câte ceva, însă legătura mea cu toţi și cu toate consta doar într-o indiferenţă prietenos politicoasă. Nu mi-a intrat în suflet și nu m-a atins nimic. În schimb am trăit, în liniște, ceasuri fermecătoare, unice, de muzică, în care întreaga mea viaţă părea încremenită și străină mie și rămânea doar o foame de muzică, ce adesea mă chinuia insuportabil în timpul orelor de vioară și care, cu siguranţă, făcea din mine un profesor rău. După aceea însă, după ce-mi făceam datoria sau când, prin vicleşug și minciună, scăpăm de ore, mă cufundam adânc în vise minunat de ireale, construiam ca un somnambul îndrăzneţe clădiri de sunete, înălţăm semeţe turnuri spre tării, arcuiam cupole umbroase și îngăduiam înfloriturilor jucăușe să se ridice lin și plăcut, ca baloanele de săpun.

În vreme ce umblam încoace și-ncolo într-un fel de toropeală și indiferenţă, care puneau pe fugă fostele cunoștinţe și-mi îngrijorau părinţii, în mine a izbucnit, mult mai puternic și mai bogat decât cu un an în urmă, când eram la munte, izvorul îngropat; roadele anilor, care păruseră irosiţi în visare și muncă, coapte pe nesimţite, cădeau fără zgomot, încet, unele după altele și aveau mireasmă și strălucire și mă înconjurau cu un belșug aproape dureros pe care l-am primit ezitând și cu neîncredere. A început cu un lied, căruia i-a urmat o fantezie pentru vioară, după care a fost un cvartet pentru coarde și când, în doar câteva luni, li s-au mai adăugat câteva lieduri și niște schiţe pentru piese simfonice, am avut doar sentimentul unui început

și-al unei încercări, și în adâncul inimii mă gândeam la o mare simfonie, iar în ceasurile cele mai îndrăzneţe, chiar la o operă! între timp scriam, din când în când, scrisori smerite unor capelmaiștri și unor teatre, puneam alături recomandările profesorilor mei și le ceream, cu modestie, să-și amintească de mine când se va ivi primul post de violonist. Au sosit apoi răspunsuri scurte, politicoase, care începeau cu „Mult stimate domn” uneori n-a venit niciunul, dar o angajare n-am primit. Atunci mă făceam mic și, pentru o zi sau două îmi făceam conștiincios orele și scriam alte scrisori smerite. Imediat după aceea mi-aduceam din nou aminte că am capul plin de muzică, ce trebuia scrisă, și nici nu-ncepeam bine, că scrisorile și teatrele și orchestrele, și capelmaistru și toţi acei „mult stimaţi domni” se cufundau în nefiinţă și mă regăseam singur, foarte ocupat și mulţumit.

Ei, acestea sunt amintiri care nu pot fi povestite ca altele. Ceea ce este şi ceea ce trăieşte un om pentru sine, cum devine om și cum crește, cum suferă și moare – toate astea nu pot fi povestite. Viaţa oamenilor care muncesc este plictisitoare, interesante sunt existenţele și destinele netrebnicilor. Oricât de bogată mi-a rămas perioada aceea în amintire, nu pot spune nimic despre ea, fiindcă m-am aflat în afara existenţei omenești și a societăţii. Doar o singură data m-am apropiat din nou, pentru câteva clipe, de un om, pe care n-am voie să-l uit. Acesta a fost preceptorul Lohe.

Mergeam o dată, era deja toamnă târzie, la plimbare. Apăruse în partea de sud a oraşului un modest cartier de vile unde, în căsuțe ieftine, cu grădini simple, nu locuiau bogaţi, ci oameni cu economii modeste și pensionari. Un tânăr și priceput arhitect construise aici multe lucruri drăguțe, pe care voiam să le văd și eu odată și-odată.

Era o după-amiază caldă, ici și colo erau scuturaţi nuci târzii, grădinile și casele mici și noi stăteau vesele la soare. Clădirile drăguțe, simple, mi-au plăcut, le-am privit în tihnă cu acel interes superficial, pe care îl au tinerii pentru așa ceva, atunci când gândul la casă, cămin și familie, odihnă și timpul de după terminarea lucrului e încă departe. Paşnica stradă dintre grădini părea plăcută și tihnită, m-am plimbat încet într-acolo și în timp ce mergeam mi-a venit ideea să citesc numele proprietarilor pe plăcuțele lucioase de alamă de pe porţile grădinilor.

Pe una dintre aceste plăcuțe era scris „Konrad Lohe”, și în timp ce citeam, numele mi se păru cunoscut. Am rămas locului să mă gândesc și mi-am adus atunci aminte că unul dintre profesorii mei de la clasa de latină se numise astfel. Și pentru câteva secunde, timpurile acelea au revenit, m-au privit cu uimire și au rostogolit înspre mine, pe unde fugare, un roi de chipuri, ale profesorilor și ale colegilor, porecle și întâmplări. Și în vreme ce stăteam privind plăcuța de alamă și zâmbeam, din spatele primei tufe de coacăze, unde lucrase aplecat, se ridică un bărbat, veni chiar lângă mine și mă privi în față.

— Pe mine mă căutați? întrebă el, și era Lohe, preceptorul Lohe, pe care noi îl porecliserăm Lohengrin.

— Nu chiar, am spus și mi-am scos pălăria. Nu știam că locuiți aici. Am fost cândva elevul dumneavoastră.

Se uită mai atent, își cobori privirea până la baston, se gândi bine și rosti apoi numele meu. Nu mă recunoscuse după față, ci după piciorul țeapăn, deoarece știa, firește, de accidentul meu. Mă pofti să intru. Era doar în cămașă și-și legase pe dinainte un sorț verde de grădinărie, nu părea să fi îmbătrânit și arăta înfloritor. Ne-am plimbat încoace și-ncolo prin grădina mică și curată, apoi m-a condus la o verandă descoperită, unde ne-am așezat.

— Ei da, nu v-aș mai fi recunoscut, a spus el sincer. Sper că-mi purtați o bună amintire.

— Nu întru totul, am răspuns zâmbind. O dată m-ați pedepsit pentru ceva ce nu făcusem și ați luat afirmațiile mele drept minciuni. S-a întâmplat în clasa a patra.

Își ridică privirea întristat.

— Să nu mai fiți supărat pe mine pentru asta, chiar îmi pare rău. Dascălilor li se întâmplă mereu, chiar și când au cele mai bune intenții, să greșească, și îndată s-a făcut nedreptatea. Cunosc și cazuri mai grave. Și acesta a fost un motiv pentru care am plecat.

— Deci nu mai lucrați?

— De multă vreme. M-am îmbolnăvit, și când am fost iarăși sănătos, părerile mele se schimbaseră atât de mult încât m-am retras. Mă străduisem să fiu un profesor bun, dar n-am fost; trebuie să fii născut pentru asta. Așa că am renunțat și de atunci mă simt bine.

Asta se putea vedea pe el. I-am pus și alte întrebări, dar el voia să asculte povestea mea, a cărei istorisire n-a durat mult. Faptul că ajunsesem muzician nu i-a prea plăcut, în schimb față de ghinionul meu a arătat o compătimire prietenoasă și delicată, care nu m-a durut. Cu precauție a încercat să afle cum mă descurc, să mă consoleze, și n-a fost mulțumit de răspunsurile mele cam vagi. Cu gesturi misterioase m-a înștiințat, vorbind pe ocolite, cu sfială, șovăind și totuși nerăbdător, că știa o consolare, o filosofie desăvârșită, care era deschisă aceluia care era într-adevăr în căutare.

— Știu deja care, i-am spus, vă gândiți la Biblie.

Domul Lohe zâmbi șiret.

— Biblia e bună, e-o cale spre cunoaștere. Dar nu este cunoașterea însăși.

— Și unde se află cunoașterea însăși?

— O veți găsi ușor, dacă vreți. Vă dau ceva să citiți, asta vă va da elementele. Ați auzit vreodată de învățătura despre karma?

— Despre karma? Nu, ce-i asta?

— Veți vedea, așteptați! A dispărut în fugă și a lipsit o vreme, timp în care eu am stat, uimit și-ntr-o așteptare plină de nesiguranță, măsurând din ochi grădina în care se aflau pomi fructiferi pitici în șiruri perfecte. Curând Lohe reveni tot în fugă. Mă privi încântat și-mi întinse o broșură care, în mijlocul unui desen format din linii misterioase, purta titlul: „Catehism teosofic pentru începători".

— Luați asta cu dumneavoastră! mă rugă el. Puteți s-o păstrați, și dacă vreți să învățați și mai multe, vă mai pot împrumuta și altele. Asta e numai pentru inițiere. Datorez totul acestei învățături. Prin ea mi-am însănătoșit trupul și sufletul și nădăjduiesc că și cu dumneavoastră se va întâmpla la fel.

Am luat cărticica și am băgat-o în buzunar. Bărbatul m-a însoțit prin grădină până jos la stradă, și-a luat prietenos rămas bun, și m-a rugat să revin curând. I-am privit chipul, pe care se citea bunătatea și bucuria și m-am gândit că nu poate să-mi strice să încerc o dată calea spre o astfel de fericire. Așa că m-am dus acasă cu cărticica în buzunar, curios să aflu cum aveau să fie primii pași pe poteca spre fericire.

Totuși am pășit pe ea abia după câteva zile. La întoarcerea acasă, notele au pus din nou stăpânire pe mine, m-am aruncat asupra lor și-

am înotat în muzică, am scris și-am cântat până ce mi-a trecut furtuna și de data aceasta și m-am întors treaz în viața de zi cu zi. Atunci am simțit numaidecât nevoia de a studia noua învățătură și m-am așezat în fața cărții, pe care credeam c-o pot termina repede.

Dar n-a mers așa ușor. Cărticica creștea în mâinile mele și, în cele din urmă, s-a dovedit de nebiruit. Începea cu o introducere plăcută și atrăgătoare despre nenumăratele căi spre cunoaștere, fiecare cu însemnătatea ei, și despre fraternitatea teosofică a acelora care vor să aspire liberi la cunoaștere și desăvârșire sufletească, cei pentru care orice credință este sfântă și orice cărare către lumină, bine venită. Urma apoi o cosmogonie, pe care n-am înțeles-o, o împărțire a lumii în „straturi” diferite, și a istoriei în epoci ciudate, necunoscute mie, în care juca un rol și continentul scufundat, Atlantida. Am lăsat toate astea, deocamdată, așa cum erau și am trecut la un alt capitol, unde era descrisă teoria reîncarnării, pe care am înțeles-o mai bine. Totuși nu-mi era chiar limpede dacă toate astea se doreau a fi o mitologie și o povestire poetică sau chiar adevărul întocmai. A doua variantă părea să fie cea bună, lucru cu care nu puteam fi de acord. Apoi venea învățătura despre karma. Mi s-a înfățișat ca o glorificare religioasă a legii cauzalității, care nu mi-a displăcut. Și o ținea tot așa înainte. Mi-am dat seama curând că toată doctrina asta putea fi o consolare și o comoară doar pentru cel care o acceptă într-adevăr, cuvânt cu cuvânt, și care crede întru totul în ea. Pentru cel care, ca și pentru mine, ea era o alegorie, pe de-o parte frumoasă, pe de alta cam încâlcită, o încercare de a da o explicație mitologică lumii, putea într-adevăr să învețe din ea și să o respecte, dar nu putea primi de la ea viață și forță. Puteai fi, poate, un teosof cu spirit și demnitate, însă acea consolare definitivă făcea semn doar acelora care nu aveau prea mult spirit în credința lor naivă. Deocamdată așa ceva nu era pentru mine.

Dar m-am dus totuși, de mai multe ori, la preceptorul meu, care cu doisprezece ani în urmă mă chinuise și cu greaca, și care acum se străduia pe alte cai, dar tot fără șanse de izbândă, să fie dascălul și îndrumătorul meu. N-am devenit prieteni, dar mergeam cu plăcere la el; a fost o vreme singurul om cu care vorbeam despre probleme importante ale vieții mele. Mi-am dat seama, ce-i drept, că nici vorbitul ăsta nu are vreo valoare și că, în cel mai bun caz, duce la

vorbe înțelepte; totuși acest om credincios, pe care biserica și știința îl lăsaseră indiferent şi care acum, în cea de-a doua jumătate a vieţii sale, aflase pacea și splendoarea religiei prin credința naivă într-o dogmă ciudat plăsmuita, mi se părea înduioşător şi aproape vrednic de cinstire. Mie, în ciuda tuturor străduinţelor, calea aceasta mi-a rămas până astăzi inaccesibilă şi am faţă de oamenii evlavioşi, întăriţi şi mulţumiţi de vreo credinţă oarecare, un sentiment plin de admiraţie, pe care ei nu-l pot avea pentru mine.

CAPITOLUL AL PATRULEA

În scurtul răstimp al vizitelor mele la credinciosul teosof și pomicultor am primit, într-o zi, un mandat cu o mică sumă de bani a cărei proveniență mi-era neclară. Era trimisă de un cunoscut impresar din nordul Germaniei, cu care eu nu avusesem niciodată de-a face. La întrebarea mea, mi s-a răspuns că suma era trimisă la cererea domnului Heinrich Muoth și că reprezenta onorariul meu pentru faptul că acesta cântase la șase concerte unul din liedurile compuse de mine.

Atunci i-am scris lui Muoth, i-am mulțumit și l-am rugat să-mi povestească și mie. Aş fi vrut să știu, înainte de toate, cum fusese primit liedul meu în concerte. Despre turneul lui Muoth auzisem deja și citisem o dată sau de două ori anunțuri în ziare, însă despre liedul meu nu fusese vorbă acolo. În scrisoare i-am descris amănunțit, așa cum fac oamenii singuri, existența și munca mea și i-am trimis și unul din noile mele lieduri. Apoi am așteptat răspunsul două, trei, patru săptămâni și pentru că nu a venit, am uitat din nou toată povestea. Continuam să scriu, aproape în fiecare zi, la muzica mea care izvora în mine ca într-un vis. În pauze însă, eram fără vlagă și nemulțumit, orele pe care le dădeam erau o corvoadă și simțeam că nu voi mai suporta multă vreme.

De aceea a fost ca o izbăvire de blestem când, în cele din urmă, a sosit totuși o scrisoare de la Muoth. Acesta scria:

Dragă domnule Kuhn! Nu sunt dintre cei care scriu des, de aceea am lăsat deoparte scrisoarea dumneavoastră, la care nici nu știam bine ce să răspund. Acum însă pot veni cu propuneri adevărate. Sunt angajat acum la opera din R. Și ar fi frumos dacă ați veni și dumneavoastră. La început ați putea intra ca vioara a doua, capelmaistrul este un om cu judecată și deschis, chiar dacă e necioplit. Poate se ivește și prilejul de a cânta aici vreo piesă a dumneavoastră, avem muzică de cameră bună. Și

în ceea ce privește liedurile ar fi câte ceva de spus; printre altele se află aici un editor care vrea să le vadă. Sensul este însă atât de plicticos, mai bine veniți dumneavoastră! Dar repede și telegrafiați pentru post, e grabă mare.

Al dumneavoastră Muoth.

Eram dintr-o dată smuls din sihăstria și inutilitatea în care trăiam și eram purtat din nou de valurile vieții, aveam speranțe și griji, mi-era teamă și mă bucuram. Nu era nimic care să mă rețină, iar părinții mei au fost bucuroși să mă vadă apucând pe o cale și făcând un prim pas hotărât în viață. Am telegrafiat fără întârziere și, trei zile mai târziu, eram deja în R. Și la Muoth.

Trăsesem la un hotel, dorisem să-i fac o vizită și nu-l găsisem. Atunci a venit el la mine, apărând pe neașteptate la hotel. Mi-a dat mâna, nu m-a întrebat nimic, n-a povestit nimic și n-a împărtășit întru nimic emoția mea. Era obișnuit să se lase dus de curent și să ia în serios și să guste doar clipa prezentă. Abia mi-a lăsat timp să-mi schimb hainele și m-a dus la capelmeistrul Rossler.

— Acesta este domnul Kuhn, spuse el.

Rossler dădu scurt din cap.

— Încântat. Ce doriți?

— Ei, exclamă Muoth, el e violonistul.

Capelmaistrul mă privi uimit, se întoarse din nou către cântăreț și-i spuse cu grosolănie:

— Nu mi-ați spus nimic despre faptul că domnul este olog. Am nevoie de oameni cu picioare întregi.

Mi s-a ridicat sângele în obraji, dar Muoth rămase calm. Se mulțumi să râdă.

— Are, cumva, de dansat, Rossler? Credeam că trebuie să cânte la vioară. Dacă nu poate s-o facă, atunci trebuie să-l trimitem înapoi. Numai că mai întâi vom face o încercare.

— Bine, treacă de la mine. Domnule Kuhn, veniți mâine dimineață la mine, așa, după nouă! Aici, la locuința mea. Sunteți supărat din cauza piciorului? Da, Muoth ar fi putut să mi-o spună mai dinainte. Ei bine, vom vedea. La revedere.

În timp ce plecam i-am făcut lui Muoth reproşuri din cauza asta. A ridicat din umeri spunând că dacă i-ar fi vorbit de la început despre infirmitatea mea, capelmaistrul n-ar fi acceptat decât cu mare greutate; acum însă, eram aici şi dacă Rossler era cât de cât mulţumit de mine, aveam să-i cunosc cât de curând şi părţile bune.

— Dar cum aţi putut să mă recomandaţi? am întrebat. Nici măcar nu ştiţi dacă sunt în stare de ceva.

— Ei bine, asta-i treaba dumneavoastră. Mi-am închipuit că va merge, şi-aşa o să şi fie. Sunteţi o vietate atât de modestă încât n-aţi reuşi nimic dacă nu vi s-ar mai da, din când în când, câte un brânci. Ăsta a fost unul, aşa că luaţi-o înainte! Nu trebuie să vă fie teamă. Predecesorul dumneavoastră n-a fost cine ştie ce.

Am petrecut seara în locuinţa sa. Şi aici închiriase câteva camere în afara oraşului, cu grădini şi multă linişte, iar câinele său mare i-a ieşit sărind în întâmpinare, şi nici nu ne-am aşezat bine şi ne-am încălzit că s-a şi auzit clopotul de la uşă şi o doamnă foarte frumoasă, înaltă, a sosit şi ne-a ţinut companie. Era aceeaşi atmosferă ca şi mai demult, şi iubita sa avea iarăşi o înfăţişare princiară, fără cusur. Părea că femeile frumoase erau ceva cu totul firesc pentru el, iar eu am privit-o pe ultima dintre ele cu interes şi cu sfiala simţită mereu în preajma femeilor capabile de iubire, privire care nu era cu totul lipsită de invidie, de vreme ce eu încă mai rătăceam de colo-colo cu piciorul meu şchiop, fără speranţă şi neiubit de nimeni.

Ca şi înainte, la Muoth s-a băut bine şi mult; şi de data asta, el ne-a tiranizat cu voioşia sa brutală, vag înăbuşitoare şi totuşi ne-a fermecat. A cântat minunat – a cântat şi un lied de-al meu –şi toţi trei ne-am împrietenit, ne-am bine dispus şi ne-am apropiat, ne-am privit în ochi fără să ne ascundem şi am rămas împreună cât timp entuziasmul a ars în noi. Femeia înaltă, pe nume Lotte, mă încânta cu o blinda bunăvoinţa. Nu mai era pentru prima oară când o femeie frumoasă şi îndrăgostită îmi ieşea în întâmpinare cu milă şi cu o ciudată încredere şi asta mi-a făcut, şi acum, şi bine şi rău, dar cunoşteam deja puţin acest joc şi nu l-am mai luat prea în serios. Mi s-a mai întâmplat ca o femeie îndrăgostită să mă socotească demn de o deosebită prietenie. Toate mă considerau incapabil atât de iubire cât şi de gelozie, la asta

adăugându-se și o milă insuportabilă, încât încrederea lor în mine era un fel de prietenie pe jumătate maternă.

Din nefericire nu aveam prea multă experiență în astfel de relații și nu puteam fi martorul fericirii amorului fără să mă gândesc puțin și la mine și fără să-mi doresc să fi avut și eu parte, măcar o dată, de așa ceva. Asta îmi știrbea întrucâtva bucuria, dar a fost totuși o seară plăcută alături de femeia frumoasă și devotată și de bărbatul aspru, puternic, mocnind întunecat, căruia îi eram drag și avea grijă de mine și care totuși nu-și putea arăta altfel iubirea decât așa cum o arăta femeilor, într-un mod brutal și cu toane.

Când am ciocnit ultimul pahar înainte de despărțire, el își înclină capul spre mine și spuse:

— De fapt ar trebui să vă propun să bem pentru înfrățire, nu-i așa? Aș și face-o cu plăcere. Dar mai bine s-o lăsăm, e bine și așa. Știți, înainte i-am spus pe nume fiecărui om care îmi plăcea, dar nu-i bine, mai ales între colegi. Cu toți m-am certat.

De data asta n-am mai avut parte de fericirea dulce-amăruie de a avea voie s-o conduc acasă pe iubita prietenului meu; ea a rămas acolo, și a fost mai bine așa. Călătoria, vizita la capelmaistru, încordarea cu care așteptam ziua următoare, noua relație cu Muoth, toate îmi făcuseră bine. Vedeam abia acum cât de dat uitării fusesem, cum mă prostisem și cum mă înstrăinasem de oameni în timpul acelui lung an de așteptare însingurată, și mă simțeam în sfârșit, cu plăcere și cu o binefăcătoare înfrigurare, iarăși însuflețit și activ între oameni, aparținând din nou lumii.

În dimineața următoare m-am prezentat devreme la capel-maistrul Rossler. L-am găsit în halat și nepieptănat, mi-a urat însă bun venit și m-a poftit să cânt, cu mai multă prietenie decât cu o zi înainte, punându-mi în față o partitură scrisă și așezându-se la pian. Am cântat cu tot curajul de care eram în stare, însă cititul notelor scrise neglijent mi-a dat oarecare bătaie de cap. Când am terminat, fără sa spună un cuvânt, mi-a pus în față altă foaie, după care a trebuit să cânt fără acompaniament, și apoi o a treia.

— E bine, a spus. Trebuie să vă mai obișnuiți cu cititul notelor, ele nu sunt întotdeauna clare ca o gravură. Veniți în seara asta la teatru, vă fac loc, ca să cântați alături de celălalt, care ține deocamdată locul,

de nevoie. O să fie puţin cam strimt. Uitaţi-vă dinainte bine la note, azi nu e nicio repetiţie. Vă dau un bilet, mergeţi cu el, după unsprezece, la teatru și luaţi-vă partitura.

Încă nu știam cum stăteam, dar am văzut că acestui om nu-i plăceau întrebările și am plecat. La teatru, nimeni nu știa unde sunt partiturile, nici nu mă băgau în seamă, agitaţia de acolo mă descumpănea și mi-am pierdut cumpătul. Apoi am trimis un curier la Muoth, acesta a venit, și îndată totul a mers struna. Și seara am cântat pentru prima oară la teatru, unde am simţit că sunt observat cu atenţie de capelmaistru. A doua zi, am primit angajarea.

Într-atât de ciudat este omul, încât eu, în mijlocul noii mele vieţi și după ce-mi văzusem dorinţele împlinite, eram copleșit uneori cu totul inexplicabil de un dor trecător, stins și nedeslușit, de singurătate, da, de plictis și de zile goale. Apoi, timpul petrecut în orașul natal, de a cărui tristă lipsă de evenimente fugisem atât de mulţumit, mi-a apărut ca un lucru demn de dorit, dar mai cu seamă m-am gândit, cuprins de-un dor adevărat, la săptămânile petrecute la munte cu doi ani înainte. Credeam că simt că nu sunt făcut pentru prosperitate și fericire, ci pentru neputinţă și înfrângere în viaţă, și că fără această umbră și jertfă izvorul creaţiei ar curge mai sărac și mai tulbure. Într-adevăr, la început nici n-a putut fi vorba de ceasuri liniștite și de muncă creatoare. Și în vreme ce îmi mergea bine și duceam o viaţă bogată, mi se părea că aud în adânc izvorul îngropat vuind și tânguindu-se.

Cântatul la vioară în orchestră îmi făcea plăcere, zăboveam mult deasupra partiturilor și-mi dibuiam cu râvnă drumul în această lume. Încet am învăţat – lucruri pe care le știusem doar teoretic și de la distanţă – să înţeleg de la mic la mare felul, culoarea și însemnătatea fiecărui instrument, am observat și studiat, pe lângă asta, muzica pentru scenă și mă gândeam tot mai plin de speranţe la vremea când mi-aș putea îngădui să îndrăznesc să scriu și eu o operă.

Relaţiile strânse cu Muoth, care ocupa unul din primele și cele mai respectabile locuri la operă, mi-au adus totul mai aproape, fiindu-mi de mare folos. Însă în privinţa legăturilor cu cei ca mine, cu colegii din orchestră, mai degrabă mi-au dăunat, căci nu s-a înfiripat acea prietenie deschisă pe care o doream. Numai cel care era vioara întâi,

unul din Steiermark, pe nume Teiser, m-a primit bine şi a devenit prietenul meu. Era cu zece ani mai mare decât mine, un om modest, deschis, cu o faţă fină, delicată, care roşea uşor şi era extrem de muzical, având, mai cu seamă, un auz incredibil de fin şi de pătrunzător. Era unul dintre cei care găsesc mulţumire în arta lor, fără a dori să joace ei înşişi un rol. Nu era un virtuoz şi nici nu compusese vreodată, cânta mulţumit la vioară şi era bucuria inimii lui să-şi cunoască temeinic meseria. Ştia în amănunt fiecare uvertură, mai bine ca un dirijor, şi atunci când urma un pasaj de mare fineţe sau un punct culminant, unde intrarea unui instrument era pusă în lumină frumos şi original, radia şi se bucura ca nimeni altul în tot teatrul. Cânta la aproape toate instrumentele, astfel încât puteam învăţa de la el şi-l puteam întreba zilnic.

Luni în şir n-am schimbat niciun cuvânt în afara celor legate de meserie, dar îmi era drag, şi el a văzut că vreau într-adevăr să învăţ ceva şi aşa a luat naştere o înţelegere tacită, căreia nu-i mai lipsea mult să ajungă prietenie. Atunci i-am povestit, în cele din urmă, despre sonata mea pentru vioară şi l-am rugat s-o cânte o dată cu mine. S-a învoit cu plăcere şi a venit în ziua stabilită la mine acasă. Făcusem rost, pentru a-i face o bucurie, de un vin de pe meleagurile sale, din care am băut câte un pahar, apoi am pus partiturile şi am început. Cânta excelent de pe note, însă deodată s-a oprit şi a lăsat arcuşul.

— Ei, Kuhn, a spus, asta-i o muzică a naibii de frumoasă. N-o pot cânta aşa mecanic, ea trebuie mai întâi studiată. O iau acasă cu mine. E voie?

Fireşte c-a fost, şi când a revenit am cântat sonata de doua ori până la capăt, iar când am terminat, m-a bătut pe umăr şi-a exclamat:

— Prefăcut ce sunteţi! O faceţi mereu pe băieţandrul şi pe ascuns compuneţi astfel de lucruri! Nu vreau să spun prea multe, nu sunt profesor, dar e al naibii de frumos!

Era pentru prima oară când cineva, în care aveam într-adevăr încredere, îmi lăuda munca. I-am arătat totul; şi liedurile care erau tocmai la tipar şi care au apărut la scurt timp după aceea, însă n-am îndrăznit să-i spun că eram atât de nesăbuit încât să mă gândesc la o opera.

În această perioadă prielnică m-a speriat o mică întâmplare, pe care n-am mai putut-o uita. La Muoth, la care mergeam adeseori, n-o mai întâlnisem de o bucată de vreme pe frumoasa Lotte, dar nu-mi făcusem niciun fel de gânduri, fiindcă nu doream să mă amestec în istoriile lui amoroase, ba chiar preferam să nu le cunosc. De aceea nu întrebasem niciodată de ea, iar el, și așa, nu vorbea niciodată cu mine despre asemenea lucruri.

Într-o după-amiază ședeam în camera mea și studiam o partitura. La fereastra dormea pisica mea neagră, era liniște în toată casa. Atunci s-a auzit ușa de afară, cineva a intrat, a fost salutat și oprit de proprietăreasă, a scăpat de ea și s-a îndreptat spre ușa mea, la care a și bătut imediat. M-am dus și-am deschis și-atunci a intrat o femeie înaltă, elegantă, cu faţa acoperită cu un văl și a închis ușa în urma ei. A înaintat câţiva pași în cameră, a respirat adânc și și-a scos în cele din urmă vălul. Am recunoscut-o pe Lotte. Părea tulburată și am bănuit imediat de ce venise. La rugămintea mea s-a așezat; îmi dăduse mâna, dar nu rostise încă niciun cuvânt. Observându-mi uimirea, a părut ușurată, ca și cum i-ar fi fost teamă că i-aș fi putut spune să plece imediat.

— E din cauza lui Heinrich Muoth? am întrebat în cele din urmă.

Încuviinţă.

— Știaţi?

— Nu știu nimic, am bănuit numai.

Mă privi în faţă, cum îl privește bolnavul pe medic, rămase tăcută și își scoase încet mănușile. Dintr-o dată se ridica, îmi puse mâinile pe umeri și mă privi fix, cu ochi mari.

— Ce să fac? Nu e niciodată acasă, nu-mi mai scrie niciodată, nici nu mai deschide măcar scrisorile de la mine. De trei săptămâni n-am mai putut vorbi cu el. Ieri am fost acolo, știu că era acasă, dar nu mi-a deschis. Nici măcar nu și-a fluierat câinele, care mi-a sfâșiat rochia; nici el nu vrea să mai știe de mine.

— V-aţi certat cu el? am întrebat pentru a spune și eu ceva.

— Certat? zise ea râzând. Ah, de ceartă am avut parte destul, de la început! Cu asta mă obișnuisem deja. Nu, în ultima vreme devenise chiar politicos, lucru care nu mi-a plăcut deloc. O dată n-a fost acolo,

când m-a chemat; altă dată s-a anunţat și n-a venit, în cele din urmă mi-a zis, deodată, „dumneavoastră”! Ah, mai bine m-ar fi lovit din nou!

— Lovit...? am zis foarte speriat. Râse din nou.

— Nu ştiaţi? O, m-a lovit de multe ori, dar acum n-o mai face de o bucată de vreme. A devenit politicos, mi-a spus „dumneavoastră”, și acum nu mă mai cunoaște. Cred că are pe altcineva. De aceea am venit. Spuneţi-mi dacă-i așa, vă rog! Are pe altcineva? Dumneavoastră ştiţi! Dumneavoastră trebuie să ştiţi!

Înainte de a mă putea împotrivi, îmi și luase mâinile. Eram ca împietrit și oricât de mult aș fi vrut s-o resping și să scurtez scena, eram totuși aproape bucuros că nu mă lăsa să vorbesc, fiindcă n-aș fi știut ce să-i spun.

Ea, în speranţa și jalea ei, era mulţumită că o ascultam și se ruga și povestea și se plângea cu o patimă nestăvilita. Eu i-am privit însă tot timpul chipul frumos, matur, scăldat în lacrimi și nu puteam gândi nimic altceva decât: „A lovit-o!” Mi se părea că-i văd pumnul și-mi era groază de el și de ea care, după lovituri și dispreţ și respingere, nu părea să aibă alt gând și alta dorință decât să afle calea înapoi la el și la vechile umilinţe.

În cele din urma șuvoiul se opri. Lotte vorbea mai rar, păru să realizeze situaţia și amuţi, stânjenită. În același timp dădu drumul mâinilor mele.

— Nu are pe altcineva, spusei eu încet, cel puţin nu ştiu nimic despre așa ceva și nici nu cred.

Mă privi cu recunoștință.

— Dar nu vă pot ajuta, am continuat. Nu vorbesc niciodată cu el despre asemenea lucruri.

O vreme tăcurăm amândoi. A trebuit să mă gândesc la Marion, la frumoasa Marion și la seara aceea, când am mers cu ea prin aerul cu adieri calde, la braţul ei, și cum s-a declarat cu atâta curaj de partea iubitului ei. O lovise și pe ea? Mai alerga și ea după el?

— De ce aţi venit la mine? am întrebat.

— Nu ştiu, trebuia să fac ceva. Nu credeţi că se mai gândește la mine? Sunteţi un om bun, dumneavoastră mă ajutaţi! Puteţi doar să încercaţi, să-l întrebaţi o dată, să-i vorbiţi, o dată, de mine...

— Nu, asta nu pot. Dacă vă mai iubește, va veni el singur la dumneavoastră. Și dacă nu, atunci...

— Atunci, ce?

— Atunci ar trebui să-l lăsaţi să plece, nu merită să vă umiliţi într-atât.

Deodată a zâmbit.

— Ah, dumneavoastră! Ce știţi dumneavoastră despre dragoste!

Are dreptate, am gândit, dar m-a durut totuși. Dacă iubirea nu voia să vină la mine, dacă și așa eram pe dinafară, atunci de ce să fi fost confident și sprijin pentru alţii? Mi-era milă de femeie, însă o dispreţuiam și mai mult. Dacă asta înseamnă dragoste – cruzime pe de-o parte și umilinţă pe de alta – atunci se poate trăi mai bine fără ea.

— Nu vreau să vă contrazic, i-am spus cu răceală. Felul ăsta de dragoste nu-l înţeleg.

Lotte își legă din nou vălul.

— Da, e timpul să plec.

Acum îmi părea din nou rău pentru ea, însă nu doream să ia de la capăt scena aceea nesăbuită; de aceea am tăcut și i-am deschis ușa spre care s-a îndreptat. Am condus-o, trecând pe lângă proprietăreasa curioasă, până la scară. Acolo m-am înclinat și ea a plecat fără să mai spună ceva sau să-mi mai arunce vreo privire.

M-am uitat cu tristeţe în urma ei și n-am scăpat multă vreme de imaginea aceea. Eram eu, într-adevăr, un cu totul alt fel de om decât toţi ăștia, decât Marion, decât Lotte, decât Muoth? Asta însemna într-adevăr dragostea? îi vedeam pe toţi, pe acești oameni ai pasiunii, clătinându-se, ca și cum ar fi fost minaţi de furtună, fluturând în incertiutdine: bărbatul, astăzi supus dorinţei, mâine torturat de plictis, iubind mohorât și rupând brutal legăturile, nesigur de ceea ce-l atrage și nicidecum bucuros de vreo iubire – și femeile vrăjite, suportând insulte și lovituri, și-n cele din urmă respinse și totuși tânjind după el, înjosite prin gelozie și dragoste neîmpărtășită, credincioase ca niște câini. În ziua aceea mi s-a întâmplat, pentru prima oară după multă vreme, să plâng. Am vărsat lacrimi de revoltă, de mânie pentru acești oameni, pentru prietenul meu Muoth, pentru viaţă și iubire, și lacrimi mai potolite, tainice, pentru mine însumi, care trăiam între toate

astea, ca pe o planetă străină, ca unul care nu înțelegea viața, care tânjea după dragoste, dar trebuia totuși să se teamă de ea.

La Heinrich Muoth nu m-am mai dus mult timp. În această vreme el și-a sărbătorit triumful ca interpret în operele lui Wagner și a început să treacă drept o „stea”. Tot pe-atunci am început și eu, cu modestie, să devin cunoscut publicului. Mi-au apărut liedurile tipărite și au fost primite cu bunăvoință, iar două dintre piesele mele pentru muzică de cameră au fost cântate în concert. Aceasta era încă acea recunoaștere pașnică, încurajatoare, între prieteni, critica s-a abținut, în așteptare, sau m-a cruțat ca pe un începător.

Petreceam mult timp cu violonistul Teiser; el ținea la mine, îmi lăuda lucrările cu bucurie camaraderească, îmi prezicea succese mari și era întotdeauna gata să cânte împreună cu mine. Totuși ceva îmi lipsea. Mi-era dor de Muoth, pe care încă îl mai evitam. De Lotte nu mai auzisem nimic. De ce nu eram mulțumit? Mă mustram singur că nu-mi găseam mulțumirea alături de fidelul, minunatul Teiser. Însă și lângă el îmi lipsea ceva. Era prea vesel, prea senin, mult prea mulțumit pentru mine, părea că nu știe ce sunt abisurile. Despre Muoth nu puteai vorbi cu el. Câteodată, la teatru, când Muoth cânta, mă privea și-mi șoptea:

— Ia uite cum le dă iar peste cap! Mare răsfățat! Mozart nu cântă, știe el de ce. Eram nevoit să-i dau dreptate și totuși nu o făceam din inimă, țineam lă Muoth, dar tot nu-mi venea să-i iau apărarea. Muoth avea ceva ce Teiser n-avea și nici nu cunoștea, ceva care ne lega, și anume veșnica dorință, dorul și nemulțumirea. Ele mă îndemnau la studiu și la lucru, ele mă făceau să întind mâna după oameni, care îmi alunecau din strânsoare, ca și lui Muoth, pe care aceeași insatisfacție îl șfichiuia și-l tortura. Muzică voi face mereu, știam asta, dar doream să creez o dată și din prea multă fericire și de preaplin și de bucurie nefrântă și nu numai de dor și de sărăcie a inimii. Ah, de ce nu puteam deveni fericit prin ceea ce-mi aparținea, prin muzica mea? Și de ce nu reușea Muoth să fie prin ceea ce stăpânea, prin sălbatica sa forță de viață și prin femeile sale?

Teiser era fericit, pe el nu-l chinuia vreun dor de ceea ce nu putea fi atins. El își găsea gingașa, generoasa sa bucurie în artă, de la care nu cerea mai mult decât îi dădea ea, iar în afara artei era chiar și mai

modest, avea nevoie de câțiva oameni prietenoși, din când în când de un pahar de vin bun și, în zilele libere, de o excursie în mijlocul naturii, fiindcă era un drumeț și un prieten al aerului. Dacă era vreun adevăr în doctrina teosofilor, atunci acest om trebuia să fie aproape desăvârșit, într-atât de bună era firea sa și-atât de puțin îngăduia patimii și nemulțumirii să-i intre în inimă. Cu toate acestea, nu voiam să fiu ca el, chiar dacă, poate, încercam să mă conving singur de asta. Nu voiam să fiu altul, voiam să rămân în pielea mea, care totuși deseori îmi era prea strimtă. De când lucrările mele ajunseseră să facă oarecare impresie, începusem să simt forța în mine și eram deja pe cale să devin mândru. Trebuia să găsesc vreo punte către oameni, trebuia să pot trăi cumva cu ei, fără a fi încontinuu cel înfrânt. Dacă nu exista altă cale, atunci poate că muzica mea ducea totuși într-acolo. Dacă nu voiau să mă iubească, atunci vor trebui să-mi iubească opera.

Nu scăpăm de astfel de gânduri nebunești. Și totuși eram gata să mă dăruiesc și să mă jertfesc, numai să mă fi vrut cineva, numai să mă fi înțeles cineva. Nu era oare muzica legea secretă a lumii, nu se-nvârteau planetele și stelele armonios într-o horă? Și eu să rămân singur și să nu-i găsesc pe acei oameni a căror ființă să fie într-un acord pur și frumos cu a mea?

Petrecusem deja un an în orașul străin. În afară de Muoth, Teiser și de Rossler, capelmaistrul nostru, avusesem foarte puține relații. În ultima vreme însă intrasem într-un cerc mai mare care nu-mi era nici drag, nici nesuferit. Datorită interpretării pieselor mele de muzică de cameră în concerte, făcusem cunoștință și cu instrumentiștii din oraș, și cu cei din afara teatrului; purtam acum povara ușoară, plăcută a unei reputații care sporea încet într-un cerc restrâns, observam că lumea mă cunoștea și mă urmărea. Din tot ceea ce înseamnă faimă asta este cea mai dulce, cea care încă nu țintește la mari victorii, care încă nu poate trezi invidii, care încă nu izolează. Umbli din loc în loc cu sentimentul că ici și colo ești privit, ți se rostește numele, ești lăudat, întâlnești chipuri prietenoase, vezi oameni cu reputație dând din cap cu bunăvoință și pe alții mai tineri salutând cu respect, și porți mereu în tine sentimentul că ceea ce e mai bun abia urmează, așa cum face tot tineretul, până ce vede că ce-a fost mai bun se află deja în urmă. Starea mea de bine era însă știrbită de senzația că în această

recunoaștere a mea se amesteca întotdeauna și puțină milă. Adesea mi se părea că eram cruțat și că mi se arăta atâta bunăvoință tocmai fiindcă eram un amărât și un olog căruia i se cuvine oarecе mângâiere.

După un concert, în care cântasem un duel pentru vioară, am făcut cunoștință cu bogatul fabricant Imthor, care trecea drept un neostenit prieten al muzicii și protector al tinerelor talente. Era un bărbat destul de mic de statură, liniștit, cu un păr care încărunțea, un om a cărui înfățișare nu trăda nici bogăția și nici profunda sa legătură cu arta. Din cele ce mi-a spus am putut observa însă cât se pricepea la muzică: nu s-a întrecut cu laudele, ci și-a arătat prețuirea cu vorbe potolite, bine cumpănite, care aveau mai multă valoare. Mi-a povestit, ceea ce știam de la alții, că în unele seri se făcea muzică, veche și nouă, la el acasă. M-a invitat și mi-a spus în încheiere:

— Avem și liedurile dumneavoastră, ne plac foarte mult. Și fiica mea ar fi foarte bucuroasă.

Încă înainte de a apuca să-i fac o vizită, am primit o invitație. Domnul Imthor își cerea permisiunea de a prezenta la el acasă trio-ul meu în mi bemol major. Un violonist și un violoncelist, doi amatori înzestrați, stăteau la dispoziție, iar vioara întâi îmi era rezervată, în cazul în care aș fi dorit să cânt. Știam că Imthor îi plătea întotdeauna bine pe muzicanții de profesie, care cântau la el. Asta nu m-ar fi încântat, dar nu știam care erau intențiile invitației. În cele din urmă am acceptat totuși, cei doi instrumentiști s-au prezentat la mine, și-au luat partiturile și am făcut câteva repetiții. Între timp mi-am făcut și vizita la Imthor, dar nu am întâlnit pe nimeni. Astfel a sosit și seara hotărâtă.

Imthor era văduv, locuia într-una din vechile și impunătoarele case burgheze, una dintre puținele care, aflată în mijlocul orașului, mai avea împrejur, nemicșorate, vechile sale grădini. Seara, când am ajuns, am văzut puțin din grădină, numai o alee scurtă de platani, ale căror trunchiuri își arătau petele albicioase în lumina felinarelor, și printre ei câteva vechi statui întunecate de piatră. În spatele copacilor înalți se ivea clădirea veche, lată, joasă, în care, pornind de la ușă, pe coridoare, scări și în toate încăperile, pereții erau ticsiți cu picturi vechi, o mulțime de portrete de familie și peisaje înnegrite, priveliști demodate

și tablouri cu animale. Am sosit o dată cu alți oaspeți; am fost întâmpinați și conduși înăuntru de o subretă.

Societatea nu era numeroasă, totuși a fost puțină înghesuială în încăperile de dimensiuni mijlocii, până ce s-au deschis ușile către camera de muzică. Aici era spațiu, totul părea nou, pianul, dulapurile pentru partituri, lămpile, scaunele, numai tablourile de pe pereți erau și aici vechi.

Ceilalți instrumentiști erau deja acolo, ne-am montat stativele, am căutat luminile și-am început să ne acordăm instrumentele. Atunci în spatele sălii s-a deschis o ușă și prin încăperea pe jumătate luminată s-a apropiat o femeie îmbrăcată în haine deschise la culoare. Cei doi domni au salutat-o cu eleganță și mi-am dat seama că este fiica lui Imthor. Mă privi o clipă întrebătoare, apoi îmi întinse mâna, înainte de a-i fi prezentat, spunând:

— Vă cunosc deja, sunteți domnul Kuhn? Bine ați venit!

Frumoasa fată mă impresionase chiar de când intrase. Acum vocea sa suna atât de limpede și de plină de bunătate, încât am strâns cu căldură mâna întinsă și am privit-o cu încântare în ochii care îmi arătau bunăvoință și prietenie.

— Mă bucur că voi asculta acest trio, a spus ea zâmbind, ca și cum s-ar fi așteptat să fiu așa cum eram.

— Și eu, i-am răspuns, fără să știu ce ziceam și am privit-o din nou și ea a încuviințat.

Apoi și-a continuat drumul, a ieșit din sală și eu am privit în urma ei. Curând s-a reîntors, de mână cu tatăl ei, și în urma lor veneau ceilalți. Noi trei stăteam deja în fața pupitrelor și eram gata. Lumea a luat loc, câțiva cunoscuți mi-au făcut semn cu capul, stăpânul casei mi-a dat mâna, și după ce toți s-au așezat, s-au stins lămpile electrice și-au mai rămas doar lumânările înalte, care ardeau deasupra notelor noastre.

Aproape că uitasem de muzica mea. Am căutat-o cu privirile, în spatele sălii, pe domnișoara Gertrud, care ședea în penumbră, sprijinită de o etajeră pentru cărți. Părul ei blond întunecat părea aproape negru, ochii nu îi vedeam. Atunci am bătut încet măsura și am făcut un semn de încuviințare, începând cu un *largo* partea de *andante.*

Apoi, în timp ce cântam, mă simţeam bine și plin de energie, mă legănam în ritm și pluteam liber în armonia revărsării de sunete, care mi se păreau cu totul noi, ca și cum ar fi fost create în acea clipă. Gândurile mele despre muzică și gândurile mele despre Gertrud Imthor se contopeau curate și fără opreliști, mânuiam arcușul și dădeam indicaţii din priviri, muzica curgea frumos și neîntrerupt și mă purta cu ea, pe un drum de aur, către Gertrud, pe care n-o mai puteam vedea și pe care acum nici nu mai doream s-o văd. Îi dăruiam ei muzica mea și respiraţia mea, gândurile mele și bătaia inimii mele, așa cum se oferă un drumeţ, în zori, albastrului-luminos și strălucirii limpezi a câmpiei, fără să i-o ceară cineva și fără a se pierde pe sine. O dată cu sentimentul de mulţumire și cu șuvoiul mereu crescând al sunetelor, o fericire uimită mă purta și mă ridica pe deasupra, astfel încât am știut dintr-o dată ce este iubirea. Nu era un sentiment nou, ci doar o limpezire și o conturare a unor bănuieli străvechi, o revenire într-o veche patrie.

Prima parte se încheiase; am îngăduit numai un minut pauză. Acordarea strunelor suna domol într-o blândă învălmășeală; deasupra chipurilor încordate și aprobatoare am putut zări o clipă capul blond-întunecat, fruntea delicată și luminoasă și gura roșie și gravă, apoi am bătut încet în pupitrul meu și am început partea a doua care merita cu adevărat să fie ascultată. Interpreţii s-au încălzit, dorul mereu crescând al cântului stârnea fâlfâiri neliniștite, se rotea urcând în zboruri neîmpăcate, căuta și se pierdea într-o teamă tânguitoare. Violoncelul prelua adânc și cald melodia, o accentua puternic și pătrunzător, o purtă pierdut într-o nouă tonalitate, mai întunecată, și o topi cuprins de deznădejde într-un bas aproape mânios.

Această a doua parte era confesiunea mea, o recunoaștere a dorului meu și a nemulţumirii mele. Cea de a treia ar fi trebuit să fie mântuirea și împlinirea. Din seara aceea însă, am știut că nu era bună, și am cântat-o liniștit până la capăt ca pe un lucru pe care îl lăsasem în urmă. Fiindcă acum credeam că știu exact cum ar fi trebuit să sune eliberarea, cum din clocotul tumultuos al vocilor ar fi trebuit să izbucnească strălucirea și pacea, iar din norii grei, lumina. Nimic din toate astea nu erau în partea a treia; era doar o dizolvare alinătoare a disonanţelor care se îndesiseră și o încercare de a limpezi și intensifica

întrucâtva firul melodic principal de la început. Niciun sunet și nicio rază din ceea ce strălucea și cânta acum în mine nu era în această parte și mă miram că nimeni nu-și dădea seama.

Trio-ul meu se încheiase. Mi-am înclinat capul către instrumentiști și mi-am pus vioara deoparte. Luminile s-au aprins din nou, publicul a început să se miște, unii au venit la mine cu obișnuitele amabilități, elogii și critici, pentru a dovedi că sunt cunoscători. Cusurul principal al lucrării nu mi l-a reproșat nimeni.

Lumea s-a răspândit în mai multe încăperi, s-au servit ceai, vin și prăjituri; în camera destinată bărbaților se fuma. S-a scurs o oră și încă una. Atunci, în sfârșit, când nu mă mai așteptam, Gertrud veni lângă mine și îmi dădu mâna.

— V-a plăcut? am întrebat.

— Da, a fost frumos, răspunse ea, încuviințând din cap. Mi-am dat seama însă că știa mai mult. De aceea am spus:

— Vorbiți de partea a doua. Cealaltă nu e bună.

Atunci mă privi, din nou, cu un licăr de curiozitate în ochi, cu o înțelepciune binevoitoare, ca o femeie matură, și spuse cu multă delicatețe:

— Știți, deci, și dumneavoastră. Prima parte este, nu-i așa, muzică bună. A doua devine măreață și vastă și cere prea mult de la a treia. S-a văzut și după felul cum cântați, unde erați într-adevăr prins și unde nu.

Îmi făcea plăcere să aflu că ochii ei limpezi, buni, mă observaseră, fără ca eu să știu. Și m-am gândit, chiar din această primă seară a cunoștinței noastre, că trebuie să fie o binefacere și o fericire să-ți petreci întreaga viața sub privirea acestor ochi frumoși și sinceri, și că atunci ar fi cu neputință să mai faci sau să mai gândești vreodată ceva rău. Și, din acea seară, am știut că undeva poate fi găsită o alinare pentru dorința mea de unitate și de gingașă armonie și că pe pământ trăiește o ființă la a cărei privire și glas, orice bătaie a inimii mele și fiecare răsuflare erau un răspuns pur și profund.

Și ea a simțit în mine, de-ndată, ecoul ființei sale, prietenesc, pur, și a avut, din primul ceas, încrederea netulburată de a se dezvălui și de a mi se putea arăta fără să se prefacă, fără a trebui să se teamă de vreo neînțelegere sau de nesocotirea încrederii ce-mi arătase. Ne-am

împrietenit imediat, așa cum li se poate întâmpla, atât de repede și de natural, doar oamenilor tineri și nevinovaţi. Până atunci fusesem din când în când îndrăgostit, dar mereu – și mai cu seamă după desfigurarea mea – cu un sentiment de sfială, de nesaţ, de nesiguranţă. Acum, în locul îndrăgostirii venise iubirea și mi se părea că de pe ochi îmi căzuse un văl fin, cenușiu și că lumea mi se întindea dinainte, scăldată în lumina divină, primordială, așa cum se înfățișează ea copiilor și ochilor noștri în vise paradiziace.

Pe atunci Gertrud avea puţin peste douăzeci de ani, era subţire și sănătoasă ca un copac tânăr și zvelt, și trecuse neatinsă de mărunţișurile și fleacurile obișnuite adolescentelor, urmându-și firea nobilă, ca o melodie care înaintează neabătut. Inima mea era bucuroasă să știe că într-o lume imperfectă trăiește o astfel de fiinţă și nu mă puteam gândi s-o prind în mreje și s-o păstrez doar pentru mine. Eram bucuros că mi-era îngăduit să fiu cât de cât părtaş la frumoasa ei tinerețe și să mă știu, de la început, printre prietenii ei buni.

În noaptea care a urmat acelei seri, n-am adormit multă vreme. Dar nu mă chinuia nicio febră și nicio neliniște, ci vegheam doar și nu căutam somnul, fiindcă venise și primăvara mea și-mi știam inima pe drumul cel bun, după rătăciri îndelungate și pline de dor și după vremuri de iarnă. În camera mea se prelingeau licăririle palide ale nopţii; toate ţelurile vieţii și ale artei erau limpezi și apropiate ca niște culmi spălate de vânturi, simţeam sunetul, care adesea se pierduse cu totul, și ritmul secret al vieţii mele, neîntrerupt până în anii fermecaţi ai copilăriei. Și când am vrut să reţin și să concentrez această limpezime de vis și bogăţia densă a sentimentului și să-i dau nume, acesta a fost Gertrud. Cu el am adormit abia către dimineaţă, și m-am trezit la ziuă proaspăt și înviorat, ca după un somn lung, lung de tot.

Mi-au venit atunci în minte gândurile mohorâte din ultima vreme, și cele trufașe, și mi-am dat seama ce îmi lipsise. Acum nu mă mai chinuia, întrista sau supăra nimic; în urechi îmi suna din nou marea armonie și visam din nou visul meu de tinereţe despre acordul melodios al sferelor. Din nou pășeam, gândeam, respiram după o melodie tainică, viaţa avea din nou un sens și depărtarea era scăldată în aurul dimineţii. Nimeni nu observa schimbarea, nimeni nu-mi era

destul de aproape. Numai naivul Teiser îmi dădu un ghiont în timpul repetiției și spuse vesel:

— Ați dormit bine noaptea asta, nu-i așa?

M-am gândit cum aș fi putut să-i fac și lui o bucurie și l-am întrebat în pauza următoare:

— Teiser, unde mergeți în vara asta?

A râs rușinat și s-a înroșit ca o mireasă pe care o întrebi despre ziua nunții.

— O, Doamne, mai e mult până atunci! Dar uitați-vă, am deja hărțile. Lovi cu mâna buzunarul de la piept. De data asta pornesc de la Bodensee: valea Rinului, principatul Liechtenstein, Chur, Albula, Oberengadin, Maloja, Bergell, lacul Como. Drumul de întoarcere nu-l știu încă.

Își luă din nou vioara și mă privi repede încă o dată, poznaș și încântat, cu ochii săi albaștru-cenușii, de copil, care păreau să nu fi văzut vreodată ceva din murdăria și suferința din lume. Și m-am simțit înfrățit cu el, și așa cum el se bucura cu gândul la marea sa drumeție, de săptămâni, la libertate și la legătura lipsită de griji cu soarele, aerul și pământul, tot așa mă bucuram și eu iarăși de toate drumurile vieții mele care mi se deschideau în față, sub un soare cu totul nou și pe care aveam de gând să merg drept, cu ochi luminoși și inima curată.

Astăzi, când mă gândesc la acele vremuri, totul este deja departe, mult către soare-răsare, însă puțin din lumina de atunci a rămas și-acum pe drumurile mele, chiar dacă nu mai strălucește atât de tinerește și de râzător, și este și astăzi, ca și atunci, mângâierea mea, și-mi face bine în ceasurile de mâhnire, și-mi scutură praful de pe suflet, ori de câte ori rostesc numele Gertrud și mă gândesc la ea, așa cum mi-a ieșit înainte, de mult, în sala de muzică a tatălui ei, ușoară ca o pasăre și încrezătoare ca un prieten.

Atunci m-am dus iarăși la Muoth, pe care îl ocolisem cât putusem după acea confesiune neplăcută a frumoasei Lotte. Observase acest lucru și era, așa cum știam, prea mândru și, de asemenea, prea indiferent, pentru a-și da osteneala cu mine. Așa că nu mai fuseserăm de luni de zile singuri împreună. Acum, fiind plin de o nouă încredere în viața și plin de bune intenții, mi s-a părut necesar, înainte de toate, să mă apropii din nou de prietenul neglijat. Ocazia mi-a dat-o un nou

lied, pe care îl pusesem pe note; m-am hotărât să i-l dedic. Era asemănător cu liedul lavinelor, care îi plăcea, și textul suna:

Lumânările-s stinse acum;
Prin ferestre noaptea odaia-mi inundă
Și-ngăduind prieten și frate să-i fiu
Mă-mbrățișează blândă.

Aceleași doruri ne răpun;
Presimțitoare, visele ne zboară
Și tainice cuvinte ne șoptim
De vremuri de-odinioară.

Am făcut o copie îngrijită și am scris deasupra: „Dedicat prietenului meu Heinrich Muoth".

M-am dus cu partitura la el, într-un moment când știam că e sigur acasă. Glasul său m-a întâmpinat ca o confirmare, se plimba încoace și-ncolo prin încăperile impunătoare ale locuinței sale și exersa. Mi-a făcut o primire firească, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Ia uite, domnul Kuhn! începusem să cred că n-o să mai veniți vreodată.

— Ba da, am spus, iată-mă. Cum o mai duceți?

— Ca-ntotdeauna. Frumos din partea dumneavoastră că v-ați încumetat să veniți din nou la mine.

— Da, în ultima vreme v-am fost necredincios...

— Și încă foarte limpede. Știu și de ce.

— Nu prea cred.

— Știu. Lotte a fost o dată la dumneavoastră, nu-i așa?

— Da, nu voiam să vorbesc despre asta.

— Nici nu-i nevoie. Deci, iată-vă din nou.

— Am adus ceva. I-am dat notele.

— O, un nou lied! E bine, începuse să-mi fie teamă pentru dumneavoastră c-o să vă împotmoliți în plicticoasa muzică pentru coarde. Și-aici e o dedicație! Pentru mine? Serios?

M-a mirat să-l văd bucurându-se într-atât; mă așteptasem mai degrabă să glumească pe seama dedicației.

— Firește că mă bucură, a spus sincer. Mă bucură întotdeauna când mă prețuiesc oamenii de treabă și mai ales dumneavoastră. Vă trecusem deja, în gând, pe lista celor dispăruți.

— Aveți astfel de liste?

— O, da, dacă ai atât de mulți prieteni, sau ai avut, ca mine... Ar ieși un catalog frumos. Cel mai mult i-am prețuit întotdeauna pe oamenii morali și tocmai ăștia se fac nevăzuți cu toții. Printre nemernici găsești prieteni în fiecare zi, dar printre idealiști și oameni obișnuiți nu prea reușești, atunci când ai o faimă proastă. Pentru moment sunteți aproape singurul. Și așa cum se întâmplă de obicei, ceea ce poți obține cel mai greu, îți e și cel mai drag. Nu vi se întâmplă și dumneavoastră la fel? Întotdeauna m-au interesat numai prietenii și în locul lor se îmbulzesc femeile.

— Dumneavoastră înșivă purtați o parte din vină, domnule Muoth.

— Pentru ce?

— Vă place să tratați toți oamenii, așa cum vă purtați cu femeile. Cu prietenii nu merge, de aceea fug de dumneavoastră. Sunteți un egoist.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că sunt. De altminteri și dumneavoastră sunteți. Când îngrozitoarea Lotte și-a plâns suferința la dumneavoastră, nu i-ați ajutat nicidecum. Și nici n-ați folosit prilejul pentru a mă aduce pe calea cea bună, fapt pentru care vă sunt recunoscător. Ați simțit oroare fața de întreaga istorie și v-ați ținut deoparte.

— Acum sunt din nou aici. Aveți dreptate, ar fi trebuit să am grijă de Lotte. Dar nu mă pricep la așa ceva. Ea însăși a râs de mine și mi-a spus că n-aș avea habar ce e dragostea.

— Ei, atunci fiți ascultător și țineți-vă de prietenie. Și asta este ceva frumos. Și acum așezați-vă aici și cântați acompaniamentul, vom studia liedul. Ah, vă mai aduceți aminte cum a fost cu primul? Încetul cu-ncetul ați devenit o celebritate, mi se pare.

— Se poate, în orice caz cu dumneavoastră nu mă pot măsura.

— Prostii. Sunteți un compozitor, un creator, un mic Dumnezeu. Ce vă pasă de faimă? Unul ca mine trebuie să se zorească dacă vrea să facă într-adevăr ceva. Noi cântăreții și dansatorii pe sârmă suntem ca femeile, trebuie să ne scoatem pielea la vânzare atât timp cât mai e

netedă. Faimă, cât de multă se poate, și bani și femei și șampanie! Fotografii în reviste, cununi de laur! Fiindcă, vezi, dacă azi mi se face silă de toate, sau poate fi doar o mică pneumonie, mâine sunt terminat și s-au dus și faima și laurii și toată agitația.

— Ei, toate la vremea lor.

— Ah, știți, de fapt sunt al naibii de curios cum e când îmbătrânești. Tinerețea e-o înșelătorie, o adevărată înșelătorie de gazetă și de carte de povești. Cea mai frumoasă perioadă din viață! Nu-i așa, bătrânii îmi dau întotdeauna impresia că sunt mult mai mulțumiți. Tinerețea este cea mai grea parte a vieții. De pildă sinuciderile nu se întâmplă aproape niciodată la o vârstă mai înaintată.

Am început să cânt și el și-a îndreptat atenția asupra liedului, a prins repede melodia și, la o trecere nuanțată din minor în major, m-a împuns admirativ cu cotul.

Seara am găsit acasă, așa cum mă temusem, un plic de la domnul Imthor, care conținea câteva cuvinte prietenoase și un onorariu mai mult decât convenabil. I-am trimis banii înapoi și i-am scris că sunt suficient de înstărit și că aș prefera să mi se îngăduie să intru în casa lor ca prieten. Când l-am revăzut, m-a invitat să vin din nou, curând, și a adăugat:

— Mi-am închipuit că așa se va întâmplă. Gertrud a fost de părere că n-ar trebui să vă trimit nimic, dar am vrut să încerc totuși.

De atunci încolo am fost foarte des oaspete în casa Imthor. La multe concerte de casă am fost vioara întâi, le duceam toată muzica noua, a mea și a altora, și piesele mele mai mici au fost interpretate mai întâi acolo.

Într-o după-amiază de primăvară, am găsit-o pe Gertrud singură acasă, doar cu o prietenă. Ploua și alunecasem pe scara de la intrare, și acum nu voia să mă mai lase să plec. Am vorbit despre muzică și, aproape pe neștiute, am început să povestesc, mai cu seamă despre timpul petrecut în Graubunden, în care mi-am compus primele lieduri. Apoi însă m-a copleșit un simțământ de sfială și n-ăm știut dacă a fost bine să mă destăinui acestei fete. Atunci Gertrud mi-a mărturisit:

— Trebuie să vă spun un lucru pe care nu aveţi voie să mi-l luaţi în nume de rău. Am transcris pentru mine două dintre liedurile dumneavoastră și le-am învăţat.

— Da? Dumneavoastră cântaţi? am strigat uimit. În același timp mi-am adus aminte, în mod ciudat, de întâmplarea cu prima mea iubire de tinereţe, când o auzisem cântând atât de prost.

Gertrud zâmbi încântată și încuviinţă din cap:

— O, da, cânt, chiar dacă o fac numai pentru mine și pentru câţiva prieteni. Vă voi cânta liedurile, dacă vreţi să mă acompaniaţi.

Am mers la pian și ea mi-a dat notele transcrise graţios de mâna ei delicată de femeie. Am început s-o acompaniez în surdină, pentru a o putea auzi cât se poate de bine. Și ea a cântat liedul, și apoi pe al doilea, iar eu am stat și am ascultat și-mi auzeam muzica ce-mi părea vrăjită, și cu totul altfel. Cânta cu o voce înaltă, ușoară ca o pasăre, plutind în văzduhuri, și a fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit în viaţa mea. Glasul ei mă străbătea însă ca o furtună a sudului într-o vale ninsă și fiecare sunet smulgea câte un văl de pe inimă mea și, în vreme ce eram fericit și mi se părea că plutesc, trebuia să lupt și să-mi păstrez cumpătul, fiindcă aveam lacrimi în ochi care-mi ștergeau notele din faţă.

Crezusem, desigur, că știu ce este iubirea și asta mă făcuse să mă cred înţelept, privisem lumea încrezător, cu ochi noi, și simţisem că iau parte mai îndeaproape și mai profund la tot ce înseamnă viaţă. Acum era altfel, acum nu mai era limpezime, mângâiere și voioșie, ci furtună și văpaie, acum inima mea se lepăda de sine chiuind și tremurând, nu mai voia să ştie nimic despre viaţă, ci doar să se mistuie în flacăra ei. Dacă în acea clipă m-ar fi întrebat cineva ce este iubirea, aş fi crezut că ştiu într-adevăr, şi aş fi putut să-i spun, şi ar fi sunat întunecat şi dogoritor.

Între timp vocea ușoară, fericită, a lui Gertrud se avânta, părea să mă cheme veselă și să dorească doar să mă încânte și fugea totuși de mine zburând către culmi îndepărtate, rămânând de neatins și aproape străină mie.

Ah, acum știam cum stăteau lucrurile. Putea să cânte, putea să fie prietenoasă, putea să-mi dorească binele, toate astea nu erau ceea ce-mi doream. Dacă nu devenea a mea, cu totul și pentru totdeauna,

numai a mea, atunci viața mea era zadarnică și tot ceea ce era bun și gingaș și deosebit în mine nu avea niciun sens.

Am simţit atunci o mână pe umăr, am tresărit și m-am întors și am privit-o în față. Ochii luminoși erau gravi și încet, fiindcă mă uitam țintă la ea, a început să zâmbească gingaș și să roșească.

Am putut doar să-i mulţumesc. Nu știa ce se întâmpla cu mine, simțea numai și înțelegea că eram tulburat și a găsit, cu bunătatea ei, o cale de întoarcere la veselia și libertatea conversaţiei de dinainte. Nu după mult timp am plecat.

Nu m-am dus acasă și nu știam dacă mai plouă. Mergeam pe străzi, sprijinindu-mă în baston, dar acela nu era mers, străzile nu erau străzi; eu călătoream pe nori de furtună, prin ceruri nestatornice, vijeliose, vorbeam cu furtuna și eram eu însumi furtuna și auzeam de la o depărtare infinită un sunet ameţitor, era o voce de femeie, luminoasă, înaltă, plutind ușor ca o pasăre, care părea să se fi eliberat cu totul de gânduri și de furtuni omenești și care totuși părea să cuprindă în miezul ei toată dulceaţa sălbatica a pasiunii.

Seara am stat fără lumină în camera mea. Când n-am mai putut suporta – era deja târziu – am plecat la Muoth, am găsit însă ferestrele cufundate în întuneric și m-am reîntors. Am umblat prin noapte multă vreme și am ajuns, obosit, în cele din urmă, trezindu-mă din visare, în fața grădinii lui Imthor. Copacii bătrâni foșneau solemn în jurul casei ferite de văzul lumii, dinspre care nu se auzea niciun sunet și nu se vedea nicio rază de lumină, iar printre nori apăreau și dispăreau, ici și colo, stele palide.

Am așteptat câteva zile înainte de a îndrăzni să mă duc iarăși la Gertrud. In acest răstimp a sosit o scrisoare de la poetul pe ale cărui versuri îmi compusesem liedurile. De doi ani păstrasem o oarecare legătură, primeam din când în când scrisori ciudate de la el; eu îi trimiteam lucrările mele și el îmi trimitea poeziile lui. Acum scria:

Stimate domn! N-aţi mai primit nicio veste de la mine de mai multă vreme. Am fost harnic. De când am și înțeleg muzica dumneavoastră, am avut mereu în minte un text pentru dumneavoastră care însă nu voia să prindă viață. Acum îl am, e aproape gata, și este un text pentru o operă și dumneavoastră trebuie s-o compuneți. Nu sunteți să fiți un om

prea fericit, se simte în muzica pe care o scrieți. Despre mine nu vreau să vorbesc; dar aici e un text pentru dumneavoastră. Fiindcă pentru noi și așa nu înflorește nicio bucurie, să le-arătăm oamenilor câteva lucruri frumoase, prin care cei cu pielea mai groasă să înțeleagă, pentru câteva clipe, că viața nu are doar suprafață. Fiindcă nici noi nu știm ce să facem cu noi înșine, ne roade dorința de a-i face pe alții să simtă forța zadarnică.

Al dumneavoastră Hans H.

Scrisoarea a fost ca o scânteie aruncată în butoiul cu pulbere. I-am scris cerându-i textul și eram atât de nerăbdător încât ăm rupt scrisoarea și i-am telegrafiat. După o săptămână a sosit manuscrisul, o mică și înfocată poveste de dragoste în versuri, având încă unele goluri, însă suficientă pentru mine deocamdată. Citeam și umblam de colo-colo cu versurile în minte și le fredonam și le cântam la vioară zi și noapte și curând am alergat la Gertrud.

— Trebuie să mă ajutați, am strigat. Compun o operă. Iată trei fragmente puse pe note pentru vocea dumneavoastră. Vreți să vă uitați la ele? Și apoi să mi le cântați o dată?

Ea s-a bucurat, m-a pus să povestesc, a frunzărit notele și a promis să le învețe curând. A urmat o perioadă entuziastă și foarte plină; îmbătat de muzică și de iubire, umblam de colo-colo, nefiind bun de nimic altceva și Gertrud era singura care îmi știa taina. I-am adus notele, pe care le-a învățat și mi le-a cântat; o întrebam, îi cântam totul la vioară și ea era cuprinsă de încântare, împreună cu mine, studia și cânta, dădea sfaturi și ajuta și se bucura, cu o plăcere nețărmurită, de secretul nostru, de opera care se năștea, care ne aparținea amândurora. Nu exista nicio aluzie, nicio propunere pe care să n-o înțeleagă și să n-o preia imediat, și în cele din urmă a început ea însăși să mă ajute, cu scrisul ei delicat, la transcriere și retranscriere. De la teatru îmi luasem concediu medical.

Între Gertrud și mine nu apăruse nicio stânjeneală, eram purtați de același curent, lucram la aceeași operă, era pentru ea ca și pentru mine o înflorire a unor forțe tinerești devenite mature, o fericire și un farmec în care ardea nevăzută și patima mea. Ea nu făcea vreo deosebire între mine și opera mea, ea ne iubea și era a noastră, și

pentru mine iubirea și munca, muzica și viața nu mai puteau, de asemenea, să fie despărțite. Uneori o priveam pe frumoasa fată cu uimire și admirație, și ea îmi întorcea privirea, și când veneam sau plecam, îmi strângea mâna cu mai multă căldură și cu mai multă putere decât îndrăzneam eu s-o strâng pe a ei. Și când mă duceam acolo străbătând grădina, în acele zile călduțe de primăvară, și intram în casa veche, nu știam: era opera mea sau iubirea cea care mă îndemna și mă înălța?

Astfel de perioade nu durează mult. Se apropia deja sfârșitul și flacăra din mine ardea, întreagă din nou, în dorințe oarbe de iubire, și stăteam la pianul ei și ea cânta ultimul act al operei mele, al cărei rol pentru soprană era gata. Ea cânta atât de minunat, iar eu mă gândeam la acele zile înflăcărate, a căror strălucire o simțeam deja pălind, în vreme ce Gertrud mai plutea pe înălțimile ei și eu simțeam în mod fatal apropiindu-se alte zile, mai reci. Atunci mi-a zâmbit și s-a aplecat spre mine pentru a urmări notele și a observat tristețea din ochii mei, și m-a privit întrebător. Am tăcut și m-am ridicat și i-am luat cu grijă fața în mâini, am sărutat-o pe frunte și pe gură și m-am așezat din nou. A îngăduit ca totul să se petreacă în liniște, aproape solemn, fără mirare și fără să se supere, și fiindcă a văzut lacrimi în ochii mei și-a trecut alinător mâna ușoară peste părul meu, peste frunte și peste umăr.

Apoi am acompaniat-o în continuare și ea a cântat; iar despre sărut și acel ciudat ceas n-am rostit un cuvânt, dar totul a rămas neuitat între noi, ca un ultim secret al nostru.

Fiindcă celălalt nu mai putea rămâne doar între noi; opera avea nevoie acum și de alți părtași și de alte ajutoare. Primul trebuia să fie Muoth, fiindcă la el mă gândisem pentru rolul principal, a cărui înfocare și patimă amară se potriveau întru totul felului său de a cânta și felului său de a fi. Numai că am mai șovăit un timp. Opera aceasta era o legătură între mine și Gertrud, ne aparținea, ei și mie, ne aducea griji și bucurii, era o grădină de care nu știa nimeni, sau o corabie cu care noi doi străbăteam singuri marea nemărginită.

Ea însăși a întrebat, când a simțit și a observat că nu mă mai putea ajuta în continuare:

— Cine cântă rolul principal?

— Heinrich Muoth.
A părut uimită.
— O, vorbiți serios? Mie nu-mi place.
— Este prietenul meu, domnişoară Gertrud. Şi rolul i se potriveşte.
— Da.
Acum se strecurase deja un străin între noi.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Nu mă gândisem însă la vacanța și la cheful de a calatori a lui Muoth. S-a bucurat de proiectul meu de operă și mi-a promis tot ajutorul său, dar își făcea deja planuri de drum și îmi putea promite doar că până la toamnă va parcurge rolul. I l-am copiat, atât cât era gata. L-a luat cu el și, după obiceiul sau, n-a dat niciun semn de viață în toate acele luni.

Astfel câștigaserăm un răgaz. Între Gertrud și mine domnea acum o strânsă camaraderie. Cred că, începând cu acel ceas petrecut la pian, știa exact ce se petrecea în mine, și totuși n-a spus niciodată vreun cuvânt și nu s-a schimbat cu nimic față de mine. Nu-mi iubea doar muzica, eu însumi îi eram drag și, asemenea mie, simțea că între noi era o armonie firească, că, afectiv, fiecare dintre noi înțelegea ființa celuilalt și-o încuviința. Mergea astfel alături de mine, în armonie și bună înțelegere, fără pasiune însă. Uneori îmi ajungea atât și trăiam zile liniștite și pline de recunoștință în preajma ei. Dar apărea, mereu, patima, și atunci orice semn de prietenie din partea ei mi se părea doar o pomană și simțeam, cu durere, că furtunile iubirii și ale dorinței, care mă bântuiau, îi erau străine și nesuferite. Adesea mă amăgeam înadins și căutam să mă conving că era o fire cumpătată și senină. Simțirea mea știa însă că nu era adevărat și o cunoșteam îndeajuns pe Gertrud pentru a ști că iubirea trebuia să abată și asupra ei furtună și primejdii. De multe ori m-am gândit la asta și cred că dacă atunci aș fi copleșit-o și aș fi luptat cu ea și aș fi tras-o spre mine cu toate forțele, m-ar fi urmat și m-ar fi însoțit pentru totdeauna. Așa însă n-aveam încredere în veselia ei și puneam pe seama inevitabilei compătimiri ceea ce-mi arata ea ca fiind gingășie și afecțiune delicată. Nu puteam scăpa de gândul că alături de un bărbat sănătos și frumos la înfățișare, la care ar fi ținut așa cum ținea la mine ea n-ar fi putut rămâne în această calmă stare de prietenie pe care mi-o arăta mie.

Atunci nu rare erau ceasurile când aș fi dat muzica mea și tot ce trăia în mine pentru un picior teafăr și un fel de-a fi dezinvolt.

Cam pe atunci Teiser s-a apropiat din nou de mine. Îmi era de neînlocuit pentru lucru și astfel el a fost următorul care a aflat secretul meu și care a făcut cunoștință cu textul și cu planul operei mele. Prudent, a luat totul cu sine, pentru a studia acasă. Dar când s-a întors, chipul său de copil, cu barbă blondă, era roșu de încântare și de patima pentru muzică.

— O să fie ceva, opera dumneavoastră! a exclamat tulburat. Uvertura o simt deja în vârful degetelor! Acum mergem și bem un păhărel, șmecher ce sunteți, și, dacă nu e prea lipsit de modestie, aș zice să bem să ne-nfrățim. Dar să nu fie cu de-a sila.

Am acceptat cu plăcere și a fost o seară veselă. Teiser m-a luat pentru prima oară în locuința sa. Nu de multă vreme adusese la el pe una dintre surorile sale, care rămăsese singură după moartea mamei, și nu mai înceta cu laudele spunând cât de bine îi era acum, cu noua gospodărie, după ani lungi de burlăcie. Sora lui era o fată simplă, voioasă, nevinovată, cu aceiași ochi luminoși, copilăroși, buni și veseli, ca și ai fratelui său, și se numea Brigitte. Ne-a adus prăjituri și vin austriac verzui, apoi caseta cu țigări lungi Virginia. Am băut primul pahar în sănătatea ei și pe al doilea pentru o bună înfrățire și, în vreme ce mâncam prăjituri, beam vin și fumam, bunul Teiser, pradă bucuriei sale, străbătea din când în când cămăruța, se așeza când la pian, când cu chitara în brațe pe canapea, când cu vioara pe colțul mesei, cânta ce-i trecea frumos prin minte, fredona și ochii îi străluceau și toate astea erau în cinstea mea și a operei mele. S-a dovedit că sora lui avea aceleași înclinații și se dădea în vânt după Mozart, la fel ca el; arii din *Flautul fermecat* și din *Don Giovanni* scăpărau prin mica locuință, întrerupte de conversați și de clinchet de pahare, acompaniate fără cusur de vioară, de pian, de chitară sau chiar numai de fluieratul fratelui.

Pentru scurta stagiune de vară mai aveam obligații ca violonist în orchestră, iar din toamnă îmi cerusem demisia, deoarece mă gândeam să-mi folosesc tot timpul și dispoziția pentru lucrul meu. Capelmaistrul, pe care plecarea mea l-a supărat, s-a purtat în cele din

urmă cu o grosolănie rară, de care Teiser m-a ajutat să mă apăr cu curaj și să fac haz.

Împreună cu acest om devotat am prelucrat partea orchestrală a muzicii mele de operă și, pe cât de smerit îmi accepta gândurile, pe atât de neînduplecat îmi arăta cu degetul orice încălcare a regulilor orchestrației. Adesea se înfuria de-a binelea și mă certa ca un dirijor mojic, până când ștergeam și modificam o porțiune îndoielnică, de care însă eram îndrăgostit și la care țineam morțiș. Și întotdeauna avea exemple la îndemână când mă îndoiam și eram nesigur. Când doream să impun ceva nepotrivit sau când nu aveam destulă îndrăzneală, venea într-o goană cu partituri și îmi arăta cum făcuse Mozart sau Lortzing și-mi dovedea că ezitarea mea era lașitate, și stăruința „neghiobie". Zbieram unul la altul, ne războiam și spumegăm, și când toate astea se întâmplau în locuința lui Teiser, Brigitte asculta cu evlavie, venea și pleca cu vin și țigări și netezea, cu milă și multă grijă, câte o foaie cu note mototolită. După iubirea pentru fratele ei stătea admirația pentru mine, eram pentru ea un *maestro*. În fiecare duminică trebuia să merg să mănânc la Teiser și după masă, dacă pe cer era măcar un singur petec albastru, plecam cu tramvaiul în afara orașului. Ne plimbam pe dealuri și prin păduri, stăteam la taclale și cântam, iar cei doi frați se porneau, întotdeauna, pe iodlerele lor tiroleze.

O dată am ajuns, pentru o gustare, la un han din care, prin ferestrele larg deschise se revărsa veselă o muzică de dans țărănească, și după ce am mâncat, în timp ce ședeam în grădină, la un must de mere, Brigitte se furișă spre casă și apoi înăuntru și, înainte să prindem de veste, am văzut-o trecând în dans prin dreptul ferestrei, proaspătă și strălucitoare ca o dimineață de vară. Când s-a reîntors, Teiser i-a făcut un semn mustrător cu degetul și i-a spus că ar fi putut să-l cheme și pe el. Ea s-a înroșit și a părut stânjenită, i-a făcut un semn ca și cum s-ar fi apărat și m-a privit.

— Ce-i? a întrebat fratele ei.

— Ei, lasă, a zis ea într-o doară, însă întâmplător am văzut cum l-a făcut atent, cu privirea, la mine; și Teiser a zis:

— A, da.

N-am spus nimic și totuși m-a mirat c-o vedeam stânjenită pentru că dansase de față cu mine. Abia atunci mi-a venit în minte că și plimbările lor ar fi fost mai grăbite și mai lungi fără prezența mea stingheritoare, și de atunci înainte, rareori i-am mai însoţit în excursiile lor duminicale.

Gertrud observase, o dată ce terminasem de parcurs rolul de soprană, că îmi venea greu să renunţ la vizitele dese și la orele petrecute împreună la pian, în intimitate, și că totuși nu mă încumetam să născocesc motive pentru continuarea lor. Atunci mă surprinse cu propunerea de a o acompania cu regularitate când cânta, astfel că acum îmi petreceam de două, trei ori pe săptămână după-amiaza la ea. Bătrânul vedea cu ochi buni prietenia noastră; iar pe ea, care-şi pierduse mama de timpuriu și îndeplinea rolul de doamnă a casei, o lăsa oricum să hotărască de una singură în toate.

Grădina era scăldată în splendoarea începutului de vară, pretutindeni erau flori și cântau păsări, și de fiecare dată când intram de pe stradă în grădină și mă apropiam de casa împrejmuită cu verdeață, trecând pe lângă întunecatele, vechile statui de pe alee, mi se părea că pătrund într-un lăcaș sfânt, până la care glasurile și toate lucrurile lumești nu puteau răzbate decât stinse și domolite, în fața ferestrelor, în tufele înflorite, zumzăiau albinele, razele soarelui și umbrele fine ale frunzișului pătrundeau în încăpere, iar eu ședeam la pian și o ascultam pe Gertrud cântând, îi urmăream glasul care se înălţa uşor și se legăna într-o plutire nestingherită și când, după un lied, ne priveam și ne zâmbeam, între noi era o înțelegere și o apropiere ca între fraţi. Uneori credeam că acum trebuia doar să întind mâna și să-mi cuprind încet fericirea pentru a o păstra pentru totdeauna, și totuși nu am făcut-o niciodată, fiindcă voiam să aştept, până când aş fi văzut și la ea dorinţă și dor. Gertrud însă părea să trăiască într-o mulţumire totală și să nu-și dorească nimic altceva – adesea era ca și cum m-ar fi rugat chiar să nu zdruncin această înțelegere tacită și să nu tulbur primăvara noastră.

Dacă de asta eram dezamăgit, era în schimb o mângâiere pentru mine să simt cât de profund trăia muzica mea, cât de bine mă înțelegea și cât de mult se mândrea cu asta.

Totul a durat până în iunie, apoi Gertrud a plecat cu tatăl ei în munţi, eu am rămas şi, ori de câte ori treceam pe lângă casa ei ascunsă de platani, aceasta era pustie și poarta ferecată. Chinul a reînceput, a devenit mai intens şi m-a urmărit până în străfundul nopţilor.

Tot mai des îmi petreceam serile la cei doi Teiser, luam parte la viaţa lor senină şi modestă, beam din vinul lor austriac şi cântam Mozart cu ei. Apoi mă întorceam la mine prin noaptea blândă, vedeam în parcuri perechile de îndrăgostiţi plimbându-se, acasă mă întindeam obosit pe pat și totuși nu-mi găseam somnul. Îmi era de neînţeles cum de putusem să mă port atât de frăţește cu Gertrud, încât nu rupsesem niciodată vraja, n-o trăsesem spre mine, n-o copleşisem şi n-o cucerisem. O vedeam în rochia ei de un albastru-deschis sau gri, veselă sau gravă, îi auzeam vocea şi nu mai înţelegeam cum putusem s-o aud vreodată fără să izbucnesc cu ardoare și stăruință. Ameţit şi încins mă sculam, făceam lumină şi mă năpusteam asupra lucrului, puneam vocile omenești şi instrumentele să stăruie, să implore şi să ameninţe, repetam cântul dorului în noi melodii cuprinse de febră. Adesea însă aceasta mângâiere întârzia să apară și atunci zăceam înfierbântat şi sălbatic, pradă unei insomnii înverşunate, rosteam nedeslușit și fără rost numele ei, Gertrud, Gertrud, mă lepădăm de mângâiere și speranţă şi mă lăsam deznădăjduit în voia cruntei neputinţe şi a dorinţei pătimaşe. Îl chemam pe Dumnezeu şi-l întrebam de ce mă făcuse aşa, de ce mă schilodise şi de ce nu-mi dăduse, în locul fericirii, pe care o avea chiar şi cel mai sărac dintre oameni, nimic decât cumplita consolare de a răscoli printre sunete şi de a zugrăvi în faţa dorinţei mele, tot mereu, intangibilul, în fantezii sonore închipuite.

În timpul zilei reuşeam să-mi stăpânesc patima cu mai multă uşurinţă. Strângeam din dinţi, şedeam din zorii zilei la lucru, îmi obţineam cu de-a sila liniștea prin plimbări lungi şi mă învioram făcând băi reci, iar seara mă refugiam din faţa umbrelor nopţii ameninţătoare în compania veselă a fraților Teiser unde, timp de câteva ore, găseam liniștea și uneori chiar tihna. Teiser a observat că sufeream și că eram bolnav, dar a pus totul pe seama lucrului și mi-a recomandat să mă cruţ, deși el însuși se înflăcărase și urmărea, de fapt, la fel de tulburat și de nerăbdător ca şi mine, cum creştea opera mea.

Uneori mergeam să-l iau pentru a fi singur cu el și petreceam seara împreună, în grădina răcoroasă a vreunui han, unde perechile de îndrăgostiți și albastrul nopții, lampioanele și focurile de artificii și parfumul dorinței pe care-l au întotdeauna serile de vară în orașe nu-mi făceau totuși bine.

Rău de-a binelea a fost când a plecat și Teiser pentru a-și petrece vacanța făcând drumeții cu Brigitte prin munți. M-a invitat să vin și eu – și nu glumea – oricât de mult i-aș fi stricat plăcerea cu neputința mea de-a mă mișca, dar n-am putut accepta. Două săptămâni am rămas singur în oraș, fără somn și istovit, și lucrul nu mai înainta.

Atunci mi-a trimis Gertrud o cutie mică plină cu bujori de munte dintr-un sat din Wallis, și când i-am văzut semnătura și am despachetat florile maronii, veștejite, mi s-a părut că o privire a dragilor săi ochi se îndreaptă spre mine și mi-a fost rușine de nestăpânirea și de neîncrederea mea. Mi-am dat seama că ar fi mai bine să știe în ce stare mă aflam și, în dimineața următoare, i-am scris o scurtă scrisoare. I-am povestit, pe un ton pe jumătate glumeț, că nu mai puteam dormi și că asta se întâmpla din cauză că-mi era dor de ea și că nu-i mai puteam accepta prietenia fiindcă o iubeam. În timpul scrisului m-a cuprins din nou tulburarea, și scrisoarea, pe care o începusem liniștit și aproape glumind, a devenit în încheiere năvalnică și clocotitoare.

Poștașul îmi aducea aproape în fiecare zi salutări și vederi de la frații Teiser, care nu puteau bănui că ilustratele și scrisorelele lor îmi provocau, de fiecare dată, o dezamăgire fiindcă așteptam misiva scrisă de o altă mână.

În cele din urmă a sosit totuși un plic cenușiu purtând scrisul ușor, luminos, al lui Gertrud, și înăuntru era o scrisoare.

Dragă prietene! Scrisoarea voastră mă descumpănește. Îmi dau seama că suferiți și că vă e greu, altminteri ar trebui să vă dojenesc că mă luați prin surprindere în felul acesta. Știți cât de mult țin la dumneavoastră; însă starea mea de acum îmi place și nu simt încă nevoia s-o schimb. Dacă aș vedea vreun pericol să vă pierd, aș face orice să vă păstrez pentru mine. Însă la scrisoarea dumneavoastră plină de înflăcărare nu pot răspunde. Aveți răbdare, lăsați totul să rămână între

noi așa cum a fost, până când ne revedem și putem vorbi. Atunci, totul va fi mai ușor. Cu prietenie,

A dumneavoastră Gertrud

Cu asta nu se schimbaseră prea multe, dar scrisoarea mi-a făcut totuşi bine. Era un salut de la ea, îmi îngăduia totul și accepta să stărui pe lângă ea, nu mă respinsese. Scrisoarea îmi adusese și ceva din ființa ei, ceva din felul ei de-a fi, limpede, aproape rece, și, în locul imaginii pe care și-o făcuse dorul despre ea, în fața gândurilor mele era din nou ea însăşi. Privirea ei îmi cerea încredere, îi simţeam apropierea şi imediat s-au ridicat în mine rușinea și mândria, m-au ajutat să-mi înving suferința mistuitoare și să-mi stăpânesc dorinţele arzătoare. Fără a fi consolat, dar întremat oarecum și mai capabil de apărare, m-am ţinut tare. M-am instalat cu munca mea cu tot într-un han de ţară, la distanţă de două ceasuri de oraş. Acolo şedeam mult timp sub un umbrar de liliac, ale cărui flori se scuturaseră deja, și mă gândeam cu uimire la viaţa mea. Cum îmi urmam singur și străin calea, fără să ştiu încotro mă îndrept! Și nicăieri nu prinsesem rădăcini și nu-mi câştigasem dreptul de-a mă simţi acasă.

Relaţiile mele cu părinţii erau doar de suprafaţă, cu scrisori politicoase; meseria mi-o părăsisem pentru a alerga după fantezii creatoare primejdioase, care nu mă mulțumeau nici ele întru totul. Prietenii nu mă cunoșteau, Gertrud era unica fiinţă cu care m-aş fi putut înțelege pe deplin și cu care aş fi putut împărţi totul. Şi munca mea, lucrul pentru care trăiam și care trebuia să dea un sens vieţii mele – cât de mult semăna ea cu o vânătoare de umbre, cu înălţarea unor castele de nisip! Aveau înșiruirile de sunete și jocul zbuciumat cu plăsmuiri care, în cel mai bun caz, dădeau prilejul unui alt om să petreacă un ceas plăcut, într-adevăr, un sens și puteau ele îndreptăţi şi împlini viaţa unui om?

Cu toate acestea, am lucrat din nou cu destulă sârguinţă, iar în acea vară am reușit să închei esența operei, chiar dacă în ansamblu îi mai lipseau multe, şi doar cea mai mică parte fusese scrisă. Uneori mă cuprindea o mare bucurie și-mi închipuiam cu trufie cum opera mea ar pune stăpânire pe oameni, cum cântăreţi şi muzicanţi, capelmaiştri și coruri ar urma să se supună voinței mele și cum ea va înrâuri mii de

oameni. Alteori mi se părea aproape înspăimântător și iluzoriu ca toate aceste frământări și această forță să pornească de la visele și fanteziile lipsite de vlagă ale unui biet om însingurat, pe care toți îl compătimeau. Uneori îmi pierdeam chiar și curajul și începeam să cred că ar fi imposibil ca opera mea să ajungă vreodată pe scenă, că totul este fals și exagerat. Asta se întâmpla totuşi rareori; eram, de fapt, convins de viața și de forța lucrării mele. Era și sinceră și strălucitoare, ea fusese trăită și avea sânge în vine și, chiar dacă astăzi nu vreau s-o mai ascult, și scriu cu totul alt fel de note, în acea operă este totuși cuprinsă întreaga mea tinerețe și, atunci când mă reîntâlnesc cu câteva măsuri din ea, mă simt ca și cum până la mine ar ajunge adierea unei furtuni calde de primăvară din văile părăsite ale tinereţii şi pasiunii. Şi când mă gândesc că toată dogoarea ei și forța cu care a pus stăpânire pe inimi s-au născut din slăbiciune, din nevoie și din dorinţă, nu mai ştiu dacă toată viaţa mea din acea vreme, şi chiar și asta de acum, trebuie să-mi fie dragă sau nesuferită.

Vara era pe sfârşite. Într-o noapte întunecoasă, cu rafale de ploaie sălbatice tânguindu-se pătimaș, am terminat de scris uvertura, iar dimineața ploaia devenise rece și blândă, cerul de-un cenușiu-neted și grădina tomnatică. Mi-am împachetat lucrurile și am plecat înapoi în oraș.

Dintre toate cunoştinţele mele doar Teiser şi sora lui se întorseseră. Amândoi erau bronzaţi de soarele de munte și arătau înfloritor, li se întâmplaseră uimitor de multe în timpul drumeţiilor şi erau totuși plini de interes și de nerăbdare să vadă ce mai era nou cu opera mea. Am parcurs împreună uvertura și totul a devenit din cale-afară de solemn când Teiser mi-a pus mâna pe umăr și i-a spus surorii sale:

— Brigitt, uită-te la el, acesta este un mare muzician!

În ciuda dorului și a tulburării, aşteptam totuşi cu încredere sosirea lui Gertrud. Puteam să-i arăt o bucată bună de lucru şi ştiam că trăiește, înțelege și se bucură de tot, că și cum i-ar fi aparţinut. Cu cea mai mare nerăbdare îl aşteptam pe Muoth de al cărui ajutor nu mă puteam lipsi și de la care nu mai aveam, de luni întregi, nicio veste.

În cele din urmă a apărut, încă înainte de întoarcerea lui Gertrud, m-am trezit într-o dimineaţă cu el în camera mea. M-a privit mult timp drept în faţă.

— Arătaţi îngrozitor, spuse, clătinând din cap. Aşa-i când scrii astfel de lucruri!

— V-aţi uitat la rol?

— Dacă m-am uitat? îl ştiu pe de rost şi-l voi cânta când doriţi. Afurisită muzică mai e!

— Credeţi?

— Veţi vedea. Până acum aţi avut parte de perioada cea mai frumoasă, aşteptaţi numai! S-a terminat cu viaţa retrasa, de îndată ce opera va fi jucată. În fine, asta-i treaba dumneavoastră. Când cântăm? Câteva observaţii aş avea totuşi de făcut. Cât de departe aţi ajuns cu restul?

I-am arătat ce era de arătat şi m-a luat imediat la el acasă. Atunci l-am auzit pentru prima oară cântând acest rol, în care, când îl scrisesem, prin propria mea pasiune îl văzusem întotdeauna pe el şi am simţit forţa muzicii mele şi a vocii sale. Abia acum am putut să văd totul, cu ochii minţii, pe scenă, abia acum propria mea flacără m-a izbit şi m-a făcut să-i simt căldura; ea nu-mi mai aparţinea şi nu mai era opera mea, ci avea o viaţă proprie şi se abătea asupra mea ca o forţă străină. Am simţit pentru prima oară acea desprindere a operei de creatorul său, în care nu crezusem cu adevărat până atunci. Opera mea începea să existe, să se mişte, să prindă viaţă; tocmai o ţinusem în mână şi deja nu mai era a mea, era ca un copil care era prea mare pentru părintele său, care trăia şi avea forţele sale proprii, care mă privea independent, cu ochi străini, dar purta totuşi numele meu şi însemnul meu pe frunte. Acelaşi sentiment contradictoriu, chiar înspăimântător uneori, l-am avut, mai târziu, la spectacole.

Muoth repetase bine rolul şi i-am putut face pe plac acolo unde a dorit să schimb câte ceva. M-a întrebat curios despre rolul de soprană, pe care îl cunoştea doar pe jumătate şi a vrut să ştie dacă mi-a fost cântat de vreo cântăreaţă. A trebuit atunci să-i vorbesc, pentru prima oară, de Gertrud şi am reuşit s-o fac cu calm şi fără să bată la ochi. O cunoştea, după nume, dar nu fusese niciodată în casa Imthor şi a fost uimit să afle că Gertrud studiase rolul şi că putea cânta.

— Înseamnă că are voce bună, foarte înaltă şi uşoară, a spus admirativ. Nu vreţi să mă prezentaţi şi pe mine o dată acolo?

— Oricum aş fi cerut permisiunea. Aş vrea să vă ascult de câteva ori cântând cu domnişoara Imthor, va fi nevoie de corecturi. De îndată ce domniile lor se vor întoarce în oraş îi voi ruga.

— De fapt, sunteţi un mare norocos, Kuhn. Şi pentru partea orchestrală îl aveţi pe Teiser ca ajutor. Veţi vedea că piesa va fi un succes.

N-am spus nimic, nu-mi făceam încă gânduri despre ce va fi mai târziu şi despre soarta operei mele, mai întâi trebuia să fie gata. Totuşi, de când îl auzisem cântând, credeam şi eu în forţa lucrării mele.

Teiser, căruia i-am povestit, a izbucnit plin de amărăciune:

— Cred şi eu. Muoth are o forţă teribilă. Numai de n-ar face totul de mântuială. Ăstuia nu-i pasă niciodată de muzică ci, totdeauna, numai de el. Nu se dă înapoi de la nimic, niciodată.

În ziua în care m-am dus la familia Imthor, trecând prin grădina tomnatică, unde frunzele începuseră deja să cadă încetul cu-ncetul, pentru a o vizita pe Gertrud, care se întorsese, în sfârşit, inima îmi bătea plină de nelinişte. Ea însă, mai frumoasă, mai dreaptă şi puţin bronzată, mi-a ieşit zâmbind în întâmpinare, mi-a dat mâna şi m-a învăluit pe loc în vechea vrajă, cu vocea ei plăcută, privirea luminoasă şi felul ei de-a fi, plin de nobleţe, liber, încât am dat la o parte, fericit, toate grijile şi dorinţele nestăpânite şi am fost bucuros că pot fi din nou în binefăcătoarea sa apropiere. M-a lăsat în voie şi fiindcă n-am găsit calea cum să încep să vorbesc despre scrisoare şi despre rugămintea mea, n-a spus nici ea vreun cuvânt despre asta şi nu mi-a dat a înţelege prin niciun gest că prietenia noastră ar fi tulburată sau primejduită. Nu încerca să se ferească, era adesea iarăşi singură cu mine, având încredere că voi ţine seama de dorinţa ei şi că nu-mi voi relua insistenţele înainte ca ea să mă fi încurajat. Am parcurs, fără întârziere, tot ce lucrasem în acele luni şi i-am povestit că Muoth are deja rolul şi că-l laudă. I-am cerut permisiunea să-l aduc cu mine, fiindcă îmi era indispensabil să parcurg, împreună cu ei, cele două roluri principale.

— N-o fac cu foarte mare plăcere, spuse ea, ştiţi foarte bine. Nu cânt niciodată în faţa necunoscuţilor, iar faţă de domnul Muoth îmi este de două ori mai neplăcut. Nu numai pentru că este un cântăreţ

vestit. Are ceva de care mi-e teamă, cel puţin pe scenă. Ei bine, vom vedea, o să meargă până la urmă.

N-am îndrăznit să-mi apăr prietenul și să-l laud pentru a nu o speria şi mai mult. Eram convins că, după prima încercare, va continua să cânte cu plăcere alături de el.

Câteva zile mai târziu am venit cu trăsura, însoţit de Muoth, am fost aşteptaţi şi întâmpinaţi, cu mare politeţe şi răceală, de către stăpânul casei. N-avea nimic împotriva vizitelor mele dese şi a prieteniei strinse dintre mine şi Gertrud – ar fi râs dacă cineva i-ar fi atras atenţia în această privinţă. Însă faptul că acum venea şi Muoth nu-i plăcea deloc. Acesta era foarte elegant şi corect, iar cei doi Imthor se văzură plăcut dezamăgiţi în aşteptările lor. Cântăreţul, care avea reputaţia unui om brutal şi trufaş, dovedea maniere alese şi nu era nici înfumurat, iar în conversaţie era ferm şi totuşi modest.

— Vreţi să cântăm? întrebă Gertrud după o vreme şi ne ridicarăm pentru a merge în camera de muzică. M-am aşezat la pian, am schiţat preludiul şi scena, am dat lămuriri şi am rugat-o, în cele din urmă, pe Gertrud să înceapă. A făcut-o fără a fi în largul ei şi cu prudenţă, cu jumătate de glas. Muoth, dimpotrivă, când i-a venit rândul a cântat fără şovăială şi fără să se cruţe, cu voce plină, ne-a tras după sine prinzându-ne în farmecul ei, încât şi Gertrud şi-a dat drumul, până la urmă. Muoth, care, în casele bune, obişnuia să fie foarte reţinut faţă de doamne, a devenit abia atunci atent la ea, i-a urmărit cântul cu simpatie şi şi-a exprimat admiraţia cu vorbe binevoitoare, fără exagerări, colegiale.

Din acel moment dispăru orice stânjeneală, muzica ne împrietenea şi ne făcea să simţim la fel. Şi opera mea, care încă mai zăcea pe jumătate moartă, în fragmente prost legate între ele, se întregea devenind tot mai mare şi mai profundă. Ştiam acum că esenţialul fusese făcut, că nu mai putea fi stricat nimic important şi mie mi se părea bună. Nu mi-am ascuns bucuria şi le-am mulţumit emoţionat celor doi prieteni ai mei. Într-o atmosferă solemn-bucuroasă am părăsit casa şi Heinrich Muoth mă conduse la un ospăţ improvizat la hanul unde obişnuia el să meargă. La şampanie făcu ceea ce nu voise să facă niciodată, mi-a spus tu şi aşa a rămas şi eu m-am bucurat şi am acceptat.

— Uite, acum suntem mulţumiţi şi sărbătorim, râse el, şi de fapt avem dreptate c-o facem dinainte, acum este cel mai frumos. După, e cu totul altfel. Tu intri acum în splendoarea teatrului şi vom ciocni pentru ca ea să nu te distrugă ca pe cei mai mulţi.

Gertrud îşi păstră sfiala faţă de Muoth încă o bucată de vreme şi doar atunci când cânta se purta degajat şi firesc cu el. El era foarte reţinut şi plin de atenţie şi, încetul cu încetul, lui Gertrud începu să-i facă plăcere venirea lui şi îl invita, ca şi pe mine, cu o bunăvoinţă neprefăcută, să revină. Ceasurile în care eram toţi trei împreună au început să devină rare. Rolurile fuseseră cântate şi discutate, la Imthor se reluaseră întâlnirile de iama cu obişnuitele seri muzicale, la care acum venea adesea şi Muoth, dar fără să cânte şi el.

Uneori aveam impresia că Gertrud începe să se înstrăineze de mine, că se îndepărtează oarecum; apoi însă mă dojeneam pentru aceste gânduri şi-mi era ruşine de neîncrederea mea. Îmi dădeam seama că Gertrud este foarte ocupată ca stăpână a unei case deschise şi adesea era o bucurie pentru mine s-o zăresc în mijlocul musafirilor, atât de zveltă şi de princiară şi în acelaşi timp plină de drăgălăşenie în felul în care se purta şi conducea totul.

Pentru mine săptămânile trecură repede. Zăboveam asupra lucrării mele, pe care plănuiam s-o închei pe cât posibil în timpul iernii, îl întâlneam pe Teiser, petreceam serile în compania lui şi a surorii sale, în plus aveam de rezolvat tot felul de scrisori şi de întâmplări, deoarece liedurile mele erau cântate în diferite locuri, iar la Berlin se prezenta tot ce compusesem pentru coarde. Soseau solicitări şi critici din ziare şi, dintr-o dată, toată lumea părea să ştie că lucrez la o operă, deşi eu nu spusesem nimic nimănui, în afară de Gertrud, Teiser şi Muoth. Ei, acum îmi era totuna, şi de fapt mă bucurau aceste semne ale succesului; se părea că, în cele din urmă şi în acelaşi timp destul de timpuriu, în faţa mea se deschidea un drum.

Acasă, la părinţi, nu mai fusesem de un an. Am plecat acolo de Crăciun. Am găsit-o pe mama afectuoasă, dar stăpânită de aceeaşi sfială ce stăruia între noi, care la mine era spaima de a nu fi înţeles şi la ea o neîncredere în meseria mea de artist şi o îndoială în ceea ce privea seriozitatea strădaniilor mele. Acum vorbea cu însufleţire despre ceea ce auzise şi citise despre mine, dar mai mult pentru a-mi

face plăcere decât din convingere, deoarece, de fapt, nu avea încredere nici în aceste succese părelnice şi nici în toată arta mea. Nu se putea spune că nu-i plăcea muzica, înainte cântase și ea puţin, dar în ochii ei un muzicant era totuşi cineva vrednic de milă – şi nici nu putea înţelege şi nici preţui muzica mea, din care auzise câte ceva.

Tata avea mai multă încredere. Ca negustor se gândea, înainte de toate, la reuşitele mele în exterior şi, deşi mă sprijinise tot timpul cu generozitate, fără să protesteze, iar de la ieşirea mea din orchestră suportase iarăşi în întregime şi cheltuielile necesare întreţinerii, vedea cu plăcere că începusem să câştig şi că aveam perspectiva de a putea trăi cândva din propria muncă, lucru pe care îl considera, cu toată averea de care dispunea, drept baza necesară unei existenţe onorabile. De altfel l-am găsit stând în pat, căzuse tocmai, cu o zi înainte de sosirea mea şi se rănise la picior.

L-am aflat într-o dispoziţie pentru discuţii uşor filosofice, m-am apropiat de el mai mult ca oricând şi m-am bucurat şi eu de filosofia sa practica, verificată, într-ale vieţii. Am putut să mă plâng de unele din suferinţele mele, lucru pe care nu-l făcusem niciodată înainte, de ruşine. Atunci mi-a venit în minte o afirmaţie de-a lui Muoth, pe care i-am repetat-o tatălui meu. Muoth spusese la un moment dat, bineînţeles nu serios, că socoteşte tinereţea drept perioada cea mai grea din viaţă şi că găseşte că oamenii bătrâni sunt, cel mai adesea, mult mai senini şi mai mulţumiţi decât cei tineri. Tatăl meu a râs şi a spus apoi gânditor:

— Noi bătrânii zicem, fireşte, că-i invers. Însă prietenul tău a simţit totuşi o parte din adevăr. Cred că în viaţă se poate trage o linie de hotar foarte precisă între tinereţe şi bătrâneţe. Tinereţea se încheie cu egoismul, bătrâneţea începe cu a trăi pentru alţii. Vreau să spun că tinerii au parte de multe plăceri şi de multă suferinţă în viaţa lor, fiindcă o trăiesc numai pentru ei înşişi. Atunci orice dorinţă şi orice idee este importantă, atunci este trăită din plin orice bucurie, dar şi orice suferinţă, şi câte unul, care nu-şi poate împlini dorinţele, îşi pune capăt zilelor. E felul de-a fi al tinerilor. Însă, pentru cei mai mulţi dintre oameni, vine o vreme când totul se schimbă, când trăiesc mai mult pentru alţii, nici într-un caz din virtute, ci fiindcă aşa e firesc. Pentru cei mai mulţi e din cauza familiei. Te gândeşti mai puţin la tine

însuţi şi la dorinţele tale atunci când ai copii. Alţii își mai pierd din egoism într-o slujbă, în politică, în artă sau în știință. Tinerii vor să se joace, cei maturi să muncească. Nimeni nu se căsătorește pentru a avea copii, dar atunci când îi are, aceştia îl schimbă, şi în cele din urmă el își dă seama că totul s-a întâmplat doar pentru ei. Toate acestea au legătură cu faptul că tineretul vorbește cu plăcere despre moarte, dar nu se gândește niciodată la ea. La vârstnici este cu totul altfel. Tinerii cred că vor trăi veşnic şi din cauza asta pot lua asupra lor înșile toate dorinţele şi gândurile. Vârstnicii au observat deja că undeva există un sfârşit şi că tot ceea ce omul are sau face doar pentru sine dispare, în cele din urmă, într-un mormânt, şi cu asta s-a risipit. De aceea omul are nevoie de un alt fel de eternitate şi de încredinţarea că nu muncește doar pentru viermi. De asta există soţie şi copii, meserie şi slujbă şi patrie – pentru a ști pentru cine sunt chinul și truda zilnică. Și aici are prietenul tău întru totul dreptate: ești mai mulţumit când trăiești pentru alţii decât atunci când trăiești doar pentru tine. Atâta doar că vârstnicii nu trebuie să facă din asta o faptă de eroism, fiindcă nu este. Și tot așa, tinerii cei mai plini de înflăcărare devin cei mai buni o dată cu vârsta şi nu cei care încă din timpul școlii se poartă ca nişte bunici.

Am rămas o săptămână acasă și am stat mult lângă patul tatei care nu era un bolnav răbdător şi care, în afara rănii mici de la picior, era sănătos şi în deplină putere. I-am mărturisit regretul că nu l-am preţuit îndeajuns şi că nu m-am apropiat de el mai devreme, dar el a spus că și în ceea ce-l privea lucrurile stăteau la fel şi că aceasta va prii mai mult prieteniei noastre în viitor decât ar fi făcut-o acele încercări timpurii de înțelegere reciprocă, sortite de obicei eșecului. Cu precauţie şi bunăvoinţă s-a interesat cum mi-a mers cu femeile. Despre Gertrud n-am vrut să spun nimic, restul mărturisirii mele era foarte simplu.

— Consolează-te, mi-a spus tata zâmbind. Ai ceea ce îi trebuie unui soţ cu adevărat bun, asta observă femeile deştepte foarte repede. Doar pe una săracă de tot n-ai voie s-o crezi, fiindcă s-ar putea gândi numai la banii tăi. Și dacă n-o găsești pe aceea, pe care ţi-o închipui și care ţi-ar plăcea, nici atunci nu e totul pierdut. Iubirea dintre tineri şi cea dintr-o căsnicie îndelungată nu sunt unul și-același lucru. În tinereţe

fiecare se gândește la sine și are grijă de sine. Dar când există un cămin, sunt alte griji. Și mie mi s-a întâmplat la fel, trebuie să știi. Am fost foarte îndrăgostit de mama ta și a fost o adevărată căsătorie din dragoste. Totul a durat însă doar un an sau doi, apoi starea asta de îndrăgostire a luat sfârșit și s-a consumat curând, până la ultima rămășiță, și ne-am pomenit așa, fără să ştim ce să facem unul cu celălalt. Dar atunci au apărut copiii, cei doi fraţi mai mari ai tăi, care au murit de timpuriu și a trebuit să ne îgrijim de ei. Astfel pretenţiile noastre faţă de celălalt au devenit mai mici și înstrăinarea a încetat și ea, și, dintr-o dată, iubirea s-a reîntors –firește că nu cea veche, ci una cu totul altfel. Și ea a durat de atunci, fără a avea nevoie de prea multă cârpeală, mai mult de treizeci de ani. Nu merg lucrurile atât de bine în toate căsătoriile din dragoste, ba chiar în foarte puţine.

Ce-i drept, aceste păreri nu-mi erau de prea mare folos, dar noua relaţie, prietenească, cu tata mi-a făcut bine și m-a făcut să reîndrăgesc locurile natale, care în ultimii ani îmi deveniseră aproape indiferente. Când am plecat din nou, nu am regretat vizita și m-am hotărât ca în viitor să rămân într-o legătură mai bună cu părinţii.

Lucrul și călătoria spre locul unde avea loc spectacolul cu muzica mea pentru coarde m-au împiedicat, o vreme, să-mi fac vizitele la familia Imthor. Când m-am reîntors, l-am găsit pe Muoth, care înainte mergea doar însoţit de mine, printre oaspeţii cei mai des invitaţi. Bătrânul Imthor era în continuare rece și oarecum distant, însă Gertrud părea să se fi împrietenit bine cu el. Mie îmi plăcea asta, n-aveam niciun motiv de gelozie, și eram convins că doi oameni atât de diferiţi, cum erau Muoth și Gertrud, puteau fi interesaţi și atrași unul de altul, dar nu se puteau mulțumi și iubi unul pe celălalt. Așa priveam lucrurile, fără neîncredere, când el cânta împreună cu ea și amândoi își amestecau glasurile lor frumoase. Arătau bine, amândoi înalţi, drepţi, el întunecat și grav, ea luminoasă și veselă. Ce-i drept, în ultima vreme aveam din când în când impresia că îi era greu să-și păstreze vechea ei voioșie înnăscută, care părea obosită și umbrită câteodată. Nu de puţine ori mă privea grav și atent, cu o curiozitate și cu un interes cu care se privesc oamenii mâhniţi și speriaţi; și când făceam un semn de încuviinţare cu capul și-I răspundeam cu o privire

veselă, trăsăturile i se încordau atât de încet și de anevoios într-un zâmbet, încât mă durea.

Dar asemenea momente erau rare. Altfel Gertrud era la fel de senină și de strălucitoare ca întotdeauna, așa că luam ceea ce văzusem drept păreri sau am pus totul pe seama unei indispoziții trecătoare. O singură dată doar m-am speriat de-a binelea. Ședea rezemată în semiîntuneric, în vreme ce unul dintre prietenii casei cânta o piesă de Beethoven, și probabil credea că nu o observă nimeni. Înainte, pe luminâ, printre oaspeţi, în timp ce-i primea, fusese senină și veselă. Acum însă, retrasă în sine și vădit neatinsă de muzică, își lăsase gândurile să alerge în voie și căpătase o înfățișare obosită, plină de teamă și de sfială, ca un copil hăituit și dezorientat. Starea aceasta a durat mai multe minute și văzând-o, aproape că mi-a stat inima-n loc. Suferea și era mâhnită — era destul de rău și așa — dar că se prefăcea că e veselă, chiar și față de mine, și-mi ascundea totul, mă făcea să-mi fie teamă. De îndată ce muzica s-a sfârșit, am căutat să mă apropii de ea, m-am așezat alături și am început o conversaţie inofensivă. I-am spus că pentru ea este o iarnă neliniștită, că și eu am partea mea de vină, dar am zis totul în treacăt, pe un ton glumeţ. În cele din urmă i-am adus aminte de vremurile din primăvară când interpretasem la pian, cântasem și discutasem împreună începuturile operei mele.

— Da, a răspuns ea, au fost vremuri frumoase.

Nimic mai mult, și totuși a fost o mărturisire, fiindcă spusese totul cu o gravitate care nu fusese intenţionată. Eu însă am văzut în vorbele ei o speranță pentru mine și în inima mea i-am fost recunoscător.

Aş fi dorit foarte mult să-i repet întrebarea din timpul verii. Credeam, cu toată modestia, că schimbarea din felul ei de-a fi, sfiala și șovăiala pe care mi le arăta uneori, pot fi luate drept semne favorabile mie. Era înduioșător să văd cum mândria ei de fată părea bolnavă, dar gata să se apere cu tărie. Totuși n-am îndrăznit să spun nimic, regretam nesiguranţa ei și credeam, de asemenea, că trebuie să-mi respect promisiunea nerostită. N-am știut niciodată cum să mă port cu femeile; greșeala mea era exact opusă celei pe care o făcea Heinrich Muoth: mă purtam ca un prieten cu ele.

Cum însă nu mai puteam lua pentru multă vreme ceea ce observasem drept închipuiri, înțelegând doar pe jumătate purtarea

schimbată a lui Gertrud, m-am ţinut deoparte, mi-am rărit vizitele și am ocolit discuţiile intime cu ea. Voiam s-o cruţ și să nu-i sporesc sfiala și teama, deoarece încă părea să sufere și să nu fie împăcată cu sine. Și-a dat seama, cred, și a privit reţinerea mea nu fără mulţumire. Speram că o dată cu trecerea iernii și a agitaţiei petrecerilor va veni, din nou, o perioadă liniștită, frumoasă, pentru noi doi – voiam să aștept până atunci. Adesea însă simţeam o amară părere de rău pentru fata aceea frumoasă și, în ciuda voinţei mele, am devenit, încetul cu încetul, eu însumi neliniștit și am început să simt răul plutind în aer.

A venit februarie, doream cu patimă primăvara și suferеam din cauza încordării pricinuite de această stare. Nici Muoth nu mai apărea decât arareori pe la mine; avusese, ce-i drept, o iarnă istovitoare la opera și era pe cale să aleagă între două oferte respectabile, venite de la teatre mari. Nu părea să mai aibă vreo iubită – cel puţin eu nu mai văzusem, de la ruptura cu Lotte, nicio femeie la el.

Nu de mult sărbătoriserăm ziua lui de naștere și de atunci nu-l mai văzusem.

Am simţit nevoia să-l văd, începeam să sufăr din cauza schimbărilor din relaţiile mele cu Gertrud, din cauza istovirii și slăbiciunii pricinuite de iarnă și l-am căutat pentru a mai sta și noi la taclale. Mi-a pus un sherry în faţă și mi-a povestit despre lucruri din teatru — era, de altfel, obosit și neatent și ciudat de blând. L-am ascultat, am privit prin încăpere și tocmai mă pregăteam să-l întreb dacă mai fusese pe la familia Imthor. Atunci, aruncând o privire indiferentă peste masă, am văzut un plic purtând scrisul lui Gertrud. Încă înainte de a putea gândi, am simţit spaima și amărăciunea urcând în mine. Putea să fie și o invitaţie, o simplă amabilitate, dar n-am putut crede asta, oricât de mult aş fi vrut.

Am reușit să rămân calm și curând am plecat. Împotriva voinţei mele, știam deja totul. Putea fi o invitaţie, un mărunţiș, *o î*ntâmplare, știam însă că nu era. Vedeam dintr-o dată totul și înțelegeam tot ce fusese și ce se întâmplase în ultima vreme. E drept că mi-am pus în minte să verific și să aștept, dar toate aceste gânduri erau numai pretexte și motivaţii false; de fapt, săgeata era înfipta în mine și-mi otrăvea sângele, și când am ajuns acasă și am stat în camera mea, aburii amăgirii au dispărut încetul cu-ncetul făcând loc unei limpeziri

teribile care m-a străbătut cu fiori de gheață și m-a făcut să simt că viața îmi era distrusă, iar credința și speranța nimicite.

Timp de mai multe zile nici n-am plâns și nici n-am simțit durere. Fără să gândesc, hotărâsem să nu mai trăiesc. Mai mult decât atât, dorința mea de viață cedase și părea să fi dispărut. Priveam moartea ca pe o problemă care trebuie rezolvată fără întârziere și la care nu te mai gândești dacă este plăcută sau nu.

Printre lucrurile pe care trebuia să le fac și le-am făcut dinainte era, mai ales, o vizită la Gertrud – întrucâtva de dragul ordinii – pentru a primi confirmarea, de care sentimentul meu nu avea nevoie. Aș fi putut s-o obțin de la Muoth; și cu toate că el îmi părea mai puțin vinovat decât Gertrud n-am fost în stare să mă duc la el. M-am dus la Gertrud, n-am găsit-o, m-am reîntors într-altă zi și am stat de vorbă câteva minute cu ea și cu tatăl ei, până când acesta ne-a lăsat singuri, crezând că voiam să facem muzică.

Acum stătea singură în fața mea și eu am privit-o încă o dată, cu curiozitate, și era puțin schimbată, dar nu mai puțin frumoasă ca întotdeauna.

— Îmi cer iertare, domișoară Gertrud, i-am spus apăsat, că trebuie să vă mai chinui o dată. V-am scris în timpul verii o scrisoare – pot primi acum un răspuns la ea? Trebuie să plec, poate pentru multă vreme, altfel aș fi așteptat, până ce dumneavoastră înșivă...

Fiindcă pălise și m-a privit mirată, i-am venit în ajutor și-am continuat:

— Trebuie să spuneți „nu”, nu-i așa? Mi-am închipuit. Aș vrea doar să fiu sigur.

Ea încuviință cu tristețe.

— E Heinrich? am întrebat.

Și ea a încuviințat din nou și deodată s-a speriat și m-a prins de mână.

— Iertați-mă! Și lui să nu-i faceți nimic!

— N-am de gând așa ceva, fiți liniștită, i-am spus și mi-a venit să zâmbesc, fiindcă mi-au apărut în minte Marion și Lotte, care ținuseră la el cu toată ființa lor și pe care el le lovise. Poate că ar lovi-o și pe Gertrud și i-ar distruge minunata măreție și întreaga ei fire încrezătoare.

— Gertrud, am reînceput, mai gândiți-vă! Nu din cauza mea, eu știu deja cum stau lucrurile! Dar Muoth n-are să vă facă fericită. Adio, Gertrud.

Răceala și luciditatea mea rămăseseră neclintite.

— Nu plecați așa, nu merit așa ceva de la dumneavoastră!

Abia atunci, când Gertrud mi s-a adresat astfel, pe acel ton pe care îl cunoșteam de la Lotte, când m-a privit ca un om foarte bolnav și a rostit acele cuvinte, inima mi s-a frânt și mi-a fost greu să mă mai stăpânesc. I-am întins mâna și i-am zis:

— Nu vreau să vă rănesc. Nici lui Heinrich nu vreau să-i fac vreun rău. Dar mai așteptați, nu-l lăsați să pună stăpânire pe dumneavoastră! El îi distruge pe toți cei pe care îi iubește.

A scuturat din cap și a dat drumul mâinii mele.

— Adio! a șoptit. Nu e vina mea. Să aveți gânduri bune pentru mine și pentru Heinrich!

Se sfârșise. M-am reîntors acasă și am continuat să-mi rezolv treburile ca și cum ar fi fost ceva foarte obișnuit. E drept că durerea mă sugruma în acest timp și inima îmi sângera, însă vedeam totul ca de la depărtare și nu aveam timp să mă gândesc la asta. Era totuna dacă, în zilele sau ceasurile care îmi mai rămăseseră, mă simțeam bine sau rău. Am pus în ordine sumedenia de foi cu note, pe care se afla opera mea, pe jumătate gata, și am adăugat și o scrisoare pentru Teiser, pentru ca lucrarea mea să fie păstrată, pe cât se putea. În același timp am chibzuit cu încordare cum să mor. Aș fi dorit să-mi cruț părinții, dar n-am găsit niciun fel de moarte prin care așa ceva să fi fost posibil.

La urma urmei nici nu avea prea multă importanță; m-am hotărât s-o fac cu un revolver. Toate aceste chestiuni îmi apăreau oarecum fantomatice și ireale. Sigură era doar acceptarea faptului că nu mai aveam voie să trăiesc; fiindcă deja presimțeam, dincolo de învelișul înghețat al hotărârii mele, cât de îngrozitoare ar fi fost viața care mi-ar fi rămas. Mă privea groaznic, cu ochi goi, și era nesfârșit mai hidoasă și mai cumplită decât imaginea întunecată, care îmi era destul de indiferentă, a morții.

A doua zi, după prânz, eram gata cu treburile. Am vrut să mai fac un drum prin oraș, trebuia să mai duc niște cărți la bibliotecă. Era

liniștitor să știu că seara nu voi mai trăi. Mă simțeam ca unul care a suferit un accident și care zace pe jumătate anesteziat și nu simte durerea însăși, ci are presentimentul unor chinuri înfiorătoare. El speră doar că se poate cufunda în nesimțire, înainte ca durerea bănuită să izbucnească într-adevăr. Așa mă simțeam. Sufeream mai puțin de o durere adevărată decât de spaima chinuitoare că s-ar putea să mă trezesc din nou, să fiu nevoit să golesc atunci paharul, de care trebuia să mă scape moartea chemată de mine. De aceea am mers în grabă, mi-am rezolvat treaba și-am alergat direct acasă. Am făcut doar un singur mic ocol, pentru a nu trebui să trec prin fața casei lui Gertrud. Fiindcă bănuiam, fără a fi în stare să-mi duc gândul până la capăt, că probabil, la vederea casei, chinul insuportabil, de care fugeam, ar fi putut să mă copleșească și să mă înfrângă.

Astfel am ajuns înapoi, la casa în care locuiam, respirând ușurat, am deschis poarta și am urcat scara, fără întârziere, cu sufletul liniștit. Dacă suferința mă mai urmărea și acum și-și întindea ghearele după mine, dacă acum durerea îngrozitoare ar fi început să răscolească undeva, în mine, până la mântuire nu mai aveam decât pași și secunde.

Un bărbat în uniformă cobora treptele în întâmpinarea mea. M-am ferit și m-am grăbit să mă strecor pe lângă el, înspăimântat că s-ar putea să fiu reținut. Atunci a dus mâna la chipiu și mi-a rostit numele. L-am privit clătinându-mă. Faptul că-mi vorbea, că eram ținut pe loc, că temerile mele se adevereau, mi-a trecut ca un fior prin oase și dintr-o dată m-a cuprins o oboseală de moarte, de parcă aș fi simțit nevoia să mă las jos, fără nicio speranță că pot face cei câțiva pași pentru a ajunge în camera mea.

În acest timp m-am uitat țintă la străin, chinuit, și fiindcă m-a cuprins slăbiciunea, m-am așezat pe o treaptă. M-a întrebat dacă sunt bolnav și am scuturat din cap. Ținea ceva în mână, un lucru pe care mi-l oferea și pe care eu nu voiam să-l iau, până când mi l-a pus în mână, aproape cu de-a sila. Am făcut un semn de împotrivire și i-am spus:

— Nu vreau.

A strigat după proprietăreasă, ea nu era acolo. Atunci m-a apucat pe sub brațe ca să mă ridice și, deîndată ce am văzut că nu era chip să

scap de el și că nu avea de gând să mă lase singur, am simțit că sunt din nou stăpân pe mine, m-am ridicat și am intrat primul în cameră, unde m-a urmat. Fiindcă, după cum mi se părea, mă privea cu neîncredere, am arătat înspre piciorul meu beteag dându-i să înțeleagă că mă durea și el m-a crezut. Mi-am căutat portofelul și i-am dat o marcă, mi-a mulțumit și mi-a pus definitiv în mână acel lucru pe care nu voisem să-l iau și care era o telegramă.

Istovit, m-am așezat la masă și am rămas pe gânduri. Iată, fusesem până la urmă oprit, vraja fusese ruptă. Ce aveam în față? O telegramă, de la cine? Mi-era totuna, nu mă privea. Era o cruzime să mi se aducă acum telegrame. Făcusem tot ce trebuia și, în ultima clipă, cineva îmi mai trimite o telegramă. M-am uitat împrejur, mai era și o scrisoare pe masă.

Scrisoarea am băgat-o în buzunar, nu mă neliniștea. Însă telegrama mă tortura, se încuibase în gândurile mele și mi le răvășise. Stăteam în fața ei și o vedeam pe masă și mă gândeam dacă s-o citesc sau nu. Bineînțeles că era o vătămare a libertății mele, nu mă îndoiam de asta. Cineva încerca să mă împiedice în planurile mele. Cineva îmi pizmuia evadarea, cineva voia să înghit toată suferința, s-o gust până la capăt, să nu fiu cruțat de nicio îmbucătură, de nicio săgetare, de nicio durere.

Nu știu de ce mă preocupa telegrama atât de mult. Am stat multă vreme la masă și n-am îndrăznit s-o deschid, având sentimentul că ascunde forța care avea să mă tragă înapoi și să mă silească să suport insuportabilul. Când am deschis-o totuși, în cele din urmă, îmi tremura în mână și am descifrat-o foarte încet, ca și cum ar fi trebuit s-o traduc dintr-o neobișnuită limbă străină. Conținutul său era: „Tata pe moarte. Rog vino imediat. Mama.” Încetul cu-ncetul am înțeles ce însemna. Ieri încă mă gândisem la părinții mei și-mi păruse rău că trebuie să le pricinuiesc o durere, dar fusese doar un gând de suprafață. Acum protestau, mă trăgeau înapoi, își cereau drepturile. Imediat mi-au venit în minte discuțiile pe care le purtasem cu tata, de Crăciun. Tinerii, spusese el, prin egoismul și sentimentul lor de independență, pot ajunge să-și ia viața, din cauza unei dorințe neîmplinite; însă pe cel care își știe viața legată de alte vieți, propriile pofte nu-l mai pot împinge atât de departe. Și acum eram și eu astfel încătușat! Tata era pe moarte, mama era singură lângă el, și mă chema.

Moartea lui și necazul ei nu-mi ajungeau însă, pentru moment, la inimă, credeam că știu și suferințe mai mari; dar uni dădeam seama că nu se cădea să-i mai încarc și cu povara mea, să nu ascult de rugămintea lor și să-i părăsesc.

Seara am fost gata de călătorie la gară, am făcut tot ce trebuia fără a fi minat de voință şi totuşi cu conştiinciozitate, am luat biletul, am băgat la loc banii care mi-au fost daţi înapoi, m-am dus pe peron și am urcat într-un vagon. Acolo m-am așezat într-un colţ, în așteptarea unei lungi nopţi de călătorie. Un tânăr a urcat, s-a uitat împrejur, a salutat și s-a așezat în fața mea. M-a întrebat ceva, m-am uitat doar la el, negândindu-mă la ceva anume, nedorind nimic altceva decât să mă lase în pace. A tușit, s-a ridicat, și-a luat geanta de piele galbenă și și-a căutat alt loc.

Trenul străbătea noaptea orbit de un zel prostesc, la fel de indiferent şi de conştiincios ca şi mine, ca şi cum ar mai fi fost ceva de pierdut sau ceva de salvat. După mai multe ore, când mi-am băgat mâna în buzunar, am dat de scrisoare. Şi asta mai e aici, am gândit, și am deschis-o.

Editorul meu îmi scria despre concerte și onorarii și mă înștiința că lucrurile stăteau bine și că mergeau înainte, un mare critic din München scrisese despre mine, și el mă felicita pentru asta. Alăturat se afla, decupat dintr-o revistă, un articol cu numele meu în titlu, care începea cu un lung comentariu despre starea muzicii în ziua de azi, despre Wagner și despre Brahms; era apoi o critică a muzicii mele pentru coarde și a liedurilor mele, și la urmă laude și urări de noroc din belşug; și în vreme ce citeam literele mici, negre, mi-a devenit treptat limpede că toate astea erau pentru mine, că lumea și faima îmi întindeau mina. O clipă mi-a venit să rid.

Însă scrisoarea și articolul îmi zdruncinară hotărârea, și pe neașteptate am privit înapoi spre lume și m-am văzut, nu dispărut și cufundat în uitare, ci în mijlocul ei și aparţinând ei. Trebuia să trăiesc, trebuia să accept acest lucru. Cum era posibil așa ceva? Ah, acum răbufnea totul, ceea ce se întâmplase în ultimele cinci zile și ceea ce simțisem doar înăbușit, și lucrurile de care gândisem să scap, și totul era dezgustător, amar și rușinos. Totul era o condamnare la moarte și eu nu o dusesem la îndeplinire, trebuia să o las neîndeplinită.

Auzeam trenul uruind, am deschis fereastra și am privit ținuturile întunecoase trecând tupilate, copaci triști și golași cu crengi negre și gospodării sub acoperișuri mari și dealuri îndepărtate. Toate păreau să trăiască cu neplăcere, păreau să respire suferință și împotrivire. Unora putea să li se pară frumos, însă pentru mine era doar trist. Mi-a venit în minte liedul „Așa vrut-a Dumnezeu?”

Oricât de mult am încercat să privesc cu atenție copacii și câmpiile și acoperișurile, să ascult cu zel ritmul roților, oricât de tare m-am agățat, în gând, de tot ce era cât de cât îndepărtat și la care m-aș fi putut gândi fără să deznădăjduiesc, n-a fost posibil pentru multă vreme. Nici la tata nu m-am prea putut gândi. El dispărea și intra în uitare o dată cu copacii și cu întinderile cufundate în noapte și, împotriva voinței și strădaniei mele, gândurile mi se întorceau acolo unde nu aveau voie să fie. Acolo se afla o grădină cu copaci bătrâni și în ea o casă cu palmieri la intrare și pe toți pereții erau tablouri vechi, întunecate, și eu intram și urcam scara trecând pe lângă toate tablourile și nimeni nu mă vedea, treceam ca o umbră. Sus era o femeie zveltă, întoarsă cu spatele la mine, un creștet cu păr blond-închis. Îi vedeam pe amândoi, pe ea și pe el, ținându-se îmbrățișați, și-l vedeam pe prietenul meu Heinrich Muoth zâmbind, atât de trist și de crud, cum o făcea uneori, ca și cum ar fi știut deja că va abuza și o va chinui și pe această blondă, ca și cum nu mai era nimic de făcut. Eră o nebunie și n-avea niciun sens ca toate femeile frumoase să i se cuvină acestui nenorocit, acestui corupător, și toată iubirea mea și toate bunele mele intenții să rămână zadarnice. Era o nebunie și nu avea niciun sens, dar așa era.

Trezindu-mă dintr-un fel de somn sau de stare de inconștiență am văzut prin fereastră ivindu-se zorii și lumina palidă a cerului. Mi-am întins mădularele amorțite, am simțit foame și îngrijorare și am văzut așteptându-mă numai lucruri tulburi și posomorâte. Acum trebuia să mă gândesc mai întâi la mama și la tata.

Lumina era încă cenușie și era foarte devreme, când am zărit apropiindu-se podurile și casele orașului natal. În mijlocul miasmelor și al strigătelor din gară, m-au cuprins atât de tare oboseala și dezgustul încât abia am putut coborâ. Mi-am luat apoi puținul bagaj și m-am suit în prima trăsură, care a pornit mai întâi peste asfaltul neted

şi apoi peste pământul puţin îngheţat şi, în cele din urmă, peste pavajul care răsuna puternic, şi s-a oprit în faţa porţii largi a casei noastre, pe care n-o văzusem niciodată încuiată.

Acum însă era încuiată şi când am tras clopotul, dezorientat şi speriat, nu s-a arătat şi nu mi-a răspuns nimeni. M-am uitat în sus spre casă şi m-am simţit ca într-un vis neplăcut, nebunesc, în care totul este zăvorit şi eşti nevoit să urci peste acoperişuri. Birjarul se uita mirat şi aştepta. M-am dus cu inima strânsă la cealaltă uşă, prin care intrasem doar rareori şi, de ani de zile, deloc. Era descuiată, şi în spatele ei se afla biroul tatălui meu; când am intrat i-am văzut pe funcţionari şezând, îmbrăcaţi în haine gri, ca întotdeauna, tăcuţi şi prăfuiţi, şi se ridicară în picioare la intrarea mea şi salutară, fiindcă eu eram moştenitorul. Contabilul Klemm, care arătase la fel şi cu douăzeci de ani în urmă, îşi făcu obişnuita plecăciune şi mă privi trist şi întrebător.

— De ce este închis în faţă? l-am întrebat.

— Nu-i nimeni acolo.

— Dar tata unde-i?

— La spital şi doamna la fel.

— Mai trăieşte?

— Azi-dimineaţă mai trăia, se aşteaptă însă...

— Da. Ce are?

— Cum? Ah, da, tot piciorul. Toţi credem că n-a fost tratat cum trebuie. Dintr-o dată au apărut durerile, domnul tipa cumplit. Atunci a fost dus la spital. Acum spun că e septicemie. Ieri, lă ora două treizeci v-am telegrafiat.

— Da, mulţumesc. Spuneţi să mi se aducă repede o felie de pâine cu unt şi un pahar cu vin şi o trăsură, vă rog.

Începură să alerge şi să şuşotească şi se făcu din nou linişte, apoi cineva îmi întinse o farfurie şi un pahar; am mâncat pâine şi am băut vin, m-am suit într-o trăsură, unul din cai gâfâia, şi curând am fost în faţa porţii spitalului, în care surori cu bonete albe şi îngrijitori îmbrăcaţi în costume de in cu dungi albastre alergau pe coridoare. Am fost luat de mână şi tras într-o încăpere; ridicându-mi privirea am văzut-o pe mama cu lacrimi în ochi făcându-mi semn din cap şi,

culcat într-un pat scund, de fier, pe tata, schimbat și mărunt, cu barba sa scurtă și cenușie ridicată într-o poziție neobișnuită.

Mai trăia, deschise ochii și mă recunoscu, în ciuda febrei.

— Tot mai faci muzică, spuse încet, iar glasul și privirea sa erau pe cât de pline de bunătate pe-atât de zeflemitoare. Îmi mai făcu semn cu ochiul cu o înțelepciune ostenită, ironică, care nu mai are nimic de spus, și mi se păru că vede în inima mea și că știe totul.

— Tată, am rostit. Dar el zâmbea doar, s-a mai uitat o dată pe jumătate zeflemitor, dar cu o privire deja pierdută, și închise ochii din nou.

— Cum arăți! îmi zise mama când m-a îmbrățișat. Te-a tulburat atât de mult?

N-am putut răspunde nimic, imediat a venit un medic tânăr și curând după el unul bătrân, muribundului i s-a dat morfină și el nu mai deschise ochii care acum puteau privi atotştiutori și cu atâta superioritate. Am stat lângă el și l-am privit zăcând și l-am văzut liniştindu-se și schimbându-și trăsăturile și i-am aşteptat sfârşitul. A mai trăit câteva ceasuri și a murit spre sfârșitul după-amiezii. Nu simțeam nimic altceva decât o durere surdă și o profundă oboseală, ochii îmi ardeau fără lacrimi și spre seară am adormit șezând lângă patul celui mort.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Simţisem uneori și înainte, nelămurit, că viaţa este greu de trăit. Acum aveam un nou motiv de meditaţie. Nici până astăzi nu mi-a dispărut sentimentul contradictoriu care își are rădăcinile în ceea ce am descoperit arunci. Fiindcă viaţa mi-a fost săracă şi chinuită, dar altora, și uneori chiar mie însumi, le apare bogată și minunată. Pentru mine existenţa omului este ca o noapte adâncă, tristă, care n-ar putea fi suportată dacă nu s-ar aprinde ici şi colo câte un fulger, a cărui lumină bruscă este atât de consolatoare şi de minunată încât secundele sale pot face să dispară anii de întuneric şi să le dea un temei.

Întunericul, bezna dezolantă, acesta este circuitul cumplit al existenţei zilnice. Pentru ce te trezești dimineaţa, mănânci, bei, te culci din nou? Copilul, sălbaticul, tânărul sănătos, animalul, niciunul nu suferă sub povara acestui circuit de lucruri și fapte lipsite de importanţă. Pe cel care nu stă mult pe gânduri îl bucură trezitul de dimineaţă, mâncarea, băutul, el găsește o plăcere în ele și nu vrea să fie altfel. Cel care a pierdut această naturaleţe caută în timpul zilei, cu aviditate și atenţie, acele clipe de viaţă adevărată, a căror străfulgerare îl face fericit și stinge sentimentul timpului o dată cu toate celelalte gânduri despre sensul și scopul întregii existenţe. Aceste momente pot fi considerate cele creatoare, fiindcă ele dau impresia împreunării cu Creatorul, fiindcă în timpul lor simţi că totul, chiar şi ceea ce altminteri este întâmplător, devine intenţionat. Este ceea ce misticii numesc unirea cu Dumnezeu. Poate că tocmai lumina prea strălucitoare a acestor clipe face ca restul să ni se pară atât de întunecat, poate că din cauza fermecătoarei senzaţii de uşurime şi a deliciului plutirii din acele clipe, simţim că tot ce mai rămâne din viaţă este atât de greu, de cleios și de apăsător. Nu ştiu, n-am ajuns prea departe gândind şi filosofând. Un lucru știu însă: dacă există o fericire şi un paradis, atunci ele trebuie să fie o dăinuire nestingherită a unor

asemenea clipe; şi dacă poţi atinge această fericire prin suferinţă şi durere purificatoare, atunci nicio suferinţă şi nicio durere nu este într-atât de mare încât să fugi de ea.

La câteva zile după înmormântarea tatei — încă mai eram toropit şi cu spiritul lipsit de vlagă – am nimerit, în timpul unei plimbări fără ţintă, pe o stradă cu grădini, de la marginea oraşului. Casele mici şi drăguțe au trezit în mine o amintire doar pe jumătate clară, pe ale cărei urme am mers până când am recunoscut grădina şi casa bătrânului meu profesor, care cu câţiva ani în urmă voise să mă convertească la credinţa teosofilor. Am intrat, omul mi-a ieşit în întâmpinare, m-a recunoscut şi m-a condus bucuros în camera sa unde, în jurul cărţilor şi a ghivecelor cu flori, plutea un parfum uşor, plăcut, de tutun.

— Cum o mai duceţi? mă întrebă domnul Lohe. Ah, v-aţi pierdut tatăl! Arătaţi atât de mâhnit. V-a afectat atât de mult?

— Nu, am răspuns. Moartea tatălui meu m-ar fi durut mai mult dacă i-aş mai fi fost străin. Însă la ultima mea vizită ne-am apropiat şi am scăpat de neplăcutul sentiment de vinovăţie, pe care îl ai faţă de părinţii buni, atâta timp cât iei de la ei mai multă dragoste decât le poţi da.

— Asta mă bucură.

— Cum mai staţi cu teosofia? Mi-ar face plăcere să aflu ceva de la dumneavoastră fiindcă îmi merge rău.

— Ce anume vă lipseşte?

— Totul. Nu pot nici să trăiesc şi nici să mor. Găsesc că totul este neadevăr şi prostie.

Chipul de grădinar mulţumit al domnului Lohe se schimonosi îndurerat. Trebuie să mărturisesc că tocmai acest chip plin de bunătate, cam rotofei, mă indispusese şi nici într-un caz nu aşteptam vreo mângâiere de la el sau de la filosofia lui. Voiam doar să-l aud vorbind, să-mi dovedesc că filosofia lui nu are nicio putere şi să-l pedepsesc pentru faptul că era fericit şi pentru credinţa sa optimistă. Nu eram dispus să fiu binevoitor nici cu el şi nici cu altcineva.

Însă el nu era nici pe departe atât de mulţumit de sine şi de îngropat în dogma sa precum gândisem eu. Mă privi cu afecţiune, cu o tristeţe neprefăcută, şi îşi scutură melancolic capul blond.

— Sunteţi bolnav, dragă domnule, spuse hotărât. Poate că numai trupeşte şi atunci se găseşte imediat leacul. Atunci trebuie să plecaţi la ţară, să munciţi din greu şi să nu mâncaţi carne. Dar cred că alta e cauza. Aveţi sufletul bolnav.

— Credeţi?

— Da. Aveţi o boală care, din nefericire este la modă şi pe care o întâlneşti în fiecare zi la oamenii inteligenţi. Medicii nu ştiu, fireşte, nimic despre ea. Este înrudită cu acea *moral insanity* şi ar putea fi numită şi individualism sau singurătate închipuită. Cărţile modeme sunt pline de asta. În mintea dumneavoastră s-a strecurat închipuirea că aţi fi însingurat, că niciun om nu vă interesează şi că niciun om nu vă înţelege. Nu-i aşa?

— Cam aşa, da, am recunoscut uluit.

— Vedeţi, pentru cel care are deja boala ajung câteva dezamăgiri pentru a-l face să creadă că între el şi ceilalţi oameni nu există niciun fel de legături, ci cel mult neînţelegeri, şi că fiecare om trăieşte, de fapt, într-o absolută singurătate, că nu se poate face niciodată înţeles de ceilalţi şi că nu are nimic de împărţit şi nici nimic comun cu ei. Se întâmplă, de asemenea, ca astfel de bolnavi să devină trufaşi şi să-i considere pe toţi cei sănătoşi, care se mai pot înţelege şi iubi unul pe altul, drept animale de turmă. Dacă această boală ar deveni generală, omenirea ar trebui să piară. Dar ea poate fi întâlnită doar în Europa centrală şi numai la cei mai înstăriţi. Tinerii se mai pot vindeca, boala aceasta numărându-se deja printre cele ce fac parte din procesul de creştere.

Tonul său doctoral, uşor ironic, m-a supărat puţin. Fiindcă nu m-a văzut zâmbind sau făcând vreun gest să mă apăr, îi reveni pe chip expresia de bunătate tristă.

— Iertaţi-mă, spuse prietenos. Dumneavoastră aveţi boala adevărată şi nu caricatura ei. Dar se află într-adevăr un leac. Este doar o închipuire că nu exista punţi între Mine şi Tine, că fiecare este singur şi neînţeles. Dimpotrivă, ceea ce oamenii au în comun este mult mai mult şi mai important decât ceea ce are fiecare pentru sine şi prin care se deosebeşte de ceilalţi.

— Se poate, i-am răspuns. Dar la ce-mi foloseşte dacă ştiu asta? Nu sunt un filosof şi suferinţa mea nu constă în faptul că nu pot găsi

adevărul. N-aş vrea să devin un înţelept şi un gânditor, ci, pur şi simplu, să pot trăi puţin mai mulţumit şi mai uşor.

— Ei, atunci încercaţi! Nu trebuie să studiaţi tratate şi să faceţi teorii. Însă într-un medic trebuie să credeţi, atâta timp cât sunteţi bolnav. Vreţi să faceţi asta?

— Voi încerca, cu plăcere.

— Bine. Dacă aţi fi bolnav doar trupeşte şi medicul v-ar sfătui să faceţi băi sau să luaţi medicamente sau să mergeţi la mare, poate că n-aţi înţelege pentru ce un mijloc sau altul ar trebui să ajute, dar aţi încerca şi v-aţi supune. Faceţi la fel cu sfatul meu! Învăţaţi o vreme să vă gândiţi mai mult la alţii decât la dumneavoastră înşivă! Este singura cale spre vindecare.

— Dar cum să fac asta? Doar fiecare se gândeşte mai întâi la sine.

— Tocmai starea asta trebuie s-o învingeţi. Trebuie să ajungeţi la o anume indiferenţă faţă de binele dumneavoastră. Trebuie să învăţaţi să gândiţi întrebându-vă: ce depinde de mine? O singură soluţie vă poate ajuta. Trebuie să învăţaţi să iubiţi pe cineva în aşa fel încât binele său să fie mai important decât al dumneavoastră. Nu vreau să spun însă că trebuie să vă îndrăgostiţi! Asta ar fi exact invers!

— Înţeleg. Dar pe cine să fac încercarea?

— Începeţi cu cei ce vă sunt mai aproape, cu prietenii, cu rudele. Mama dumneavoastră, de pilda. A pierdut mult, este singură acum şi are nevoie de mângâiere. Aveţi grijă de ea, sprijiniţi-o şi încercaţi să însemnaţi ceva pentru ea!

— Nu ne înţelegem foarte bine, mama şi cu mine. O să meargă greu.

— Da, dacă bunăvoinţa dumneavoastră nu e în stare de mai mult, fireşte că nu va merge! Vechea poveste despre a fi neînţeles! Nu trebuie să gândiţi tot timpul că unul sau altul nu vă înţelege pe de-a-ntregul, că nu vă e pe plac! Dumneavoastră înşivă trebuie să încercaţi odată şi-odată să-i înţelegeţi pe alţii, să le aduceţi altora bucurie, să fiţi drept faţă de alţii! Faceţi asta şi începeţi cu mama dumneavoastră! Vedeţi, trebuie să vă spuneţi: viaţa nu mă bucură, oricum ar fi, de ce să nu încerc o dată şi în felul acesta! V-aţi pierdut dragostea pentru propria viaţă, aşa că n-o cruţaţi, mai puneţi-i o povară, renunţaţi şi la puţina tihnă care i-a mai rămas!

— Am să încerc. Aveţi dreptate, e tot una ce fac; pentru ce să nu fac ceea ce mă sfătuiţi?

Ceea ce m-a impresionat în vorbele sale și m-a uluit a fost coincidenţa cu ceea ce îmi înfăţişase tata ca filosofie a vieţii, la ultima noastră întâlnire: să trăieşti pentru alţii, să nu te iei pe tine însuţi prea în serios! Aceste învăţăminte veneau în contradicţie cu sentimentele mele și aveau iz de catehism și de povaţă pentru copiii pregătiţi pentru confirmaţiune, la care eu, ca orice tânăr sănătos, mă gândeam cu silă și dispreţ. Dar, la urma urmei, nu era vorba de păreri și concepţii despre lume, ci despre o încercare, cu totul și cu totul practică, de a face viaţa aceasta grea suportabilă. Aveam de gând s-o fac.

L-am privit mirat în ochi pe omul pe care nu-l luasem niciodată cu totul în serios și pe care îl lăsam să-mi fie acum sfătuitor, ba chiar medic. Însă el părea într-adevăr să aibă ceva din acea iubire pe care mi-o recomanda. Părea să împărtăşească suferinţa mea și să-mi dorească sincer binele. Oricum, simţirea îmi spusese că am nevoie de o cură impusă cu de-a sila pentru a putea trăi și respira din nou asemenea celorlalţi. Mă gândisem fie să petrec o lungă perioadă de singurătate la munte fie să lucrez nebuneşte, acum însă voiam mai degrabă să-l ascult pe sfătuitorul meu, fiindcă experienţa și înțelepciunea mea erau totuși pe sfârșite.

Când i-am declarat mamei că nu aveam de gând s-o las singură, ci că speram că se va muta la mine și că-mi va împărtăşi existenţa, a dat din cap cu tristeţe.

— Ce-ţi trece prin minte! s-a împotrivit ea. Nu-i așa simplu. Eu am obiceiurile mele și nu mai pot s-o iau de la capăt, iar tu ai nevoie de libertate și nu-i îngăduit să te împovărezi cu mine.

— Dar putem încerca, am propus eu. Poate merge mai uşor decât crezi.

Deocamdată aveam destule de făcut pentru a-mi mai pierde vremea cu meditaţii și gânduri disperate. Era o casă și o afacere mare, cu credite și datorii, erau registre și calcule, erau bani daţi și luaţi cu împrumut, și mai era întrebarea: Ce-o să se întâmple cu toate astea? Bineînțeles că am fost de la început hotărât să vând totul, dar n-a mers chiar așa repede, mama ţinea și ea la casa veche, iar testamentul tatei trebuia, de asemenea, dus la capăt, cu toate mărunţişurile și

dificultățile sale. Contabilul și un notar mi-au dat ajutor, zilele și săptămânile treceau cu discuții, cu schimburi de scrisori despre bani și datorii, cu planuri și dezamăgiri. In scurt timp nu m-am mai descurcat cu toate aceste calcule și formulare oficiale; notarului i s-a alăturat un avocat și i-am lăsat pe ei s-o scoată la capăt.

Desigur, și mama a avut de suferit nu de puține ori. Mi-am dat silința să-i fac mai ușoară această perioadă, i-am preluat toate treburile, i-am citit și am mers cu ea la plimbare. Uneori mi-a venit greu să nu-mi iau lumea-n cap și să las totul așa cum era, dar un sentiment de rușine și o oarecare curiozitate privind felul în care vor merge lucrurile m-au ținut pe loc.

Mama nu se gândea la nimic altceva decât la cel dispărut, însă durerea ei se manifesta mai mult prin mărunțișuri femeiești necunoscute mie, care mi se păreau adesea meschine. La început trebuia să stau la masă pe locul tatei, apoi a găsit că totuși nu sunt potrivit acolo și locul a rămas liber. Uneori nu se mai sătura să-i povestesc despre tata, alteori devenea tăcută și mă privea îndurerată numai dacă îi rosteam numele. Cel mai mult îmi lipsea muzica. Aș fi dat orice numai să pot cântă o oră la vioară, dar asta n-am avut voie decât după mai multe săptămâni, dar și atunci ofta și lua totul ca pe-o ofensă. La strădaniile mele nefericite de a o apropia de ființa și de viața mea și de a-i câștiga prietenia n-a răspuns.

Adesea sufeream și voiam să renunț, însă reușeam mereu să mă stăpânesc și m-am obișnuit cu acele zile lipsite de rezonanță. Propria mea viața zăcea zdrobită și moartă; numai rareori străbătea până la mine, stins, sunetul trecutului, atunci când auzeam în vis glasul lui Gertrud sau când, în ceasuri goale, îmi veneau în minte, fără să vreau, melodii din opera mea. Când am plecat la R. Pentru a renunța la locuință și pentru a-mi împacheta lucrurile, mi s-a părut că mă despart ani de zile de tot ceea ce era acolo. L-am vizitat doar pe Teiser care m-a ajutat în toate. Despre Gertrud n-am îndrăznit să întreb.

Împotriva purtării reținute și resemnate a mamei mele, care cu timpul începuse să devină prea deprimantă pentru mine, trebuia să încep, încetul cu încetul, pe ascuns, o luptă adevărată. Dacă-i ceream deschis să-mi spună ce dorește și ce anume o nemulțumește la mine, îmi mângâia mâna zâmbind trist și spunea:

— Lasă, copile! Sunt doar o femeie bătrână.

Am început, așadar, să fac cercetări pe cont propriu și nu m-am ferit să-i întreb și pe contabil și pe servitori.

Aşa am aflat tot felul de lucruri. Cel mai important era acesta: mama avea în oraș o singură rudă apropiată și prietenă, o verişoară, o domnişoară bătrână, care nu avea prea multe relaţii, dar care întreţinea o foarte strânsă prietenie cu mama. Această domnişoară Schniebel nu-l avusese deloc la inimă nici pe tata, însă faţă de mine arătase o adevărată aversiune, astfel încât, în ultima vreme, nu ne mai intrase în casă. Mai demult mama îi promisese că o va lua la ea, dacă îi va supravieţui tatei, iar şederea mea acolo părea să-i zădărnicească speranţele. După ce-am reuşit să aflu toate acestea, i-am făcut bătrânei domnişoare o vizită și mi-am dat silinţa să mă fac plăcut. Jocul, cu tot felul de ciudăţenii și cu mici intrigi, era nou pentru mine și-mi făcea aproape plăcere. Am reuşit s-o aduc pe domnişoară din nou în casa noastră și am observat că mama îmi era recunoscătoare. Oricum cele două și-au unit forţele și au reuşit să mă împiedice de la vânzarea casei. Acum domnișoara își dădea toată osteneala să ocupe locul meu în casă și să ajungă în mult visatul cuib cald, în care încă nu putea intra din cauza mea. Ar fi fost destul loc pentru ea și pentru mine, numai că nu dorea să aibă vreun stăpân al casei în preajmă și se împotrivea să se mute la noi. In schimb venea plină de zel, se făcea de neînlocuit pentru prietena ei în tot felul de fleacuri, mă trata cu diplomaţie, ca pe o mare și primejdioasă putere, și a pus stăpânire pe rolul de sfătuitor în gospodărie, pe care eu nu i-l puteam contesta.

Biata mea mamă n-a fost nici de partea ei și nici de partea mea. Era obosită și suferea profund din cauza schimbării din viaţa ei. Am observat abia încetul cu-ncetul cât de mult îi lipsea tata. La un moment dat, trecând printr-o cameră în care nu mă gândeam c-ar putea fi, am găsit-o îndeletnicindu-se cu ceva la un dulap. A tresărit speriată de venirea mea și a plecat repede, dar mi-am putut da seama că se uitase îndelung la hainele tatei și după aceea a avut ochii înroşiţi de plâns.

Când a venit vara, a început o nouă luptă. Ţineam morţiș să plec cu mama, aveam amândoi nevoie de odihnă, în plus speram s-o mai înviorez și să câştig influenţă asupra ei. Nu s-a arătat prea încântată de

călătorie, dar nu mi s-a împotrivit; cu-atât mai plină de zel a fost domnişoara Schniebel, susţinând că mama trebuia să rămână acolo, iar eu să plec singur. În privinţa asta n-am vrut să cedez în niciun chip; îmi puneam multe speranţe în această călătorie. Începuse să-mi fie teamă în casa aceea veche, cu biata mama, suferindă şi tot mai neliniştită; speram s-o ajut mai mult în afara ei şi să-mi pot stăpâni mai bine propriile gânduri şi toane.

Astfel am izbutit să plecăm la sfârşitul lui iunie. Făceam scurte călătorii de o zi, am văzut Konstanz şi Zürich şi am trecut prin Brünig către zona muntoasă a Bernei. Mama era tăcută şi obosită, suporta cu resemnare călătoria, şi avea un aer nefericit. La Interlaken a început să se plângă că nu mai doarme, dar am convins-o totuşi să mă însoţească lă Grindelwald, unde speram că vom avea linişte şi ea şi eu. În timpul acestei nechibzuite, interminable, triste călătorii mi-am dat pe deplin seama că e imposibil să scapi şi să fugi de propria nefericire. În faţa noastră se întindeau lacuri frumoase, verzi, în care se oglindeau oraşe vechi, minunate, se înălţau munţii albi şi albaştri, ai căror gheţari străluceau albastru-verzui în lumina soarelui. Noi însă treceam pe lângă toate tăcuţi şi trişti, ne era ruşine de toate şi toate ne deprimau şi ne oboseau. Ne făceam plimbările, ne uitam în sus spre munţi, respiram aerul uşor şi dulce şi ascultam clopotele vitelor sunând pe păşunile muntoase şi spuneam: „Ce frumos e!” şi nu îndrăzneam să ne privim în ochi.

Am rezistat o săptămână în Grindelwald. Apoi, într-o dimineaţă, mama a spus:

— Ştii, n-are niciun rost, mai bine ne întoarcem. Aş vrea foarte mult să pot dormi iarăşi o noapte. Şi dacă e să mă îmbolnăvesc şi să mor, vreau să fiu acasă.

Atunci am făcut, fără o vorbă, bagajele, i-am dat dreptate în sinea mea şi am însoţit-o pe drumul de întoarcere, care a fost mai scurt decât la venire. Nu aveam totuşi sentimentul că mă întorc acasă, ci într-o închisoare, şi nici mama nu arăta decât o palidă mulţumire.

Şi în seara când ne-am întors acasă, i-am spus:

— Ce-ai zice dacă aş pleca singur? M-aş întoarce din nou în R. Uite, aş rămâne cu dragă inimă la tine, dacă aş vedea vreun folos în asta. Dar suntem amândoi bolnavi şi nefericiţi şi nu facem decât să ne

molipsim unul pe altul. Adu-ți prietena aici în casă, ea poate să te consoloze mai bine decât mine.

După obiceiul ei, mi-a luat mâna și mi-a mângâiat-o ușor. A încuviinţat din cap şi m-a privit cu un zâmbet, şi zâmbetul spunea limpede: „Da, du-te, du-te!”

Cu toate strădaniile şi bunele mele intenţii, nu reuşisem nimic alceva decât s-o chinui și să mă chinui timp de câteva luni și să mi-o înstrăinez și mai mult. În ciuda faptului că am stat împreună, fiecare își dusese povara singur și n-o împărţise cu celălalt, și fiecare se cufundase și mai adânc în suferința și în boala sa. Încercările mele nu dăduseră rod și nu aveam altceva mai bun de făcut decât să plec și să las loc liber domnișoarei Schniebel.

Așa am și făcut cât de curând și fiindcă alt loc nu ştiam, m-am întors la R. La plecare mi-am dat seama că de acum înainte pentru mine ţinuturile natale nu mai existau. Oraşul în care mă născusem, în care îmi petrecusem copilăria și în care îl înmormântasem pe tata, mi-era indiferent, nu mai avea ce să-mi ceară și nici ce să-mi dea decât amintiri. Nu i-am spus domnului Lohe când mi-am luat rămas bun, dar rețeta sa nu mă ajutase.

Întâmplător, locuința mea din R. Era încă neocupată. Pentru mine a fost ca un semn că n-are niciun rost să vrei s-o rupi cu trecutul și să fugi din fața propriului destin. Trăiam din nou în aceeași casă și cameră, în același oraș, mi-am despachetat din nou vioara și lucrările mele și am regăsit totul așa cum fusese, doar că Muoth plecase la München și Gertrud se logodise cu el.

Am luat în mâini fragmentele operei mele, ca și cum ar fi fost ruinele fostei mele vieţi, din care încercam să mai fac acum ceva. Însă muzica s-a clintit doar cu greu în sufletul meu încremenit și s-a trezit abia când cel care-mi scrisese toate textele mi-a trimis un nou lied. L-am primit într-un moment când, serile, de cele mai multe ori mă cuprindea vechea neliniște și plecam să dau târcoale casei Imthor, împovărat de rușine și purtând mii de lumini înșelătoare în suflet. Textul spunea:

În fiece noapte se vaită vântul,
Aripa-i udă filfâie grea.

Păsări s-avântă prin aer cu teamă;
Nimeni acum să doarmă nu vrea,
Trezit e acum tot ținutul.
Primăvara ne cheamă.

În nopţile astea somnul alung,
În inimă tinerețea-mi învie,
Dintr-amintirii genune-albăstrie
Urcă a mea fericire-arzătoare,
De-aproape mă privește-ndelung,

Se sperie și-napoi vrea să zboare.
Alină-te, o, inima mea!
Chiar dacă patima-n sânge
Zvâncnește cu trudă-n strâmtoare
Purtându-te iar pe știuta cărare —
Spre tinereţea ta
Niciun drum nu mai duce.

Aceste versuri mi-au mers la inimă și au trezit sunetul și viaţa. Suferinţa ascunsă și purtată în mine atâta vreme, topită și dureros arzătoare, curgea în ritmuri și tonuri; pornind de la lied, am regăsit firul pierdut al operei și, după atâta pustietate, am scormonit adânc în beţia febrilă a revărsării nestăvilite, găsindu-mi calea până la acea culme fără oprelişti a simțirii, unde durerea și desfătarea nu se mai deosebesc între ele şi unde întreaga dogoare şi forţă a sufletului se înalţă, neştirbită, într-o singură flacără dreaptă.

În ziua în care am scris noul lied şi i l-am arătat lui Teiser, pe când mă întorceam seara acasă, pe aleea mărginită de castani fremătam de energii creatoare. Lunile care trecuseră încă mă mai priveau ca ochii unor măști, dezolant de goi. Acum inima îmi bătea repede și cu poftă și nu mai voia să înțeleagă pentru ce dorise să scape de suferința sa. Imaginea lui Gertrud se ridica din praf, limpede și minunată, și am privit-o din nou, fără teamă, în ochii luminoși, și mi-am deschis larg inima tuturor durerilor. Ah, era mai bine să sufăr din cauza ei și să înfig mai adânc ghimpele în rană decât să depăn vise despre vremuri

fantomatice, departe de ea și de viața mea adevărată! între vârfurile întunecate, pline, ale castanilor bogați, cerul se boltea negru-albăstrui și era plin de stele care pluteau grave și aurii și străluceau nepăsătoare spre depărtări. Așa erau stelele, și copacii își arătau liberi mugurii și florile și cicatricile și se dăruiau marii dorințe de viață, orice-ar fi însemnat asta pentru ei – desfătare sau chin. Efemeridele roiau clătinându-se în întâmpinarea morții, fiecare viață avea strălucirea ei și frumusețea ei, iar eu am privit o clipă în ea și-am înțeles-o și am încuviințat-o și am încuviințat și viața și suferința mea.

În timpul toamnei opera a fost gata. În acea perioadă m-am întâlnit cu domnul Imthor la un concert. M-a salutat cu bucurie și oarecum mirat, fiindcă nu știa nimic despre prezența mea în R. Auzise doar că tata murise și că locuiam de atunci în orașul natal.

— Și ce mai face domnișoara Gertrud? am întrebat cât am putut de calm.

— O, ar trebui să veniți să vedeți dumneavoastră înșivă. La începutul lui noiembrie trebuie să aibă nunta, de altfel contăm pe dumneavoastră.

— Vă mulțumesc, domnule Imthor. Și ce știți despre Muoth?

— E bine. Știți, eu nu sunt întru totul de acord cu căsătoria. Aș fi vrut să vă întreb odată, mai demult, despre Muoth. Atât cât îl cunosc, nu mă pot plânge de el. Dar am auzit tot felul de lucruri: se zice că a avut mult de-a face cu femeile. Puteți să-mi spuneți ceva?

— Nu, domnule Imthor. Nici n-ar avea vreun rost. Fiica dumneavoastră nu și-ar schimba hotărârea, luându-se după zvonuri. Domnul Muoth este prietenul meu și nu-i voi pune piedici, dacă și-a găsit fericirea.

— Da, da. Vă vedem curând iarăși pe la noi?

— Așa cred. La revedere, domnule Imthor.

Nu trecuse multă vreme de când aș fi făcut orice ca să împiedic legătura dintre cei doi – nu din invidie sau din speranța că Gertrud încă s-ar mai fi putut apropia de mine — ci fiindcă eram convins și credeam că simt dinainte că între cei doi lucrurile nu vor merge bine, fiindcă mă gândeam la felul melancolic al lui Muoth de a se chinui pe sine, la iritabilitatea sa și la gingășia lui Gertrud și fiindcă le mai aveam atât de bine în minte pe Marion și pe Lotte.

Acum gândeam altfel. O zguduire a întregii mele vieţi, o jumătate de an de singurătate sufletească și despărţirea conștientă de tinereţe mă schimbaseră. Acum eram de părere că ar fi nechibzuit și primejdios să te amesteci în destinul altor oameni și nici nu aveam vreun motiv să cred în priceperea mea și să mă pot considera un ajutor şi un cunoscător al oamenilor, după ce toate încercările mele în această direcţie nu-mi reușiseră și mă umiliseră amarnic. Chiar și acum mă îndoiesc foarte tare de capacitatea omului de a construi și modela, cât de cât conștient, viaţa sa și a altora. Poţi obţine bani, onoruri și decoraţii, însă fericirea sau nefericirea nu se poate dobândi, nici pentru tine, nici pentru alţii. Poţi să primeşti doar ceea ce vine, şi poţi s-o faci, fireşte, în chipuri cu totul diferite. În ceea ce mă privea, nu mai voiam să mă silesc făcând încercări de a-mi trece viaţa, pe furiş, dincolo, pe partea însorită, ci să accept ceea ce-mi era hotărât, să duc totul după putinţă şi să văd partea bună a lucrurilor.

Chiar dacă viaţa nu depinde de astfel de meditaţii și trece peste ele depăşindu-le, hotărârile şi gândurile în care crezi sincer lasă totuși o pace în suflet și te ajută să suporţi ceea ce este imposibil de schimbat.

Cel puţin viaţa a fost mai blândă cu mine — așa mi se pare acum – de când m-am resemnat și de când mi-am dat seama cât de puţin important este cum îmi merge mie.

Faptul că ceea ce nu poţi obţine, oricât de mult ai dori și te-ai strădui, vine câteodată, pe neașteptate, de la sine, l-am aflat curând după aceea cu ajutorul mamei. Îi scriam în fiecare lună și rămăsesem, de câtva timp, fără răspuns de la ea. Dacă i-ar fi mers rău aş fi aflat, de aceea nu mă gândeam mult la ea și-mi scriam în continuare scrisorile — scurte relatări despre existenţa mea –cărora le adăugam, de fiecare dată, salutări prietenești pentru domnişoara Schniebel.

Aceste salutări nu mai fuseseră transmise în ultimul timp. Celor două femei le ieșise totul prea bine și nu putuseră face faţă îndeplinirii dorinţelor lor. Mai ales domnișoarei i se urcaseră vremurile bune la cap. Imediat după plecarea mea se instalase triumfătoare la locul victoriei sale și își stabilise locuinţa în casa noastră. Acum iată că stătea la vechea ei prietenă și verișoară și considera că e o fericire binemeritată, după ani lungi de lipsuri, să-i fie îngăduit și ei să se încălzească și să se umfle-n pene ca stăpână într-o gospodărie

impunătoare. Nu că și-ar fi luat obiceiuri costisitoare și s-ar fi pus pe risipă – trăise prea multă vreme în condiţii modeste, pe jumătate în sărăcie. Nu purta nici haine mai bune, nici nu dormea în alt fel de aşternuturi; ba mai mult, abia atunci a început să trăiască cumpătat şi să facă economii, fiindcă merita – și avea ce economisi. Dar la ceea ce nu voia să renunţe erau puterea şi autoritatea. Cele două slujnice trebuiau să asculte de ea nu mai puţin decât de mama; şi ştia, de asemenea, cum să se poarte ca o stăpână faţă de servitori, meşteşugari, poştaşi. Dar cum patimile nu pot fi stinse prin împliniri, încetul cu încetul și-a extins pofta de a conduce şi asupra unor lucruri în privinţa cărora mama era mai puţin dispusă să cedeze. Voia să ştie că vizitele pe care le primea mamă o priveau la fel de mult şi pe ea şi nu suporta să nu fie de faţă când cealaltă primea musafiri. Voia ca din scrisori, mai cu seamă din cele de la mine, să nu-i fie aduse le cunoştinţă doar anumite pasaje, ci să le citească ea însăşi. Şi, în cele din urmă, a descoperit că în casa mamei mele unele lucruri nu erau ţinute, îngrijite şi conduse aşa cum credea ea că se cuvine. Înainte de toate i se părea că supravegherea servitorilor nu era destul de severă. Dacă o slujnică nu era acasă seara, dacă o alta stătea prea mult de vorbă cu poştaşul, dacă bucătăreasa cerea o duminică liberă, ea critica cât se poate de aspru îngăduinţa mamei şi îi ţinea lungi discursuri despre felul în care trebuie condusă o gospodărie. Apoi o durea amarnic să vadă cât de des şi cât de grosolan erau încălcate regulile cumpătării. Ba erau aduşi prea mulţi cărbuni în casă, ba erau prea multe ouă în socotelile făcute de bucătăreasă! Cu seriozitate şi zel a început să înfrunte aceste nereguli şi, de aici, a pornit dezbinarea celor două prietene.

Mama trecuse cu vederea, fără împotrivire, tot ce se întâmplase până atunci, chiar dacă nu fusese de acord cu toate şi era dezamăgită, în unele privinţe, de prietena ei, fiindcă, probabil, îşi închipuise cu totul altfel relaţiile cu ea. Acum însă, când vechi şi respectabile obiceiuri ale casei erau puse în primejdie, când tihna sa zilnică şi pacea căminului începuseră să aibă de suferit, nu şi-a mai putut reţine obiecţiile şi a devenit mai fermă, nefiind în stare, fireşte, să-şi egaleze prietena. Au fost discuţii şi mici certuri, ca între prietene, iar când bucătăreasa a vrut să plece şi mama a reuşit s-o oprească doar cu

trudă și cu multe promisiuni, ba chiar cu scuze, problema deținerii puterii în casă a început să ducă la un adevărat război.

Domnișoara Schniebel, mândră de cunoștințele sale, de experiența sa, de cumpătarea și virtuțile sale gospodărești, nu putea accepta că pentru toate aceste calități nu i se arăta recunoștință; simțea în așa măsură că are dreptate încât nu s-a mai putut abține să nu aducă o critică felului în care fusese condusă gospodăria până atunci – o dojană privind talentul de gospodină al mamei – și să nu-și arate disprețul plin de compătimire pentru obiceiurile și rânduielile întregii case. Atunci stăpâna casei a început sa vorbească despre tata, sub a cărui conducere și după al cărui fel de a fi, ani de-a rândul, toate merseseră bine. El nu suportase meschinăria și cumpătarea plină de spaime, le dăduse servitorilor libertate și drepturi, urâse gâlceava dintre slujitoare și posomorala. Însă când mama a adus vorba despre el, omul pe care și ea avusese înainte de ce să-l critice uneori, dar care, după moarte, devenise un sfânt, domnișoara Schniebel n-a mai putut răbda și i-a adus aminte, înțepată, că ea avusese, încă de multă vreme, părerea ei despre răposat și că și-o spusese deja și că acum credea că ar fi timpul să se pună capăt vechilor neglijențe și să fie lăsată să domnească rațiunea. Că ea doar din dorința de a o cruța pe prietena ei nu voise să se atingă de amintirea celui plecat întru veșnicie; dar fiindcă toate astea îl priveau pe el trebuia să spună deschis că, fără îndoială, fostul stăpân era vinovat de unele nereguli din casă, și că ea nu vedea pentru ce lucrurile ar fi trebuit să rămână și pe mai departe la fel, acum că aveau mână liberă.

Asta a fost pentru mama o palmă peste față, pe care nu i-a iertat-o verișoarei sale. Înainte fusese o necesitate și o plăcere pentru ea să se mai plângă, din când în când, în discuțiile cu confidenta ei și să-i găsească ceva cusururi stăpânului casei; acum însă nu suporta nici cea mai mică umbră pe imaginea lui idealizată și a început să considere revoluția care se vestea în casă nu numai deranjantă ci, înainte de toate, ca un păcat față de răposat.

Așa se desfășurară lucrurile fără ca eu să aflu ceva. Când mama m-a lăsat să întrezăresc într-o scrisoare, pentru prima oară, discordia din colivie, chiar dacă o făcea pe ocolite și cu multă precauție, mi-a venit să râd. În următoarea epistolă am omis salutările adresate fecioarei,

dar n-am luat în serios aluziile și m-am gândit că femeile vor ajunge mai ușor la o înțelegere fără ajutorul meu. De asemenea s-a mai întâmplat ceva, care m-a preocupat mult mai mult.

Venise luna octombrie și gândul la apropiata căsătorie a lui Gertrud nu-mi mai dădea pace. Nu mai fusesem acolo în vizită și n-o mai revăzusem. Mă gândeam să reiau legătura cu tatăl ei după nuntă, după ce ar fi plecat. De asemenea speram ca între ea și mine, cu timpul, să se restabilească o relație bună, prietenească; fuseserăm mult prea apropiați pentru a putea șterge, pur și simplu, trecutul. Numai că încă îmi lipsea curajul pentru o întâlnire, pe care ea, așa cum o știam, n-ar fi evitat-o.

Atunci, într-o zi, mi-a bătut cineva la ușă, într-un fel bine cunoscut. Plin de presimțiri și derutat am sărit și am deschis, și în fața mea stătea Muoth care îmi întindea mâna.

— Muoth! am exclamat și i-am ținut mâna strâns, și nu l-am putut privi în ochi, fără ca totul să se trezească în mine și să mă doară. Am revăzut scrisoarea pe masa sa, scrisoarea cu scrisul lui Gertrud, și m-am revăzut luându-mi rămas bun și alegând moartea. Acum era în fața mea și mă privea atent. Era ceva mai slab, dar frumos și mândru ca de obicei.

— Nu mă așteptasem să vii, am spus încet.

— Așa? Am aflat deja că n-ai mai fost la Gertrud. În ce mă privește, fie — să nu vorbim despre asta! Sunt aici pentru a vedea ce mai faci și cum îți mai merge cu lucrul. Ce mai e cu opera?

— E gata. Dar mai întâi, ce face Gertrud?

— Bine. Nu peste mult timp avem nunta.

— Știu.

— Da. Nu-i faci o vizită curând?

— Ba da, mai târziu. Vreau sa văd dacă îi merge bine cu tine.

— Hm...

— Heinrich, iartă-mă, dar trebuie să mă gândesc câteodată la Lotte, cu care te-ai purtat rău și pe care ai bătut-o.

— Las-o pe Lotte! Așa-i trebuia. Nicio femeie nu este lovită, dacă nu vrea.

— Așa-i. Opera, deci. Nu știu încă unde s-o dau mai întâi. Ar trebui să fie o scenă bună, dar mă întreb dacă va fi acceptată.

— O să fie. Voiam să vorbesc cu tine despre asta. Adu-o la München! Probabil că va fi acceptată, lumea se interesează de tine şi la nevoie garantez eu pentru ea. Aş vrea foarte mult ca nimeni să nu cânte rolul înaintea mea.

Asta m-a ajutat. M-am învoit bucuros şi am promis să mă ocup cât de curând de copii. Am discutat tot felul de amănunte şi am continuat să vorbim cu stânjeneală, ca şi cum ar fi fost lucruri extrem de importante, dar, de fapt, nu voiam altceva decât să treacă timpul şi să închidem ochii în faţa prăpastiei care se căscase între noi. Muoth a fost cel care şi-a luat inima-n dinţi.

— Mai ţii minte cum m-ai luat atunci la familia Imthor? A trecut un an, zise el.

— Îmi aduc aminte, am răspuns, şi nu-i nevoie să-mi reaminteşti. Mai bine du-te!

— Nu, prietene. Deci îţi aduci aminte. Ei, dacă atunci o iubeai deja pe fata, pentru ce nu mi-ai spus nicio vorbă? De ce nu mi-ai spus: las-o în pace, lasămi-o mie! Ar fi fost destul, aş fi înţeles chiar şi o aluzie.

— N-aveam voie.

— N-aveai voie? De ce? Cine ţi-a cerut să priveşti şi să-ţi ţii gura până ce a fost prea târziu?

— Nu puteam şti daca mă iubeşte. Şi chiar şi aşa – dacă pe tine te iubeşte mai mult, n-am ce face.

— Copilării! Poate că ar fi fost mai fericită cu tine! Doar fiecare are dreptul să cucerească pentru sine o femeie. Şi daca tu mi-ai fi spus, chiar de la început, vreun cuvânt, dacă mi-ai fi făcut cel mai mic semn, m-aş fi retras. După aceea a fost, fireşte, prea târziu.

Pentru mine discuţia era neplăcută.

— Eu văd altfel lucrurile, i-am spus, iar tu poţi fi mulţumit, nu-i aşa? Deci lasă-mă-n pace! Transmite-i un salut şi am să vă vizitez la München.

— Nu vrei să vii la nuntă?

— Nu, Muoth, ar fi lipsit de gust Dar – vă cununaţi la biserică?

— Fireşte, la catedrală.

— Asta îmi place. Am ceva pentru această ocazie, un preludiu de orgă. Nicio grijă, e foarte scurt.

— Eşti un om de treabă! La naiba, ce ghinion am cu tine!

— Cred că noroc ar trebui să spui, Muoth.

— Bine, să nu ne certam. Trebuie să plec acum, mai sunt lucruri de cumpărat și Dumnezeu mai știe ce de făcut. Opera ai s-o trimiți curând, nu-i așa? Trimite-mi-o mie, am s-o duc eu însumi bătrânului nostru. Da, și înainte de a mă însura, să mai petrecem o dată, noi doi, o seară împreună. Mâine, poate?

– Bun, la revedere!

Iarăși mă vedeam prins în vechiul cerc și mi-am petrecut noaptea cu gânduri care mi-au trecut de sute de ori prin minte și cu suferințe simțite de sute de ori. În ziua următoare m-am dus la un organist pe care-l cunoșteam și l-am rugat să preia preludiul compus de mine pentru nunta lui Muoth. După-amiază am trecut cu Teiser, pentru ultima oară, prin toată uvertura. Și seara am fost la hotelul lui Muoth.

Am găsit o încăpere pregătită pentru noi, cu foc în cămin și lumină de lumânări, o masă așternută cu alb, cu flori și cu tacâmuri de argint și pe Muoth, care mă aștepta.

— Așa, băiete, a exclamat, acum vom sărbători, luându-ne rămas bun, mai mult pentru mine decât pentru tine. Gertrud te salută, vom bea astăzi în sănătatea ei.

Ne-am umplut paharele și am băut în tăcere.

— Așa, acum ne vom gândi doar la noi. Tinerețea se apropie de asfințit, dragul meu, nu simți și tu? Se zice c-ar fi partea cea mai frumoasă din viață. Sper că este o născocire, ca și alte asemenea cugetări. Ce e mai bun abia trebuie să urmeze, altfel totul n-ar mai merita osteneala. Când opera ta va fi jucată, vom mai vorbi despre asta.

Am mâncat în tihnă și am băut un vin greu de Rin; după aceea, ne-am retras cu țigări de foi și cu șampanie în fotoliile de colț, adinei, și, timp de o oră, vremurile de altădată au revenit, și pentru el și pentru mine, cu pofta lor vorbăreață de făcut planuri și de flecăreală, ne-am privit gânditori și fără griji, cu sinceritate, și am fost mulțumiți unul de celălalt. In astfel de ceasuri, Heinrich era mai binevoitor și mai delicat ca de obicei, știa cât de repede trece o astfel de dispoziție și o ocrotea cu grijă cât mai mult timp cu putință. Cu voce domoală, zâmbind, a vorbit despre München, a povestit mici istorioare din viața

teatrală și a folosit vechea și deosebita sa artă de a zugrăvi oameni și situații în cuvinte scurte și clare.

După ce i-a înfățișat în acest chip, în joacă și cu finețe, dar fără răutate, pe un dirijor, pe socrul său și pe alții, i-am închinat un pahar și l-am întrebat:

— Ei, și despre mine ce spui? Ai și pentru oameni ca mine o formulă?

— O, da, a încuviințat el liniștit și și-a îndreptat ochii întunecați spre mine. Tu ești în toate privințele tipul artistului. Un artist nu este, așa cum zic filistinii, un domn vesel care, de prea multă exuberanță, trântește din când în când câte o operă, ci este, din păcate, de cele mai multe ori, un amărât pe care îl sufocă o bogăție inutilă și de aceea trebuie să dea ceva de la el. Legenda despre artistul fericit n-are niciun temei, e numai o scorneală filistină. Veselul Mozart s-a ținut pe picioare cu șampanie și de aceea a suferit de foame; iar motivul pentru care Beethoven nu și-a luat viața încă în tinerețe și în loc de asta a scris atâtea lucruri minunate nu-l știe nimeni. Un artist adevărat trebuie să fie nefericit în viață. Când îi este foame și-și desface traista, înăuntru nu găsește decât perle!

— Da, atunci când dorești puțină bucurie și căldură și vrei să iei și tu parte la viață, bineînțeles că o duzină de opere și de trio-uri și de altele asemenea nu-ți sunt de mare folos.

— Te cred. Un astfel de ceas, petrecut la un vin, cu un prieten, dacă ai unul, și o sporovăială plăcută despre viața asta ciudată, ăsta este de fapt cel mai bun lucru pe care-l poți avea. Așa trebuie să fie, și noi trebuie să ne bucurăm că totuși avem asta. Cât de mult meșterește un nenorocit la o rachetă pentru jocuri de artificii și bucuria lui durează apoi mai puțin de un minut! Așa că trebuie să aduni cu chibzuială bucurie și pace sufletească și un cuget curat pentru ca, din când în când, să ajungă pentru un ceas plăcut. Noroc, prietene!

De fapt, nu eram deloc de acord cu filosofia lui, dar ce mă privea? Îmi făcea bine să am parte de o astfel de seară cu prietenul pe care mă temusem că trebuie să-l pierd și care nu mai fusese, nici el, sigur de mine și am trimis, gânditor, un salut înapoi, spre timpul care trecuse, care era încă atât de aproape și care, totuși, îmi cuprindea toată tinerețea, a cărei lipsă de griji și candoare nu se mai puteau întoarce.

Am terminat devreme şi Muoth s-a oferit să meargă cu mine până acasă. Eu însă i-am cerut să rămână. Ştiam că nu merge cu plăcere cu mine pe stradă – şchiopătatul care mă împiedică la mers îl deranja şi îl făcea posac. El nu putea face sacrificii, iar cele mai mici sunt adesea şi cele mai grele.

Eram încântat de mica mea piesă pentru orgă. Eră un fel de preludiu şi, pentru mine, o desprindere de ceea ce fusese, o mulţumire şi o urare de fericire către miri şi un ecou al frumoaselor vremuri de prietenie cu ea şi cu el.

În ziua nunţii am sosit devreme la biserică şi am privit festivitatea pe ascuns, de sus de la orgă. Când organistul a cântat mica mea compoziţie, Gertrud a privit în sus şi a făcut un semn de încuviinţare mirelui său. Nu o mai văzusem în timpul din urmă; în rochia albă părea şi mai înaltă şi mai zveltă şi a mers, fermecător de gravă, pe cărarea îngustă, împodobită, până la altar, alături de bărbatul care păşea mândru şi drept. Totul ar fi arătat mai puţin bine şi mai puţin impunător dacă în locul lui, pe acest drum solemn, aş fi mers eu, infirm şi strâmb.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Toate fuseseră dinainte în aşa fel rânduite încât să nu mă gândesc prea mult la nunta prietenilor mei şi să nu-mi las gândurile şi dorinţele şi chinurile s-o apuce pe acest drum.

La mama nu mă mai gândisem în acele zile. Ştiam din ultima ei scrisoare că tihna şi pacea din casă nu erau prea grozave, însă nu aveam nici motive şi nici chef să mă amestec în cearta celor două doamne, ci, cu oarecare bucurie răutăcioasă, am lăsat lucrurile aşa cum erau, rezolvarea lor neavând nevoie de judecata mea. Scrisesem de atunci, fără să fi primit vreun răspuns, şi avusesem destulă treabă cu obţinerea şi verificarea copiilor pentru operă ca să-mi mai fac probleme din pricina domnişoarei Schniebel.

Atunci a sosit o scrisoare de la mama care m-a uimit chiar şi prin dimensiunile sale cu totul neobişnuite. Era un amănunţit act de acuzare a celei cu care împărţea locuinţa, din care am aflat exact toate delictele acesteia împotriva liniştii din casă şi din sufletul bunei mele mame. Îi venea greu să-mi scrie toate astea şi o făcea cu demnitate şi cu precauţie, atâta doar că era o mică recunoaştere a amăgirii în care trăise în ceea ce o privea pe prietena şi verişoara ei. Mama nu numai că găsea cu totul îndreptăţită aversiunea mea şi a răposatului meu tată faţă de demoazela Schniebel, dar acum era gata chiar să vândă casa, în cazul în care aş mai fi dorit acest lucru, şi să locuiască în altă parte, şi toate astea numai pentru a scăpa de Schniebel.

„Ar fi bine, poate, dacă ai veni tu însuţi. Mai ales că Lucie ştie deja ce gândesc şi ce planuri am, a simţit foarte repede; însă încordarea este prea mare între noi pentru a-i putea spune ceea ce trebuie aşa cum se cuvine. Nu vrea să înţeleagă aluziile mele că aş prefera să fiu iarăşi singură în casă şi că m-aş putea lipsi de ea, iar o ceartă deschisă nu doresc. Ştiu că ar încerca să mă rănească şi că s-ar împotrivi din toate puterile dacă i-aş cere deschis să plece. Aşa că este mai bine să

vii și să faci ordine. Nu vreau să fie scandal și ea nu trebuie să fie nedreptățită, dar e nevoie să i se spună limpede și fără ocol."

Aș fi fost gata să și omor balaurul dacă mama mi-ar fi cerut-o. M-am pregătit de călătorie cu mare plăcere și am plecat cât mai iute spre casă. Acolo am observat, firește, chiar de la intrarea în vechea noastră casă, că domnea un alt spirit. Mai cu seamă salonul mare și plăcut căpătase o înfățișare posacă, neprimitoare, apăsătoare și sărăcăcioasă; totul arăta ca și cum ar fi fost păzit cu mare osteneală și pus la cruțare; pe podeaua veche, solidă, erau așternute așa-zisele preşuri, lungi fâșii triste, dintr-un material ieftin și urât, pentru a proteja scândurile și a nu face risipă la spălat. Vechiul pian pătrat, care stătea nefolosit de ani de zile în salon, era de asemenea înveşmântat într-o astfel de învelitoare de protecţie și cu toate că mama pregătise ceai și prăjituri în cinstea venirii mele și încercase să facă totul puţin mai plăcut, mirosea atât de intens a sărăcie de fată bătrână și a naftalină, încât i-am zâmbit mamei chiar când m-a întâmpinat și am strâmbat din nas și ea a înţeles imediat.

Nici nu m-am așezat bine, că balaurul a și intrat, a luat-o la trap spre mine călcând pe preşuri și a așteptat să-i prezint omagiile, lucru pe care l-am și făcut, fără zgârcenie. Am întrebat-o cu de-amănuntul despre starea sănătății sale și i-am cerut scuze pentru casa aceasta veche care, poate, nu-i oferea tot confortul cu care era obişnuită. Vorbind fără a ține cont de mama, și-a asumat rolul de stăpână, s-a ocupat de ceai, mi-a întors cu mare zel politeţurile și părea într-adevăr măgulită, dar totuși speriată și bănuitoare din cauza bunăvoinţei mele exagerate. Simţise trădarea plutind în aer, dar era nevoită să păstreze un ton agreabil și să-și desfășoare întreaga rezervă de amabilități răsuflate. Ne-am trecut timpul cu tot felul de dovezi de smerenie şi preţuire până la sosirea serii; ne-am urat, din inimă, somn dulce și ne-am despărţit ca nişte diplomaţi de şcoală veche. Cred totuși că arătarea a dormit foarte puţin în acea noapte, în ciuda momelii aruncate de mine, în vreme ce eu m-am odihnit mulţumit, iar biata mea mamă, poate după nopţi de supărare și amărăciune, a adormit în propria sa casă, pentru prima oară după multă vreme, cu sentimente neştirbite de stăpână.

În dimineaţa următoare, la micul dejun, a reînceput acelaşi joc plin de graţie. Mama care, cu o seară înainte, ascultase doar într-o tăcere încordată, lua şi ea parte cu încântare la discuţie şi împreună ne-am purtat cu Schniebel cu o amabilitate şi o delicateţe care o punea în încurcătură, ba chiar o întrista, fiindcă îşi dădea prea bine seama că la mama asemenea vorbe nu porneau din inimă. Aproape că mi s-ar fi făcut milă de fata bătrână văzând cât de temătoare devenise, cum încerca să se facă cât mai neînsemnată, cum lăuda şi încuviinţa totul; numai că m-am gândit la slujnica alungată, la bucătăreasa vizibil nemulţumită, care rămăsese numai de dragul mamei, m-am gândit la pianul cusut în pânză şi la mirosul trist, meschin din casa părintească, odinioară atât de veselă, şi m-am ţinut tare.

După masă am rugat-o pe mama să se întindă puţin, şi am rămas singur cu verişoara ei.

— Obişnuiţi cumva să dormiţi după masă? am întrebat-o politicos. Atunci n-aş vrea să vă deranjez. Aş avea ceva de vorbit cu dumneavoastră, dar graba nu-i atât de mare.

— O, vă rog, nu dorm niciodată în timpul zilei. Slavă Domnului, nu sunt încă atât de bătrână. Vă stau întru totul la dispoziţie.

— Vă mulţumesc, stimată domnişoară. Voiam să vă mulţumesc pentru bunăvoinţa pe care aţi dovedit-o faţă de mama mea. Altfel ar fi fost totuşi prea singură în casa goală. Ei, de acum totul va fi altfel.

— Cum? a strigat ea sărind în sus. Ce va fi altfel?

— Încă nu ştiţi? Mama s-a hotărât să-mi îndeplinească, în sfârşit, vechea dorinţă şi să se mute la mine. Şi nu putem, fireşte, să lăsăm casa să stea nelocuită. Aşa că, în curând, va fi pusă în vânzare.

Domnişoara mă privea ţintă, buimăcită.

— Da, şi mie îmi pare rău, am continuat cu regret. Ei, dar pentru dumneavoastră tot acest timp a fost totuşi obositor. Aţi purtat de grijă întregii case cu atâta bunăvoinţă şi atenţie, încât nici nu vă pot mulţumi îndeajuns.

— Dar eu, eu ce să... unde să...

— Ei, doar se va găsi ceva. Trebuie să vă căutaţi o altă locuinţă, bineînţeles că nu e chiar mare grabă. Şi dumneavoastră o să vă bucuraţi când totul va fi mai liniştit.

Se ridicase în picioare. Tonul său era încă politicos, însă îngrijorător de ascuţit.

— Nu ştiu ce să spun, a strigat revoltată. Mama dumneavoastră, domnule, mi-a promis că mă va lăsa să locuiesc aici. A fost o învoială definitivă; iar acum, după ce am avut grijă de casă şi am ajutat-o pe mama dumneavoastră în toate, acum sunt aruncată în stradă!

A început să plângă cu sughiţuri şi a dat să fugă. Am oprit-o totuşi, prinzând-o de mână sfrijită, şi am aşezat-o din nou în fotoliu.

— Nu e chiar atât de rău, i-am spus zâmbind. Faptul că mama doreşte să se mute de aici schimbă întrucâtva situaţia. În afară de asta, vânzarea casei a fost hotărâtă de mine şi nu de ea, fiindcă eu sunt proprietarul. Mama vă cere să nu fiţi prea modestă la căutarea unei locuinţe şi s-o lăsaţi pe ea să aibă grijă ca totul să fie bine. Aşa vă va fi mai comod ca până acum şi rămâneţi totuşi, într-o oarecare măsură, musafira ei.

Au început atunci aşteptatele proteste, mândria, plânsul, îngâmfarea amestecate cu rugăminţi şi, în cele din urmă, nefericita şi-a dat seama că cel mai bine era să cedeze. S-a retras în camera ei şi n-a apărut nici la cafea. Mama a fost de părere să i-o trimitem în cameră, dar, după toate politeţurile, am vrut să am şi eu partea mea de răzbunare şi am lăsat-o pe domnişoara Schniebel s-o ţină tot aşa cu încăpăţânarea până seara, când a apărut la masă, tăcută şi morocănoasă, dar fără să întârzie.

— Mâine, din păcate, sunt nevoit să plec iarăşi la R, am spus în timpul cinei. Dacă ai nevoie de mine, mamă, pot să vin repede încoace, oricând.

Spunând acestea n-am privit-o pe mama, ci pe verişoara ei, şi ea şi-a dat seama ce voiam să spun. Despărţirea de ea a fost scurtă şi, din partea mea, aproape prietenoasă.

— Fiule, mi-a zis mama după aceea, ai procedat bine şi trebuie să-ţi mulţumesc. Nu vrei să-mi cânţi ceva din opera ta?

N-am ajuns s-o fac, însă un zid fusese străpuns şi femeia vârstnică şi cu mine începuserăm să ne înţelegem. Asta era partea cea mai bună a lucrurilor. Acum avea încredere în mine şi mă bucuram la gândul că, în curând, vom avea împreună o mică gospodărie a noastră şi că nu voi mai fi fără un cămin. Am plecat mulţumit, am lăsat vorbă să se

transmită salutări bătrânei domnișoare și, după întoarcerea în R., am început să umblu ici și colo, unde erau mici locuințe drăguțe de închiriat. Teiser m-a ajutat și de cele mai multe ori ne-a însoțit și sora lui; amândoi se bucurau împreună cu mine și sperau că cele două mici familii vor duce un trai bun împreună.

Între timp, opera mea plecase la München. După două luni, cu puţin înainte de sosirea mamei, Muoth mi-a scris că fusese acceptată, dar că nu mai putea fi pusă în lucru în acest sezon. Totuși spectacolul trebuia să aibă loc la începutul iernii următoare. Astfel aveam o veste bună pentru mama, iar Teiser, când a aflat-o, a pregătit o serbare cu dansuri de bucurie.

Mama a plâns când s-a mutat în drăguța noastră locuință cu grădină și a zis că nu e bine să-ţi schimbi locul la bătrânețe. Eu însă am fost de părere că era foarte bine, la fel și cei doi Teiser, iar Brigitte i-a stat mamei la îndemână și a ajutat-o, de-ţi era mai mare dragul. Fata avea puține cunoștințe în oraș și, în timp ce fratele ei era la teatru, stătuse de multe ori singură acasă, ceea ce, e drept, nu se vedea. Acum venea adesea la noi ajutându-ne să punem totul în ordine și să ne acomodăm, dar mai ales să ne obișnuim, mama şi cu mine, cu drumul anevoios spre o conviețuire calmă și plină de afecţiune. A știut să-i explice femeii în vârstă când aveam nevoie de liniște și trebuia să fiu singur; apoi sărea în ajutorul meu, și mi-a lămurit unele nevoi și dorințe ale mamei, pe care nu le ghicisem niciodată, iar mama nu mi le-ar fi spus niciodată. Astfel, curând, au existat un cămin și o pace a căminului – altfel și mai modest decât îmi imaginasem înainte și totuşi plăcut și destul de frumos pentru cineva care obţinuse singur toate acestea.

Acum i-am făcut mamei cunoştinţă cu muzica mea. Nu-i plăcea totul, și de cele mai multe ori nu spunea nimic, însă vedea și era convinsă că nu este amuzament și joacă, ci muncă și lucru intens, și a descoperit, spre uimirea ei, că viaţa noastră de muzicanţi, pe care și-o închipuise în mare măsură ca o acrobaţie pe sârmă, nu era întru nimic mai puţin așezată și destoinică decât cea pe care o dusese răposatul tata. Acum puteam vorbi cu mai multă ușurință despre el și cu timpul am auzit mii de istorii despre el și despre ea, despre bunici şi despre propria mea copilărie. Trecutul și familia au devenit apropiate și

interesante, nu m-am mai simţit ca unul care nu făcea parte din cerc. Mama a învăţat, în schimb, să mă lase în voia mea şi să aibă încredere în mine, chiar şi atunci când lucram şi mă izolam sau deveneam iritabil. O dusese foarte bine cu tata şi cu atât mai aspru fusese examenul timpului petrecut cu domnişoara Schniebel; acum începea să aibă din nou încredere şi, treptat, a încetat să mai vorbească despre bătrâneţe şi despre însingurare.

În această tihnă şi fericire modestă, suferinţa şi nemulţumirea în care trăisem atâta vreme au dispărut în adâncuri. Însă n-au pierit cu totul, ci zăboveau încă nestinse, în străfundurile sufletului meu, mă priveau întrebător în unele nopţi şi-şi păstrau drepturile. Cu cât mai mult părea să se fi scufundat trecutul, cu atât mai limpede era imaginea iubirii şi a suferinţei mele, care urca spre mine, mă însoţea şi era glasul tăcut al aducerii aminte.

Uneori crezusem că ştiu ce este iubirea. Încă în timpul adolescenţei, când o adoram orbeşte pe drăgălaşa şi uşuratica Liddy, crezusem că iubirea mi-e cunoscută. Apoi s-a întâmplat iarăşi, când am văzut-o pentru prima oară pe Gertrud şi am simţit că ea ar fi răspunsul la întrebările mele şi mângâierea pentru întunecatele mele dorinţe; apoi din nou, când a început chinul şi când prietenia şi seninătatea au devenit patimă şi întuneric şi, în cele din urmă, atunci când am pierdut-o. Însă iubirea a rămas şi m-a însoţit tot timpul, şi am ştiut că nu voi mai putea urma niciodată, cu patimă, o femeie şi nici dori sărutul unei femei, de când Gertrud era în inima mea.

Tatăl ei, pe care îl vizitam din când în când, părea să ştie acum ce mă lega de ea. M-a rugat să-i dau preludiul pe care îl scrisesem pentru nuntă şi îmi arăta o blândă bunăvoinţă. Probabil că simţea cât de mult îmi plăcea să aflu noutăţi despre ea şi cât de greu îmi era să pun întrebări şi îmi povestea multe din scrisorile ei. De multe ori, în ele, era vorba şi despre mine, îndeosebi despre opera mea. Scria că pentru rolul de soprană fusese găsită o cântăreaţă bună şi că era bucuroasă să asculte, în sfârşit, în întregime, lucrarea atât de bine cunoscută ei. Se bucura, de asemenea, că o aveam pe mama lângă mine. Ce scria despre Muoth, nu ştiu.

Viaţa mea se desfăşura liniştită, torentele din străfunduri nu mai răzbăteau la suprafaţă. Lucram la o mesă şi în cap aveam un oratoriu,

la care îmi mai lipsea textul. Când eram nevoit să mă gândesc la operă, ea era ca o lume străină mie. Muzica mea pornise pe alte căi, devenise mai simplă și mai reținută, trebuia să aline și nu să tulbure.

În această perioadă, frații Teiser mi-au fost de mare preț. Ne vedeam aproape zilnic, citeam, făceam muzică, mergeam împreună la plimbare, făceam petreceri și excursii împreună. Numai în timpul verii, fiindcă n-am vrut să-i stânjenesc pe vajnicii drumeți, ne-am despărțit pentru câteva săptămâni. Cei doi Teiser au cutreierat iarăși drumurile din Tirol și Vorarlberg și au trimis mici cutii cu flori de colț; eu, în schimb, o dusesem pe mama la rudele ei din nordul Germaniei, unde fusese invitată de ani de zile și rămăsesem la Marea Nordului. Acolo auzeam zi și noapte vechiul cântec al mării și în aerul aspru și proaspăt de mare îmi urmăream gândurile și melodiile. Aici am găsit curajul de a-i scrie pentru prima oară lui Gertrud la München — nu doamnei Muoth, ci prietenei mele Gertrud, căreia i-am povestit despre muzica mea și despre visele mele. Poate o bucură, m-am gândit, și poate că nu-i strică o încurajare și salutul unui prieten. Fiindcă, împotriva voinței mele, eram nevoit să nu am încredere în prietenul meu Muoth și să fiu mereu puțin îngrijorat pentru Gertrud. Îl cunoșteam prea bine – un melancolic nevindecabil, obișnuit să-și trăiască capriciile și să nu jertfească nimic, pe care porniri obscure îl târau punând stăpânire pe el și care, în ceasurile sale de meditații, își privea propria viață ca pe o tragedie. Dacă însingurarea și credința că nu ești înțeles sunt într-adevăr o boală, așa cum spusese bunul domn Lohe, atunci Muoth suferea de această boală mai mult ca oricine altcineva.

Totuși n-am aflat nimic despre el, scrisori nu scria. Și Gertrud mi-a răspuns doar cu o scurtă mulțumire și cu invitația de a veni la începutul toamnei la München, unde, chiar de la deschiderea stagiunii, urma să continue studiul operei mele.

La începutul lui septembrie, după ce ne-am întors cu toții în oraș și la traiul nostru obișnuit, ne-am întâlnit într-o seară în locuința mea, pentru a parcurge împreună lucrările mele din timpul verii. Piesa cea mai importantă era o scurtă compoziție lirică pentru două viori și pian. Pe asta am cântat-o. Brigitte Teiser ședea la pian – pe deasupra partiturii îi puteam vedea capul cu coroana grea a cozilor blonde, ale

căror contururi străluceau ca aurul în lumina luminărilor. Fratele ei stătea lângă ea și cânta vioara întâi. Era o muzică simplă, asemănătoare cu cea a unui lied, ușor plângătoare, care se topea ca amurgul de vară, nici veselă nici tristă, ci plutind pierdut în înserare, asemenea unui nor, a cărui strălucire pălește după apusul soarelui. Această mică lucrare le-a plăcut celor doi și mai cu seamă lui Brigitte. Obișnuia să nu spună decât rareori ceva despre muzica mea și se purta cu un fel de venerație feciorelnică, privindu-mă doar cu admirație, fiindcă mă considera un mare maestru. În ziua aceea și-a făcut curaj și mi-a arătat cât de mult îi plăcea. M-a privit radioasă cu ochii ei albaștri și a încuviințat din cap, iar lumina a început să joace pe cozile ei blonde. Era foarte drăguță, aproape frumoasă.

Pentru a-i face o bucurie i-am luat partitura pentru pian și am scris cu creionul, deasupra notelor, o dedicație – „Prietenei mele Brigitte Teiser" – și i-am dat-o înapoi.

— Aceste cuvinte să rămână pentru totdeauna deasupra micului cântec, i-am spus curtenitor și am făcut o plecăciune. A citit dedicația înroșindu-se încet, mi-a întins mâna mică, puternică și, deodată, ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Vorbiți serios? a întrebat încet.

— Așa va fi, am râs. Și găsesc că această bucată vi se potrivește foarte bine, domnișoară Brigitte.

Privirea ei, încă înecată în lacrimi, m-a uimit, într-atât era de gravă și de feminină. Totuși nu i-am mai dat importanță în continuare, Teiser a pus vioara deoparte și mama, care îi cunoștea deja obiceiurile, a turnat vinul în pahare. Conversația s-a însuflețit, ne-am certat cu privire la o nouă operetă, care fusese jucată cu câteva săptămâni înainte, și mica întâmplare cu Brigitte mi-a revenit în minte abia seara târziu, când cei doi și-au luat rămas bun și când ea m-a privit în ochi cu o ciudată neliniște.

Între timp, la München, opera mea intrase în studiu. Întrucât rolul principal, care îi revenea lui Muoth, era pe mâinile cele mai bune, iar Gertrud o lăudase și pe soprană, orchestra și corurile au devenit preocuparea mea principală. Am lăsat-o pe mama în grija prietenilor și am plecat la München.

În dimineața care a urmat sosirii mele, am străbătut străzile largi, frumoase, îndreptându-mă spre Schwabing și spre casa retrasă în care locuia Muoth. Opera o uitasem cu totul, mă gândeam numai la el și la Gertrud și la cum îi voi găsi. Trăsura s-a oprit pe o stradă laterală, aproape rurală, în fața unei case mici, înconjurată de copaci tomnatici; frunze galbene de arțar erau strânse în grămezi de o parte și de alta a drumului. Am intrat cu o strângere de inimă; casa avea un aer tihnit, seniorial, un slujitor mi-a luat mantaua.
În încăperea mare, în care am fost condus, am recunoscut două dintre vechile picturi din casa Imthor, care fuseseră aduse aici. Pe un alt perete atârna un tablou nou al lui Muoth, pictat la Miinchen, și în vreme ce-l priveam a intrat Gertrud.
Când am privit-o în ochi, după atât de multă vreme, inima a început să-mi bată mai tare. Mi-a zâmbit, chipul ei era schimbat, mai sever și mai matur, totuși la fel de prietenos ca pe vremuri, și mi-a întins bucuroasa mâna.
— Vă merge bine? m-a întrebat binevoitoare. Ați mai îmbătrânit, dar arătați bine. Vă așteptăm de multă vreme.
M-a întrebat de toți prietenii, de tatăl ei, de mama și, după ce s-a mai încălzit și a uitat de primul moment de sfială, a început să arate la fel ca înainte. Pe nesimțite mi-a dispărut timiditatea și am vorbit cu ea, așa cum faci cu o bună prietenă, i-am povestit despre vara petrecută la mare, despre munca mea, despre cei doi Teiser și în cele din urmă chiar și despre biata domnișoară Schniebel.
— Ei, a exclamat ea, și acum se va juca opera dumneavoastră! Ce bucurie veți avea!
— Da, am răspuns, dar cel mai mult mă bucur totuși că vă voi auzi cântând, o dată, din nou.
A încuviințat din cap.
— Și eu mă bucur. Cânt mult, însă aproape numai pentru mine. Vom cânta toate liedurile dumneavoastră, sunt tot timpul la îndemână și n-ajunge să se pună praful pe ele. Rămâneți aici la masă, soțul meu trebuie să vină curând și poate să vă conducă după-amiază la dirijor.
Am mers în camera de muzică, m-am așezat la pian și ea mi-a cântat liedurile de pe vremuri, încât am devenit mai tăcut și mi-a venit greu să-mi păstrez voia bună. Vocea ei devenise mai matură și mai plină,

însă se înălța la fel de ușoară și de liberă ca întotdeauna și mi-a pătruns în inimă o dată cu amintirea celor mai bune zile din viața mea, încât am rămas ca vrăjit deasupra clapelor și am cântat încet vechile note și, pentru câteva clipe, ascultând cu ochii închiși, n-am mai putut face nicio deosebire între acum și înainte. Nu era ea a mea și a vieții mele? Nu eram apropiați ca frații și ca niște prieteni uniți? Bineânțeles, cu Muoth cântase cu totul altfel!
Am mai stat sporovăind o vreme, bucuroși și fără să fi avut a ne spune multe, deoarece simțeam că între noi nu era nevoie de nicio explicație. Nu mă gândeam acum cum îi merge ei și cum stau lucrurile între ea și soțul ei — asta puteam să văd și singur mai târziu. În orice caz, nu se abătuse de pe drumul ei și nu-și trădase propria ființă – și dacă nu-i mergea bine și trebuia să-și ducă povara, atunci o făcea cu noblețe și fără amărăciune.
După o oră a venit Heinrich, care aflase deja că sosisem. A început să vorbească imediat despre operă, care părea să fie mai importantă pentru toți ceilalți decât pentru mine. L-am întrebat cum îi plăcea și cum se simțea în München.
— Ca peste tot, mi-a răspuns serios. Publicul nu mă place fiindcă simte că nu-mi pasă de el. Rareori sunt bine primit chiar de la prima reprezentație; de fiecare dată trebuie mai întâi să pun stăpânire pe oameni și să-i silesc să mă urmeze. Astfel am succes, fără a fi îndrăgit. Uneori, bineînțeles, cânt mizerabil, trebuie s-o mărturisesc. Ei bine, opera ta va fi un succes, poți fi sigur, și pentru tine și pentru mine. Astăzi mergem la dirijor, mâine o invităm pe soprană și pe cine mai vrei tu. Mâine dimineață este și o repetiție pentru orchestră. Cred că vei fi mulțumit.
La masă am putut observa că era neobișnuit de politicos cu Gertrud, ceea ce nu mi-a plăcut deloc. Și așa a fost tot timpul cât am stat la München și i-am văzut pe amândoi în fiecare zi. Erau o minunată pereche de oameni frumoși și făceau impresie oriunde mergeau. Totuși era o răceală între ei și mi-am închipuit că numai tăria și superioritatea sufletească a lui Gertrud îl determinau să transforme astfel această răceală în politețe și să-i dea o formă de demnitate. Ea părea că nu s-a trezit de multă vreme din patima pentru bărbatul frumos și că mai spera în revenirea profunzimii pierdute a

sentimentului. În orice caz, ea era cea care îl obliga și pe el să păstreze forma. Era prea nobilă și prea bună pentru a juca, chiar și față de prieteni, rolul omului dezamăgit și neînțeles și pentru a arăta cuiva suferința ei secretă –chiar dacă mie nu mi-a putut-o ascunde. Cu toate acestea n-ar fi suportat nici de la mine vreo privire sau vreun gest de înțelegere sau de milă, vorbeam și ne purtam ca și cum căsnicia ei ar fi fost netulburată.

Cât timp se putea menţine această stare era, firește, discutabil și depindea cu totul de Muoth, al cărui fel imprevizibil de a fi era îmblânzit, pentru prima oară, de o femeie. Îmi părea rău de amândoi, și totuși nu m-a mirat prea tare să găsesc această situaţie. Amândoi cunoscuseră și savuraseră patima și acum nu voiau nici să învețe ce este resemnarea și să poarte amintirea întristătoare a vremurilor bune și nici să găsească drumul către o nouă fericire și o nouă iubire. Poate că un copil i-ar fi reunit, nu în deja părăsitele grădini paradisiace ale focului iubirii, ci pentru o nouă voinţă de a trăi împreună și de a fi împăcaţi unul cu celălalt. Gertrud avea forţa și seninătatea sufletească pentru așa ceva, știam asta. Dacă și Heinrich ar fi găsit-o – la asta nu voiam să mă gândesc. Oricât de rău mi-ar fi părut pentru ei că marea, frumoasa furtună a primelor văpăi și fericirea de a fi împreună trecuseră, mă bucura totuși buna lor purtare, care își păstrase încă frumusețea și demnitatea, nu numai în fața altora, ci și în relațiile dintre ei.

N-am vrut totuși să accept invitaţia de a locui în casa lui Muoth și el mi-a respectat dorinţa. Am fost zilnic acolo și-mi făcea bine să văd că Gertrud se bucura când veneam și că-i plăcea să stea de vorbă și să facă muzică cu mine, astfel încât nu eram eu singurul care primeam ceva.

Premiera operei trebuia să aibă loc, în mod sigur, în decembrie. Am rămas două săptămâni acolo, am luat parte la toate repetițiile orchestrei, a trebuit să mai renunț la câte ceva și să mai modific pe alocuri, însă am văzut că opera era pe mâini bune. Mi se părea ciudat să-i văd pe cântăreţi și cântărețe, violoniști și flautiști, dirijor și cor ocupaţi cu lucrarea mea, care îmi devenise mie însumi străină și care respira o viaţă care nu-mi mai aparţinea.

— Așteaptă numai, spunea Heinrich Muoth câteodată, îndată ai să tragi în piept blestematul aer al faimei. Aproape că ți-aș dori să nu fie un succes. Pentru că gloata se va ține scai de tine, vei putea să faci negoț cu zulufi și cu autografe și vei vedea cât de plină de gust și ce binevoitoare este adorația turmei. Deja vorbește toată lumea despre piciorul tău schilod. Așa ceva te face popular!

După repetițiile și probele necesare, am plecat din nou, pentru a reveni abia cu câteva zile înainte de premieră. Teiser nu mai contenea cu întrebările, se gândea la sute de amănunte în ceea ce privește orchestra, pe care abia dacă le luasem în seamă, și privea lucrurile cu mai multă emoție și neliniște decât eu însumi. Când l-am invitat să vină la spectacol împreună cu sora lui, a sărit în sus de bucurie. Mama, dimpotrivă, n-a vrut să ia parte la călătoria de iarnă și la agitație și asta nu mi-a displăcut. Încetul cu-ncetul începeam totuși să simt încordarea, și seara aveam nevoie de un pahar cu vin roșu pentru a putea adormi.

Iama a sosit devreme și când, într-o dimineață, frații Teiser au venit să mă ia cu trăsura, căsuța noastră și grădina erau acoperite cu un strat gros de zăpadă. Mama mi-a făcut semn de rămas bun de la fereastră, trăsura a plecat, și Teiser, înfofolit cu un fular gros, a cântat un cântec de călătorie. În tot timpul lungului drum cu trenul s-a purtat ca un băiețandru care pleacă în vacanța de Crăciun, iar drăgălașa Brigitte strălucea și ea de o mulțumire ceva mai pașnică. Eram bucuros să mă aflu în tovărășia lor, fiindcă liniștea mea se dusese și mă îndreptam ca un condamnat către evenimentele zilelor ce urmau.

Lucrul acesta l-a observat imediat și Muoth, care ne aștepta la gară.

— Ai trac, tinere, a exclamat el râzând mulțumit. Mulțumesc lui Dumnezeu! Ești totuși un muzician și nu un filosof.

Se părea că are dreptate, fiindcă emoțiile mele au ținut până la spectacol și n-am dormit în nopțile acelea. Dintre noi toți doar Muoth era liniștit. Teiser ardea de nerăbdare, a venit la toate repetițiile și nu mai termina cu criticile. La repetiții ședea lângă mine ghemuit și la pândă, bătea ritmul tare, cu pumnul, în locurile mai dificile, lăuda sau scutura din cap.

— Dar aici lipsește un flaut! a strigat atât de tare, chiar la prima repetiție a orchestrei, încât dirijorul s-a uitat nemulțumit înspre noi.

— A trebuit să-l scoatem, i-am zis zâmbind.
— Flautul? Scos? Așa, da' de ce? Așa o porcărie! Fii atent, ăștia îți fac praf toată uvertura!
Mi-a venit să râd și a trebuit să-l rețin cu forța, într-atât de nestăvilit era zelul său. Însă la porțiunea lui preferată din uvertură, unde intrau violele și violoncelele s-a lăsat pe spate cu ochii închiși, mi-a strâns mâna spasmodic și mi-a șoptit, după aceea, rușinat:
— Da, aici mi-au dat lacrimile. E al naibii de frumos.
Rolul de soprană nu-l auzisem încă. Acum mi se părea ciudat și trist să-l ascult interpretat, pentru prima oară, de o voce străină. Cântăreața își făcea treaba bine și i-am mulțumit imediat, însă cu inima mă gândeam la după-amiezile în care Gertrud cântase aceste cuvinte și am avut un sentiment de nemărturisită, tristă nemulțumire, ca și atunci când ai dat un lucru drag, care îți aparține, și-l zărești apoi pentru prima oară în mâini străine.
Pe Gertrud am văzut-o de puține ori în acele zile; îmi observa, zâmbind, încordarea și mă lăsa în pace. Îi făcusem o vizită împreună cu frații Teiser și o primise senină și grațioasă pe Brigitte, care se uita cu admirație la frumoasa, distinsa femeie. De atunci fata și-a arătat întruna încântarea față de acea femeie frumoasă și a ridicat-o în slăvi, fratele său alăturându-i-se.
Nu-mi mai pot aminti exact cele două zile de dinaintea spectacolului, totul fusese răvășit în mine. La asta s-au adăugat și alte emoții: un cântăreț a răgușit, un altul era jignit că nu avea un rol mai mare și s-a purtat foarte rău la ultimele repetiții, dirijorul, cu cât aveam mai multe de spus, devenea tot mai sobru și mai distant; Muoth mă sprijinea când și când, zâmbea calm în fața întregii agitații și-mi era, în această situație, mult mai prețios decât bunul Teiser care sărea încoace și-ncolo ca un diavol și avea tot timpul ceva de cârtit. Brigitte mă privea cu venerație, dar și cu oarecare părere de rău, în ceasurile de liniște în care ședeam împreună la hotel, deprimați și destul de tăcuți.
Zilele au trecut și a sosit seara premierei. În vreme ce sala se umplea, am stat în spatele scenei fără a mai putea face ceva sau a da cel mai mărunt sfat. Până la urma m-am ținut de Muoth care era deja în costum și care, departe de agitație, golea pe-ndelete o jumătate de sticlă de șampanie în vreo cabină sau în vreun colț.

— Vrei și tu un pahar? m-a întrebat cu înțelegere.
— Nu, am răspuns. Nu-ţi dă o stare de agitaţie?
— Ce? Tevatura de afară? Totdeauna-i așa.
— Şampania, vreau să spun.
— O, nu, asta mă liniștește. Beau întotdeauna unul sau două pahare când vreau să fac ceva bine. Acuma însă du-te, e timpul.

Am fost condus de către un lacheu până la loja unde i-am găsit pe Gertrud și pe fraţii Teiser, cât și pe un domn important din conducerea teatrului, care m-a salutat zâmbind.

La scurt timp după aceea, am auzit cel de-al doilea gong și Gertrud m-a privit cu prietenie și mi-a făcut un semn aprobator cu capul. Teiser, care şedea în spatele meu, m-a prins de braţ și m-a pişcat cu disperare. În sală s-a făcut întuneric și din adâncuri, spre mine s-a înălţat, solemnă, uvertura mea. Atunci m-am mai liniștit.

Acum, în faţă mi se ridica și răsuna, bine cunoscută și totuşi străină, opera mea, care nu mai avea nevoie de mine și avea propria ei viaţă. Plăcerea și strădania zilelor care trecuseră, speranţele și nopţile fără somn, pasiunea și dorurile acelor vremi mi se înfăţişau slobode și în alte veşminte, emoţiile ceasurilor de taină sunau în sală, liber și ademenitor, către o mie de inimi străine. A apărut Muoth și a început întâi mai stăpânit, amplificând apoi și, dăruindu-se cu totul, a cântat cu ardoarea sa întunecată, plină de nemulţumire, iar cântăreaţa i-a răspuns cu sunete înalte, plutitoare, luminoase. Apoi a urmat o porţiune pe care o aveam limpede în urechi așa cum o auzisem odată cântată de Gertrud, fiind un omagiu adus ei și o discretă mărturisire a iubirii mele. Mi-am întors privirea și m-am uitat în ochii ei liniştiţi și curaţi, care m-au înţeles și mi-au răspuns cu bunăvoinţă, și, într-o clipă, am simţit cum mă atinge, ca parfumul unui fruct copt, tot înțelesul tinereţii mele.

De atunci încolo am fost liniștit și am privit și ascultat ca un spectator. S-au ridicat aplauzele, cântăreţii și cântăreţele au ieşit în faţa cortinei și s-au înclinat, Muoth a fost chemat de mai multe ori și a zâmbit cu răceală către sala luminată. Am fost solicitat și eu să mă arăt; eram totuși prea buimăcit și nu aveam nici chef să ies șchiopătând din ascunzişul meu plăcut.

Teiser, dimpotrivă, râdea ca soarele pe cerul dimineţii, m-a îmbrăţişat şi i-a scuturat mâinile, nepoftit, importantului domn din conducerea teatrului.
Banchetul era pregătit şi ne-ar fi aşteptat chiar şi după un insucces. Am plecat într-acolo cu trăsurile, Gertrud cu soţul ei, eu cu fraţii Teiser. În timpul acelui scurt drum, Brigitte, care nu spusese încă niciun cuvânt, a început dintr-o dată să plângă. A luptat cu sine la început şi a încercat să reziste, apoi însă şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a lăsat lacrimile să-i curgă. N-am ştiut ce să spun şi am fost mirat că Teiser tăcea de asemenea şi nu a întrebat-o nimic. A pus doar un braţ în jurul ei şi a mormăit ceva pe un ton blând, încurajator, aşa cum linişteşti un copil.
Când, după aceea, au urmat felicitările, urările de noroc şi toasturile, Muoth mi-a făcut un semn sarcastic cu ochiul. Am fost întrebat insistent despre următoarea mea lucrare şi am stârnit dezamăgire când am spus că este un oratoriu. Apoi s-a ciocnit pentru următoarea mea operă, care însă n-a fost scrisă nici până astăzi.
Abia noaptea, târziu, după ce am reuşit să scăpăm şi ne-am dus la culcare, l-am putut întreba pe Teiser ce-i lipsea surorii sale şi pentru ce plânsese. Ea plecase de multă vreme să se culce. Prietenul meu m-a privit cercetător şi oarecum mirat, a clătinat din cap şi a fluierat până când am repetat întrebarea.
— Chiar că eşti un smintit, şi încă unul orb, a spus el apoi cu reproş. Chiar n-ai observat niciodată ceva?
— Nu, am răspuns presimţind tot mai mult adevărul.
— Ei bine, pot să spun. Fata te-a îndrăgit, încă de multă vreme. Fireşte că nu mi-a spus nimic niciodată, cum nu ţi-a spus nici ţie, dar mi-am dat seama şi trebuie să recunosc deschis că m-ar fi bucurat dacă ar fi ieşit ceva.
— Vai de mine! am exclamat sincer întristat. Dar ce-a fost în seara asta?
— Ca a bocit? Copil mai eşti! Crezi că noi n-am văzut nimic?
— Ce anume?
— O, Doamne! Nu trebuie să-mi spui nimic despre asta şi e bine că n-ai făcut-o niciodată; dar atunci nici n-ar fi trebuit s-o priveşti astfel pe doamna Muoth. Uite că acum ştim.

Nu l-am rugat să păstreze secretul, eram sigur de el. Și-a pus încet mâna pe umărul meu.
— Acum pot să-mi închipui tot felul de lucruri, prietene, pe care le-ai înghiţit în aceşti ani şi pe care le-ai trecut sub tăcere. Pe vremuri m-am simţit și eu, o dată, la fel. Acum vom ţine, cuminţi, unul cu altul şi vom face muzică frumoasă, nu-i aşa? Şi să avem grijă ca fata să se consoleze. Uite, dă-mi mâna, a fost tare frumos! Să ne revedem acasă! Plec mâine cu fata, dis-de-dimineaţă.
Cu asta ne-am despărţit, dar după câteva clipe a revenit în fugă și mi-a spus apăsat:
— Dar la următorul spectacol flautul trebuie să intre din nou, nu-i aşa?
Aşa s-a sfârşit acea zi a bucuriei, şi fiecare dintre noi a rămas treaz încă multă vreme, tulburat de gânduri. M-am gândit la Brigitte. Ea fusese tot timpul în apropierea mea, şi nu avusesem, şi nici nu voisem să am cu ea nimic altceva decât o bună prietenie, la fel cum dorise Gertrud de la mine, şi când mi-a ghicit iubirea pentru cealaltă, a fost şi pentru ea tot aşa cum fusese atunci pentru mine când am descoperit scrisoarea la Muoth şi am încărcat revolverul. Şi oricât de mult mă întrista, mi-a venit totuşi să zâmbesc.
Zilele în care am mai rămas la München, le-am petrecut în cea mai mare parte la Muoth. Nu mai eram împreună ca în acele prime după-amieze, în care cântaserăm toţi trei pentru întâia oară; dar mai stăruia, ca o răsfrângere a spectacolului, o nerostită amintire comună a acelei vremi și câte o pâlpâire întâmplătoare între el și Gertrud. După ce mi-am luat rămas bun, am mai privit un timp, de afară, casa liniştită cu copacii în veşmânt de iarnă, am sperat să mai poposesc uneori acolo şi m-aş fi lipsit bucuros de puţina mea mulţumire şi fericire numai să le ajut celor doi dinăuntru să-și găsească, din nou și pentru totdeauna, calea către celălalt.

CAPITOLUL AL OPTULEA

După întoarcerea acasă, m-a întâmpinat, așa cum îmi prezisese Heinrich, vestea succesului meu cu multe urmări neplăcute și în parte ridicole. De problema afacerilor a fost uşor să mă descotorosesc, lăsându-mi opera în seama unui agent. Au urmat însă vizite, oameni de la ziare, editori, scrisori nebunești și a durat oarece timp până m-am obișnuit cu micile poveri ale unui nume devenit cunoscut atât de repede și mi-am revenit după primele dezamăgiri. Oamenii își revendică într-un mod ciudat drepturile faţă de un nume devenit cunoscut – fără a face vreo deosebire între un copil minune, un compozitor, un poet, un ucigaş. Unul vrea fotografia lui, altul scrisul, al treilea cerşeşte bani, fiecare tânăr coleg îi trimite lucrările sale, îl lingușește fără milă și cere un verdict; iar dacă nu răspunzi sau dacă îți spui părerea, acelaşi adorator devine brusc încrâncenat, grosolan şi dornic de răzbunare. Revistele vor să tipărească fotografia celui în cauză, ziarele povestesc despre viaţa sa, despre originea și înfățișarea sa. Colegii de şcoală te fac să-ţi aduci aminte de ei, iar neamurile îndepărtate pretind că au spus deja, cu ani în urmă, că ruda lor va deveni vestită odată și-odată.

Printre scrisorile de acest fel, care m-au descumpănit și m-au pus într-o situaţie dificilă, au fost una de la domnişoara Schniebel, care ne-a înveselit, și una de la cineva la care nu mă mai gândisem de multă vreme. Drăgălaşa Liddy era cea care îmi scria, fără a pomeni totuși de săniușul nostru, ci întru totul cu tonul unei vechi și credincioase prietene. Se căsătorise în oraşul ei natal cu un profesor de muzică şi îmi dădea adresa ei, ca să-i pot trimite, cât se poate de curând, toate compoziţiile mele însoţite de o drăguţă dedicaţie. Mi-a trimis şi portretul ei, în care bine cunoscutele trăsături apăreau însă îmbătrânite și îngroșate, iar eu i-am răspuns cât am putut de amabil.

Dar aceste mici amănunte ţin de lucruri care dispar fără să lase urme. Chiar şi bunele, minunatele roade ale succesului meu –faptul că am cunoscut fiinţe nobile și sensibile, care au muzica în inimă și nu vorbesc doar despre ea – nu aparţin vieţii mele adevărate, care a rămas, ca și până atunci, fără zgomot, și care și-n continuare s-a schimbat prea puţin. Îmi mai rămâne doar să povestesc ce întorsătură a luat soarta celor mai apropiaţi prieteni ai mei.
Bătrânul domn Imthor nu mai primea atâta lume ca înainte, când Gertrud era acolo. Însă, o dată la trei săptămâni, în casa lui, între numeroasele tablouri, avea loc câte o seară de muzică de cameră bine aleasă, la care mă duceam cu regularitate. Câteodată îl luam și pe Teiser cu mine. Totuși Imthor ţinea să-l vizitez și altminteri. Astfel, uneori mergeam la el seara devreme – era ora lui preferată – în biroul lui simplu, unde era un tablou al lui Gertrud; fiindcă bătrânul domn și cu mine ajunseserăm treptat la o înţelegere, aparent rece, dar trainică, și la o nevoie de a vorbi unul cu altul, conversaţia noastră ajungea, nu de puţine ori, la ceea ce ne frământa cel mai mult în adâncul inimii. A trebuit să-i povestesc despre Miinchen și nu i-am ascuns impresia pe care mi-o făcuse relaţia dintre soţi. A încuviinţat.
— Totul se mai poate încă îndrepta, a spus el suspinând, dar noi nu putem face nimic. Mă gândesc cu bucurie la venirea verii, atunci voi avea copilul două luni pentru mine. La Miinchen o vizitez rareori și fără plăcere, se stăpânește cu atâta curaj, încât n-am voie să o tulbur și s-o fac să cedeze.
Scrisorile lui Gertrud nu aduceau nimic nou. Când însă a fost să-l viziteze pe bătrân, la vremea Paştelui, și a venit să ne vadă la căsuţa noastră, era slabă și încordată, și oricât de prietenoasă a fost cu noi încercând să se ascundă, în ochii ei, deveniţi gravi, am citit o neobișnuită lipsă de speranţă. A trebuit să-i cânt ce mai compusesem, dar când am rugat-o să ne cânte și ea ceva, a scuturat din cap și m-a privit rugător.
— Altă dată, a spus nesigură.
Am văzut cu toţii că nu-i mergea bine, iar tatăl ei mi-a mărturisit, după aceea, că îi propusese să rămână la el, dar că ea nu acceptase.
— Îl iubește, am zis.

— Ah, nu știu, zise el ridicând din umeri și privindu-mă cu îngrijorare. Cine se mai descurcă în tot necazul ăsta! însă Gertrud mi-a spus că numai pentru el rămâne acolo, că este atât de distrus și de nefericit și că are mai multă nevoie de ea decât își dă el însuși seama. Ei nu-i zice nimic, dar i se vede pe chip. Apoi bătrânul coborî glasul și spuse aproape șoptit și rușinat: — Zice că el bea.
— A făcut-o întotdeauna, puţin, i-am spus consolându-l, dar nu l-am văzut niciodată beat. Are grijă de el. Este un om nervos, care nu se poate stăpâni, dar care suferă pentru felul lui de-a fi chiar mai mult decât îi face pe ceilalţi să sufere.
Cât de cumplit sufereau în tăcere cei doi oameni frumoși, minunaţi, n-a știut-o niciunul dintre noi. Nu cred că au încetat vreodată să se iubească. Dar în străfundul firii lor nu se potriveau, se regăseau doar în tulburarea și strălucirea ceasurilor de mare intensitate. Muoth nu cunoscuse niciodată ce înseamnă acceptarea senină, serioasă a vieţii, respirarea liniștita în limpezimea propriei fiinţe, iar Gertrud putea doar să suporte și să compătimească, nu să schimbe sau să ia parte la felul său de a fi, furtunos ori meditativ, la prăbușirile și revenirile sale, la eterna sa sete de uitare de sine și la euforiile sale. Astfel, ei se iubeau și totuși nu erau niciodată cu totul împreună, și în vreme ce el își vedea înșelată nemărturisita speranţă de a ajunge, prin Gertrud, la liniște și mulţumire, ea trebuia să sufere, văzând că voinţa și jertfa sa erau zadarnice și că nici ea nu-l putea consola și salva de sine. Amândurora le fusese distrus visul tainic și totodată cea mai fierbinte dorinţă; puteau rămâne împreună doar cu sacrificii și cu blândeţe și era un mare curaj din partea lor că o făceau.
L-am revăzut pe Heinrich abia vara, când a adus-o pe Gertrud la tatăl ei. Se purta delicat și atent cu ea și cu mine, așa cum nu-l mai văzusem niciodată, și mi-am dat bine seama cât de teamă îi era să n-o piardă, și am simţit, de asemenea, că nu ar fi suportat pierderea. Ea însă era ostenită și nu cerea altceva decât liniște și zile pașnice pentru a se regăsi și pentru a-și recâștiga forţa și echilibrul. Într-o seară caldă am stat la noi în grădină. Gertrud ședea între mama și Brigitte, a cărei mână o ţinea, Heinrich se plimba fără zgomot printre trandafiri, iar eu cântam împreună cu Teiser, pe terasă, o sonată pentru vioară. Mi-a rămas în suflet ca imagine de neșters felul în care Gertrud se odihnea

liniștită și sorbea pacea acelui ceas, cum Brigitte se lipea cu adorație de frumoasa femeie suferindă și cum Muoth pășea printre umbrele de afară, aplecat, cu mers ușor, ascultând. După aceea Heinrich mi-a spus, glumind ușor, dar cu ochi triști:
— Privește cum stau alături cele trei femei! Și dintre toate trei, numai mama ta arată fericită. Trebuie să ne străduim să ajungem și noi la fel de bătrâni.
Apoi ne-am despărțit, plecând fiecare în altă parte, Muoth, singur, la Bayreuth, Gertrud și tatăl ei la munte, frații Teiser în Steiermark, iar mama și cu mine din nou la Marea Nordului. Mă duceam adesea până la țărm și ascultam marea gândindu-mă cu uimire și groază, la fel cum o făcusem cu ani în urmă, în prima tinerețe, la hățișul întristător, nebunesc al vieții, la faptul că iubirea poate fi zadarnică și că oameni care nutresc gânduri bune, unul față de altul, trec unul pe lângă celălalt, trăindu-și soarta, fiecare pe a sa proprie, de neînțeles; și fiecare ar vrea să-l ajute și să-i fie apropiat celuilalt și nu poate, ca în coșmarurile tulburi, lipsite de sens. Și mă gândeam adesea la cuvintele lui Muoth despre tinerețe și bătrânețe și eram curios să aflu dacă și pentru mine viața ar putea deveni vreodată simplă și clară. Mama zâmbea când atingeam în discuție acest subiect și părea să fie într-adevăr mulțumită. Și mi-a adus aminte, spre rușinea mea, de prietenul meu Teiser, care nu era încă bătrân și totuși era destul de în vârstă pentru a fi aflat deja care era partea cuvenită lui, și care trăia mai departe, ca un copil, cu conștiința ușoară și cu o melodie de Mozart pe buze. Nu era vorba de vârstă, îmi dădeam foarte bine seama, și poate că suferința și neștiința noastră erau doar acea boală despre care îmi vorbise cândva domnul Lohe. Sau era și acel înțelept un copil, ca și Teiser?
Numai că indiferent cum stăteau lucrurile, gândurile și frământările mele n-au schimbat nimic. Când muzica îmi punea sufletul în mișcare, atunci înțelegeam totul, fără cuvinte, simțeam în adâncul întregii existențe armonii pure și credeam a ști că în orice se ascunde un sens și o lege frumoasă. Chiar dacă era o iluzie, trăiam în ea și eram fericit prin ea.
Poate că ar fi fost mai bine dacă Gertrud nu s-ar fi despărțit de soțul ei în timpul verii. Începuse, ce-i drept, să se refacă, și toamna, când am

revăzut-o după călătorie, arăta într-adevăr mai sănătoasă și mai rezistentă. Însă speranțele pe care ni le-am clădit pe această întremare au fost doar o amăgire.
Gertrud se simțise bine, câteva luni, la tatăl ei, putuse să cedeze nevoii ei de liniște și să se lase în seama acestei stări calme, respirând ușurată, fără lupte zilnice, așa cum se lasă un om obosit în seama somnului, de îndată ce este lăsat să se culce. S-a dovedit însă că epuizarea ei era mai profundă decât crezuserăm noi și decât știuse ea însăși. Fiindcă atunci când Muoth trebuia să vină și s-o ia, o cuprinse teama, deprimarea, își pierdu somnul și îl rugă fierbinte pe tatăl său s-o mai țină la el pentru o vreme.
Firește că Imthor era oarecum speriat; crezuse probabil că ea se bucura să se reîntoarcă la Muoth cu forțe proaspete și cu o nouă voință; n-a refuzat-o și chiar i-a propus, cu precauție, o despărțire provizorie, de mai lungă durată, ca un prim pas către un viitor divorț. Totuși la acest gând ea s-a împotrivit, pradă unei mari tulburări.
— Doar îl iubesc, a strigat, și nu vreau să-i fiu necredincioasă vreodată! Numai că este atât de greu să trăiești cu el! Vreau doar să mai am puțină liniște, câteva luni poate, până ce mai prind curaj.
Bătrânul Imthor a încercat s-o liniștească și bineînțeles că era mulțumit să-și mai poată păstra copilul încă o vreme. I-a scris lui Muoth că Gertrud era încă suferindă și că dorea să mai rămână un timp acasă. Din păcate acesta n-a primit vestea cu ușurința. Dorul de soția sa devenise mult prea puternic cât timp fuseseră despărțiți, se bucurase că o va revedea, era plin de bune intenții pentru a o recuceri și a o face să redevină a lui.
Scrisoarea lui Imthor a fost pentru el o grea dezamăgire. A scris înapoi, fără întârziere, pătimaș, plin de bănuieli îndreptate împotriva socrului său. Credea că acesta uneltise împotriva lui, dorind desfacerea căsătoriei, și cerea o neîntârziată întâlnire cu Gertrud, în a cărei recucerire își punea toate speranțele. Bătrânul a venit cu scrisorile la mine și am chibzuit vreme îndelungată ce era de făcut. Amândurora ni se părea că e bine să fie evitată, pentru moment, o întâlnire a soților, fiindcă era evident că Gertrud nu putea suporta acum niciun asalt. Imthor era foarte îngrijorat și m-a rugat să plec eu la Muoth și să-I conving s-o lase pe Gertrud, o vreme, în pace. Acum știu că ar fi

trebuit s-o fac. Atunci aveam îndoieli și am crezut ca era primejdios ca prietenul meu să afle că eram confidentul socrului său și că-mi erau cunoscute lucruri din viața sa, pe care chiar el n-ar fi vrut să mi le dezvăluie. Am refuzat și a rămas ca bătrânul să-i scrie o scrisoare care, firește, n-a îmbunătățit situația.

Ba mai mult, însuși Muoth sosi, fără să se anunțe, și ne sperie pe toți cu patima neînfrânată a iubirii și a bănuielilor sale. Gertrud, care nu știa nimic despre scurtul schimb de scrisori, fu cu totul luata prin surprindere și năucită de vizita celui pe care încă nu-l aștepta și de tulburarea sa învecinată cu mânia. Avu loc o scenă neplăcută, despre care am aflat foarte puțin. Știu doar atât: Muoth stărui ca Gertrud să se întoarcă cu el la München. Ea se declara gata să-l urmeze, dacă nu se putea altfel; îl rugă însă s-o mai lase o vreme la tatăl ei, fiindcă era obosită și mai avea încă nevoie de liniște. Atunci el îi reproșa că vrea să fuga de el și că era montată de tatăl ei; deveni și mai bănuitor la blândele ei explicații, și în accesul său de mânie și de amărăciune, fu atât de nechibzuit încât să-i poruncească, fără multă vorbă, să se întoarcă la el. La asta mândria ei se revoltă, rămase liniștită, refuză în schimb să-l mai asculte și declară că rămâne acolo, în orice caz. Acestei scene îi urmă, în dimineața următoare, un fel de împăcare și Muoth, rușinat și plin de căință, fu de acord cu toate dorințele ei. Apoi plecă din nou, fără să mai treacă pe la mine.

Când am aflat, m-am speriat și am văzut apropiindu-se răul de care mă temusem de la bun început. În ceea ce privea acea scenă oribilă, nebunească, m-am gândit că va mai dura mult până când ea își va regăsi seninătatea și curajul de a se reîntoarce. Iar el era, între timp, în pericol să se sălbăticească și, în ciuda dorului său, să-i devină și mai străin. N-ar putea rezista singur, multă vreme, în casa în care fusese fericit un timp, ar deznădăjdui, ar bea și poate că și-ar aduce iarăși alte femei, care și așa alergau după el.

Cu toate acestea nu se întâmplă nimic; el îi scrise lui Gertrud și o rugă din nou să-l ierte, ea i-a răspuns și, plină de compătimire și bunăvoință, îl îndemnase să aibă răbdare. În acea vreme am văzut-o foarte puțin. Am încercat, uneori, să o conving să cânte, dar ea refuza mereu, dând din cap. Totuși de mai multe ori am găsit-o șezând la pian.

Era ciudat și neliniștitor pentru mine s-o găsesc acum pe frumoasa, mândra femeie, pe care o văzusem întotdeauna plină de forţă, de veselie și de pace sufletească, lipsită de îndrăzneală și zdruncinată în miezul simţirii sale. Uneori venea la mama, se interesa binevoitoare cum ne mai mergea, ședea puţin lângă bătrână, pe canapeaua cenușie, şi încerca să sporovăiască, iar eu ascultam cu inima frântă şi vedeam cu cită caznă reușea să zâmbească. Aparenţele au fost păstrate, ca și cum nici eu şi nici altcineva n-am fi ştiut despre suferinţa ei sau ca şi cum am fi luat-o drept o stare nervoasă şi o slăbiciune trupească. Abia puteam să mă uit în ochii ei, în care se citea atât de clar jalea nemărturisită, despre care eu nu trebuia să știu nimic. Vorbeam și trăiam și treceam unul pe lângă altul, ca și cum totul ar fi fost ca întotdeauna, și totuși ne rușinam unul de celălalt și ne evitam! Şi în mijlocul acestui trist hăţiş al sentimentelor mă cuprindea când şi când o fierbinţeală, închipuindu-mi că inima ei n-ar mai aparţine soţului său și că ar fi liberă și că acum ar depinde doar de mine să n-o mai pierd încă o dată, ci s-o câştig şi s-o adăpostesc de orice furtună sau suferinţă lângă inima mea.

Atunci mă închideam, cântam muzica fierbinte, stăruitoare a operei mele, pe care brusc o iubeam și o înțelegeam din nou, zăceam cerșind și tânjind după nopţi pătimașe și trăiam din nou toate chinurile tinereţii și ale dorinţelor ce nu puteau fi împlinite, pe care le biruisem zâmbind; și nu-mi era mai puţin greu ca atunci, când arsesem pentru ea întâia oară și când îi dădusem acel unic sărut de neuitat. El îmi frigea din nou buzele și prefăcea în cenușă, în câteva ceasuri, liniștea și resemnarea anilor trecuţi.

Doar în prezenţa lui Gertrud flacăra se surpa. Chiar dacă aş fi fost îndeajuns de smintit și de nedemn încât să-mi urmez dorinţa și să încerc să-i cuceresc inima, fără a ţine seama de soţul ei, care era prietenul meu, şi tot ar fi trebuit să mă ruşinez sub privirile acestei femei suferinde, gingaşe, încrâncenate în durerea sa, dacă i-aş fi ieșit înainte cu alte sentimente decât înțelegere și o precaută blândeţe. De asemenea, cu cât suferea mai mult și mai pierdea, poate, din speranţă, cu atât devenea mai mândră și mai distantă. Îşi purta făptura înaltă şi capul gingaş, blond întunecat, atât de drept și cu atâta nobleţe, ca

niciodată înainte, și nu îngăduia nimănui dintre noi să i se apropie chiar și cu cel mai mărunt gest și s-o ajute să-și poarte povara.
Aceste lungi săptămâni de tăcere au fost poate cele mai grele din viața mea: pe de-o parte Gertrud, aproape de mine și totuși de neatins, căci nicio cale nu ducea la ea, a cărei dorință era să rămână singură; pe de alta Brigitte, de a cărei iubire pentru mine știam și cu care, după o perioadă mai lungă în care ne-am ocolit, am reînceput, încetul cu-ncetul, o legătură suportabilă; și între noi toți, bătrâna mea mamă, care ne vedea suferind și bănuia totul și nu îndrăznea să spună ceva, fiindcă și eu tăceam cu încăpățânare și nu eram în stare să scot un cuvânt despre ce simțeam. Dar mai rea decât toate era ucigătoarea constrângere de a privi, convingerea neajutorată că cei mai apropiați prieteni ai mei se distrugeau, fără ca eu să am voie să las să se vadă că aș ști ceva.
Cel mai mult părea a suferi tatăl lui Gertrud. De când îl cunoscusem, cu ani înainte, ca pe un domn în vârstă, inteligent, vânjos, de o veselie potolită, îmbătrânise, se schimbase, vorbea mai încet și mai neliniștit, nu mai făcea glume și arăta îngrijorat și nefericit. M-am dus la el într-o zi, în noiembrie, mai mult pentru a afla noutăți și pentru a-mi face speranțe decât pentru a-i ține de urât.
Mă primi în camera sa de lucru, îmi oferi una din țigările lui scumpe și începu conversația pe un ton politicos-nepăsător, care îi dădea de furcă și pe care îl părăsi curând. Cu un zâmbet posomorât, mă privi și spuse:
— Vreți să mă întrebați cum mai merg lucrurile? Prost, dragă domnule, prost. Copila a dus o povară mai mare decât știm noi, altfel și-ar reveni mai repede. Eu sunt hotărât pentru un divorț, ea însă nici nu vrea să audă. Îl iubește, cel puțin așa spune, și totuși îi este teamă de el! Asta nu-i bine. Ea este bolnavă, copila –închide ochii, nu vrea să mai vadă nimic și zice că lucrurile trebuie să se îndrepte, dacă așteptăm și o lăsăm în pace. Este de natură nervoasă, firește, dar ea pare să fie totuși mult mai bolnavă. Gândiți-vă, uneori se teme chiar că soțul ei ar putea s-o brutalizeze dacă s-ar întoarce la el! Și totuși spune că îl iubește.
Părea că n-o înțelege și privea neajutorat la ceea ce se întâmpla. Pentru mine suferința ei era cât se poate de clară — o luptă între dragoste și

mândrie. Ei nu-i era teamă de loviturile lui; îi era teamă că nu-l mai poate respecta și spera să găsească din nou putere în așteptarea ei înfricoșată. Îl stăpânise și îl ţinuse în frâu, dar asta o istovise într-atât încât nu mai avea încredere în forţa ei de-a o mai face; asta era boala ei. Acum îi era dor de el și totuși îi era frică să nu-l piardă cu totul, dacă o nouă încercare de a trăi împreună ar fi dat greş. Mi-am dat seama atunci cât de zadarnice și de amăgitoare fuseseră necuviincioasele mele fantezii amoroase; Gertrud își iubea soţul și nu s-ar fi apropiat niciodată de un altul.
Bătrânul Imthor se feri să vorbească despre Muoth ştiind că eram prieten cu el. Dar îl ura și nu putea înţelege cum reușise s-o scoată pe Gertrud din minţi, se gândea la el ca la un vrăjitor rău care ademenește fiinţe nevinovate și nu le mai dă drumul niciodată. Dar patima este întotdeauna o taină și nu poate fi deslușită și, din păcate, este sigur că viaţa nu-i cruţă pe copiii ei cei mai frumoşi și că adesea cei mai minunaţi oameni trebuie sa iubească tocmai ceea ce îi distruge.
În această stare tulbure o scurtă scrisoare de la Muoth a fost pentru mine ca o mântuire. Scria: „Dragă Kuhn! Opera ta se joacă acum pretutindeni, poate mai bine decât aici. Ar fi totuși frumos dacă ai mai veni o dată, de pildă săptămâna viitoare, când voi cânta de două ori rolul tău. Știi că soţia mea este bolnavă și că sunt singur. Ai locui deci la mine, fără probleme. Dar nu aduce pe nimeni cu tine! Cu prietenie, Muoth."
Scria atât de rar scrisori și chiar niciodată vreuna fără rost, încât m-am hotărât imediat să plec. Probabil că avea nevoie de mine. O clipă mi-a trecut prin minte să-i spun lui Gertrud. Poate că era prilejul nimerit să fie rupt blestemul, poate că mi-ar da o scrisoare sau i-ar transmite o vorbă bună, poate că l-ar chema să vină sau chiar ar merge ea însăși cu mine. Era numai o idee și n-am dus-o la îndeplinire. L-am vizitat doar pe tatăl ei înainte de plecare.
Era o toamnă târzie, urâtă, umedă și bântuită de furtuni; din München se vedeau din când în când, timp de un ceas, munţii din apropiere, acoperiţi de zăpadă proaspătă, orașul era mohorât și ploios. Am plecat imediat spre casa lui Muoth. Aici totul era ca și cu un an în urmă, același slujitor, aceleași încăperi, mobila era aranjată la fel, numai că

totul părea nelocuit și gol și lipseau și florile, pe care Gertrud le îngrijise de obicei. Muoth nu era acolo, slujitorul mă conduse la camera mea și mă ajută să-mi desfac bagajele; mi-am schimbat hainele și cum stăpânul casei încă nu venise, am coborât în camera de muzică, unde, de după ferestrele duble, auzeam vuietul copacilor și aveam timp să mă gândesc la lucruri trecute. Cu cât am stat mai mult și am privit tablourile și am frunzărit cărţi, cu atât mai tristă mi-a devenit inima, ca și cum pentru această casă nu mai era nimic de făcut. M-am așezat în sila la pian, dorind să scap de gânduri zadarnice și am cântat preludiul meu nupţial, ca și cum, prin el, aș fi putut răscumpăra tot ce fusese bun.

În cele din urmă am auzit pași repezi, grei, în încăperea alăturată, și Heinrich Muoth a intrat. Îmi întinse mâna și mă privi obosit.

— Iartă-mă, spuse, am avut de lucru la teatru. Știi doar, în seara asta cânt. Să mâncăm acum, nu?

O luă înainte; era schimbat, distrat și indiferent, vorbea numai despre teatru și părea să nu dorească niciun alt fel de conversaţie. Abia după masă, stând faţă-n faţă, tăcuţi și aproape stingheri, în fotoliile galbene de trestie, a început pe neașteptate:

— E frumos din partea ta că ai venit! îmi voi da silinţa în mod deosebit în seara asta.

— Mulţumesc, am spus. Nu arăţi bine.

— Crezi? Ei, să ne simţim bine. Doar sunt văduv de paie, știi asta.

— Da.

Privi în lături.

— Nu știi nimic despre Gertrud?

—Nimic deosebit încă mai este suferindă și nu doarme bine...

— Da, s-o lăsăm! E doar pe mâini bune la voi.

Se ridică și se plimbă prin cameră. Dădea impresia că ar fi vrut să mai spună ceva, mă privi atent și, după câte mi s-a părut, cu neîncredere. Apoi râse și lăsă acel lucru nespus.

— Și Lotte a apărut din nou, a reînceput.

— Lotte?

— Da, cea care a fost atunci la tine și m-a pârât. Este aici, căsătorită, și se pare că încă o mai interesez. A fost pe la mine și a fost o vizită pe cinste.

Mă privi din nou cu șiretenie și râse când văzu că mă sperii.
— Ai primit-o? l-am întrebat șovăind.
— Ah, mă crezi în stare! Nu, stimabile, am pus să i se spună să plece. Dar iartă-mă, spun prostii. Sunt al naibii de obosit și astă-seară trebuie să cânt. Dacă-mi dai voie, mă întind dincolo pentru un ceas și dorm.
— Bine, Heinrich, odihneşte-te, mă duc puţin în oraş. Vrei să comanzi o trăsură pentru mine?
Nu doream să mai stau în muţenie în casa aceea și să ascult vântul prin copaci. Am plecat în oraș, fără țintă, și am ajuns la Vechea Pinacotecă. Acolo, timp de jumătate de oră, am privit, la lumina tulbure, cenușie, tablourile vechi, apoi s-a închis și n-am avut altceva mai bun de făcut decât să citesc ziarele într-o cafenea și să privesc prin ferestrele înalte strada plouată. Mi-am pus în gând să sparg, cu orice preţ, răceala și să vorbesc deschis cu Heinrich.
Însă când m-am întors, l-am găsit zâmbitor și bine dispus.
— Mi-a lipsit doar somnul, spuse voios. Acum sunt iarăși cu totul înviorat. Trebuie să-mi cânţi ceva, bine? Preludiul, dacă vrei să fii bun.
Bucuros și uimit să-l văd schimbat atât de repede, i-am îndeplinit dorinţa și, după ce am cântat, a sporovăit ca pe vremuri, ironic și cu un uşor scepticism, s-a lăsat în voia dispoziţiei și mi-a recâștigat inima întru totul. Mi-am adus aminte de începutul prieteniei noastre și când am părăsit casa în seara aceea, m-am uitat fără să vreau în jur și am întrebat:
— Nu mai ai câini?
— Nu. Nu-i plăceau lui Gertrud.
Am plecat în tăcere la teatru. L-am salutat pe capelmaistru și am cerut un loc. Am ascultat din nou bine cunoscuta muzică și totuși nimic nu era la fel ca ultima oară. Şedeam singur în loja mea, Gertrud era departe, iar cel care interpreta și cânta acolo jos era și el altul. Cânta cu patimă și cu forţă, publicul părea să-l iubească în acest rol și participa, de la început, cu însufleţire. Mie însă ardoarea sa mi se părea exagerată și vocea forțată, aproape aspră. În prima pauză am coborât și l-am căutat. Şedea, din nou, în cabina sa și bea șampanie și, cât timp am schimbat câteva cuvinte, privirile lui rătăceau ca ale unuia care băuse prea mult. După aceea, în vreme ce Muoth își schimba hainele, l-am căutat pe capelmaistru.

— Spuneți-mi, l-am rugat, Muoth este bolnav? Mi se pare că doar șampania l-a ţinut pe picioare. Știţi, este prietenul meu.
Omul mă privi cu îndoială.
— Dacă e bolnav, nu știu. În schimb e limpede că se distruge. Uneori a intrat aproape beat pe scenă și dacă nu bea o dată joacă prost și cântă mizerabil. Și pe vremuri obişnuia, înainte de spectacol, să ceară câte un pahar de șampanie, dar acum fără o sticlă întreagă nu merge. Dacă vreţi să-i daţi un sfat... dar nu prea mai e mare lucru de făcut. Muoth se distruge de bunăvoie.
Muoth veni să mă ia și am luat cina la cea mai apropiată circiumă. Era din nou, ca la prânz, încordat și inaccesibil, bău fără măsură din vinul roșu-întunecat, fiindcă altfel nu putea dormi, și arăta ca și cum ar fi dorit să uite cu orice preţ că pe lume existau și alte lucruri decât oboseala sa și nevoia sa de somn.
Pe drum, în trăsură, se trezi pentru un moment, râse și exclamă:
— Băiete, când n-o să mai fiu aici, poţi să-ţi pui opera la saramură, în afară de mine nimeni nu mai poate cânta rolul ăsta.
În ziua următoare, se sculă târziu, era obosit și fără vlagă, cu o privire nesigură și cenuşiu la faţă. După micul dejun, l-am mustrat și am încercat să fiu convingător:
— Te ucizi, i-am spus mâhnit și cu supărare. Te înviorezi cu șampanie, și bineînţeles că după aceea trebuie să plătești pentru asta. Pot să-mi închipui pentru ce o faci, și n-aş zice nimic dacă n-ai avea o soţie. Îi eşti dator să te păstrezi curat pe dinăuntru și pe dinafară și să fii tare.
— Așa? zâmbi el slab, părând a fi înveselit de zelul meu. Și ce-mi datorează oare ea mie? Se ţine ea cumva tare? Stă la tăticu' și mă lasă singur. Pentru ce să-mi adun forţele, dacă ea n-o face? Lumea știe deja că nu mai e nimic între noi, și o știi și tu. Pe lângă asta trebuie să mai și cânt și s-o fac pe măscăriciul în faţa lumii – asta nu iese așa, din nimic sau din greaţa pe care o am faţă de toate și mai ales faţă de artă.
— Cu toate astea trebuie s-o iei altfel de la capăt, Muoth! Măcar dacă ai fi fericit cu felul în care trăieşti! Dar vezi că te simţi mizerabil! Dacă te-ai săturat de cântat, ia-ţi un concediu –âl primești imediat; nici de banii pentru care cânţi nu ai nevoie.
Du-te la munte sau la mare, sau altundeva și fă-te sănătos! Și lasă băutul ăsta prostesc! Nu e numai prostesc, e laş, știi foarte bine. Se

mulțumi să zâmbească.
— Bine, spuse el cu răceala. Atunci du-te tu, o dată, și dansează un vals! Ți-ar face bine, crede-mă! Nu te mai gândi tot timpul la netrebnicul acela de picior, e doar o închipuire!
— Lasă asta, am strigat nestăpânit. Știi foarte bine că-i altceva. Aș dansa cu foarte multă plăcere, dacă aş putea, dar nu pot. Însă tu ai putea chiar foarte bine să te aduni și să fii mai înțelept. De băut trebuie să te lași cu orice preț!
— Neapărat! Dragă Kuhn, aproape că-mi vine să rid. Pot tot atât de puțin să devin altfel și să las băutul pe cât poți tu să dansezi. Trebuie să rămân cu ceea ce mă mai ține cât de cât în viață și în bună dispoziție, pricepi? De obicei bețivii sunt aduși pe calea cea bună atunci când găsesc la Armata Salvării sau în altă parte ceva care îi mulțumește în mai mare măsură și pentru mai multă vreme. Pentru mine a existat așa ceva: femeile. Nu mai pot fi cu alte femei de când a mea mi-a aparținut și m-a părăsit, deci...
— Nu te-a părăsit! Se va întoarce. E doar bolnavă.
— Asta crezi tu, și asta crede și ea, știu. Dar ea nu se mai întoarce. Atunci când e să se scufunde o corabie, șobolanii obișnuiesc s-o părăsească dinainte. Probabil că nici ei nu știu că vasul se distruge. Se simt doar atinși de un fior neplăcut și fug, cu siguranță cu buna intenție de a se întoarce curând.
— Ah, nu vorbi așa! Ți-ai mai pierdut doar de multe ori încrederea în viață și totuși lucrurile au început iarăși să meargă.
— Așa-i. Au mers pentru că am găsit o consolare sau un anestezic. O dată a fost o femeie, o dată un prieten drag – da, și tu mi-ai făcut deja acest serviciu – altă dată au fost muzica sau aplauzele din sală. Ei, și acum tocmai aceste lucruri nu mă mai bucură și de aceea beau. N-aş putea cânta fără să beau câteva pahare înainte, dar nu pot nici să gândesc și să vorbesc și să trăiesc și să mă simt suportabil fără câteva pahare înainte. Și acum, pe scurt – trebuie să te lași de predici, oricât de bine ți-ar sta. A mai fost o data așa, acum doisprezece ani, aproximativ. Și atunci mi-a ținut unul predici și nu s-a lăsat; era din cauza unei fete și, din întâmplare, el era cel mai bun prieten al meu...
— Și apoi?

— Apoi m-a făcut să-l dau afară, și apoi n-am mai avut un prieten multă vreme – de fapt până când ai venit tu.
— Asta e limpede.
— Nu-i așa? spuse el blând. Acum ai de ales. Dar vreau să-ți spun că n-ar fi frumos dacă și tu ai fugi acum. Țin la tine și m-am gândit să-ți fac o bucurie.
— Așa. Ce anume?
— Uite, tu ţii la soţia mea – sau cel puţin ai ţinut, şi eu ţin de asemenea la ea, chiar foarte mult. Să dăm o petrecere în seara asta, numai pentru tine și pentru mine, în cinstea ei. Mai ales că există și un motiv. Am dat să i se facă un portret, în primăvară s-a tot dus la pictor să-i pozeze și adeseori am fost de față. Apoi a plecat; tabloul era aproape terminat. Pictorul a vrut să-i mai pozeze o dată, însă acum m-am săturat de așteptare și am comandat tabloul așa cum este. Asta s-a întâmplat cu o săptămână în urmă, și acum are și ramă și a fost adus ieri aici în casă. Ţi l-aş fi arătat imediat, dar e mai bine s-o facem în mod festiv. Fireşte că fără puţină şampanie n-o să meargă bine, cum să mă bine dispun altfel? Îţi convine?
Am simţit tulburare, chiar lacrimi, ascunse în spatele glumelor sale, şi am consimţit voios, deşi nu prea aveam chef. A fost pregătită petrecerea în cinstea femeii care i se părea cu totul pierdută pentru el, cum era de fapt și pentru mine.
— Îți mai poți aduce aminte de florile ei? mă întrebă. Nu mă pricep deloc la flori și nu știu cum se numesc. Avea întotdeauna unele albe și galbene și chiar roșii. Nu mai știi?
— Da, unele le mai știu. Pentru ce?
— Trebuie să le cumperi. Comandă o trăsură, trebuie și eu să merg numaidecât în oraş. Să facem ca și cum ea s-ar afla aici.
Tot așa i-au mai venit și altele în minte, lucru care m-a făcut să-mi dau seama cât de profund și de fără încetare se gândise la Gertrud. Îmi făcea bine și mă și durea să observ asta. Din cauza ei nu mai ţinea câini și trăia în singurătate, el care altfel n-ar fi putut sta multă vreme fără femei. Îi comandase tabloul, îmi cerea să cumpăr florile ei preferate! Era ca și cum și-ar fi dat jos masca și aș fi văzut ascuns în spatele trăsăturilor egoiste un chip de copil.

— Dar, am mai obiectat, ar trebui mai bine să privim tabloul acum sau după-amiază. Tablourile trebuie văzute la lumina zilei.
— Ah, prostii, doar poţi mâine să-l mai priveşti cât vrei. Sper că este o pictură bună, dar de fapt e totuna pentru noi, noi vrem doar s-o vedem.
După masă am plecat în oraş şi am cumpărat, înainte de toate, un buchet mare de crizanteme, un coş cu trandafiri şi câteva mănunchiuri de liliac. Atunci i-a venit ideea să-i trimită multe flori şi lui Gertrud la R.
— Florile sunt totuşi ceva frumos, spuse gânditor. E de-nţeles că-i plac lui Gertrud. Şi mie îmi plac, numai că nu pot avea grijă de ele. Când nu exista o femeie, la mine era întotdeauna dezordine şi nu chiar plăcut.
Seara am găsit noul tablou în camera de muzică, acoperit cu o bucată de mătase. Luaserăm deja o masă festivă şi acum Muoth dorea să asculte preludiul nupţial. După ce i l-am cântat, a dezvelit tabloul şi am stat o vreme, tăcuţi, în faţa lui. Gertrud apărea întreagă, pictată într-o rochie de vara, deschisă la culoare, şi se uita la noi prietenos, cu ochii ei limpezi şi a durat o vreme până când ne-am putut privi şi da mâinile. Muoth a umplut două pahare cu vin de Rin a înclinat capul înspre tablou şi am băut pentru ea, cea la care ne gândeam amândoi. Apoi a luat tabloul cu grijă în braţe şi l-a scos din încăpere.
L-am rugat să cânte ceva, însă n-a vrut.
— Îţi mai aduci aminte, a întrebat zâmbind, cum am stat o seară împreună, înainte de nunta mea? Acum sunt iarăşi burlac, şi vom încerca încă o dată să ciocnim paharele şi să ne simţim bine. Teiser al tău ar fi trebuit să fie şi el aici, se pricepe mai bine decât mine şi decât tine să fie vesel. Să-l saluţi când te întorci acasă. Nu mă poate suferi, dar totuşi…
Cu aceeaşi voie bună precaută, reţinută, cu care îşi savurase întotdeauna ceasurile plăcute a început să sporovăiască şi să-mi aducă aminte de lucruri trecute şi am fost uimit cum totul rămăsese viu, fără să se fi pierdut, în amintirea sa, chiar şi lucrurile mărunte şi întâmplătoare, pe care credeam că le uitase de mult. Nici măcar prima seară, pe care o petrecusem la el, eu şi Marion şi Kranzl şi toţi ceilalţi, şi cearta noastră de atunci, nu le uitase. Numai despre Gertrud nu

vorbea; nu s-a atins de perioada de când ea pășise între noi, și asta mi-a fost pe plac.
M-am bucurat de acele ceasuri neașteptat de frumoase și l-am lăsat să bea în voie din vinul bun, fără să-l dojenesc. Știam cât de rară era la el o astfel de dispoziție, cât de bine o păzea încercând s-o păstreze atunci când apărea și, firește, nu apărea niciodată fără vin. Știam, de asemenea, că asta nu dura multă vreme, că a doua zi va fi, din nou, posomorit și inaccesibil; cu toate acestea, ascultându-i părerile inteligente, meditative, chiar dacă pline de contradicții, se stârni și în mine o căldură lăuntrică și o dispoziție aproape veselă. În acest timp îmi arunca, din când în când, câte una din privirile sale frumoase, pe care le avea numai în astfel de momente, și care semănau cu cele ale unui om trezit chiar în mijlocul unui vis.
La un moment dat, când el tăcuse și căzuse pe gânduri, am început să-i povestesc ce îmi spusese teosoful meu despre boala celui însingurat.
— Așa? spuse binevoitor. Și firește că tu ai crezut? Chiar ar fi trebuit să devii teolog.
— De ce? S-ar putea să fie un adevăr în asta.
— Bineânțeles. Domnii cei înțelepți dovedesc întotdeauna că totul e doar o închipuire. Știi, înainte am citit adesea astfel de cărți și trebuie să-ți spun că nu-i niciun adevăr, absolut niciunul. Tot ce scriu filosofii ăștia e doar o joacă, poate că ei înșiși se consolează cu ea. Unul inventează individualismul, pentru că nu-i poate suferi pe contemporanii săi, și celălalt socialismul, fiindcă nu rezistă de unul singur. Poate că-i adevărat că sentimentul nostru de însingurare este o boală. Numai că asta nu schimbă nimic. Și somnambulismul este o boală – de asta stau unii într-adevăr pe jgheabul acoperișului – și dacă strigi la ei își frâng gâtul.
— Ei, e altceva.
— Treacă de la mine, nu vreau să am dreptate. Spun doar că nu ajungi nicăieri cu înțelepciunea. Există doar două filosofii posibile. Tot ce e în afara lor este doar vorbărie.
— Ce fel de filosofii?
— Ei bine, este posibil ca lumea să fie rea și mizeră, cum zic budiștii și creștinii. Atunci trebuie să devii umil și să renunți la toate, și cred că poți fi chiar mulțumit cu asta. Asceții nu au o viață chiar atât de grea

precum se crede. Sau, dimpotrivă, lumea și viața sunt bune și drepte, și atunci nu-ți rămâne altceva de făcut decât să trăiești și să mori liniștit atunci când se sfârșește...
— Și tu ce crezi?
— Așa ceva nu trebuie să întrebi pe nimeni. Cei mai mulți oameni cred într-amândouă, după cum bate vântul și după câți bani au sau nu în sac. Și cei care cred într-adevăr nu trăiesc ținând cont de asta. Așa-i și cu mine. Cred, la fel ca și Buddha, că viața n-are nicio valoare. Dar trăiesc totuși așa cum îmi cer simțurile și ca și cum ele ar fi esențialul. Măcar dacă ar fi mai vesel!
Încă nu se făcuse târziu când am încheiat. Când am trecut prin camera alăturată, unde ardea numai o singură lampă electrică, Muoth mă opri prinzându-mă de braț, aprinse toate luminile și luă pânză de pe tabloul lui Gertrud, care era rezemat acolo. Am privit încă o dată chipul drag, senin, apoi îl acoperi din nou și stinse lumina. Mă conduse până în camera mea și îmi puse câteva ziare pe masă, în cazul în care aș fi vrut să citesc. Apoi îmi dădu mâna și spuse încet:
— Noapte buna, dragul meu!
M-am dus la culcare și am mai rămas o jumătate de oră treaz, gândindu-mă la el. Mă tulburase și mă făcuse să mă simt rușinat când am auzit cu câtă fidelitate își aducea aminte de toate micile evenimente ale prieteniei noastre. El, căruia îi venea greu să-și arate prietenia, ținea la cei pe care-i îndrăgea mult mai profund decât îmi imaginasem.
După aceea am adormit și am visat, în dezordine, despre Muoth, despre opera mea, despre domnul Lohe. Când m-am deșteptat era încă noapte. Mă trezise ceva care mă speriase și care nu avea nimic de-a face cu visele mele, am văzut cadrul palid al ferestrei scăldat într-o lumină cenușie și am simțit o neliniște chinuitoare; m-am ridicat în pat și am încercat să mă trezesc și să mă limpezesc cu totul.
Atunci se auziră lovituri repezi, puternice, în ușa mea, am sărit și am deschis; era frig și frică nu aprinsesem lumina. Afară era servitorul, îmbrăcat doar pe jumătate, fixându-mă temător cu ochi îngroziți și timpi.
— Veniți! șopti gâfâind. Veniți! S-a întâmplat o nenorocire.

Mi-am tras numai un halat care era agățat acolo și l-am urmat pe tânăr pe scară în jos. Deschise o ușă, se dădu înapoi și îmi făcu loc să intru. Acolo, pe o măsuță de răchită era un sfeşnic, în care ardeau trei luminări groase, și alături un pat în dezordine și în el l-am văzut, zăcând cu fața în jos, pe prietenul meu Muoth.
— Trebuie să-l întoarcem, am spus încet.
Servitorul nu îndrăznea să se apropie.
— Medicul trebuie să sosească imediat, răspunse bâlbâindu-se.
L-am silit însă să-l apuce pe cel care zăcea acolo și l-am întors; am privit chipul prietenului meu – era alb și schimonosit, iar cămașa îi era plină de sânge; și când l-am culcat și l-am acoperit din nou, gura i-a tresărit ușor, iar în ochi privirea i se stinse.
Servitorul începu atunci să povestească pe nerăsuflate, dar nu voiam să știu nimic. Când a venit medicul, Muoth era deja mort. Dimineața devreme, i-am telegrafiat lui Imnthor, apoi m-am întors în casa tăcută, am stat lângă patul celui care murise, am ascultat vântul suflând prin crengile copacilor și abia arunci am știut cât de mult îl iubisem pe acest biet om. Nu puteam să-l compătimesc – moartea îi fusese mai ușoară decât viața.
Seara am așteptat la gară și l-am văzut pe bătrinul Imthor coborând din tren, și în urma lui era o femeie înaltă, îmbrăcată în negru; i-am condus la cel care murise, care acum era îmbrăcat și pus pe catafalc între florile din ziua care trecuse. Atunci Gertrud s-a aplecat și la sărutat pe gura palidă.
Cât am stat la mormântul lui am văzut o femeie drăguță, înaltă, cu fața plânsă, care avea trandafiri în mână și era singură și, când m-am uitat curios într-acolo, era Lotte. Mi-a făcut un semn cu capul și i-am zâmbit. Gertrud însă nu plânsese; cu chipul palid și tras, privea foarte atent și grav înainte, în ploaia ușoară, împrăștiată de vânt, și rămase dreaptă, ca un copac tânăr, ca și cum rădăcinile ei ar fi fost de neclintit. Era însă numai felul ei de a se apăra, și doua zile mai târziu, când a despachetat acasă florile de la Muoth care sosiseră între timp, se prăbuși și rămase pentru multă vreme ascunsă privirilor noastre.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Și la mine tristețea a intrat în drepturile sale abia mai târziu. Și așa cum se întâmplă întotdeauna, mi-au venit în minte nenumărate împrejurări în care îmi nedreptățisem prietenul. Însă cel mai rău lucru și-l făcuse singur, şi nu prin moartea sa. M-am gândit mult la toate astea și n-am putut găsi nimic neclar sau de neconceput în soarta sa – deşi totul în ea era crud şi plin de ironie. Nici cu propria mea viaţă lucrurile nu stăteau altfel şi nici cu cea a lui Gertrud sau a multor altora. Soarta nu era bună, viaţa era plină de toane și crudă, în natură nu exista bunătate şi raţiune. Dar există bunătate şi raţiune în noi, oamenii, cu care întâmplarea se joacă și noi putem fi mai puternici decât natura și decât soarta, fie chiar și pentru câteva ceasuri. Și noi putem fi apropiaţi unii altora, dacă este nevoie, și ne putem privi în ochi plini de înțelegere şi putem iubi şi trăi consolându-ne unii pe alții.

Și uneori, când străfundurile întunecate tac, putem chiar și mai mult. Atunci putem fi zei, timp de câteva clipe, și putem întinde mâini poruncitoare și crea lucruri care n-au existat înainte și care, dacă sunt zăvorâte, trăiesc mai departe fără noi. Putem construi din sunete și din cuvinte și din alte lucruri fragile și fără însemnătate jocuri și melodii și cântece pline de sens și de mângâiere și de bunătate, mai frumoase și mai nepieritoare decât jocurile stridente ale întâmplării și ale destinului. Îl putem purta pe Dumnezeu în inimă, și uneori, când suntem plini de el întru totul, el se poate face văzut prin ochii noștri și auzit prin vorbele noastre și poate chiar vorbi altora care nu-l cunosc sau nu vor să-l cunoască. Nu ne putem sustrage inima vieţii, însă o putem forma și învăța că este superioară întâmplării și că poate privi chiar și durerea fără să se frângă.

Astfel, în anii care au trecut de la înmormântarea lui Heinrich Muoth, l-am reînviat de mii de ori pentru a putea vorbi cu el cu mai multă înțelepciune și dragoste decât o făcusem când trăia. Și am văzut-o,

când a sosit sorocul, pe bătrâna mea mamă întinzându-se și murind și am văzut-o murind și pe frumoasa, vesela, Brigitte Teiser care, după ani de așteptare și vindecare, s-a măritat cu un muzician, dar nu i-a fost dat să supravieţuiască primei nașteri.

Gertrud și-a învins durerea care o copleșise atunci când florile noastre ajunseseră la ea ca un salut și o declaraţie de dragoste venite de la un mort. Nu vorbesc prea des cu ea despre asta, deși o văd în fiecare zi. Cred însă că își privește primăvara vieţii ca pe o vale îndepărtată, văzută cândva, în timpul unor zile de călătorie de demult, și nu ca pe o pierdută gradină a Edenului. Ea și-a regăsit forţa și seninătatea; de asemenea cântă din nou. Totuși, de la acel sărut îngheţat dat buzelor celui care murise n-a mai sărutat niciun alt bărbat. O dată, de două ori, în decursul anilor, după ce fiinţa ei se vindecase și își recăpătase vechiul parfum proaspăt de floare, gândurile mele au pornit din nou pe drumul neîngăduit și și-au spus: de ce nu? În sinea mea știam însă deja răspunsul; și mai știam că la vieţile noastre, a mea și a ei, nu mai era nimic de îndreptat. Ea este prietena mea și când, după ceasuri de neliniște și singurătate, ies din tăcerea mea și am un lied sau o sonată, ele sunt mai întâi ale noastre. Muoth a avut dreptate – când îmbătrânești ești mai mulţumit decât în vremea tinereţii, pe care tocmai de aceea nu vreau s-o ponegresc, fiindcă ea străbate totuși în toate visele mele, ajungând la mine ca un minunat cântec, și sună astăzi mai limpede și mai tare decât atunci când fusese realitate.

ROSSHALDE

(1914)

CAPITOLUL ÎNTÂI

Când Johann Veraguth cumpărase cu zece ani în urmă Rosshalde și se stabilise acolo, aceasta era o veche curte boierească în paragină, cu potecile grădinii năpădite de plante, bănci acoperite cu mușchi, trepte sparte și un parc sălbăticit, de nepătruns, iar pe domeniul de opt pogoane nu se aflau alte clădiri decât conacul frumos, dar cam dărăpănat, grajdul și, în parc, un mic pavilion în formă de templu, al cărui portal atârna strâmb de balamalele deformate și pe ai cărui pereţi, tapetaţi odinioară cu mătase albastră, creştea mușchi și mucegai.

Imediat după cumpărarea moșiei, noul proprietar puse să se dărâme micul templu dărăpănat și păstră doar cele zece trepte de piatră care coborau din pragul acestui colț al dragostei până la marginea iazului. În locul pavilionului fu construit atelierul lui Veraguth unde vreme de șapte ani acesta picta și își petrecu cea mai mare parte a timpului; locuința însă o avea la conac, până când neînțelegerile crescânde din familie îl făcură să-l îndepărteze pe fiul mai mare și să-l trimită la şcoală departe de casă, să cedeze conacul soţiei și servitorilor, iar pentru propria folosinţă să adauge două încăperi la atelier, în care de atunci locuia ca un burlac. Păcat de frumoasa casă boierească; doamna Veraguth folosea împreună cu Pierre, în vârstă de șapte ani, numai etajul superior; primea desigur vizite și oaspeţi, însă niciodată o societate numeroasă, așa încât un rând de încăperi rămaseră goale ani în șir.

Micul Pierre nu era doar odorul ambilor părinţi și singura legătură dintre tată și mamă, care menţinea un soi de contact între conac și atelier; el era de fapt și unicul stăpân și proprietar al locului. Domnul Veraguth își ducea traiul exclusiv în atelier, prin împrejurimile iazului şi a pădurii; dincolo, în casa, domnea soţia sa, și tot ale ei erau peluza, grădina de tei și grădina de castani, iar fiecare dintre ei nu călca decât rareori, și atunci ca musafir, pe teritoriul celuilalt, cu excepţia meselor

pe care pictorul le lua de obicei la conac. Micul Pierre era singurul care nu recunoştea aceasta separare a existenţelor şi împărţire a teritoriilor, şi abia dacă ştia de ea. Dădea buzna cu egală nepăsare atât în casa cea veche cât şi în cea nouă, era în largul său în atelier şi în biblioteca tatălui în aceeaşi măsură ca dincolo, pe coridor şi în sala tablourilor, ori în odăile mamei, ai lui erau fragii din grădina de castani, ale lui florile din grădina de tei, peştii din iaz, cabina de baie, gondola. Se simţea totodată stăpân şi protejat al servitoarelor mamei, cât şi al lui Robert, servitorul tatălui; era fiul amfitrioanei pentru vizitatorii şi oaspeţii mamei şi era fiul pictorului pentru domnii care veneau din când în când în atelierul lui Papa şi care vorbeau franţuzeşte, iar portrete ale băiatului, tablouri şi fotografii atârnau atât în dormitorul tatălui cât şi în casa cea veche, în odăile tapisate în culori deschise ale mamei. Pierre o ducea foarte bine, o ducea chiar mai bine decât acei copii ai căror părinţi trăiesc în bună înţelegere; educaţia sa nu se supunea nici unui program, iar atunci când se întâmpla câteodată să i se încingă pământul sub picioare pe domeniile mamei, zona din jurul iazului îi oferea un adăpost sigur.

Pierre se culcase de mult, iar de la ora unsprezece nu mai ardea nicio lumină la conac, când târziu după miezul nopţii, Johann Veraguth se înapoia pe jos singur, din oraş, unde îşi petrecuse seara la cârciumă între cunoscuţi. Mergând prin noaptea blândă, noroasă, de vară timpurie, atmosfera de vin şi fum, râsete înfierbântate şi glume îndrăzneţe i se risipise, respira conştient aerul jilav şi fremătător al nopţii şi se îndrepta păşind cu luare aminte pe drumul dintre lanurile înalte, întunecate, spre Rosshalde, ale cărei contururi se înălţau masive şi tăcute sub cerul pal al nopţii.

Trecu pe lângă poarta moşiei fără să intre, privi o clipă spre conac, a cărui faţadă luminoasă strălucea nobil şi ispititor pe fundalul întunecat al copacilor şi contemplă frumoasa imagine minute în şir cu desfătarea şi detaşarea unui drumeţ aflat în trecere; apoi mai merse câteva sute de paşi de-a lungul gardului viu până la locul unde îşi făcuse o spărtură şi o cărare tainică spre atelier. Cu simţurile treze, bărbatul scund şi viguros se îndreptă, prin parcul întunecos, sălbăticit, spre sălaşul său, care i se ivi dintr-o dată în faţă, acolo unde bezna

coroanelor copacilor se desfăcea într-un cerc larg deasupra lacului, lăsând să se vadă cerul mat-cenușiu.

Micul lac era asemenea unei pete negre nemişcate, doar lumina slabă adăsta deasupra apei ca o pojghiţă infinit de subţire sau ca un strat fin de pulbere. Veraguth se uită la ceas, era aproape unu. Deschise o uşă laterală a micii clădiri, care ducea în odaia sa. Aici aprinse o luminare, își dezbrăcă iute hainele, ieşi gol afară şi coborî încet pe treptele late și joase de piatră până în apa care sclipea în mici rotocoale delicate, iute pieritoare sub genunchii săi. Se cufundă în apă, înotă o mică distanţă în largul lacului şi simţi dintr-o dată oboseala acelei seri pe care și-o petrecuse într-un chip neobişnuit pentru el. Se întoarse și intră în casă, cu apa șiroind pe el. Se înfăşură într-un halat de baie miţos, își zvântă părul tuns scurt trecându-și mâinile prin el şi urcă desculţ cele câteva trepte până în atelier, o încăpere uriaşă, aproape goală, în care aprinse numaidecât cu gesturi nerăbdătoare toate luminile electrice.

Se-ndreptă în grabă către şevaletul pe care se găsea o pânză, lucrarea sa din zilele din urmă. Se postă încovoiat, cu mâinile sprijinite pe genunchi în faţa tabloului şi privi ţintă cu ochii larg deschişi pânza, ale cărei culori proaspete oglindeau lumina stridentă. Zăbovi astfel două-trei minute, tăcut și privind fix, ca lucrarea să i se arate și să prindă viaţă în ochii săi până la ultima trăsătură de penel; era obiceiul lui de ani de zile să nu ia cu sine în pat și în somn, înaintea unei zile de lucru, nicio altă imagine decât cea a pânzei pe care o picta. Stinse luminile, luă lumânarea și porni spre dormitor, pe uşa căruia se găsea o mică tablă şi o cretă. „Trezirea ora şapte, cafeaua ora nouă”, scrise pe tablă cu litere apăsate, închise uşa după el şi se întinse pe pat. Stătu nemişcat încă o vreme, cu ochii deschişi, aducându-şi înaintea simţurilor, printr-o strădanie încordată, imaginea tabloului. Satisfăcut, închise ochii săi limpezi, cenușii, oftă abia auzit și adormi repede.

Dimineaţa, Robert îl trezi la timpul stabilit, Veraguth se ridică imediat, se spălă într-o mică odăiță anexă cu apă rece de la robinet, îmbrăcă un costum grosolan de lână gri, foarte decolorat de atâta spălat, şi trecu dincolo, în atelier, unde servitorul ridicase deja jaluzelele uriaşe. Pe o măsuţă se găseau o farfurie cu fructe, o carafă cu apă și o bucată de pâine de secară; luă pâinea și mușcă din ea gânditor,

în timp ce se postă în fața șevaletului contemplându-și tabloul. Mâncă, plimbându-se încoace și încolo, câțiva dumicați de pâine, pescui câteva cireșe din farfurie, văzu pe masă câteva scrisori și ziare pe care nu le luă în seamă; imediat după aceea, se găsea pe scaun, subjugat cu totul de lucrare.

Micul tablou de format dreptunghiular, lat, reprezenta un răsărit, pe care pictorul îl văzuse cu câteva săptămâni înainte într-o călătorie și-l surprinsese în mai multe schițe. Descinsese într-o cârciumă sătească de pe Rinul Superior, nu-l întâlnise pe colegul pe care dorise să-l viziteze în acel loc, petrecuse o neplăcută seară ploioasă în cârciuma plină de fum și o noapte proastă într-o odăiță de oaspeți umedă, mirosind a var și mucegai. Trezindu-se înainte de răsăritul soarelui, înfierbântat și prost dispus din moțăiala superficială, găsise ușa de la casă încuiată, coborâse pe fereastră afară, dezlegase de la malul Rinului o luntre și se îndepărtase vâslind pe fluviul molcom curgător și încă învăluit în umbre. Tocmai când voia să se întoarcă, văzu venind înspre el dinspre malul opus un luntraș; lumina rece, palpitând slab, a răsăritului de ziuă ploios și lăptos curgea în jurul conturului întunecat și făcea ca barca să pară mult mai mare. Izbit dintr-o dată, și captivat de priveliște și de lumina deosebită, rămase locului și așteptă ca omul să se apropie. Acesta se opri lângă un semn de năvod și trase plasa la suprafață. Ieșiră la iveală doi pești lați, de un argintiu-mat, ce scânteiară umed-lucios pentru o clipă deasupra fluviului cenușiu și căzură apoi plescăind în barca pescarului. Veraguth îi strigă imediat omului să aștepte, avea la el strictul necesar pentru pictat și făcu o schiță în acuarelă, ramase încă o zi în acea așezare, desenând și citind, a doua zi în zori pictă încă o dată în aer liber, își continuă apoi călătoria și se trezi de atunci mereu preocupat și obsedat în gând de tablou, până când acesta căpătă formă, iar acum lucra la el de zile întregi și era aproape gata.

Îi dăduse mult de furcă răceala argintie, fluidă a tabloului acesta, căci prefera să picteze mai ales în plin soare ori în lumina caldă, irizată din pădure sau din parc, însă ea îi dăruise o rezonanță nouă, iar cu o zi în urmă reușise să-i dea de capăt, iar acum simțea că se afla înaintea unei lucrări bune, ieșită din comun, care nu se mărginea la o redare și la o zugrăvire lăudabilă, ci în care o clipă din ființa și existența

nepăsătore și misterioasă a naturii străpungea suprafaţa sticloasă lăsând să se simtă suflul sălbatic, mare al realităţii.

Pictorul ţintuia tabloul cu ochi atenţi, amestecând culorile pe paleta care nu mai semăna cu cea obișnuită și de pe care dispăruseră aproape toate nuanţele de roșu și galben. Terminase de pictat apa și aerul; o lumină rece, de gheaţă se scurgea silnic peste suprafaţă, arbuștii și pilonii de la mal pluteau învăluiţi în umbră în crepusculul jilav, spălăcit; ireală și descompusă apărea luntrea din apă, chipul pescarului era și el fără de ființă și grai, doar mâna sa întinsă după pești era de un realism neînduplecat. Unul din pești sărea scânteind peste marginea bărcii, celălalt zăcea întins, nemișcat în barcă, iar botul rotund, întredeschis și ochiul holbat, înspăimântat erau pline de suferinţa creaturii. Totul era rece și trist aproape până la cruzime, însă calm și intangibil, fără niciun alt simbolism în afara celui firesc, fără de care nu poate exista nicio operă de artă și care ne face nu doar să simţim incomprehensibilitatea apăsătoare a întregii naturi, ci și să o iubim cu un soi de dulce uimire.

Pictorul lucra de mai bine de două ore când la ușă bătu servitorul care, după răspunsul distrat al stăpânului, intră cu micul dejun. Aduse fără zgomot căni, farfurie și ceașcă, potrivi scaunul, aștepta în tăcere câtva timp, apoi îi atrase atenţia cu băgare de seamă:

— Am servit cafeaua, domnule Veraguth.

— Vin numaidecât, exclamă pictorul și șterse cu degetul mare o trăsătură de penel pe care tocmai o făcuse la coada peștelui care sălta.

— Ai adus apă caldă?

Își spălă mâinile și se așeză să-și bea cafeaua.

— Poţi să-mi umpli pipa, Robert, spuse voios. Cea mică fără capac, trebuie că este în dormitor.

Servitorul se-ndepărtă zorit. Veraguth sorbi cu nesaţ cafeaua tare și simţi risipindu-se, precum aburul dimineţii, ușoara senzaţie de ameţeală și leșin care-l încerca, în ultima vreme, după o muncă încordată.

Luă pipa de la servitor, așteptă să i-o aprindă și trase lacom în piept fumul aromat ce întărea și desăvârșea efectul cafelei. Arătă spre tablou și zise:

— Ai pescuit pe când erai copil, Robert, nu-i așa?

— Desigur, domnule Veraguth.

— Uită-te puţin la peştele de colo, nu la acela din aer, ci la cel de jos, cu botul deschis. Am făcut bine botul?

— Aş zice că da, spuse Robert bănuitor. Dar asta o ştiţi dumneavoastră mai bine decât mine, adăugă el cu o nuanţă de reproş, că şi cum s-ar fi simţit luat în derâdere.

— Nu, stimabile, nu-i adevărat. Omul trăieşte ceea ce-i este dat, cu deplină acuitate şi prospeţime, doar în prima tinereţe, așa cam până la treisprezece, paisprezece ani, iar apoi se hrăneşte din asta toată viaţa. Pe când eram băiat n-am avut nimic de-a face cu peștii, de aceea te întreb. Așadar, arată cum trebuie botul?

— E bine, nu-i lipsește nimic, fu de părere Robert măgulit.

Veraguth se ridicase din nou în picioare și își verifica paleta. Robert îl privi. Cunoştea acest început de concentrare a privirii, ce o făcea să pară aproape sticloasă, şi ştia că acum atât el cât şi cafeaua şi mica conversaţie dinainte, toate acestea alunecau în adâncul pictorului și că dacă l-ar fi strigat peste câteva minute, acesta s-ar fi trezit ca dintr-un somn adânc. Dar asta era primejdios. Robert strângea masa când văzu corespondenţa neatinsă.

— Domnule Veraguth! spuse cu glas scăzut.

Pictorul încă mai era abordabil. Se uită întrebător şi ostil peste umăr, ca un om ostenit care, când să aţipească, se pomenește iarăși strigat.

— Aţi primit scrisori, zise Robert şi părăsi încăperea.

Veraguth, iritat, stoarse puţin albastru cobalt pe paletă, aruncă tubul pe mica masă căptușită cu tinichea, începu să amestece culorile, dar, distras de atenţionarea servitorului, puse mânios paleta deoparte şi luă scrisorile.

Erau obișnuitele chestiuni de afaceri, invitaţia de a participa la o expoziţie, rugămintea unei redacţii de ziar de a le comunica date biografice, o factură, când deodată vederea unui scris binecunoscut îi pătrunse ca un dulce fior în suflet, luă scrisoarea şi citi cu desfătare propriul nume şi fiecare cuvânt din adresă, adâncit cu plăcere în contemplarea caligrafiei slobode, voluntare şi pline de caracter. Se strădui apoi să descifreze ștampila poştei. Timbrul era italian, putea fi

doar Neapole sau Genova, și prietenul se afla deci în Europa, deja foarte aproape, iar în câteva zile putea fi aici.

Emoționat, deschise scrisoarea și se uită cu mulțumire la rândurile mici, drepte în înșiruirea lor ordonată. Dacă se gândea bine, aceste scrisori rare venind de la prietenul din străinătate fuseseră de cinci-șase ani singurele bucurii curate pe care le avusese, singurele în afara muncii sale și a orelor petrecute cu micul Pierre. Și, ca de fiecare dată, îl copleși și acum, în mijlocul așteptării pline de bucurie, un sentiment tulbure, penibil, de rușine când deveni conștient de sărăcia și lipsa de iubire a vieții lui. Citi încet:

Neapole, 2 iunie noaptea

Dragă Johann, ca de obicei, o înghițitură de Chianti cu macaroane mustind de grăsime și răcnetele câtorva vânzători ambulanți din fața cârciumii sunt primele semne ale culturii europene, de care mă apropii din nou. Aici, la Neapole, nu s-a schimbat nimic de acum cinci ani, mult mai puțin decât în Singapore sau Shanghai, și consider aceasta ca un semn bun că și acasă voi găsi totul în bună stare. Poimâine ajungem la Genova unde mă așteaptă nepotul meu și vom călători împreună la rude, de la care nu mă aștept, de data aceasta, la dovezi copleșitoare de simpatie, căci, vorbind cinstit, n-am câștigat nici măcar zece taleri în ultimii patru ani. Cele dintâi obligații familiale îmi vor lua cam patru-cinci zile, apoi chestiuni de afaceri în Olanda încă cinci-șase zile, așa că în jur de 16 aș putea veni la tine. Te voi înștiința telegrafic. Doresc sa rămân măcar zece sau paisprezece zile la tine, da, și să te deranjez de la lucru. Ai ajuns înfiorător de celebru și dacă ceea ce obișnuiai să zici cu aproximativ douăzeci de ani în urmă despre succes și celebritate era numai pe jumătate adevărat, trebuie că între timp te-ai ramolit și tâmpit serios. Vreau de asemenea să-ți cumpăr din tablouri, iar jelania mea de mai sus despre afacerile proaste este o încercare de a-ți mai scădea din preț.

Îmbătrânim, Johann. A fost a douăsprezecea mea traversare a Mării Roșii și pentru întâia dată am suferit de arșiță. Au fost 46 de grade.

Dumnezeule, încă paisprezece zile, bătrâne! Te va costa câteva duzini de sticle de Mosel. A u trecut mai bine de patru ani de la ultima

întâlnire.

Pot fi contactat în scris între nouă și paisprezece ale lunii la Antwerp, Hotel de l'Europe.

În caz că ai tablouri expuse într-unul din locurile pe unde voi trece, dă-mi de știre!

Al tău, Otto

Parcurse încă o dată bine dispus scurta scrisoare cu slove robuste, viguroase și semne de punctuație pline de temperament, apoi scoase din sertarul micului birou din colț un calendar și se uită în el clătinând din cap cu satisfacție.

Până la jumătatea lunii încă mai erau expuse la Bruxelles peste douăzeci de tablouri de-ale lui, se potrivea bine. Cel puțin astfel prietenul, de a cărui privire ascuțită se temea un pic și căruia nu-i putuse rămâne ascunsă zdruncinarea vieții sale din ultimii ani, își va face despre el o primă impresie de care putea fi mândru. Asta simplifica totul. Și-l imagină pe Otto, străbătând salonul din Bruxelles cu eleganța sa ușor masivă de peste mări și contemplându-i pânzele, tablourile sale cele mai reușite, și pentru o clipă se bucură din inimă că le trimisese la acea expoziție, cu toate că doar puține dintre ele mai erau încă de vânzare. Numaidecât îi trimise o misivă la Antwerp.

„Încă-și mai amintește totul", gândi el recunoscător, „într-adevăr, ultima dată am băut aproape numai Mosel, ba într-o seară chiar ne-am cherchelit binișor."

Chibzui și-și dădu seama că în pivniță, pe care el unul o frecventa foarte rar, nu mai avea cu siguranță Mosel și hotărî să comande chiar în acea zi un transport.

Apoi se așeză din nou în fața pânzei, se simțea însă împrăștiat și tulburat lăuntric și nu mai reuși să atingă acea concentrare pură, în care ideile bune apar nechemate. Așa încât puse pensula într-o cupă, vârî în buzunar scrisoarea prietenului și ieși agale din casă, cu pași șovăielnici. Oglinda lacului îl întâmpină cu sclipiri orbitoare, era o zi senină de vară, iar parcul însorit răsuna de ciripitul păsărilor.

Se uită la ceas. Lecția de dimineață a lui Pierre trebuia să se fi terminat. Cutreieră prin parc fără țintă, se uită distrat în lungul aleilor cenușii, stropite cu pete de soare, trase cu urechea înspre conac, trecu

pe la locul de joacă al lui Pierre, cu leagănul şi movila de nisip. În cele din urmă ajunse în apropierea grădinii dinspre bucătărie şi privi în sus cu interes trecător spre coroanele înalte ale castanilor, în al căror frunziş adânc, umbros se găseau ultimele inflorescenţe vesel-luminoase.

Albinele roiau cu un zumzet înăbuşit, unduios în jurul bobocilor de trandafir pe jumătate deschişi din gardul viu al grădinii; prin frunzişul întunecos al copacilor se auziră bătăile micului şi zglobiului orologiu din turnul conacului. Bătu ora greșit și Veraguth se gândi din nou la Pierre, a cărui dorință și ambiție supremă era să repare, când va mai fi crescut, mașinăria învechită.

Atunci auzi dincolo de gardul viu voci și pași ce vibrau dulce și înăbușit în aerul însorit al grădinii, în zumzetul albinelor și ciripitul păsărilor, în mireasma răspândindu-se molatic a fâșiei tufelor de garoafe şi a florilor de salcâm. Era soţia sa cu Pierre, iar el se opri ascultând cu băgare de seamă.

— Încă nu sunt coapte, trebuie să mai aştepţi câteva zile, o auzi spunând pe mamă.

Îi răspunse un ciripit voios al vocii băiatului, iar preţ de o dulce clipă trecătoare verdeaţa plină de pace a grădinii şi glasul copilului susurând lin și pierzându-se în liniștea plină de așteptare a verii îi răsunară bărbatului ca venind din grădina îndepărtată a propriei copilării. Se apropie de gardul viu și se uită printre curpeni, iscoditor, în grădină, unde, pe aleea însorită, sta soţia sa într-o rochie de dimineaţă, ţinând în mână o foarfecă şi un coş uşor, castaniu pe braţ. Era la mai puţin de douăzeci de paşi depărtare de gardul viu.

Pictorul o contemplă o clipă. Silueta înaltă cu chipul grav și dezamăgit al femeii se aplecă deasupra florilor, pălăria de pai, moale și mare, umbrindu-i întreaga faţă.

— Cum se numesc florile de colo? întrebă Pierre. Razele se jucau în părul său castaniu, el stătea cu picioarele dezgolite, uscăţive şi bronzate în lumina dimineţii, iar când se aplecă se văzu licărind în despicătura bluzei, sub ceafa arsă de soare, pielea albă a spatelui.

— Garoafe de grădină, spuse mama.

— Da, știu asta, continuă Pierre, dar vreau să știu cum le spun albinele. Trebuie că au un nume și în limba albinelor.

— Desigur, dar noi nu-l putem ști, numai albinele îl cunosc. Poate că le numesc flori de miere.

Pierre cugetă.

— Nu merge, decise el apoi. În trifoi găsesc tot atâta miere, și la fel în condurul-doamnei, și doar nu au cum să aibă același nume pentru toate florile.

Băiatul privi cu atenţie o albină care dădea târcoale florii unei garoafe, rămase suspendată în aer deasupra ei, zbârnâind din aripioare, și apoi se afundă lacomă în scobitura trandafirie.

— Flori de miere! pufni el dispreţuitor și tăcu. Își dăduse de mult seama că tocmai lucrurile cele mai interesante și mai plăcute nu pot fi cunoscute și explicate.

Veraguth stătea în spatele gardului și asculta, contempla chipul liniștit, grav al soţiei sale și pe cel frumos, precoce și delicat al odorului său, iar inima i se împietri când își aminti acele veri în care fiul său mai mare era încă un copil asemenea acestuia. Pe el îl pierduse ca și pe mama lui. Dar nu voia să-l piardă pe acest micuţ, nu și pe el. Voia să-l asculte pe furiș de după gard, ca un hoţ, să-l ademenească și să-l atragă spre el, iar daca și băiatul acesta se va înstrăina de el, atunci nu mai voia să trăiască.

Fără zgomot, se retrase pe aleea cu iarbă și se depărta printre copaci.

„Hoinăreala nu mi se potrivește”, gândi mânios și se încrâncenă. Se întoarse la lucru și aici își regăsi, trecând peste lipsa de chef și supunându-se unei deprinderi exersate de ani de zile, dispoziţia de muncă încordată, care nu admite ocolișuri și concentrează toate forţele asupra lucrului din acel moment.

Era așteptat dincolo la masă și pe la amiaza își schimbă hainele cu grijă. Bărbierit, pieptănat și în costumul albastru de vară, nu arăta, ce-i drept, mai tânăr, dar oricum mai proaspăt și mai mlădios decât în straiele neîngrijite de lucru. Apucă pălăria de pai și tocmai voia să deschidă ușa când aceasta se deschise înspre el și Pierre își făcu apariţia. Veraguth se aplecă spre capul băiatului și-l sărută pe frunte.

— Ce mai faci, Pierre? Învățătorul a fost cumsecade?

— O, da, doar că-i așa de plictisitor. Când povestește o istorioară, nu-i nicidecum pentru distracţie, ci pur și simplu încă o lecţie, iar la

sfârşit se ajunge întotdeauna la copiii cuminţi care trebuie să se comporte într-un fel sau altul. Ai pictat, taţi?

— Da, uite, peştii. În curând îi termin şi mâine poţi să-i vezi.

Îl luă pe băiat de mână şi ieşiră împreună. Nimic pe lume nu-l alina mai mult şi nu-i răscolea într-atât bunătatea şi gingăşia neajutorată din adâncul său decât simţământul de a merge alături de băiat, de a-şi potrivi pasul cu al lui şi de a-i simţi mânuţa uşoara, încrezătoare, de copil, într-a sa.

Pe când mergeau pe pajişte printre perii subţiri, încărcaţi de roade, după ce ieşiseră din parc, băiatul privi în jur şi întrebă:

— Taţi, fluturilor le e, aşadar, frică de tine?

— De ce? Nu cred. De curând unul a stat destul de mult pe degetul meu.

— Da, dar acum nu-i niciunul pe aici. Când vin uneori singur-singurel dincolo, pe la tine şi trec pe aici, găsesc întotdeauna o mulţime de fluturi pe drum, se numesc albastrei, ştiu asta, iar ei mă cunosc şi mă iubesc, zboară întotdeauna foarte aproape de mine. Oare fluturilor nu li se poate da de mâncare?

— Ba da, se poate, o să încercăm odată, cât de curând. Pui un strop de miere pe mână şi o întinzi foarte încet până când fluturii vin şi sorb din el.

— Bine, tati, să încercăm. Nu-i aşa că-i spui mamei să-mi dea puţină miere? Aşa va şti că am într-adevăr nevoie şi că nu este o prostie.

Pierre fugi înainte prin poarta deschisă a casei şi prin coridorul larg, în a cărui penumbră răcoroasă tatăl, orbit de lumina de afară, căuta încă suportul de pălării şi bâjbâia după uşa sufrageriei, în timp ce puştiul era de mult înăuntru şi îşi asalta mama cu rugăminţile sale.

Pictorul intră şi întinse mâna soţiei. Ea era ceva mai înalta decât el, având o statură impunătoare, viguroasă, dar lipsită de tinereţe. Încetase, ce-i drept, să-şi iubească soţul, dar până astăzi încă mai considera pierderea tandreţei lui ca pe o tristă, nemeritată şi de neînţeles nenorocire.

— Putem să ne aşezam de îndată la masă, spuse ea cu vocea ei liniştită. Pierre, du-te şi te spală pe mâini!

— Am o noutate, începu pictorul și-i dădu scrisoarea prietenului. Otto vine în curând și sper să rămână ceva timp aici. N-ai nimic împotrivă, nu?

— Domnul Burkhardt poate să stea în cele două camere de jos, acolo nu va fi deranjat și va putea să intre și să iasă după plac.

— Da, e bine așa.

— Crezusem că vine mult mai târziu, adăugă ea ezitând.

— A plecat mai devreme, nici eu nu am știut nimic până astăzi. Ei, cu atât mai bine.

— Atunci se întâlnește cu Albert.

De pe chipul lui Veraguth se șterse ușoara licărire de mulțumire, iar glasul său deveni rece la auzul numelui fiului său.

— Ce-i cu Albert? exclamă el iritat. Trebuia parcă să plece în Tirol cu prietenul său.

— Nu voiam să-ți spun mai devreme decât era nevoie. Prietenul a fost invitat de rude și a renunțat la drumeție. Albert sosește aici la începutul vacanței.

— Și va rămâne tot timpul aici?

— Cred că da. Aș putea să plec cu el în călătorie câteva săptămâni, dar asta ar fi neplăcut pentru tine.

— De ce? L-aș lua pe Pierre dincolo, la mine.

Doamna Veraguth ridică din umeri.

— Te rog, nu începe din nou cu asta. Știi doar că nu-l pot lăsa pe Pierre singur aici.

Pictorul se înfurie.

— Singur! strigă el aprins. Nu este singur când este la mine.

— Nu-l pot lăsa aici, și nici nu vreau. Nu folosește la nimic să ne certăm încă o dată din cauza asta.

— Bineînțeles, tu nu vrei!

El tăcu, pentru că Pierre se întoarse, și se așezară la masă. Băiatul stătea între cei doi înstrăinați, amândoi îl serveau și se întrețineau cu el, așa cum era deprins, iar tatăl lui căuta să prelungească masa cât mai mult, căci apoi micuțul rămânea cu mama sa și era îndoielnic că va mai reveni în atelier în acea zi.

CAPITOLUL AL DOILEA

Robert era ocupat în mica dependință a atelierului cu curățirea unei palete și a unui mănunchi de pensule. Deodată în ușa deschisă se ivi micul Pierre, care rămase locului urmărindu-l cu privirea.

— Asta-i o îndeletnicire mizerabilă, se pronunţă el după puţin timp. În general, să pictezi este foarte frumos, dar eu nu vreau să fiu pictor.

— Ei, mai chibzuiește, fu de părere Robert. Doar tatăl tău este un pictor așa de renumit.

— Nu, hotărî băiatul, nu-i de mine. Eşti mereu mânjit, iar vopselurile miros îngrozitor de tare. Îmi place doar când miroase un pic, ca de pildă un tablou proaspăt pus în cameră și care miroase abia simțit a vopsea; însă în atelier, ar fi prea mult pentru mine, mi-ar da dureri de cap.

Servitorul îl privi cercetător. Încă de multă vreme ar fi vrut să-i spună o dată verde în faţă acestui copil răsfăţat ce credea despre el, îi găsea multe cusururi. Dar când Pierre era prezent și îi vedeai chipul, lucrul acesta nu mai era posibil. Micuţul era aşa de vioi, de drăguţ şi grav, ca și cum totul la el – în exterior ori în lăuntrul său – ar fi fost în cea mai bună rânduială, și tocmai trăsătura uşoară de blazare aristocratică sau precocitate îi venea ciudat de bine.

— Atunci ce vrei să fii, băiete? întrebă Robert oarecum aspru.

Pierre privi în pământ și reflectă.

— Hm, de fapt nu vreau să devin nimic deosebit. Vreau doar să termin cu şcoala. Vara vreau să port numai haine albe, cu pantofi tot albi, și nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată.

— Aşa, aşa, îl mustra Robert. Asta spui acum. Dar de curând, când ai fost aici, pe toată îmbrăcămintea ta albă erau numai pete de cireşe şi de iarbă, iar pălăria pur și simplu ai pierdut-o. Mai ţii minte?

Pierre deveni distant. Își îngustă ochii într-o despicătură subțire și privi ţintă printre genele sale lungi.

— Mama m-a certat pentru asta la vremea aceea, spuse el încet, și nu cred că ea te-a pus să mi-o reproșezi din nou și să mă necăjești cu asta.

La acestea Robert nu mai stărui.

— Așadar, vrei să porți tot timpul straie albe fără să le murdărești vreodată?

— Ba, uneori da. Nu mă înțelegi deloc! Bineînțeles că doresc uneori să mă tăvălesc în iarbă sau în fin, sau să sar peste băltoace ori să mă cațăr pe o creangă. Asta-i limpede. Însă când sunt câteo-dată mai zburdalnic și-mi fac nițel de cap, atunci doresc să nu fiu certat. Vreau doar să mă duc foarte liniștit în camera mea și să îmbrac haine curate, proaspete și atunci totul ar fi din nou în regulă. Știi, Robert, cred într-adevăr că dojana nu face două parale.

— Ți-ar pica bine asta, nu? Dar cum așa?

— Păi, vezi: când cineva a făcut ceva ce nu se cuvine, își dă seama și singur imediat după aceea și se rușinează. Când sunt mustrat, mă rușinez mult mai puțin. Iar uneori ești mustrat chiar dacă n-ai făcut nimic cu adevărat rău, doar pentru că n-ai venit îndată ce te-a chemat cineva, sau pentru că mama tocmai este supărată.

— Trebuie să pui toate la socoteală, băiete, râse Robert, fiindcă, pe de altă parte, faci cu siguranță nu puține rele, pe care nu le vede nimeni și pentru care nu te mustră nimeni.

Pierre nu răspunse. Întotdeauna același lucru. Când se apuca să discute cu un adult despre ceva cu adevărat important pentru el, se termina întotdeauna cu o dezamăgire sau chiar cu o umilire.

— Doresc să mai văd o dată tabloul, spuse el cu un glas care-l îndepărtă brusc de servitor, și pe care Robert îl putea considera la fel de bine poruncitor sau rugător.

— Hai, lasă-mă o clipă înăuntru.

Robert se supuse. Descuie ușa atelierului, îl lăsă pe Pierre înăuntru și intră împreună cu el, căci era strict interzis să lase pe oricine singur acolo.

Pe șevaletul din mijlocul încăperii largi se găsea noul tablou al lui Veraguth, așezat în lumină și fixat într-o ramă provizorie aurită. Pierre se postă înaintea lui. Robert se opri în spatele său.

— Îți place, Robert?

— Desigur că-mi place. Ar trebui să fiu zevzec să nu-mi placă!

Clipind printre gene, Pierre privi tabloul.

— Cred, zise el gânditor, că ar putea să mi se arate multe tablouri, iar eu mi-aş da imediat seama dacă unul de-al tatei ar fi printre ele. De aceea îmi plac tablourile, simt că tata le-a făcut. Dar de fapt îmi plac doar pe jumătate!

— Nu vorbi prostii! îl avertiză Robert cu totul șocat și-l privi plin de reproş pe băiat, care rămase însă impasibil în fața tabloului, cu ochii mijiţi.

— Uite, spuse el, dincolo în casă sunt câteva tablouri vechi care-mi plac mult mai mult. Astfel de tablouri vreau să am mai târziu. De pildă munţi, când apune soarele și totul este roșiatic și auriu, sau copii drăgălași, fete și flori. Astea sunt mult mai drăguțe decât un pescar bătrân, care n-are nici măcar fața cum trebuie, și o barcă întunecată, searbădă, nu?

Robert era întru totul de aceeași părere în sinea lui, și se minuna de sinceritatea băiatului care, la drept vorbind, îl bucura. Nu recunoscu însă asta.

— Încă nu înțelegi asta cum se cuvine, zise el scurt. Haide acum, trebuie să încui la loc.

În această clipă răzbi dinspre conac un zgomot scrâșnit și gâfâit.

— Ah, o mașină! strigă Pierre bucuros și o zbughi afară printre castani, de-a curmezișul peluzei, pe scurtături cu totul neîngăduite, sărind peste straturile de flori. Ajunse cu răsuflarea Întretăiată pe aleea prunduita din fața casei, tocmai la timp ca să-l vadă coborând din maşină pe tatăl său cu un domn necunoscut.

— Bună, Pierre, strigă papà și-l luă în brațe. A sosit un unchi, pe care nu-l cunoști. Dă-i mâna și întreabă-l de unde vine.

Băiatul îl privi pe străin drept în ochi. Îi întinse mâna și se uită la chipul roşcovan bronzat cu ochi cenușii, luminoși și amuzaţi.

— De unde vii, unchiule? întrebă supus.

Străinul îl luă în brațe.

— Băiete, te-ai făcut prea greu pentru mine, exclamă el oftând voios și-i dădu din nou drumul. De unde vin? De la Genova, iar înainte din Suez, și înainte de la Aden, și mai înainte din....

— A, din Indii, știu, știu! Și ești unchiul Otto Burkhardt Mi-ai adus vreun tigru sau nuci de cocos?

— Tigrul mi-a scăpat, dar vei primi nuci de cocos și scoici și ilustrații chinezești.

Intrară în casă și Veraguth își conduse prietenul pe scări în sus. Își pusese afectuos mâna pe umărul acestuia, care era mult mai înalt decât el. Sus pe coridor le ieși în întâmpinare doamna casei. Îi ură și ea cu amabilitate măsurată dar sinceră bun venit musafirului, al cărui chip voios, plin de sănătate, îi amintea de timpurile pline de bucurie, pe veci apuse. Acesta îi reținu o clipă mâna într-a lui și o privi în față.

— N-ați îmbătrânit deloc, doamnă Veraguth, exclamă el apreciativ. V-ați păstrat mai bine decât Johann.

— Și dumneavoastră sunteți neschimbat, spuse ea prietenos.

El râse.

— Oh da, fațada este încă înfloritoare, dar încetul cu încetul am renunțat totuși la dans. Oricum n-a folosit la nimic, tot burlac sunt.

— Sper că de data aceasta ați venit să vă căutați mireasa.

— Nu, stimată doamnă, ocazia asta am irosit-o. Și nici n-aș vrea să stric relațiile cu scumpa mea Europă. Știți, am rude, și treptat mă transform într-un unchi bun de moștenit. Cu o soție chiar că nu m-aș mai putea arăta vreodată în patrie.

În camera doamnei Verguth se servi cafeaua. Băură cafea și lichior, tăifăsuiră un ceas despre călătoria pe mare, despre plantațiile de cauciuc, despre porțelanul chinezesc. La început pictorul fusese tăcut și oarecum abătut, nu mai pusese piciorul în această cameră de luni de zile. Dar totul decurse bine și prezența Iui Otto părea să fi adus în casă o atmosferă degajată, mai veselă, copilăroasă.

— Cred că soția mea dorește să se odihnească un pic acum, spuse pictorul în cele din urmă. Să-ți arăt odăile tale, Otto.

Își luară rămas bun și plecară spre odăile musafirului. Veraguth pregătise două camere pentru prietenul său și se ocupase el însuși de amenajarea lor, aranjase mobila și se gândise la toate, de la tablourile de pe pereți până la alegerea cărților din raft. Deasupra patului atârna o fotografie veche, decolorată, o poză de școală hazliu-emoționantă din anii ’70. Aceasta îi atrase atenția musafirului, care se și apropie s-o privească.

— Dumnezeule, exclamă el surprins, aceștia suntem noi, toţi cei șaisprezece de odinioară! Amice, ești înduioșător. N-am mai văzut-o de douăzeci de ani.

Veraguth surise.

— Da, mă gândeam că te va amuza. Sper să găsești aici tot ce ai nevoie. Vrei să te apuci imediat de despachetat?

Burkhardt se așeză în voie pe un cufăr masiv ţintuit cu colţare de aramă și privi mulţumit de jur împrejur.

— Bine-i aici. Și tu unde ești acasă? Alături? Sau sus?

Pictorul apucase minerul unui geamantan din piele.

— Nu, spuse într-o doară. Locuiesc acum dincolo, în atelier. L-am extins.

— Trebuie să-mi arăţi mai încolo. Dar... de dormit, dormi tot dincolo?

Veraguth lăsă geanta în pace și se întoarse cu spatele.

— Da, dorm tot acolo.

Prietenul tăcu și cugetă. Apoi băgă mâna în buzunar și scoase o legătură groasă de chei pe care se porni să le zornăie.

— Ei, să despachetez ceva din lucruri, nu? Ai putea să mergi să-l aduci pe puști, îi va face plăcere.

Veraguth plecă numaidecât și reveni îndată cu Pierre.

— Frumoase valize ai, unchiule Otto, le-am văzut deja. Și atâtea etichete pe ele. Am citit câteva dintre ele. Pe una scrie Penang. Ce înseamnă asta: Penang?

— Este un oraș în Malaya, unde ajung din când în când. Uite, acum poţi să deschizi aici.

Îi dădu copilului o cheie plată, zimţuită și-l lăsă să deschidă încuietorile unui cufăr. Săltă capacul și primul lucru care se găsea chiar la suprafaţă și sărea imediat în ochi era un coș plat, așezat cu gura în jos, o împletitură colorată malaieziană. Îl întoarseră și îndepărtară hârtia de ambalaj, iar înăuntru, între bucăţi de hârtie și cârpe, se găseau cele mai frumoase și fantastice scoici, așa cum se găsesc de cumpărat în porturile exotice.

Pierre primi scoicile cadou și amuţi de fericire, iar după scoici primi un elefant mare de abanos și o jucărie chinezească cu figuri de lemn

mobile, grotești și, la sfârșit, un sul de ilustrații chinezești, stridente, strălucitoare, pline cu zei, demoni, regi, războinici și dragoni.

În timp ce pictorul și băiatul se întreceau în a admira toate aceste daruri, Burkhardt despacheta geamantanul de piele și răsfiră prin dormitor papuci de casă, lenjerie, perii și alte lucruri de felul acesta. Apoi veni lângă cei doi.

— Așa, zise el încurajator, am muncit îndeajuns astăzi. Acum distracția. Putem merge în atelierul tău?

Pierre ridică ochii și din nou, ca la sosirea mașinii, zări cu uimire chipul tatălui său emoționat și întinerit de bucurie.

— Ești așa de vesel, tati, zise în semn de apreciere.

— Așa este, aprobă din cap Veraguth. Dar prietenul întrebă:

— Așadar, de obicei nu este vesel?

Pierre se uită încurcat de la unul la altul.

— Nu știu, rosti el șovăind. Apoi însă râse din nou și zise hotărât: Nu, atât de bine dispus n-ai fost niciodată.

Se îndepărtă în fugă cu coșul său cu scoici. Otto Burkhardt își luă prietenul de braț și ieșiră împreună din casă. Se lăsă condus de el prin parc până la atelier.

— Da, l-ai extins, constată el numaidecât, arată de altfel foarte bine. Când ai pus să se facă asta?

— Cam acum trei ani, cred. Și atelierul propriu-zis este acum mai mare.

Burkhardt privi în jur.

— Lacul este de neprețuit! Trebuie să înotăm puțin deseară. Frumos e la tine, Johann. Dar musai să văd atelierul acum. Ai tablouri noi?

— Puține. Dar pe unul dintre ele, l-am terminat abia alaltăieri, pe acela trebuie să-l vezi. Cred că este bun.

Veraguth deschise ușile. Odaia înaltă de lucru era curată ca de sărbătoare, dușumeaua proaspăt măturată și totul dereticat. Tabloul cel nou stătea stingher în mijlocul camerei. Se opriră tăcuți în fața lui. Atmosfera rece, umedă și vâscoasă a zorilor mohorâți și ploioși contrasta cu lumina clară și aerul încins de soare ce se revărsau înăuntru pe ușă. Contemplară îndelung lucrarea.

— Este ultima ta lucrare?

— Da. Îi trebuie un alt fel de ramă, în rest nu mai trebuie făcut nimic la ea. Îți place?

Prietenii se priviră în ochi cercetător. Burkhardt, mai înalt și mai bine făcut, cu chipul plesnind de sănătate și ochi calzi, plini de viaţă, sta precum un copil mare înaintea pictorului, al cărui chip și privire cătau aspru și sever de sub părul încărunţit înainte de vreme.

— Este poate tabloul tău cel mai bun, zise oaspetele domol. Le-am văzut și pe cele din Bruxelles și pe cele două de la Paris. N-aş fi crezut, dar în acești câţiva ani ai ajuns și mai departe.

— Mă bucură. Și eu cred asta. Am fost destul de harnic și câteodată sunt de părere că înainte nu eram, la drept vorbind, decât un diletant. Am învăţat abia târziu să lucrez cum trebuie, dar acum stăpânesc meşteşugul. Mai departe probabil că nu mi-e dat să ajung. Ceva mai bun decât pânza de aici n-am cum să fac.

— Pricep. Ei, ai ajuns și cât se poate de celebru, până și pe vechile noastre vapoare cu destinaţia Asia am auzit vorbindu-se de tine, și am fost foarte mândru. Ia zi-mi, ce gust are celebritatea? Îți face plăcere?

— Plăcere, n-aş spune asta. Cred că este în regula. Trăiesc astăzi doi, trei, patru pictori care poate că sunt mai mari și pot oferi mai mult decât mine. Nu m-am simţit niciodată printre cei cu adevărat mari, iar ceea ce spun criticii despre asta sunt bineînțeles fleacuri. Pot pretinde să fiu luat în serios și fiindcă asta se întâmplă, sunt mulţumit. Toate celelalte sunt faimă de gazetă sau chestiune de bani.

— Bine, dar ce înțelegi prin cei cu adevărat mari?

— Ei, prin asta îi am în vedere pe regi și prinți. Unul ca mine ajunge general sau ministru, apoi şi-a atins limita. Vezi tu, eu nu pot decât să fiu sârguincios și să iau natura în serios pe cât este posibil. Regii însă sunt fraţii şi camarazii naturii, se joacă cu ea, și pot crea ei înșiși acolo unde unul ca mine nu face decât să copieze. Dar desigur, regii sunt rari, apare unul la o sută de ani.

Se plimbau prin atelier încoace și încolo. Pictorul, căutându-şi cuvintele, privea încordat în podea, prietenul mergând lângă el încerca să citească pe chipul măsliniu, slăbit și osos al lui Johann. Otto se opri la uşa către încăperea de alături.

— Deschide și aici, se rugă el, și lasă-mă să-ți văd camerele. Și dă-mi o ţigară de foi, bine?

Veraguth deschise ușa. Ieșiră din cameră și se uitară în încăperile alăturate. Burkhardt își aprinse trabucul. Intră în micul dormitor al prietenului, văzu patul și cercetă atent cele câteva odăi modeste, în care zăceau împrăștiate peste tot unelte de pictat și ustensile pentru fumat. Totul avea un aspect aproape sărăcăcios și mărturisea despre muncă şi asceză, ca o mică locuinţă a unui burlac sărac şi sârguincios.

— Așadar, aici îți ai sălașul, spuse el sec. Dar vedea și simţea tot ce se petrecuse acolo de ani de zile. Remarcă mulţumit obiectele care ţineau de sport, gimnastică și călărie și constată îngrijorat lipsa oricăror semne de tihnă, puţin confort și dulce trândăvie.

Apoi se întoarseră din nou la tablou. Deci așa se zămisleau tablourile care erau expuse pretutindeni în locurile de onoare cile expozițiilor și galeriilor de artă și care erau plătite cu bani grei; aici luau ființă, în odăi care cunoșteau doar munca și renunțarea,în care nu era de găsit nimic sărbătoresc, nimic inutil, nici fleacuri drăguţe sau mărunțișuri, nicio mireasmă de vin și flori, nicio amintire despre femei.

Peste patul îngust atârnau bătute în cuie două fotografii neînrămate, una a micului Pierre, cealaltă a lui Otto Burkhardt. Băgă de seamă cu ușurință că era o fotografie de amator neizbutită, care îl înfățișa cu caschetă colonială în fața verandei casei sale din Indii, iar mai jos de piept fotografia se împrăștia în dungi albe, mistice, căci pe placă pătrunsese lumina.

— Atelierul ți-a ieșit frumos. Și mai ales, cât de harnic ai devenit. Dă mâna încoace, bătrâne, tare mă bucur să te revăd! Dar acum sunt obosit și dispar pentru un ceas. Vii să mă iei mai târziu să ne scăldăm sau la o plimbare? Bun, mulţumesc. Nu, n-am nevoie de nimic, peste o oră voi fi din nou *all right*. La revedere!

Se îndepărtă agale pe sub copaci, iar Veraguth se uită în urma lui cum statura, mersul și fiecare cută a îmbrăcăminţii sale trădau siguranța și pofta liniștită de viață. Între timp Burkhardt intră, ce-i drept, dincolo, în casă, trecu însă pe lângă camerele sale în drum spre scări, urcă și bătu la ușa doamnei Veraguth.

— Deranjez, sau îmi permiteți să vă țin puțin companie?

Ea îl pofti înăuntru și surise, iar el găsi că surâsul fugar, neexersat părea ciudat de neajutorat pe chipul ei puternic, greoi.

— E minunat aici, la Rosshalde. Am fost deja în parc și dincolo la lac. Și ce-a mai crescut Pierre! Ştrengarul ar putea aproape să-mi facă nesuferită burlăcia.

— Arată bine, nu-i aşa? Găsiţi că seamănă soţului meu?

— Puţin, da. Sau de fapt mai mult decât puţin. Nu l-am cunoscut pe Johann la vârsta aceasta, dar ştiu încă destul de bine cum arăta la unsprezece, doisprezece, treisprezece ani. Pare de altfel puţin surmenat. Poftim? Nu, vorbesc de Johann. A lucrat foarte mult în ultimul timp?

Doamna Adele îl privi drept în faţă; simţi că voia să o descoase.

— Cred că da, spuse calm. Vorbește foarte rar despre munca sa.

— Ce pictează acum? Peisaje?

— Lucrează adesea în parc, de cele mai multe ori cu modele. Aţi văzut tablouri de-ale lui?

— Da, pe cele de la Bruxelles.

— A expus la Bruxelles?

— Desigur, o mulţime de tablouri. Am adus catalogul cu mine. Doresc de fapt să cumpăr unul dintre ele și mi-ar plăcea să aflu ce părere aveţi.

Îi întinse o broșură și indică înspre mica reproducere a unui tablou. Ea examină mica imagine, răsfoi cărticica și i-o înapoie.

— Trebuie să vă decideţi singur, domnule Burkhardt, nu cunosc tabloul. Cred că l-a pictat toamna trecută în Pirinei și nici nu l-a adus aici.

Făcu o pauză și continuă, abătându-se de la subiect:

— I-aţi făcut daruri lui Pierre, amabil din partea dumneavoastră. Vă mulţumesc.

— Oh, sunt fleacuri. Vă rog însă să-mi permiteţi să vă ofer şi dumneavoastră, ca amintire, ceva din Asia. Sunteţi de acord? Am adus câteva ţesături pe care aş dori să vi le arăt şi din care să alegeţi ce vă place.

Izbuti să aţâţe din împotrivirea ei politicoasă o mică dispută verbală glumeţ-curtenitoare şi să o binedispună pe rezervata femeie. Aduse de jos din cufărul său cu comori un braţ de ţesături indiene, desfăşură stofe de batic malaiezian şi materiale ţesute de mână, întinse dantele şi mătase peste spătarele scaunelor, tăifăsui şi povesti

unde o văzuse pe aceasta sau pe cealaltă, cum le târguise, aproape pe nimic, și puse pe picioare un mic bazar colorat, vesel. Îi ceru părerea, îi atârnă dantelele pe brațe, o lămuri cum fuseseră confecționate și o pofti insistent să desfacă cele mai frumoase piese, să le privească, să le pipăie, să le laude și în final să le păstreze.

— Nu, exclamă ea râzând la sfârșit, vă aduc la sapă de lemn. Nu se poate să le păstrez pe toate.

— Fiți fără grijă, râse el ca răspuns. Am plantat de curând încă șase mii de arbori de cauciuc și sunt pe cale de a deveni un adevărat nabab.

Când Veraguth veni să-l ia, îi găsi pe amândoi tăifăsuind în deplină voie bună. Văzu surprins cum soția sa devenise vorbăreață, încercă zadarnic să ia parte la conversație, și se porni apoi cam stângaci să admire cadourile.

— Lasă asta, sunt lucruri pentru doamne, îi strigă prietenul, să mergem la scăldat!

Îl trase afară la aer.

— Soția ta n-a îmbătrânit aproape deloc de când am văzut-o ultima dată, începu Otto pe drum. Adineauri s-a distrat copios. Până aici deci totul este în regulă? Mai lipsește fiul cel mare. El ce mai face?

Pictorul ridică din umeri și se încruntă.

— Îl vei întâlni, vine zilele acestea. Ți-am scris doar o dată despre asta. Brusc se opri, se aplecă spre prietenul său, îl privi tăios în ochi și zise cu glas scăzut: Vei vedea totul, Otto. Nu simt nevoia să vorbesc acum despre asta. Vei vedea. Să ne simțim bine atât timp cât ești aici, bătrâne! Iar acum, la iaz: vreau să mă mai întrec o dată cu tine la înot, ca în copilărie.

— S-o facem, dădu din cap Burkhardt, care păru să nu remarce iritarea lui Johann. Și vei câștiga, dragul meu, ceea ce pe vremuri nu-ți reușea întotdeauna. E jalnic, dar chiar am făcut burtă.

Se înserase. Lacul se găsea complet în umbră, sus în coroanele copacilor se hârjonea o boare de vânt, iar deasupra insulei înguste de cer albastru pe care pădurea o îngăduise deasupra apei, treceau în zbor nori ușori, liliachii, toți de același fel și formă, într-o înșiruire frățească, subțiri și alungiți ca frunzele de salcie. Cei doi bărbați stăteau în fața cabinei de baie ascunsă în tufăriș, al cărei lacăt nu se lăsa descuiat.

— S-o lăsăm baltă! strigă Veraguth. E ruginit, nu folosim niciodată cabina.

Începu să se dezbrace, iar Burkhardt îi urmă exemplul. Pe când se găseau gata de scaldă la mal și încercau apa liniștită, plină de umbre, cu vârful piciorului, îi copleși pe amândoi în aceeași clipă o adiere dulce, firavă, de fericire din timpurile îndepărtate ale copilăriei, rămaseră minute întregi nemișcați anticipând fiorul ușor și plăcut al contactului cu apa, iar în sufletele lor se deschise molcom valea verde, senină a verilor din tinerețe, astfel că tăcură și, neobișnuiți cu dulcea emoție, își cufundară picioarele în apă pe jumătate stingheriți și priviră scurgerea rotocoalelor sclipind iute pe oglinda verde-închis. Apoi Burkhardt făcu dintr-o dată un pas în apă.

— Ah, ce bine-i, scoase un oftat de mulțumire. De altfel încă ne mai putem arăta în lume amândoi, și dacă nu pun la socoteală burta mea, suntem chiar doi flăcăi vânjoși.

Vâslea cu palmele întinse, se scutură și se scufundă în apă.

— Habar n-ai ce bine o duci aici, strigă el invidios. Plantația mea e străbătută de cel mai frumos râu, dar de strecori piciorul în apă, poți să-ți iei adio de la el. E plin de blestemații ăștia de crocodili. Hai, să-i dăm drumul, pentru marele trofeu al domeniului Rosshalde! Înotăm până colo jos la trepte și înapoi. Ești gata? Atunci: unu, doi, trei!

Se desprinseră de la mal învolburând apa, amândoi cu chipurile surâzătoare și într-un ritm moderat, dar adierea din valea tinereții plutea încă deasupra lor, începură numaidecât să se întreacă în mod serios, chipurile se încordară, ochii fulgerau, iar brațele aruncate înainte sclipeau din apă în mișcări largi, avântate. Ajunseră în același timp la trepte, porniră în același timp înapoi opintindu-se cu râvnă în direcția opusă, iar acum pictorul se aruncă înainte cu un avânt năvalnic, se distanță și ajunse cu puțin înaintea celuilalt la țintă.

Răsuflând din greu se opriră ridicându-se în picioare în apă, se șterseră la ochi și râseră unul către celălalt cu o veselie fără cuvinte, și amândurora li se păru că abia acum erau din nou vechii camarazi și că abia acum începea să dispară mica, fatala prăpastie a înstrăinării și dezobișnuinței dintre ei.

Îmbrăcați la loc, stăteau pe treptele joase de piatră ce coborau spre lac cu chipurile înviorate și cu un sentiment de ușurare. Priviră peste

oglinda întunecată a apei, ce se pierdea deja dincolo, în curbura ovală, acoperită de tufăriș, în amurgul brun-cenușiu, ciugulind din cireșele cărnoase, pârguite pe care – învelite încă în hârtie cafenie – le smulseseră servitorului, și urmăriră cu inimile eliberate seara ce se lăsa până când soarele coborât străluci orizontal printre trunchiurile copacilor și aprinse focuri aurii pe aripile sticloase ale libelulelor. Tăifăsuiră mai bine de un ceas fără pauză și șovăieli despre vremurile de școală, despre profesori și colegii de odinioară, despre ce s-a ales de unul sau altul dintre ei.

— Dumnezeule, zise Otto Burkhardt, cu glasul său liniștit și limpede, e mult de atunci. Știi oare ce mai face Meta Heilemann?

— Ah, da, Meta Heilemann! îl întrerupse Veraguth cu înflăcărare. Era într-adevăr o fetișcană frumoasă. Toate mapele mele erau pline de portretele ei, desenate pe furiș în timpul orelor pe bucăți de sugativă. Părul ei nu mi-a ieşit niciodată cum trebuie. Mai ţii minte, îl purta împletit în doi melci peste urechi.

— Nu mai ştii nimic de ea?

— Nimic. Când m-am întors prima dată de la Paris, era logodită cu un avocat. Am întâlnit-o pe stradă cu fratele ei și mai țin încă minte ce furios am fost pe mine pentru că m-am înroșit pe dată și că, în ciuda mustății și a dezinvolturii pariziene, m-am simțit din nou ca un mic școlar prostănac. Doar că o chema Meta! Nu puteam suferi numele!

Burkhardt clătină visător capul său rotund.

— Nu erai îndeajuns de îndrăgostit, Johann. Meta era pentru mine un nume divin, în ce mă privește putea să o cheme și Eulalia, aș fi trecut oricum prin foc pentru o privire de-a ei.

— Oh, eram și eu îndeajuns de îndrăgostit. O dată, pe când mă întorceam din pauza noastră de la ora cinci – întârziasem cu bună știință, eram singur și nu mă gândeam la nimic altceva decât la Meta și îmi era absolut indiferent că voi fi pedepsit la întoarcere – mi-a ieșit deodată înainte, știi, la zidul circular. Mergea la braț cu o prietenă și fiindcă mi-am imaginat brusc cum ar fi ca în locul netoatei s-o țin eu la braț și s-o am așa de aproape de mine, m-a apucat amețeala într-atâta și am fost atât de zăpăcit, că am rămas un timp locului rezemat de zid, iar când în cele din urmă am ajuns acasă, poarta era de mult închisă, a trebuit să sun și am căpătat o oră de arest.

Burkhardt zâmbi și se gândi cum ei amândoi își amintiseră de Meta de mai multe ori chiar în rarele lor întâlniri. Odinioară, în timpul adolescenței, amândoi își ascunseseră iubirea cu șiretenie și grijă față de celălalt și abia după ani de zile, bărbați fiind, au ridicat puțin din când în când vălul și și-au împărtășit micile lor experiențe. Și totuși existau chiar și astăzi secrete în această chestiune. Tocmai acum Otto Burkhardt se gândi că pe vremuri avusese și adorase luni întregi o mănușă a Metei pe care o găsise sau mai bine zis o furase, și de care prietenul său nu știa nici până în ziua de azi. Chibzui dacă să divulge acum și această istorioară și în cele din urmă tăcu, zâmbind șiret, găsind că este nostim să păstreze pe mai departe pentru sine această ultimă mică amintire.

CAPITOLUL AL TREILEA

Burkhardt şedea, tolănit comod pe spate, într-un fotoliu galben de răchită, cu pălăria mare de pai împinsă spre ceafa şi un ziar în nună, citind şi fumând în umbrarul luminat de razele soarelui din partea de apus a atelierului, iar în apropierea lui, ghemuit pe un scăunel pliant scund se găsea Veraguth în faţa şevaletului. Schiţase figura celui care citea, aşternuse petele mari de culoare, iar acum picta chipul, şi întregul tablou radia nuanţe luminoase, suave, calde, dar totodată ponderate. Vopselurile şi havana răspândeau miresme aromate, păsările ascunse în frunzişul copacilor scoteau un piuit subţire, înăbuşit de amiază şi cântau pe tonuri de taifas adormitor-visătoare. Pierre stătea pe jos aplecat peste o hartă mare, pe care arătătorul lui subţire trasa itinerarii meditative.

— Să n-adormi! îl preveni pictorul cu un strigăt pe prietenul său.

Burkhardt îl privi surâzător, clipind printre gene, şi clătină din cap.

— Unde ai ajuns, Pierre? îl întrebă pe băiat.

— Aşteaptă, să citesc mai întâi, răspunse Pierre plin de râvnă, şi silabisi un nume de pe hartă. În Lu-, în Luce- Luce-, în Lucerna. Acolo-i un lac sau o mare. Este mai mare decât lacul nostru, unchiule?

— Mult mai mare! de douăzeci de ori mai mare! Trebuie să mergi o dată acolo.

— Oh, da. Când voi avea o maşină, voi merge la Viena şi Lucerna şi la Marea Nordului şi în Indii, unde-i casa ta. O să fii acasă atunci?

— Desigur, Pierre. Sunt întotdeauna acasă când îmi sosesc oaspeţi. Şi o să-ţi arăt maimuţa mea pe nume Pendek, care n-are coadă, dar are în schimb perciuni albi ca zăpada, iar apoi o să luăm puşti şi o să mergem cu barca pe râu să împuşcăm un crocodil.

Pierre îşi legăna plin de încântare trupul său slab înainte şi înapoi. Unchiul povesti însă mai departe despre terenul său defrişat din jungla malaieziană şi vorbi într-atât de frumos şi îndelung, încât micuţul obosi în cele din urmă şi nu-l mai putu urmări. Se aplecă din nou

asupra hărţii sale, zăpăcit, cu atât mai atent însă îl asculta tatăl său pe prietenul care sporovăia cu însufleţire, relatând cu tihnită nonșalanță despre muncă și vânătoare, despre expediţii călare și cu barca, despre așezări drăguţe şi delicate din trestii de bambus, despre maimuţe, bâtlani, vulturi și fluturi. Își înfăţişa atât de seducător și îmbietor viaţa liniștită, departe de lume, din pădurea tropicală, încât pictorului i se păru că întrezărește un luxuriant și fericit ţinut paradiziac, plin de culoare. Îl ascultă povestind despre fluvii enorme și domoale din junglă, despre regiuni sălbatice cu ferigi cât copacii, despre câmpii largi unduindu-se în bătaia vântului, cu iarba cât un stat de om și, în continuare, despre amurguri pline de culoare, pe malul mării, în faţă cu insulele de corali și vulcani sinilii, despre ploi torenţiale sălbatice, turbate și furtuni aprige, despre picoteala visător contemplativă pe verandele largi, umbroase ale căsuţelor albe ale plantatorilor în zilele toride, despre forfota străzilor din orașele chinezeşti și despre ceasurile de odihnă ale malaiezienilor, pe înserat, la stăvilarul scund de piatră din faţa moscheii.

Din nou, ca de atâtea ori înainte, fantezia lui Veraguth se plimba prin ţinutul îndepărtat al prietenului său și nici nu știa cât de mult ispita și voluptatea liniștită a sufletului său veneau în întâmpinarea intenţiilor ascunse ale lui Burkhardt. Nu erau doar licărirea mărilor tropicale și a ţărmurilor insulelor, bogăţia pădurilor și a fluviilor, coloritul popoarelor primitive, despuiate, cele care îi stârneau dorul și-l fermecau cu imagini. Erau mai mult depărtarea și pacea unei lumi unde suferințele, grijile, luptele și renunțările sale trebuiau să-i devină străine, îndepărtate, și să pălească, unde sute de mici poveri zilnice i-ar fi eliberat sufletul și unde l-ar fi adăpostit o atmosferă nouă, încă pură, inocentă, lipsită de suferinţă.

După-amiaza se scurse, umbrele se strămutară. Pierre plecase de mult, Burkhardt amuţise treptat și în cele din urmă aţipise, tabloul însă era aproape terminat, și pictorul închise ochii obosiţi, lăsă mâinile să-i cadă și respiră minute întregi, cu un nesaţ aproape dureros, pacea adâncă, însorită, a clipei, apropierea prietenului, oboseala tihnită de după o muncă împlinită și istovirea nervilor vlăguiţi. Aceasta era de mult, pe lângă euforia de a surprinde clipa și de a munci fără să se cruţe, poate cea mai profundă și mângâietoare desfătare a sa, aceste

blânde clipe de relaxare ostenită, asemănătoare stărilor vegetative de torpoare, dintre somn și trezire.

Se ridică fără zgomot în picioare ca să nu-l trezească pe Burkhardt și duse pânza cu băgare de seamă în atelier. Acolo își scoase șortul de pânză, se spălă pe mâini, și-și dădu cu apă peste ochii ușor încordați. Un sfert de oră mai târziu se găsea din nou afară, se uită un moment cercetător la chipul musafirului ațipit și-l trezi apoi cu vechiul fluierat stabilit cu douăzeci și cinci de ani în urmă între ei ca semnal secret și semn de recunoaștere.

— Dacă ai dormit îndeajuns, bătrâne, îl încurajă el rugător, ai putea să-mi mai povestești acum ceva de pe la tine. În timpul lucrului n-am putut să te ascult decât pe jumătate. Ai spus ceva și despre fotografii; le ai la tine, putem să le vedem?

— Sigur că da, vino!

Această clipă o așteptase Otto Burkhardt de mai multe zile. Era dorința sa de ani de zile să-l ademenească pe Veraguth cu sine în Asia de Răsărit și să-l păstreze pentru un răstimp dincolo, la el. De această dată, fiindcă i se părea că era ultima ocazie, se pregătise, plănuind minuțios totul până la cele mai mici amănunte. În timp ce stăteau împreună în camera lui Burkhardt și tăifăsuiau în lumina amurgului despre Indii, acesta tot scotea din cufăr noi și noi albume și mape cu fotografii. Pictorul era încântat și uimit de această bogăție; Burkhardt rămase calm și nu părea să acorde nici unei fotografii vreo importanță specială și totuși aștepta în sinea lui cu cea mai vie încordare efectul lor.

— Ce fotografii superbe! exclamă Veraguth luminat de bucurie. Tu singur le-ai făcut pe toate?

— În parte, da, răspunse sec Burkhardt, câteva sunt făcute și de cunoscuții mei de acolo. Doream doar să-ți faci o idee cam cum arată lumea pe la noi.

Spuse aceasta într-o doară și aranjă calm fotografiile în vraf, iar Veraguth nici nu putu să-și închipuie cu câtă grijă și trudă alcătuise această colecție.

Găzduise la el timp de mai multe săptămâni un tânăr fotograf englez din Singapore, iar apoi un japonez din Bangkok, și aceștia căutaseră și fotografiaseră în multe drumeții și mici excursii, de la

mare până în adâncul celor mai de nepătruns păduri, tot ce părea cât de cât frumos și demn de luat în seamă, apoi fotografiile fuseseră developate și copiate cu extremă luare aminte. Erau momeala lui Burkhardt care observă, cu adâncă emoţie, cum prietenul său mușcă din ea și o înghite. Îi arătă fotografii ale caselor, străzilor, satelor, templelor, imagini ale peşterilor fabuloase de lângă Kuala Lumpur şi ale munţilor de calcar și marmură, sfărâmicioși, de o frumuseţe sălbatică din ţinutul Jpoh, iar când Veraguth întrebă, într-un răgaz, dacă printre ele nu se găseau și poze cu băștinași, scoase la iveală fotografii cu malaiezieni, chinezi, tamili, arabi și javanezi, culi goi, atletici, din porturi, bătrâni pescari uscăţivi, vânători, ţărani, ţesători, negustori, femei frumoase, împodobite cu aur, cete cafenii de copii goi, pescari cu năvoade, sakai cu cercei în urechi cântând la flaut cu nările și dansatoare javaneze cu podoabe masive de argint. Avea poze cu toate soiurile de palmieri, cu bananieri cu frunze mari, pline de sevă, cu unghere de junglă cu mii de felurite liane, cu dumbrăvile sacre ale templelor și lacuri cu broaşte ţestoase, cu bivoli în câmpurile de orez mustind de apă, cu elefanţi domesticiţi la lucru și cu elefanţi sălbatici ce se jucau în apă și înălţau spre cer trompa ca o goarnă.

Pictorul lua în mână poză după poză. Pe multe le împingea deoparte după o scurtă privire, pe unele le aşeza una lângă alta pentru comparaţie, cerceta pătrunzător anumite figuri și capete prin mâna făcută căuș. Întreba la multe fotografii la ce timp al zilei fuseseră făcute, măsura umbrele și se cufunda din ce în ce mai adânc într-o contemplaţie meditativă.

— Toate acestea ar putea fi pictate, murmură el la un moment dat, pentru sine. Destul! exclamă în final trăgând adânc aerul în piept. Mai ai să-mi povestești o mulţime. E minunat să te avem printre noi! Văd totul într-o altă lumină. Vino, să ne mai plimbăm un ceas, vreau să-ţi arăt ceva frumos.

Agitat și eliberat de orice urmă de oboseală îl trase pe Burkhardt cu el și o porniră pe drumul de ţară înspre câmp, încrucișându-se cu carele cu fin ce se întorceau acasă. Trase în piept mirosul cald, saturat de fin și la aceasta îl copleși o amintire.

— Îţi mai aduci aminte, întrebă râzând, de vara de după primul meu semestru la academie, când am fost amândoi la ţară? Eu am

pictat finul, nimic altceva decât fin, ţii minte? M-am muncit două săptămâni să pictez căpiţe de fin, pe o pajişte de munte, şi nu-mi ieşea cu niciun chip, nu găseam culoarea potrivită, cenuşiul-şters şi mat al finului. Iar când în cele din urmă l-am obţinut totuşi –nu era încă peste măsură de delicat, dar ştiam acum că trebuia să fie un amestec de roşu şi verde – am fost aşa de bucuros că vedeam numai fin înaintea ochilor, nimic altceva decât fin. Ah, cât de frumoasă e prima încercare, căutare şi descoperire!

— Cred că totdeauna mai ai ceva de învăţat, socoti Otto.

— Fireşte că da. Dar lucrurile care mă căznesc acum n-au nimic de-a face cu tehnica. Uite, de câţiva ani mi se întâmplă din ce în ce mai des ca, înaintea unei privelişti oarecare, gândul să-mi zboare pe dată la vârsta copilăriei. Pe atunci totul arăta altfel şi aşa ceva doresc să pot picta cândva. Uneori o regăsesc pentru câteva minute, dintr-o dată totul are din nou sclipirea aceea deosebită – dar asta nu ajunge. Sunt aşa de mulţi pictori buni, oameni delicaţi, fini, care pictează lumea aşa cum o vede bătrânul inteligent, distins şi cumpătat. Dar nu este niciunul care s-o picteze aşa cum o vede un băiat deştept, viu şi însetat să domine, sau aceia care încearcă sunt de obicei nişte meşteri nepricepuţi.

Rupse, dus pe gânduri, o floare de sipică roşcat-albăstrie de pe marginea câmpului şi o privi fix.

— Te plictisesc? întrebă brusc ca trezit din somn şi se uită bănuitor înspre prietenul său.

Otto îi surâse fără să scoată un cuvânt.

— Uite, continuă pictorul, unul din tablourile pe care doresc să le mai pictez este un buchet de flori de câmp. Trebuie să ştii, mama putea face astfel de buchete, cum n-am mai văzut, era un geniu în asta. Era ca un copil şi cânta aproape întotdeauna, păşea foarte uşor şi purta o pălărie de pai largă, cafenie, n-o visez decât aşa. Un astfel de buchet de flori de câmp doresc să pictez cândva, cum îi plăcea ei: sipică şi coada-şoricelului şi rochiţa-rândunicii mici şi roz, iar între ele strecurate fire subţiri de iarbă şi un spic verde de ovăz. Am adus sute de asemenea buchete acasă, însă nu încă pe cel potrivit; trebuie ca mireasma întreagă să se păstreze în el şi să fie ca şi cum ea însăşi l-ar fi făcut. Coada-şoricelului albă, de pildă, nu-i plăcea, le lua numai pe

cele delicate, rare, cu o nuanță lila și stătea câte o jumătate de după-amiază alegând dintre mii de ierburi înainte de a se opri la una. Ah, n-am cum să-ți spun, nu poți înțelege.

— Ba pricep, dădu din cap Burkhardt.

— Da, la acest buchet de flori de câmp mă gândesc uneori câte o jumătate de zi. Știu exact cum ar trebui sa fie tabloul. Nu acea bine cunoscută bucățică de natură, văzută de un bun observator și simplificată în tușe tăioase de un pictor priceput, dar nici sentimental și grațios ca al unui așa-numit peisagist al ținutului natal. Trebuie să fie ceva întru totul naiv, așa cum văd lucrurile copiii înzestrați, nestilizat și plin de simplitate. Tabloul cu peștii în ceață din atelier este tocmai contrariul – dar trebuie să le poți face pe amândouă. Ah, vreau să mai pictez o mulțime de lucruri, o mulțime!

Coti pe o potecă îngustă a pajiștii, ce urca lin spre culmea unei coline rotunde și domoale.

— Fii atent acum, îl atenționă înfrigurat și scrută în zare, cu privirea ațintită înainte, ca un vânător. De îndată ce ajungem sus! O să-ți arăt ce voi picta la toamnă!

Ajunseră sus. De cealaltă parte o pădurice înverzită, luminată pieziș în amurg, împiedica privirea care, răsfățată cu libertatea nestingherită a pajiștii, își găsea cu greu drumul printre copaci. O cărare șerpuia printre fagii înalți; la capătul ei se afla o bancă de piatră acoperită cu mușchi și, urmând drumul, privirea găsea cale liberă printr-un coridor întunecat alcătuit de coroanele copacilor, spre o depărtare adâncă, proaspătă și luminoasă, o vale bogată în tufăriș și buruieni, râul scânteind albastru-verzui și coline îndepărtate ce se pierdeau în zare.

— Toate acestea le voi picta de îndată ce fagii vor începe să-și schimbe frunza. Iar pe bancă o să-l așez în umbră pe Pierre, astfel încât pe lângă capul lui să se vadă valea aceea de jos.

Burkhardt rămase tăcut și-și ascultă prietenul cu inima plină de compasiune. Cum vrea să mă amăgească! se gândi el zâmbind în sinea lui. Cum mai vorbește de planuri și de lucrări! Înainte n-a făcut niciodată asta. Era ca și cum ar fi dorit să enumere amănunțit tot ceea ce îl mai bucura și-l mai împăca întrucâtva cu viața. Prietenul îl cunoștea și nu-i veni defel în întâmpinare. Știa că nu mai putea să dureze mult până când Johann se va elibera de cele adunate în suflet

de ani de zile și va ieși din acea tăcere de neîndurat. Așa că pășea lângă el în așteptare, aparent degajat, însă uimit și întristat că nefericirea îl face până și pe un om superior să devină pueril și să rătăcească printre spini legat la mâini şi la ochi.

Când ajunseră înapoi la Rosshalde și întrebară de Pierre, aflară că acesta plecase în oraş cu doamna Veraguth să-l aducă pe domnul Albert.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Albert Veraguth pășea agitat de colo-colo prin camera cu pian a mamei sale. La prima vedere părea să-i semene tatălui, pentru că avea ochii lui, dar îi semăna mult mai mult mamei care, rezemată de pian, îl urmărea cu ochi tandri și atenți. Când se apropie din nou, ea îl opri ținându-l de umeri și îi întoarse fața către ea. O buclă din părul blond îi cădea peste fruntea largă, palidă, ochii îi dogoreau cu aprindere băiețească, iar buzele pline, frumoase, erau schimonosite de mânie.

— Nu, mamă, strigă el cu înflăcărare eliberându-se din brațele ei, știi că nu mă pot duce la el. Ar fi doar o comedie fără rost. Știe că-l urăsc, iar el la rândul lui mă urăște, orice ai spune tu.

— Urăște! exclamă ea cu o asprime domoală. Fără astfel de cuvinte care denaturează totul. Este tatăl tău, și într-o vreme te îndrăgea foarte mult. Îți interzic să vorbești astfel.

Albert rămase locului și o privi cu ochi scăpărători.

— Poți să-mi interzici cuvintele, sigur, dar ce se schimbă prin asta? Trebuie să-i fiu oare recunoscător? Ție ți-a distrus viața, iar mie căminul părintesc, a făcut din Rosshalde a noastră cea frumoasă, veselă și încântătoare, un loc plin de zbucium și de silă. Mamă, aici am crescut și sunt perioade când visez în fiecare noapte vechile odăi și poteci de aici, grădină și grajdul și gânguritul porumbeilor. N-am alt cămin pe care să-l pot iubi, la care să visez și de care să-mi fie dor. Iar acum trebuie să trăiesc în locuri străine și nici măcar în vacanță nu pot să vin aici cu un prieten, ca nu cumva să vadă ce fel de viață ducem! Și toți cei pe care-i întâlnesc și-mi află numele încep de-îndată să înalțe un imn de laudă la adresa celebrului meu tată. Ah, mamă, mi-aș fi dorit să nu-l fi avut pe tata sau Rosshalde, să fi fost săraci și tu să trebuiască să coși sau să dai lecții de pian, iar eu să te ajut să ne câștigăm traiul.

Mama veni lângă el, îl sili să stea în fotoliu, se așeză pe genunchii lui și, mângâindu-l, îi netezi părul zburlit.

— Așa, spuse ea cu vocea ei liniștită și profundă al cărei timbru însemna pentru el cămin și refugiu; așa, acum mi-ai spus totul. Uneori este chiar bine să te descarci. Trebuie să cunoști lucrurile pe care le ai de îndurat. Dar nu trebuie să răscolești ceea ce doare, copile. Acum ești deja la fel de înalt ca mine și în curând vei fi un bărbat în toată firea, iar gândul acesta mă bucură. Ești și vei rămâne copilul meu, dar vezi, sunt foarte singură și am o mulţime de griji, așa că am nevoie și de sprijinul unui bărbat, al unui prieten adevărat, iar acesta trebuie să fii tot tu. Vreau să cântăm împreună la pian, să ne plimbăm împreună prin grădină și să ne îngrijim de Pierre, vreau să petrecem vacanţe frumoase împreună. Nu să te plângi și să-mi îngreunezi situaţia, căci altfel va trebui să cred că ești încă pe jumătate copil și că va mai dura mult până voi avea un prieten înţelept, pe care totuși mi-l doresc atâta.

— Da, mamă, da. Dar trebuie să ţii întotdeauna sub tăcere lucrurile care te fac nefericit?

— Este în orice caz mai bine, Albert. Nu e ușor și nu trebuie să cerem asta de la copii. Dar este mai bine. Cântăm acum ceva?

— Da, cu plăcere. Beethoven, Simfonia a doua – vrei?

Abia începură să cânte, că ușa se deschise ușor, Pierre se strecură înăuntru, se așeză pe un taburet și ascultă. Își privea gânditor fratele cântând la pian, ceafa lui care ieșea din gulerul lejer de mătase, pletele care se mișcau în ritmul muzicii, mâinile. Acum, că nu îi vedea ochii, îl izbi marea asemănare a lui Albert cu mama.

— Îţi place? îl întrebă Albert în timpul unei pauze.

Pierre se mulţumi să dea din cap, dar imediat părăsi camera la fel de tăcut. Simţise în întrebarea lui Albert ceva din tonul cu care, după experienţa lui, se adresau copiilor cei mai mulţi dintre adulţi, și a cărui falsă bunăvoinţă și aroganţă greoaie nu le putea suferi.

Fratele mai mare era pentru el binevenit, îl așteptase chiar cu nerăbdare și-l întâmpinase jos la gară cu mare bucurie. Insă acest ton nu avea de gând să-l accepte.

În timpul acesta Veraguth și Burkhardt îl așteptau pe Albert în atelier, Burkhardt cu neascunsă curiozitate, pictorul cu stinghereală

iritată. Scurta veselie și cheful de vorbă îi pieriseră dintr-o dată când aflase de sosirea lui Albert.

— Sosește deci pe neașteptate? întrebă Otto.

— Nu, nu tocmai. Știam că trebuie să vină zilele acestea.

Veraguth scotoci într-o cutie cu vechituri și scoase la iveală vechi fotografii. Alese una cu portretul băiatului și o întinse comparativ lângă o fotografie a lui Pierre.

— Acesta-i Albert la exact aceeași vârstă cu Pierre. Ți-l aduci aminte?

— Oh, destul de bine. Poza-i foarte asemănătoare. Are mult din trasaturile soției tale.

— Mai mult decât Pierre?

— Da, mult mai mult. Pierre nu seamănă nici cu tine nici cu mama lui. De altfel se pare că vine. Sau să fie Albert? Nu, imposibil.

Pe dalele și pe grătarul din fața ușii se auziră pași mici și ușori, clanța atinsă și, după o scurtă ezitare, apăsată, iar înăuntru intră Pierre iscodind iute cu privirea sa întrebătoare și prietenoasă dacă era binevenit.

— Dar unde este Albert? întrebă tata.

— Cu mama. Cântă împreună la pian.

— Aha, cântă la pian.

— Ești supărat, tati?

— Nu, Pierre, e bine că ai venit. Povestește-ne ceva!

Puștiul văzu fotografiile și le înșfăcă.

— O, aici sunt eu! Iar aici? Albert cumva?

— Da, e Albert. Așa arăta când avea aceeași vârstă cu a ta.

— Pe atunci eu nici nu mă născusem. Iar acum este mare, și Robert îi spune deja domnul Albert.

— Vrei să fii și tu mare?

— Da, cred că vreau. Când ești mare poți să ai cai și să călătorești, doresc și eu asta. Iar atunci nimeni nu va mai avea voie să-mi zică „băiețaș” și să mă ciupească de obraji. Dar parcă, la urma urmei, nu vreau să fiu mare. Cei mari sunt adesea supărători. Albert s-a schimbat și el cu totul. Iar când cei mari devin din ce în ce mai bătrâni, în cele din urmă mor. Doresc mai degrabă să rămân așa cum sunt, iar uneori

doresc să pot zbura, și să zbor cu păsările sus prin împrejurul copacilor și printre nori. Atunci mi-aş râde de toţi oamenii.

— Și de mine, Pierre?

— Uneori da, papă. Oamenii mari sunt cu toţii aşa de caraghioși câteodată. Mama nu într-atâta. Mama stă ici și colo în grădină într-un şezlong și nu face nimic altceva decât să privească în iarbă, iar mâinile-i atârnă în jos și este foarte liniștită și puţin tristă. Este plăcut, când nu trebuie să faci tot timpul ceva.

— Așadar, chiar nu vrei să devii ceva? Arhitect, grădinar sau poate pictor?

— Nu, nu vreau. Avem deja un grădinar și o casă. Mi-ar plăcea să pot face cu totul alte lucruri. Mi-ar plăcea să înţeleg ce-și spun măcălendrii între ei. Și aş dori să văd o dată cum fac copacii de beau apă cu rădăcinile și reușesc să crească atât de înalţi. Cred că nimeni nu ştie asta cu adevărat. Învăţătorul ştie o mulţime de lucruri, însă doar chestii plictisitoare.

Se aşezase pe genunchii lui Otto Burkhardt și trăgea de catarama acestuia.

— Nu poţi să știi multe lucruri, spuse Burkhardt prietenos. Nu poţi decât să le vezi și trebuie să fii mulţumit că sunt atât de frumoase. Când o să vii într-o buna zi la mine în Indii, vei călători zile îndelungate cu un vapor mare, iar în faţa vaporului își vor face apariţia o mulţime de peştişori, cu aripioare ca de sticlă, și care pot zbura. Iar uneori apar și păsări, care vin din insule străine zburând pe distanţe îngrozitor de lungi și sunt foarte obosite, se lasă jos pe vapor, uimite că atât de mulţi oameni străini călătoresc pe ocean. Și ele ar dori mult să ne înţeleagă și să ne întrebe, de unde venim și cum ne cheamă, dar asta nu se poate și atunci ne privim în ochi și dăm din cap în semn de salut, iar când pasărea s-a odihnit, se scutură și pleacă mai departe în zbor peste ocean.

— Și chiar nu ştim cum se cheamă aceste păsări?

— Oh, ba da, ştim asta. Dar sunt nume pe care oamenii le-au născocit; iar cum își zic ele însele între ele nu putem ști.

— Unchiul Burkhardt știe să povestească frumos, papà. Aș vrea să am și eu un prieten. Albert este prea mare. Cei mai mulţi oameni nu

înțeleg defel ce spui și ce vrei, însă unchiul Burkhardt mă înțelege pe dată.

Una din servitoare veni după băiat. În curând era vremea cinei și domnii plecară spre casă. Veraguth era tăcut și prost dispus. In sufragerie îi ieși în întâmpinare fiul său și-i întinse mâna.

— Bună ziua, papà.

— Bună ziua, Albert. Ai călătorit bine?

— Mulţumesc, da. Bună seara, domnule Burkhardt.

Tânărul era foarte rece și protocolar. Oferi braţul mamei sale până la masă. Se așezară la masă, iar conversaţia se purtă aproape exclusiv între Burkhardt și amfitrioană. Veni vorba de muzică.

— Permiteţi să vă întreb, se adresă Burkhardt lui Albert, ce fel de muzică preferaţi? Deși, în ce mă privește, nu mai sunt de mult la curent în acest domeniu, și abia dacă îi cunosc după nume pe muzicienii moderni.

Tânărul ridică politicos privirea și-i răspunse.

— Pe cei mai noi îi cunosc și eu doar din auzite. Nu am o preferinţă anume și-mi place orice muzică bună. Cel mai mult Bach, Gluck și Beethoven.

— Aha, clasicii. Dintre aceștia la vremea noastră l-am cunoscut, de fapt, mai îndeaproape doar pe Beethoven. De Gluck nu știam absolut nimic. Trebuie să știţi, eram cu toţii împătimiţi ai lui Wagner. Îţi mai aduci aminte, Johann, cum am ascultat pentru prima dată *Tristan?* A fost o nebunie!

Veraguth zâmbi fără bucurie.

— Vechea școală! exclama el cam aspru. Wagner e trecut, nu-i așa, Albert?

— Oh, dimpotrivă, ba chiar este cântat în toate operele. Dar nu mă pot pronunţa în privinţa lui.

— Nu vă place Wagner?

— Îl cunosc prea puţin, domnule Burkhardt. Merg foarte rar la operă. Mă interesează doar muzica pură, nu și opera.

— Bine, dar preludiul de *la Maeștrii cântăreţi!* Îl cunoașteţi cu siguranţă. Nici el nu vă spune nimic?

Albert își mușcă buzele și reflectă o clipă înainte de a răspunde.

— Chiar nu mă pot pronunţa. Este – cum să spun? – muzică romantică, iar aceasta mă interesează prea puţin.

Veraguth făcu o grimasă.

— Să-ţi torn vin de ţară? întrebă el ca să abată conversaţia.

— Da, mulţumesc.

— Iar tu, Albert? Un pahar de vin roşu?

— Nu, mulţumesc, papà.

— Ai devenit abstinent?

— Nu, în niciun caz. Dar vinul nu îmi face bine, prefer să mă abţin.

— Ei, cum doreşti. Noi însă să ciocnim, Otto. Noroc!

Goli paharul pe jumătate cu o sorbitură precipitată. Albert juca în continuare rolul tânărului bine crescut care, deşi are anumite opinii proprii și le păstrează cu modestie pentru sine cedând celor mai în vârstă cuvântul nu pentru a învăţa, ci ca să aibă liniște. Rolul nu i se potrivea, așa că în scurt timp se simţi şi el extrem de jenat. Nu voia să-i ofere absolut nicio ocazie de conflict tatălui său, pe care era deprins să-l ignore pe cât posibil.

Burkhardt tăcu urmărind totul, așa că nu mai rămăsese nimeni care să întreţină cu bunăvoinţă conversaţia secătuită într-o tăcere rece. Se grăbiră cu masa; se serveau reciproc cu o ceremonie politicoasă, se jucau stingheriţi cu linguriţele de desert aşteptând jalnic de conştienţi momentul ridicării și despărţirii. Abia în acest ceas simţi Otto Burkhardt până în străfunduri însingurarea și răceala lipsită de speranţă în care erau încremenite și atrofiate căsnicia și viaţa prietenului său. Îi arunca priviri fugare și-l vedea privind înainte mohorât, cu chipul fără vlagă, la bucatele abia atinse, recunoştea în ochii lui, pe care-i întâlnea preţ de o clipă, rușinea imploratoare faţă de dezvăluirea situaţiei sale.

Era o priveliște tristă și parcă tăcerea aceea lipsita de iubire, răceala stingheră și constrângerea seacă a acestei mese nu făceau decât să anunţe răsunător rușinea lui Veraguth. În acest moment Otto simţi că fiecare nouă zi a prezenţei sale aici ar fi doar o odioasă prelungire a acestei stânjenitoare condiţii de spectator și o caznă pentru prietenul său care salva cu greu aparenţele și nu mai găsea în el putere și chef să-și înfrumuseţeze mizeria în faţa privitorului. Aceasta trebuia să înceteze.

Abia apucase să se ridice doamna Veraguth că soțul ei își și trase scaunul înapoi.

— Sunt foarte obosit, așa că pe mine vă rog să mă scuzați! Nu vă deranjaţi!

Ieşi din cameră uitând să închidă ușa după el, iar Otto îl auzi cum se îndepărtează încet cu paşi grei pe coridor și coboară treptele ce scârţâiau.

Burkhardt închise ușa și o însoți pe doamna Adele în salon, unde pianul rămăsese deschis, iar vântul de seară răsfoia partiturile așezate pe stativ.

— Doream să vă rog să cântaţi ceva, zise el stânjenit. Dar mi se pare că soțul dumneavoastră nu se simte prea bine, a lucrat toată amiaza în soare. Dacă-mi permiteţi, îi voi mai ţine companie un ceas.

Doamna Veraguth înclină capul cu gravitate și nu încercă să-l reţină. El își luă rămas bun și plecă împreună cu Albert, care-l însoţi până la scări.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Afară se lăsa amurgul când Otto Burkhardt ieși din holul luminat de marele candelabru al casei și se despărţi de Albert. Se opri sub castani, trase însetat în piept aerul de seară proaspăt, înmiresmat al copacilor şi îşi şterse de pe frunte stropii grei de transpiraţie. Dacă putea să își ajute puţin prietenul, trebuia să o facă acum.

În atelier nu era aprinsă nicio lumină şi nu-l găsi pe pictor nici în camera de lucru și nici în celelalte încăperi. Deschise uşa dinspre iaz și plecă să-l caute, păşind fără zgomot prin împrejurul casei. Îl descoperi în fotoliul de răchită, în care îl pictase pe el în acea zi, şedea cu coatele sprijinite pe genunchi şi faţa în mâini, liniștit, ca și cum ar fi dormit.

— Johann! îl strigă el încet, se apropie de el și își aşează mâna pe capul aplecat al acestuia.

Nu primi niciun răspuns. Rămase locului, tăcu şi aşteptă, mângâindu-i celui cufundat în oboseală şi suferinţă părul scurt şi aspru. Vântul se auzea printre copaci, în rest era liniște și domnea pacea înserării. Se scurseră minute în şir. Când deodată se auzi dinspre conac un acord plin, ţinut îndelung, amplificat de amurg într-un talaz de sunete, și apoi încă unul. Primele măsuri ale unei sonate pentru pian.

La aceasta pictorul înălţă capul, își scutură cu blândeţe mâna prietenului de pe creștet şi se ridică în picioare. Îl privi pe Burkhardt tăcut, cu ochi obosiţi şi uscaţi, încercă să surâdă și renunţă imediat, în timp ce trăsăturile sale încremenite se moleșiră.

— Să intrăm, spuse el încruntându-se, ca și cum ar fi încercat să se apere de muzica ce se revărsa de dincolo.

Plecă înainte şi se opri la uşa atelierului.

— Cred că nu te vom mai avea mult timp în mijlocul nostru?

Cum simte totul! se gândi Burkhardt. Răspunse cu voce calmă:

— Ce mai contează o zi. Mă gândesc să plec poimâine.

Veraguth căută pipăind comutatorul. Cu un mic clinchet metalic se aprinseră dintr-o dată toate luminile atelierului.

— Ei, atunci să mai bem împreună o sticlă de vin bun.

Îl sună pe Robert şi-i dădu mai multe porunci. În mijlocul atelierului se găsea proaspătul portret al lui Burkhardt aproape terminat. Se opriră în faţa lui şi-l priviră, în timp ce Robert aranjă masa şi scaunele, aduse vin şi gheaţă, ţigări de foi şi scrumiere.

— E bine, Robert, poţi pleca. Nu mă trezi mâine dimineaţă. Lasă-ne singuri acum!

Se aşezară şi ciocniră. Pictorul se foia agitat în fotoliu, se ridică din nou şi stinse jumătate din lumini. Apoi se lăsa din nou greoi în fotoliu.

— Tabloul nu este întru totul gata, începu el. Serveşte-te cu o ţigară! N-ar fi ieşit rău, dar în definitiv nu contează prea mult. Iar noi ne vom revedea.

Îşi alese o ţigară, îi reteză capătul cu băgare de seamă, o învârti printre degetele nervoase şi o lăsă iarăşi jos.

— De data asta n-ai nimerit tocmai bine pe aici, Otto. Îmi pare rău.

Glasul său se frânse dintr-o data, iar el se prăbuşi înspre Burkhardt, îi apucă mâinile şi le ţinu strâns într-ale sale.

— Ştii acum totul, gemu el ostenit şi câteva lacrimi căzură pe mâna lui Otto. Nu voia să renunţe însă la reţinerile lui îndărătnice. Se îndreptă la loc, se strădui să-şi calmeze glasul şi zise stânjenit: Scuză-mă! Să bem un pahar! Nu fumezi?

Burkhardt luă o ţigară de foi.

— Bietul de tine!

Beau şi fumau într-o tăcere molcomă, privind lumina răsfrângându-se în lustrul cupelor de sticlă şi lucind mai cald în vinul auriu, fumul albăstrui plutind nehotărât prin odaia largă şi încolăcindu-se în fuioare capricioase, iar din când în când se uitau unul la altul cu priviri ce nu mai aveau nevoie de cuvinte. Era ca şi cum totul ar fi fost deja spus.

Un fluture de noapte străbătu atelierul zbârnâind şi se ciocni de trei, patru ori violent de pereţi cu un zgomot surd. Apoi rămase nemişcat şi amorţit, un triunghi cenuşiu de catifea, pe tavan.

— Vii cu mine la toamnă, în Indii? întrebă în cele din urmă Burkhardt şovăitor.

Din nou o tăcere prelungă. Fluturele începu să se deplaseze încet. Mic și cenușiu se târa înainte ca și cum ar fi uitat să zboare.

— Poate, zise Veraguth. Poate. Trebuie însă să mai vorbim.

— Bine, Johann. Nu vreau să te zoresc. Dar trebuie să-mi spui totuși câte ceva. Nu mă așteptam să meargă din nou bine între tine și soția ta, însă...

— N-a mers doar de la bun început!

— Nu. Însă mă sperie că ați ajuns atât de departe. Nu poate să rămână așa. Te distrugi.

Veraguth râse răgușit.

— Nu mă distrug, bătrâne. În septembrie voi expune la Frankfurt vreo douăsprezece tablouri noi.

— În regulă. Dar cât mai poate ține asta? Este absurd... Spune-mi, Johann, de ce nu te-ai despărțit de ea?

— Nu-i așa de simplu... O să-ți povestesc. Măcar să afli totul așa cum s-a petrecut.

Luă o gura de vin și rămase aplecat pe scaun în timp ce Otto se trase mai departe de masă.

— Știi doar că am avut de la bun început dificultăți cu soția mea. S-au scurs așa câțiva ani, nici bine și nici rău, și poate că s-ar mai fi putut salva ceva pe atunci. Dar mi-am putut ascunde prea puțin dezamăgirea și ceream mereu de la Adele tocmai ceea ce ea nu-mi putea da. Elan n-a avut niciodată; era grava și nu tocmai plină de viață, aş fi putut ști asta dinainte. Nu era nicidecum în stare să treacă ceva cu privirea și să depășească cu umor sau ușurință o situație dificilă. Nu avea ce opune pretenţiilor și toanelor mele, dorului meu năvalnic și în cele din urmă dezamăgirii mele, decât tăcere și răbdare, o răbdare înduioșătoare, tăcută, eroică, care mă mişca adesea și care, de altfel, nu era de folos nici unuia din noi. Dacă eram furios și nemulțumit, ea tăcea și suferea, iar dacă, curând după aceasta, veneam cu dorința de mai bună înțelegere, îi ceream iertare sau încercam, într-o clipă de bună dispoziție, s-o înveselesc și pe ea, era în zadar, ea tăcea în continuare și se îndărătnicea, tot mai închisă, statornică și greoaie. Când eram cu ea, aștepta temătoare și cuminte, primea cu aceeași nepăsare și răbufnirile de mânie și stările de bună dispoziție, iar când plecam, cânta la pian doar pentru sine și se gândea la vremurile de

dinaintea căsătoriei. M-am adâncit astfel tot mai mult în greșeală și n-am mai avut în cele din urmă nici eu nimic ce să ofer și să comunic. Am început să devin din ce în ce mai sârguincios și m-am deprins treptat să mă îngrop în munca mea.

Făcea eforturi vădite să rămână calm. Voia să povestească, nu să acuze, dar în spatele cuvintelor se simţea tocmai acuza sau cel puţin tânguirea despre distrugerea vieţii sale, despre dezamăgirea speranţei sale de tinerețe și despre condamnarea pe viaţă la o existenţă ciuntită, lipsită de bucurie, invariabil contrară esenţei fiinţei sale.

— Chiar și pe atunci mă gândeam uneori să divorţez. Dar aceasta nu era așa de simplu. Eram obișnuit să-mi duc traiul lucrând liniștit, iar gândul la tribunale și avocaţi, la curmarea bruscă a tuturor micilor deprinderi zilnice mă făcea să dau mereu înspăimântat înapoi. Dacă mi-ar fi ieșit pe atunci în cale o nouă dragoste, m-aş fi hotărât ușor. Dar s-a dovedit că și firea mea era mai greoaie decât credeam eu. Mă îndrăgosteam cu o anumită invidie melancolică de fetișcane nostime, dar niciodată îndeajuns de profund și din ce în ce mai mult înțelegeam că nu mă mai puteam dărui nici unei iubiri precum pictatului. Toată năzuinţa de descătușare și uitare de sine, fiecare dorinţă și nevoie se îndreptau într-acolo și realmente n-am mai primit în viaţa mea în acești îndelungi ani niciun singur om, nicio femeie, niciun prieten. Înțelegi doar, ar fi trebuit să încep fiecare prietenie cu mărturisirea rușinii mele.

— Rușine?! spuse Burkhardt încet, pe un ton mustrător.

— Desigur, rușine! Astfel o percepeam încă de atunci, și nu s-a schimbat nimic între timp. Este o rușine să fii nefericit. Este o rușine să nu-ţi poţi arăta nimănui viaţa, să trebuiască să ascunzi și să tăinuiești ceva. Dar de ajuns cu asta! Să-ţi povestesc.

Privea fix și posomorât în paharul său, aruncă ţigara de foi stinsă și continuă.

— Între timp Albert s-a făcut mărișor. Amândoi îl iubeam nespus, discuțiile despre el și grijile pentru el ne ţineau împreună. Abia când avea vreo șapte, opt ani a început să mă cuprindă gelozia și am început să mă lupt pentru el – la fel cum astăzi mă lupt cu ea pentru Pierre! Mi-am dat dintr-o dată seama că nu mă mai puteam lipsi de băiat și ani de-a rândul am văzut cu neîntreruptă spaimă cum devenea încetul

cu încetul din ce în ce mai rece față de mine și cum se atașa tot mai mult de maică-sa.

Apoi a fost grav bolnav, iar în acea perioadă de frământare pentru copil, toate celelalte au fost date temporar uitării și am trăit un răstimp într-o asemenea armonie ca niciodată înainte. În acest timp s-a născut Pierre.

De când micuțul este pe lume, el a avut parte de toată iubirea pe care o mai puteam eu oferi. Am lăsat ca Adele să-mi scape din nou, ca Albert, după însănătoșirea lui, să se apropie tot mai mult de mama lui, să devină aliatul ei împotriva mea și, treptat, dușmanul meu, până când am fost nevoit să-l trimit departe de casă. Renunțasem la tot, mă lipsisem de toate și de orice pretenție, mă dezobișnuisem chiar să mai am un cuvânt de spus în casă și nu aveam nimic împotrivă să fiu un simplu oaspete îngăduit în propria-mi casă. Nu doream să păstrez pentru mine decât pe micuțul meu Pierre, iar când conviețuirea cu Albert și întreaga situație din casă au devenit de nesuportat, i-am propus lui Adele să divorțăm.

Pe Pierre voiam să-l păstrez eu. Toate celelalte puteau să-i rămână ei: putea să-l țină pe Albert, să păstreze Rosshalde și jumătate din veniturile mele, din partea mea chiar și mai mult. Dar n-a vrut. Consimțea de bunăvoie să divorțeze și nu dorea să primească decât strictul necesar de la mine, dar nu voia să se despartă de Pierre. Aceasta a fost ultima noastră ceartă. Încă o singură dată am mai încercat totul ca să-mi salvez puțina fericire rămasă; m-am rugat și am făcut promisiuni, m-am plecat și umilit în fața ei, am amenințat și am plâns și în cele din urmă am răbufnit furios, totul în zadar. S-a învoit până și ca Albert să fie trimis la internat. S-a arătat deodată că această femeie tăcută și răbdătoare nu era dispusă să cedeze nici măcar un lat de palmă; își dădea prea bine seama de puterea ei și-mi era superioară. În acea vreme pur și simplu o uram, iar ceva din asta încă mai persistă.

Așa că am adus un zidar și am pus să mi se construiască locuința din atelier, iar de atunci locuiesc aici și totul este așa precum ai văzut și tu.

Burkhardt ascultase îngândurat și nu-l întrerupsese nici măcar o dată, nici chiar în clipele când Veraguth părea să aștepte asta, ba chiar s-o dorească.

— Mă bucur, zise el precaut, că tu însuţi vezi totul aşa de limpede. Este cam aşa cum mi-am închipuit şi eu. Să mai vorbim puţin despre asta, dacă tot ne-am pornit! De când sunt aici am aşteptat la fel ca tine acest ceas. Să presupunem că ai avea un buboi supărător, care te chinuie şi de care te cam ruşinezi. Acum ştiu de el, iar tu te simţi deja mai bine, fiindcă nu mai eşti nevoit să-l ascunzi. Dar nu trebuie să ne mulţumim cu atât, trebuie să vedem dacă nu putem să-l deschidem şi să-l vindecăm.

Pictorul se uită la el, scutură greoi din cap şi surise:

— Să-l vindecăm? Aşa ceva nu se vindecă niciodată. Dar deschide-l fără grijă!

Burkhardt dădu din cap. Voia să-l deschidă, desigur, nu voia să lase să treacă acest ceas fără niciun rezultat.

— Mi-a rămas ceva neclar în povestirea ta, spuse el gânditor. Zici că nu te-ai despărţit de soţia ta din pricina lui Pierre. Chestiunea este dacă nu ai fi putut să o constrângi să ţi-l lase pe Pierre. Dacă aţi fi divorţat în instanţă, ar fi trebuit doar să-ţi fie încredinţat măcar unul dintre copii. Nu te-ai gândit niciodată la asta?

— Nu, Otto, la asta nu m-am gândit niciodată. Nu m-am gândit niciodată că un judecător ar putea repara cu înţelepciunea lui ceea ce am greşit şi pierdut eu. Dar asta nu mă ajută la nimic. Şi fiindcă propriile-mi puteri n-au fost de ajuns ca s-o fac să renunţe la băiat, nu mi-a rămas altceva de făcut decât să aştept să văd pentru cine se va decide mai târziu Pierre însuşi.

— Este vorba numai de Pierre, aşadar. Dacă el n-ar fi existat, te-ai fi despărţit, fără îndoială, de mult de soţia ta şi ţi-ai mai fi putut găsi ferici-rea în lume sau cel puţin o viaţă limpede, raţională, liberă. În schimb te-ai împotmolit într-un hăţiş de compromisuri, sacrificii şi mici subterfugii, în care un om ca tine probabil se sufocă.

Veraguth privi neliniştit şi goli un pahar cu vin pe nerăsuflate.

— Vorbeşti mereu de sufocare şi distrugere! Vezi doar, trăiesc şi lucrez, şi să mă ia dracu' dacă mă dau bătut.

Otto nu-i luă în seamă surescitarea. Continuă cu insistenţă molcomă:

— Iartă-mă, dar nu-i chiar aşa. Eşti un om neobişnuit de puternic, altfel n-ai fi făcut faţă atâta vreme acestor împrejurări. Tu însuţi simţi

cât de mult te-au vătămat și îmbătrânit, și este o vanitate nefolositoare să o tăgăduiești față de mine. Mă încred mai degrabă în ochii mei decât în tine și văd că o duci mizerabil. Te menţine munca ta, însă ea îţi este mai curând anestezie decât bucurie. Îţi irosești jumătate din forţa ta atât de preţioasă în renunţări și mici obstacole de zi cu zi. Din asta nu te alegi cu fericire, ci, în cel mai bun caz, cu resemnare. Iar pentru asta, amice, ești mult prea bun.

— Resemnare? Se poate. Și alţii trăiesc tot așa. Cine este fericit?

— Fericit este acela care speră! strigă Burkhardt răspicat. Dar tu, în ce-ai putea să speri? Nici măcar în succese, onoruri sau bani; de astea ai parte din belșug. Omule, habar nu mai ai ce înseamnă să trăiești și să te bucuri! Ești mulțumit pentru că nu mai speri! Pot înțelege asta, în ce mă privește, dar este o situaţie oribilă, Johann, este un buboi urât și acela care are un astfel de buboi și nu vrea să-l deschidă este un laș.

Se înfierbântase și umbla teribil de agitat dintr-un colţ într-altul, și în timp ce-și urma cu forţe încordate planul, chipul de băiat al lui Veraguth îl privea din adâncul amintirilor și înaintea ochilor îi plutea imaginea unei scene când se certase odinioară cu el la fel ca astăzi. Ridicând privirea, se uită la chipul prietenului; acesta ședea prăbușit, cu ochii aţintiţi în jos. Nu mai păstra nici urmă din trăsăturile feţei băiatului de odinioară. Acolo ședea acela pe care-l numise intenţionat un laș și căruia îi zgândărise mândria odinioară atât de exagerată, și nu se apăra.

Exclamă doar cu amară slăbiciune:

— Haide! Nu-i nevoie să mă cruţi. Ai văzut în ce cușcă trăiesc, acum poţi fără nicio grijă să împungi cu băţul înăuntru și să-mi reproșezi rușinea. Te rog, continuă! Nu mă apăr, nici măcar nu mă voi supăra.

Otto se opri în faţa lui. Îi inspira atâta milă, dar se stăpâni și zise aspru:

— Dar trebuie să te superi! Trebuie să mă dai afară, să pui capăt prieteniei noastre, sau altfel trebuie să recunoști că am dreptate.

Se ridică acum și pictorul în picioare, dar vlăguit și fără prospeţime.

— Atunci ai dreptate, dacă ţii la asta, spuse el obosit. M-ai supraapreciat, nu mai sunt așa de tânăr și nici așa de ușor de jignit. Și nici nu am atât de mulţi prieteni ca să-mi pot permite să-i risipesc. Te

am doar pe tine. Ia loc și mai bea un pahar cu vin, e bun. Asemenea vin nu găsești în Indii și probabil că nu găsești acolo nici prea mulți prieteni care să îngăduie atâta încăpățânare din partea ta.

Burkhardt îl bătu ușor pe umăr și spuse aproape furios:

— Bătrâne, să nu devenim acum sentimentali – nu acum! Spune-mi ce ai să-mi reproșezi, iar apoi să continuăm.

— Oh, n-am nimic să-ți reproșez! Ești un ins fără cusur, Otto, neîndoielnic. Mă urmărești de aproape douăzeci de ani cum mă scufund, privești cu prietenie și cu părere de rău poate, cum mă înghite mlaștina și n-ai spus niciodată nimic și nici nu m-ai umilit vreodată oferindu-mi oarece ajutor. Ai privit cum, ani de-a rândul, aveam în fiecare zi la mine cianură și ai remarcat cu mulțumire nobilă că n-am înghițit-o, iar în cele din urmă am aruncat-o. Iar acum, când mă aflu atât de adânc în mocirlă, de nu mai pot ieși, acum stai acolo și te-ai găsit să mă mustri și să mă avertizezi...

Privea țintă înaintea sa, cu ochii înroșiți și aprinși, iar Otto observă abia acum, când dori să-și mai toarne un pahar cu vin și nu mai găsi nimic în sticlă, că în acest scurt răstimp Veraguth golise sticla de unul singur.

Pictorul îi urmări privirea și râse strident.

— Ah, iertare! strigă el aprins. Da, sunt puțin afumat, nu uita să mi-o pui și pe asta la socoteală. Mi se întâmplă o dată la câteva luni să mă cherchelesc nițel, din nebăgare de seamă – ca stimulent, știi...

Își lăsă apăsat amândouă mâinile pe umerii prietenului și spuse acuzator cu glasul dintr-o dată obosit, tânguitor:

— Știi, dragul meu, cianura, vinul și toate astea ar fi fost de prisos dacă cineva ar fi vrut să mă ajute puțin. Tu, tu de ce m-ai lăsat să ajung până aici încât acum să fiu nevoit să cer ca un cerșetor un pic de îngăduință și iubire? Adele nu m-a răbdat, Albert m-a părăsit, Pierre mă va părăsi și el cândva – iar tu ai stat deoparte și ai privit. N-ai putut să faci nimic? Chiar n-ai putut să mă ajuți deloc?

Vocea pictorului se frânse, iar el se prăbuși înapoi pe scaun. Burkhardt păli de moarte. Era mult mai grav decât crezuse el! Era oare cu putință ca acest om aspru și mândru să ajungă după câteva pahare cu vin la mărturisirea deznădăjduită a mizeriei și ocării sale ascunse!

Se așeză lângă Veraguth și-i vorbi încet la ureche ca unui copil care trebuie alinat.

— O să te ajut, Johann, crede-mă, o să te ajut. Am fost un dobitoc, am fost așa de orb și nătărău. Haide, totul va fi din nou bine, ai încredere!

Își aminti de rarele împrejurări din tinerețe când, în situații de mare tulburare, prietenul sau își pierduse stăpânirea de sine. O asemenea întâmplare, ațipită în adâncul memoriei sale, i se înfățișa acum din nou, în fața ochilor, ciudat de deslușit. Johann umbla pe vremuri cu o colegă de școală nostimă, Otto se exprimase disprețuitor despre ea, iar Veraguth îi adusese la cunoștință în cel mai violent mod că a rupt-o cu el. Și atunci pictorul se înfierbântase peste măsură după o cantitate mică de vin, și atunci i se înroșiseră ochii și-și pierduse controlul vocii. Prietenul fu impresionat să vadă repetându-se atât de straniu trăsăturile uitate ale unui trecut aparent senin, și, la fel ca odinioară, îl înfricoșa prăpastia, deslușită dintr-o dată, de însingurare lăuntrică și flagelare sufletească din viața lui Veraguth. Acesta era neîndoielnic secretul despre care vorbea din când în când pe ocolite Johann și pe care el îl bănuia ascuns în sufletul oricărui mare artist. De acolo i se trăgea, așadar, acestui om avântul straniu, nepotolit, de a crea, de a cuprinde și învinge din nou, la fiecare ceas, universul cu simțurile sale. De acolo în cele din urmă și tristețea ciudată, cu care-l pot umple adesea marile opere de artă pe spectatorul pasiv.

Era ca și cum Otto nu-și înțelesese niciodată pe deplin prietenul până în această clipă. Acum privea în adâncul întunecatei fântâni din care se nutrea cu forțe și suferință sufletul lui Johann. În același timp, simțea o mângâiere profundă, bucuroasă că era el, vechiul prieten, cel în fața căruia Veraguth aflat în suferință își deschidea sufletul, că el era acela pe care-l învinuia și căruia îi cerea ajutorul.

Veraguth părea să nu mai știe ce spusese. Se domolise ca un copil care și-a făcut de cap și spuse în cele din urmă cu voce limpede:

— Nu prea ai noroc cu mine de data asta. Totul mi se trage de la faptul că în ultima vreme nu mi-am văzut de munca mea zilnică. Este o indispoziție nervoasă. Zilele bune nu-mi priesc.

Iar când Burkhardt încercă să-l oprească să deschidă a doua sticlă, îi zise:

— Oricum n-aș putea dormi acum. Dumnezeu ştie de ce sunt așa de nervos! Ei, să mai chefuim un pic, înainte nu te dădeai în lături de la asta. Ah, din pricina nervilor mei, zici tu! O să mi-i calmez, la asta am experienţă. În zilele următoare o să-mi încep munca în fiecare dimineaţă la ora șase și o să călăresc în fiecare seară o oră.

Aşa că prietenii rămaseră împreună până aproape de miezul nopţii. Johann scormonea tăifăsuind amintiri din trecut, Otto îl asculta și vedea cu plăcere aproape silnică închizându-se domolită o suprafaţă netedă, voios scânteietoare, peste locul în care tocmai privise în întunecate abisuri.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

A doua zi Burkhardt îl întâmpină pe pictor cu sfială. Se aştepta să-şi găsească prietenul schimbat, iar în locul tulburării de ieri să dea peste o răceală dispreţuitoare şi o ruşine defensivă. Johann în schimb îi ieşi înainte cu o seriozitate calmă.

— Deci mâine pleci, spuse el prietenos. E bine aşa şi îţi mulţumesc pentru tot. N-am uitat de altfel ce s-a petrecut ieri seară; despre asta mai avem de discutat.

Otto consimţi şovăind.

— Dacă ţii, dar nu vreau să te tulbur din nou în zadar. Poate că am răscolit ieri prea multe lucruri. De ce oare a trebuit să aşteptăm până în ultima clipă!

Luară micul dejun în atelier.

— Nu, e bine aşa, spuse Johann hotărât. Este foarte bine aşa. N-am închis ochii toată noaptea şi am rumegat totul încă o dată, trebuie să ştii. Ai răscolit multe, aproape mai multe decât puteam eu să suport. Trebuie să ţii seama că n-am avut pe nimeni de ani de zile cu care să pot vorbi. Dar acum totul trebuie pus în ordine şi golit până la fund, altfel sunt într-adevăr un laş, cum m-ai numit ieri.

— Oh, te-a rănit asta? Trece-o cu vederea!

— Nu, ai avut întrucâtva dreptate, cred. Astăzi doresc să mai petrecem o zi plăcută şi veselă, după-amiază o să ieşim împreună într-o excursie şi o să-ţi arăt un peisaj frumos. Dar înainte trebuie să punem ceva la punct. Ieri m-au copleşit toate dintr-o dată, încât mi-am pierdut cumpătul. Dar între timp am chibzuit totul. Cred că înţeleg acum ce-ai vrut să-mi spui ieri.

Vorbea aşa de calm şi prietenos că Burkhardt uită de temerile sale.

— Ei, atunci e bine, dacă m-ai înţeles, nu trebuie să luăm totul de la capăt. Mi-ai povestit cum s-a ajuns aici şi cum stau lucrurile în prezent. Îţi păstrezi căsnicia, menajul şi întreaga ta situaţie actuală numai pentru că nu vrei să te desparţi de Pierre. Aşa este?

— Da, întocmai.

— Ei bine, și cum te gândești că va fi pe mai departe? Mi se pare că ai pomenit ieri că ți-e teamă că îl vei pierde și pe Pierre cu timpul. Așa-i?

Veraguth suspină dureros și își îngropa fruntea în palmă; continuă însă cu același glas:

— Poate că așa va fi. Aici e buba. Ești de părere că ar trebui să renunț la băiat?

— Da, bineînțeles! Te costă ani și ani de luptă cu soția ta, care e puțin probabil că ți-l va ceda.

— Se poate. Dar vezi tu, Otto, el e ultimul lucru pe care-l mai am! Sunt înconjurat de ruine, iar dacă aș muri azi, în afară de tine, nu s-ar agita decât cel mult câțiva gazetari. Sunt un biet nenorocit, dar îl am pe acest copil, încă îl mai am pe acest puști micuț și drag, pentru care să pot să trăiesc și pe care să-l pot iubi, pentru care sufăr și lângă care uit de mine în clipe de fericire. Trebuie să-ți dai seama de asta! Tocmai la asta să renunț!

— Nu e ușor, Johann. E o treabă blestemată. Dar nu știu altă cale. Uite, habar nu mai ai ce se mai petrece dincolo în lume, te-ai îndărătnicit și îngropat în muncă și în căsnicia ta nefericită. Fă acest pas și descotorosește-te o dată de toate astea, și vei vedea dintr-o dată lumea așteptându-te cu sute de lucruri frumoase. Te-ai însoțit de mult cu morții și ai pierdut legătura cu viața. Te agăți de Pierre și, sigur, el este fără doar și poate un puști adorabil; dar asta nu este totuși hotărâtor. Fii măcar o dată puțin crud și cugetă dacă băiatul are într-adevăr nevoie de tine!

— Dacă are nevoie de mine...?

— Da. Ceea ce poți să-i dai tu este dragoste și tandrețe –lucruri de care un copil are adesea mai puțină nevoie decât credem noi, adulții. În schimb, micuțul crește într-o casă în care tatăl și mama abia se mai cunosc unul pe celălalt, ba chiar sunt geloși din pricina lui. Nu-i crescut în exemplul bun al unui cămin fericit și sănătos, e precoce și va deveni un singuratic. Iar în cele din urmă, iartă-mă, va trebui totuși, într-o bună zi, să aleagă între tine și mama lui. Nu poți să-ți dai seama de asta?

— Poate că ai dreptate. Ba chiar ai cu siguranţă dreptate. Dar aici se opreşte raţiunea în ce mă priveşte. Mă agăţ de băiat şi mă cramponez de această iubire pentru că nu mai cunosc de mult timp nicio altă căldură şi nicio altă lumină. Poate că o să mă abandoneze peste câţiva ani, poate că o să fie dezamăgit și mă va urî cândva – așa cum mă urăşte Albert, care la paisprezece ani a aruncat o dată cu un cuţit după mine. Dar îmi rămâne cel puţin faptul că mai pot fi cu el acești câţiva ani şi-l pot iubi, că îi pot strânge minutele într-ale mele şi-i pot asculta ciripitul subţire şi vesel. Spune: trebuie să renunţ la asta? Trebuie?

Burkhardt ridică dureros din umeri și se încruntă.

— Trebuie, Johann, spuse el apoi cu glas abia auzit. Cred că trebuie. Nu trebuie să se întâmple chiar astăzi, dar va trebui în curând. Trebuie să te lepezi de tot ce ai şi să te purifici de tot trecutul, altfel nu vei mai putea niciodată să priveşti lumea pe deplin senin şi liber. Fă ce vrei, iar dacă nu poţi să faci acest pas, rămâi aici și trăieşte pe mai departe viaţa asta – voi fi alături de tine chiar și atunci, și poţi să te bizui pe mine, ştii asta. Însă mi-ar părea rău.

— Sfătuieşte-mă! Nu văd decât întuneric în faţa mea.

— Bine. Acum e iulie; la toamnă mă voi întoarce în Indii. Înainte voi trece încă o dată pe la tine și sper că atunci vei avea deja bagajele pregătite și vei veni cu mine. Dacă până atunci te vei fi hotărât și vei fi de acord, cu atât mai bine. Dacă însă nu te poţi hotărî, ieși pentru un an, sau din partea mea pentru jumătate de an, cu mine, din această atmosferă. La mine poţi să pictezi, să călăreşti, poţi să vânezi și tigri sau să te îndrăgosteşti de malaieziene – sunt și câteva drăguţe – în orice caz vei fi pentru o vreme departe de aici și poţi să vezi dacă acea viaţă nu-ţi prieşte mai mult. Ce părere ai?

Cu ochii închişi, pictorul clătină din capul său mare cu păr ţepos, chip palid și buze strânse.

— Mulţumesc! exclamă el pe jumătate zâmbind. Mulţumesc, e drăguţ din partea ta. O să-ţi spun la toamnă dacă vin cu tine. Te rog, lasă-mi fotografiile.

— Păstrează-le... Dar – nu te poţi hotărî astăzi sau mâine chiar în ce priveşte călătoria? Ar fi mai bine pentru tine.

Veraguth se ridică şi se îndreptă spre uşă.

— Nu, nu pot. Cine ştie ce se întâmplă între timp! De ani de zile n-am mai fost niciodată departe de Pierre mai mult de trei, patru săptămâni. Cred că voi veni cu tine, dar nu vreau să spun acum nimic ce aş putea să regret mai târziu.

— Bine, să rămână așa. Îți voi comunica tot timpul unde sunt de găsit. Iar dacă într-o bună zi telegrafiezi trei cuvinte, că vrei să mergi, nu-i nevoie să miști nici măcar un deget în ce privește călătoria. Asta va fi problema mea. Îți iei de aici doar schimburi și unelte de pictat, dar din belșug, mă îngrijesc eu să trimit restul la Genova.

Veraguth îl îmbrățișa în tăcere.

— Mi-ai venit în ajutor, Otto, nu voi uita asta niciodată. Trimit după șaretă acum, astăzi nu suntem aşteptaţi la masă dincolo. Iar acum să nu mai facem nimic altceva decât să petrecem o zi frumoasă împreună, ca pe timpuri în vacanţele de vară! Vom ieși prin împrejurimi, o să vizităm câteva sate arătoase şi o să ne oprim prin pădure, o să mâncăm păstrăvi și-o să bem vin bun de ţară din ulcele. Ce vreme superbă e astăzi!

— Așa a fost de zece zile încoace! râse Burkhardt.

Veraguth râse și el.

— Ah, mie mi se pare că de mult n-a mai strălucit soarele ca acum!

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

După plecarea lui Burkhardt pictorul fu copleșit de un ciudat simţământ de singurătate. Aceeași singurătate în care trăise ani de-a rândul și față de care, printr-o îndelungată obișnuință, se înăsprise, devenind aproape insensibil, îl copleși acum ca un dușman cu totul nou, necunoscut, și-l învălui înăbușitor din toate părţile. Se simţea în același timp, mai mult ca niciodată, rupt de familia sa, chiar și de Pierre. Nu-și dădea seama că asta i se trăgea de la faptul că pentru prima dată vorbise despre situaţia lui.

În anumite momente cunoscu chiar simţământul umilitor şi blestemat al plictiselii. Veraguth trăise până în acel moment viaţa nefirească, dar consecventă a celui zidit de viu prin propria lui voinţă, pe care viaţa nu-l mai interesează şi a cărui existenţă înseamnă mai curând să rabde decât să trăiască cu adevărat. Vizita prietenului îi fisurase această sihăstrie; prin sute de crăpături, viaţa strălucea, răsuna şi îşi răspândea miresmele către însinguratul dinăuntru, căuta să-l atingă, un vechi descântec se destrămase, iar el, trezindu-se, percepea covârşitor, pe jumătate dureros, fiecare chemare din afară.

Mânios, se refugie cu îndârjire în munca sa, se apucă aproape în acelaşi timp de două lucrări de anvergură; îşi începea ziua cu o baie rece, la răsăritul soarelui, lucra fără întrerupere până la prânz, apoi, după un scurt repaus, se ţinea treaz cu trabucuri şi cafea, iar noaptea se trezea uneori din cauza palpitaţiilor sau a durerii de cap. Însă oricât s-ar fi silit şi izolat mai vârtos, în conştiinţa sa rămânea mereu viu şi prezent, sub un văl subţire, mesajul că o uşă era deschisă şi că, în orice clipă, un pas iute i-ar putea aduce libertatea.

Nu se gândea la asta, îşi înăbuşea toate gândurile printr-un efort neîntrerupt. Simţământul cu care trăia era acesta: poţi pleca în orice moment, uşa e deschisă, lanţurile pot fi sfărâmate – dar te costă o hotărâre dură şi un greu, foarte greu sacrificiu – de aceea nu te gândi la asta, nu te gândi nicicum la asta!

Acea hotărâre pe care Burkhardt o aştepta de la el şi în favoarea căreia propria-i fiinţă se pronunţase poate deja în ascuns îi rămăsese în suflet ca un glonte în carnea unui rănit; problema era numai dacă îşi va croi drum, supurând, în afară sau se va închista în adâncurile fiinţei sale. Supura şi îl durea, dar nu îndeajuns; şi mai mare era durerea pe care o presupunea sacrificiul cerut. Aşa că nu întreprinse nimic, lăsă rana ascunsă să-l ardă şi simţea tainic o curiozitate deznădăjduită gândindu-se cum se vor sfârşi toate.

Pictă, în miezul acestui impas, un mare tablou de grup pe care-l plănuia de vreme îndelungată şi care-l atrase dintr-o dată irezistibil. Ideea acestei pânze îi venise cu câţiva ani în urmă, îl bucurase odinioară, până când îi apăruse din ce în ce mai lipsită de conţinut şi mai alegorică, şi-i devenise de-a dreptul odioasă. Acum însă tabloul i

se înfățișă pe deplin limpede înaintea ochilor, iar el își începu lucrarea pur și simplu din prospețimea viziunii, fără a mai resimți alegoria.

Erau trei figuri în mărime naturală: un bărbat și o femeie, fiecare cufundat în sine și înstrăinat de celălalt, iar între ei un copil jucându-se, liniștit și voios, nebănuind norii grei de deasupra lui. Trimiterea personală era limpede, dar nici figura bărbatului nu semăna cu pictorul și nici femeia cu soția lui, doar copilul era Pierre, însă înfățișat cu câțiva ani mai tânăr. Picta acest copil cu tot farmecul și toată noblețea celor mai bune portrete ale sale, figurile din ambele laturi se găseau într-o simetrie riguroasă, imagini austere, dureroase, ale singurătății, bărbatul cu fruntea proptită în mână, pradă unei cugetări apăsătoare, femeia pierdută în suferință și letargie pustiită.

Servitorul Robert avu parte de zile grele. Domnul Veraguth devenise deosebit de nervos. Nu putea răbda să audă nici cel mai mic zgomot în odaia alăturată în timp ce lucra.

Speranța tainică ce prinsese viață în Veraguth de la vizita lui Burkhardt era ca o văpaie în pieptul său, ardea mai departe în pofida tuturor încercărilor de a o înăbuși, iar noaptea îi colora visurile cu o lumină ispititoare și tulburătoare. Nu voia s-o asculte, nu voia să știe de ea, nu voia decât să lucreze și să aibă liniște în suflet. Iar liniștea n-o găsea, simțea topindu-se gheața existenței sale lipsite de bucurie și clătinându-se toate temeliile vieții sale, vedea în vis atelierul său închis și pustiu, o vedea pe soția lui plecând departe de el, luându-l însă și pe Pierre cu sine, iar băiatul își întindea către el brațele lui subțiri. Ședea uneori seara singur în cămăruța lui prea puțin plăcută, adâncit ceasuri întregi în contemplarea fotografiilor din Indii, până când le împingea deoparte și închidea ochii obosiți.

Două forțe duceau o luptă aprigă înăuntrul său, dar speranța era mai puternică. Tot mereu trebuia să-și repete conversațiile sale cu Otto, tot mai calde urcau la suprafață, din adâncul în care zăcuseră atât de îndelung captive și înghețate, toate dorințele și nevoile reprimate ale firii sale puternice, iar vechea obsesie morbidă că era bătrân și că nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să-și rabde viața nu mai făcea față acestei ascensiuni și încălziri primăvăratice. Hipnoza adâncă, puternică a resemnării fusese curmată, iar prin breșă se

năpusteau forţele inconştiente, instinctuale ale unei vieţi îndelung înfrânate şi amăgite.

Cu cât răsunau mai limpede aceste voci, cu atât mai temătoare se chircea conştiinţa pictorului de spaima dureroasă a deşteptării finale. Tot mereu strângea orbit din ochi şi se împotrivea, vibrând în toată fiinţa, sacrificiului necesar.

Johann Veraguth se arătă rareori dincolo, la conac; cerea mai tot timpul să i se aducă masa în atelier şi îşi petrecea serile adesea în oraş. Dacă se întâlnea însă cu soţia sa ori cu Albert, era liniştit şi blând şi părea să fi uitat de orice ostilitate.

De Pierre părea să-i pese prea puţin. Înainte îl ademenea pe micuţ la el în atelier cel puţin o dată pe zi şi-l ţinea pe lângă el sau mergeau în grădină. Acum puteau trece zile întregi fără să-l vadă sau să întrebe de el. Dacă băiatul i se nimerea în cale, îl săruta pe frunte gânditor, îl privea în ochi absent şi trist şi îşi vedea de drum.

Într-o după-amiază Veraguth veni dincolo în grădina de castani, era cald şi bătea vântul, iar o ploaie de vara cădea pieziş cu stropi mărunţi. Dinspre conac se auzea muzică prin ferestrele deschise. Pictorul se opri şi ascultă. Nu cunoştea piesa muzicală. Suna pur şi grav, cu o frumuseţe foarte severă, armonioasă şi temperată, iar Veraguth ascultă cu o plăcere îngândurată. Ciudat, de fapt asta era o muzică pentru vârstnici, suna aşa de cruţător şi de bărbătesc, nu avea absolut nimic din viitoarea bahică a muzicii care odinioară, în tinereţe, lui însuşi îi plăcuse mai mult decât orice altceva.

Intră tăcut în casă, urcă treptele şi apăru neanunţat, fără să scoată un sunet, în camera de muzică, unde doar doamna Adele îi remarcă venirea. Albert era la pian, iar mama lui stătea alături, ascultându-l; Veraguth luă loc în cel mai apropiat fotoliu, îşi înclină capul şi rămase în ascultare. La răstimpuri ridica ochii, iar privirea lui se oprea asupra soţiei. Ea era acasă aici, trăise în aceste încăperi ani tăcuţi, de dezamăgire, la fel ca el în atelierul de dincolo, de lângă iaz, numai că ea îl avusese pe Albert, plecase şi crescuse cu acesta, iar acum băiatul era oaspetele şi prietenul ei, lingă ea era el acasă. Doamna Adele era întrucâtva îmbătrânită, învăţase să tacă şi să se mulţumească cu puţin, privirea-i devenise imobilă, iar gura cam searbădă; dar ea nu era dezrădăcinată, stătea sigură pe sine în propria ei atmosferă, iar aerul

în care crescuseră copiii era aerul ei. Nu putea dărui decât prea puţină înflăcărare şi tandreţe impulsivă, îi lipsea aproape tot ceea ce căutase și sperase odinioară soţul ei de la ea, găseai însă un cămin în preajma ei, găseai nobleţe şi caracter pe chipul ei, în făptura ei, în odăile ei, găseai aici un teren pe care copiii puteau crește și înflori plini de recunoştinţă.

Veraguth clătină din cap a mulţumire. Aici nu era nimeni care să aibă ceva de pierdut dacă el ar fi dispărut pentru totdeauna. Se puteau lipsi de el în această casă. Putea să-și construiască oricând și oriunde în lume un atelier și să se înconjoare cu muncă și cu patima lucrului, numai că acesta nu ar fi fost niciodată un adevărat cămin. De fapt, știuse de mult timp asta, era bine așa.

Deodată Albert se opri din cântat. Simţise sau văzuse în privirea mamei că cineva intrase în cameră. Se întoarse şi se uită la tatăl său surprins şi bănuitor.

— Bună ziua, zise Veraguth.

— Bună ziua, răspunse fiul încurcat şi îşi găsi o ocupaţie la dulapul cu partituri.

— Aţi cântat? întrebă tatăl prietenos.

Albert dădu din umeri ca și cum ar fi vrut să întrebe: adică n-ai auzit? Se înroși și își îngropa fața în rafturile adânci ale dulapului.

— A fost frumos, continuă tatăl şi surise. Simţea profund cât de mult deranja vizita sa aici și spuse, nu fără o nuanţă ştearsă de bucurie răutăcioasă:

— Te rog, mai cântă ceva! Ce vrei tu! Ai făcut progrese frumoase.

— Ah, mi-a pierit cheful, se apără Albert înfuriat.

— Ei, haide acum. Te rog.

Doamna Veraguth se uită cercetător la soţul ei.

— Hai, Albert, așează-te! zise ea și deschise o partitură. Făcând asta atinse cu mâneca un mic coș de flori din argint, plin cu trandafiri, ce se găsea pe pian și un șir de petale pale căzu pe lemnul negru, lucios.

Tânărul se aşeză pe taburetul din faţa pianului şi începu să cânte. Era zăpăcit și mânios, și cântă mecanic, ca la o lecţie plictisitoare, în grabă și fără pasiune. Tatăl ascultă o vreme atent, apoi se cufundă în meditaţie, iar în cele din urmă se ridică brusc în picioare și părăsi fără

zgomot camera înainte ca Albert să fi terminat. În timp ce se depărta îl auzi pe tânăr lovind furios clapele și oprindu-se din cântat.

— Aceștia nu-mi vor duce dorul când voi fi plecat, gândi pictorul în timp ce cobora scările. Dumnezeule, cât de tare ne-am înstrăinat unul de celălalt, și doar am fost, într-un fel, o familie!

Pe coridor îi ieși în întâmpinare Pierre, radios și foarte agitat.

— Oh, tati, strigă el cu răsuflarea întretăiată, ce bine că te-am găsit! Închipuiește-ți, am un șoarece, un șoricel viu! Uite, aici în mână – îi vezi ochii? L-a prins pisica cea gălbuie și se juca cu el; îl chinuia groaznic, îi dădea drumul câte un pic, iar apoi îl prindea din nou. Atunci m-am repezit fulgerător și i l-am suflat de sub nas. Ce să facem acum cu el?

Privea în sus, roșu la față de bucurie, și-l treceau fiori când șoricelul zvâcnea în mânuța sa, strâns încleștată, chițăind subțire și înspăimântat.

— Îi dăm drumul afară în grădină, spuse tatăl, vino!

Ceru să i se aducă o umbrelă și-l luă pe băiat cu el. Picura slab din cerul ce se mai înseninase; trunchiurile ude, lucioase ale fagilor sclipeau întunecat ca tuciul.

Se opriră la rădăcinile puternice, înnodate între ele, ale unor copaci. Pierre se ghemui pe vine și își descleștă pumnul încet-încet. Fața-i era îmbujorată, iar ochii limpezi, cenușii, radiau de încordare. Brusc, ca și cum așteptarea i-ar fi devenit insuportabilă, deschise larg mânuța. Șoricelul, o vietate măruntă, încă puiandru, țâșni orbește din captivitate, se opri la depărtare de un cot în fața unei rădăcini noduroase și rămase acolo nemișcat. Coastele i se ridicau în ritmul respirației întretăiate, iar ochișorii lui mici, negri-lucioși, iscodeau temător primprejur.

Pierre scoase un chiot răsunător de bucurie și bătu din palme. Șoarecele se sperie și pieri ca prin farmec în pământ. Mângâindu-l blând, tatăl îi dădu băiatului părul bogat pe spate.

— Vii cu mine, Pierre?

Micuțul își puse mâna dreapta în mâna stângă a tatălui și merse cu el.

— Acum șoricelul este deja acasă la mama și la tatăl lui, și le povestește totul.

Sporovăia sprințar mai departe, iar pictorul îi cuprinse mânuța caldă cu degete ferme şi, cu fiecare cuvânt şi chiot al copilului, inima sa tresărea și recădea în servitutea și în robia grea a dragostei.

Vai, niciodată în viaţă nu va mai putea simţi o asemenea iubire ca pentru acest băiat. Niciodată nu va mai putea trăi clipe atât de pline de o caldă, radioasă tandreţe, atât de pline de o zglobie uitare de sine, atât de pline de o dulceaţă melancolică precum acestea cu Pierre, cu această ultimă, frumoasă imagine a propriei tinereţi. Drăgălășenia lui, râsul său, prospeţimea fiinţei sale mici, conștiente de sine erau ultimul sunet vesel, curat din viaţa lui Veraguth, așa i se părea; erau pentru el ceea ce este ultimul trandafir înflorit într-o grădină toamna târziu. De el se agaţă căldura și soarele, vara și prospeţimea grădinii, iar când furtuna sau bruma îi spulberă petalele, dus e și tot farmecul și orice urmă de strălucire și bucurie.

— Dar de ce nu-l poţi suferi pe Albert? întrebă deodată Pierre.

— Ba pot să-l sufăr. Numai că el o îndrăgeşte pe mama mai mult decât pe mine. La asta n-ai ce-i face.

— Cred că el nu te poate suferi defel, taţi. Și știi, nici pe mine nu mă mai îndrăgeşte ca înainte. Cântă mereu la pian sau stă singur în camera lui. În prima zi, când a sosit, i-am povestit de grădina mea, pe care am plantat-o singur, iar el a făcut pe dată o faţă impresionată şi apoi a zis: „Atunci neapărat să-ţi vedem mâine grădina". Însă de atunci nu s-a mai sinchisit deloc de asta. Nu-i un camarad bun și-i crește deja o mustăcioară. Și este tot timpul la mama, aproape niciodată nu pot să fiu singur cu ea.

— Este doar pentru câteva săptămâni aici, băiete, nu trebuie să uiţi asta. Iar dacă n-o găsești singură pe mama, poţi oricând să vii la mine. Nu-i bine?

— Nu-i același lucru, taţi. Uneori vin cu plăcere la tine, iar alteori mă duc mai degrabă la mama. Iar tu ai tot timpul foarte mult de lucru.

— Asta nu trebuie să te împiedice să treci pe la mine, Pierre. Dacă-ţi face plăcere să vii la mine, poţi veni oricând – auzi, oricând, chiar și atunci când sunt în atelier și lucrez.

Băiatul nu răspunse. Se uită la tatăl lui, suspină uşor şi părea nemulţumit.

— Nu-ți convine? întrebă Veraguth, neliniștit de expresia de pe chipul copilului, care cu clipe în urmă mai strălucea încă de o bucurie gălăgioasă, copilărească, iar acum părea înstrăinat și mult prea matur.

Repetă întrebarea.

— Spune-mi, Pierre! Nu ești mulțumit de mine?

— Ba da, tați. Dar nu-mi prea face plăcere să vin la tine când pictezi. Înainte veneam uneori...

— Da, și ce nu ți-a convenit atunci?

— Știi, tați, când te vizitez în atelier tu mă mângâi întotdeauna pe cap, nu scoți un cuvânt și ai o privire cu totul schimbată, ba uneori chiar te-ai uitat urât. Iar dacă ți se spune ceva, se vede în ochii tăi că nu asculți o iotă, zici numai da, da și nu ești deloc atent. Iar când vin la tine și vreau să-ți spun ceva, apoi atunci vreau ca tu să asculți!

— Trebuie totuși să mai vii, scumpule. Chibzuiește puțin: când sunt cu totul concentrat la ceea ce tocmai lucrez și trebuie să cuget foarte mult cum aș putea s-o fac cel mai bine, nu pot uneori să mă desprind imediat și să te ascult. Dar voi încerca, dacă o să vii din nou.

— Da, pricep. Și eu trebuie să mă gândesc adesea la ceva, și chiar atunci mă cheamă cineva și trebuie să-i dau ascultare – e nesuferit. Uneori vreau să stau ziua întreagă în liniște și să cuget și tocmai atunci sunt trimis la joacă sau trebuie să învăț ori să fac cine știe ce, iar asta mă supără foarte tare.

Pierre privea înaintea sa, încordat în strădania de a exprima ceea ce voia să spună. Nu era un lucru ușor și de obicei lumea nu-l înțelegea pe deplin.

Intrară în odaia lui Veraguth. Acesta se așeză pe scaun și-l luă pe micuț între genunchi.

— Înțeleg ce vrei să spui, Pierre, spuse cu bunătate. Vrei să privești acum tablourile sau ți-ar plăcea să desenezi? Mă gândesc că ai putea desena povestea șoricelului.

— Oh da, vreau. Pentru asta îmi trebuie însă o bucată mare de hârtie.

Tatăl scoase dintr-un sertar al biroului o bucată de hârtie de desenat, ascuți creionul și împinse un scaun către băiat. Pierre începu numaidecât, îngenuncheat pe scaun, să deseneze șoarecele și pisica. Veraguth se așeză în spatele lui, ca să nu-l deranjeze, și contemplă

grumazul bronzat, subţire, spinarea mlădioasă și capul nobil, îndărătnic al copilului, care era cu totul absorbit de îndeletnicirea lui și își vedea de lucrarea sa, strâmbându-și buzele nerăbdător. Fiecare linie, fiecare mic progres și fiecare nereușită erau reflectate deslușit de gura mobilă, de mișcarea sprâncenelor și a cutelor de pe frunte.

— Ah, nu-mi iese! strigă Pierre după un răstimp, apoi se îndreptă sprijinindu-se în palme și își privi desenul critic, mijind ochii: Nu-i bine deloc! se plânse el necăjit. Tati, dar cum desenezi o pisică? A mea arată ca un câine.

Cu seriozitate, tatăl luă hârtia în mână și-i dădu dreptate.

— Trebuie să ştergem puţin cu guma, spuse calm. Capul este prea mare şi nu îndeajuns de rotund, iar picioarele sunt prea lungi. Stai puţin, o scoatem îndată la capăt.

Cu băgare de seamă dădu cu radiera peste foaia lui Pierre, scoase o bucată nouă de hârtie şi desenă pe ea o pisică.

— Vezi, așa trebuie să arate. Uită-te un pic la ea și apoi încearcă din nou.

Numai că răbdarea lui Pierre se epuizase, el dădu creionul înapoi; de-acum să deseneze tata mai departe, pe lângă pisică încă un pisoiaş, apoi un şoarece, iar după aceea cum vine Pierre şi-l scapă şi, în final, îi mai ceru să deseneze o căruţă cu căi şi un vizitiu pe capră.

Deodată și asta deveni plictisitor. Puștiul străbătu de câteva ori odaia cântând, se uită pe fereastră dacă mai plouă, se îndreptă spre ușă și dus a fost. Cântecul său copilăresc, subţire şi delicat răsună sub fereastră, apoi se așternu tăcerea și Veraguth rămase singur ținând în mână hârtia cu pisicile.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Veraguth stătea în fața tabloului mare cu cele trei figuri și picta veşmântul femeii, o rochie subţire, albastru-verzuie, în al cărei decolteu strălucea trist și stingher un mic giuvaer, captând el singur lumina gingașă ce nu-și găsea loc pe chipul umbrit și se prelingea surghiunită și fără bucurie pe veșmântul albastru, rece... aceeaşi lumină care alături se juca vesel și intim în părul bălai, primitor al frumosului copil.

Se auzi un ciocănit la ușă și pictorul se trase nemulţumit și iritat înapoi. Când, după o mică aşteptare, ciocănitul se auzi din nou, se duse cu pași repeziți la ușă și o întredeschise puţin.

Era Albert, care în tot timpul vacanţei nu intrase niciodată în atelier. Cu pălăria de pai în mână, privi oarecum nesigur la chipul enervat al tatălui.

Acesta îl lăsă să intre.

— Bună ziua, Albert. Vii desigur să-mi vezi tablourile? Sunt puţine.

— Oh, nu vreau să deranjez. Doream doar să întreb...

Dar Veraguth închisese ușa și se îndreptase către un stelaj din șipci, vopsit cenușiu, din spatele șevaletului, unde pe rafturi înguste erau aşezate pânzele sale făcute sul. Scoase tabloul cu peştii.

Albert i se alătura stingherit și amândoi se uitară la pânza argintiu-lucitoare.

— Pictura îţi spune și ea ceva? întreba Veraguth într-o doară. Sau numai muzica îţi place?

— Oh, îmi plac foarte mult tablourile, iar acesta este superb.

— Îţi place? Mă bucur. Voi pune să ţi se facă o fotografie după el. Ei, dar cum e să fii din nou la Rosshalde?

— Foarte bine, papà, mulţumesc. Însă într-adevăr nu doream să te deranjez, am venit doar pentru un fleac...

Pictorul nu-l asculta. Îl fixa distrat în ochi pe fiul său, cu acea privire lent acaparatoare, oarecum extenuată, pe care o avea mereu în timpul lucrului.

— Ce credeţi de fapt în ziua de azi voi, tinerii, despre artă? Vreau să zic, Nietzsche mai e actual, îl mai citește cineva pe Taine – inteligent, dar plictisitor acest Taine – sau aveţi idei noi?

— Pe Taine încă nu-l cunosc. Cu siguranţă însă că tu ai meditat mult mai mult decât mine asupra acestui lucru.

— Pe vremuri, da, atunci arta și cultura, apolinicul și dionisiacul și toate chestiile astea îmi erau îngrozitor de importante. Dar astăzi sunt bucuros când reușesc să scot un tablou bun, probleme nu mai apar, în orice caz nu filosofice. Iar dacă ar trebui să spun de ce sunt la o adică artist și de ce acopăr toate pânzele cu desene, aș răspunde: pictez pentru că nu pot da din coadă.

Albert îl privi mirat pe tatăl său, care de mult nu mai purtase o asemenea discuţie cu el.

— Nu poţi da din coadă? Ce vrei să spui cu asta?

— Foarte simplu. Câinii, pisicile și alte animale înzestrate au o coadă, nu numai pentru ceea ce gândesc, simt și suferă, ci pentru fiecare toană și fluctuaţie a fiinţei lor, iar pentru cea mai fină emoţie a trăirii lor, coada are, în mii de unduiri, un minunat și desăvârșit grai de arabescuri. Noi nu-l avem, și pentru că cei mai plini de viaţă dintre noi au totuși nevoie de așa ceva, ne folosim de pensule, piane și viori...

Se întrerupse ca și cum, dintr-o dată, conversaţia nu-l mai interesa, sau ca și cum și-ar fi dat abia acum seama că vorbea de unul singur și că nu găsea un ecou adevărat în Albert.

— Îţi mulţumesc, așadar, pentru vizită, spuse abrupt.

Se aşeză din nou în faţa lucrării, și luând paleta privi ţintă, căutător, pata unde trăsese ultima tușă.

— Scuză-mă, papà, aș vrea să te întreb ceva...

Veraguth se întoarse, cu privirea deja înstrăinată și desprinsă de lucrurile ce n-aveau legătură cu munca sa.

— Da?

— Aș vrea să-l iau pe Pierre la o plimbare cu șareta. Mama a fost de acord, dar a spus că trebuie să te întreb și pe tine.

— Dar unde vreţi să mergeţi?

— Prin împrejurimi, câteva ore, poate la Pegolzheim.

— Așa... Și cine va mâna caii?

— Eu, firește, papà.

— Din partea mea, n-ai decât să-l iei pe Pierre! Dar înhami un singur cal, pe cel murg. Și vezi ca nu cumva să primească prea multe bice!

— Ah, mi-ar plăcea mult mai mult să iau doi cai!

— Îmi pare rău. Singur poţi să mergi cum vrei; dar dacă îl iei și pe micuţ, numai cu murgul.

Albert se retrase oarecum dezamăgit. În alte vremuri l-ar fi sfidat sau s-ar fi rugat mai departe, dar văzu că pictorul se cufundase din nou în munca sa, iar aici, în atelier și în atmosfera tablourilor sale, tatăl îi impunea de fiecare dată respect, în ciuda rezistenţei sale interioare, astfel încât faţă de el, a cărui autoritate altminteri nu o recunoștea, se simţea deplorabil de pueril și de slab.

Pictorul se adânci numaidecât din nou în munca sa, întreruperea era dată uitării, iar lumea exterioară dispăruse. Cu privirea intens concentrată, compara suprafaţa pânzei cu imaginea vie din lăuntrul său. Simţea muzica luminii, simţea cum fluxul ei sonor se despărţea și se regăsea, cum se ostenea la obstacole, cum era absorbită și triumfa apoi din nou, invincibilă, pe fiecare suprafaţă primitoare, cum se preschimba, senzitivă dar infailibilă, în culori, de nezdruncinat în miile ei de frângeri și nestrămutat credincioasă, în mii de rătăciri jucăușe, legii ei înnăscute. Iar el gusta, inspirând profund, din aerul tare al artei, din bucuria severă a creatorului care trebuie să se dăruiască pe sine până la limita distrugerii, care poate găsi fericirea sacră a libertăţii doar în înfrânarea de fier înaintea oricărui bun plac, și trai clipele de împlinire doar în supunerea ascetica faţă de simţământul sincerităţii.

Era ciudat și trist, nu mai ciudat și mai trist însă decât întreaga soartă omenească: acest artist stăpân pe sine, căruia nu i se părea cu putinţă să lucreze altfel decât cu cea mai profundă sinceritate și nemilos de limpede concentrare, același bărbat, în al cărui atelier nu-și găseau locul capriciul și nesiguranța, fusese în viața sa un diletant și un căutător de fericire ratat, iar el, care nu lăsa să-i iasă de sub mână nicio pânză sau tablou nereușit, suferea profund sub povara

întunecată a nenumăratelor zile și ani de neîmplinire, a încercărilor eşuate de a iubi și de a trăi.

Nu era conştient de asta. De mult nu mai simţea nevoia să-și depene larg viaţa. Suferise și se împotrivise suferinţei cu revoltă şi resemnare, și sfârșise prin a lăsa lucrurile să-și urmeze cursul și a se mulţumi doar cu munca sa. Iar cu firea sa tenace izbutise să imprime artei sale aproape în aceeași măsură bogăţie, profunzime și ardoare pe cât pierduse viaţa sa în bogăţie, profunzime și căldură. Prins în carapacea singurătăţii, incapabil să destrame această vrajă se lăsa mânat de voința sa de artist și de sârguința fără preget, iar firea sa era îndeajuns de viguroasă și îndărătnică să nu vrea să vadă și să recunoască sărăcia acestei existenţe.

Așa fusese până de curând, până când vizita prietenului îl zguduise. De atunci o presimţire neliniștitoare de primejdie și de apropiere a ursitei îl învăluia pe însingurat, simţea că-l aşteptau lupte şi încercări din care nu-l puteau salva nici arta și nici sârguința sa. Ființa sa vătămată anticipa furtuna şi nu găsea în sine rădăcini și puteri să-i ţină piept. Doar cu greu voia să se deprindă sufletul său însingurat cu gândul că trebuia acum, cât de curând, să soarbă până la fund cupa suferinţei ajunse la soroc.

În înfruntarea cu aceste presimţiri ameninţătoare, în teama de a gândi limpede sau de-a lua chiar o hotărâre, toată ființa pictorului se contractă iarăşi, ca pentru ultima dată, într-un efort uriaş, ca un animal hăituit înaintea saltului salvator, și astfel, în aceste zile de neliniște lăuntrică, Johann Veraguth făuri, într-o precipitare disperată, una dintre cele mai mari și frumoase opere ale sale, copilul jucându-se între figurile încovoiate, pline de suferință, ale părinţilor. Aflaţi pe acelaşi sol, înconjuraţi de același aer și luminaţi de aceeași lumină, figurile bărbatului și ale femeii răspândeau moarte și răceală plină de amărăciune, în timp ce în mijlocul lor, drăgălaş și plin de bucurie, copilul strălucea fericit în propria lui lumină. Iar când mai târziu, contrar propriei sale aprecieri modeste, câţiva admiratori ai pictorului l-au socotit totuși printre cei cu adevărat mari, au făcut-o mai cu seamă din pricina acestui tablou care era atât de dureros de plin de suflet, cu toate că nu năzuia să fie decât o lucrare perfectă a unui meșteșugar.

În aceste clipe Veraguth nu mai ştiu nici de slăbiciune și teamă, nici de suferință și vină, ori de viața eșuată. Nu era nici vesel și nici trist, respira, fascinat și absorbit de opera sa, aerul rece al singurătății creatoare fără să ceară nimic de la lume, care pentru el era scufundată și uitată. Iute și sigur, cu ochii lăcrimând din cauza încordării, așternea culorile prin trăsături de penel scurte, tăioase, adâncea o umbră, desfăcea o frunză ce plutea în aer sau un cârlionț jucăuș, lăsându-le să joace slobode și ușoare în lumină. În acest timp nu se gândea câtuși de puțin la ce exprima tabloul său. Acest lucru era rezolvat, fusese o idee, o intuiție; acum nu mai era vorba de semnificații, sentimente sau idei, ci de realitatea pură. Atenuase chiar și mai mult expresia chipurilor, aproape o ștersese, nu ținea defel să stihuiască sau să povestească, iar cuta mantiei, înfoiată în jurul genunchiului, îi era la fel de importantă și sfântă ca și fruntea plecată ori gura închisă. Ochiul nu trebuia să vadă pe pânză decât trei oameni în cea mai desăvârșită concretețe, fiecare legat de ceilalți prin spațiu și aer, fiecare însă scăldat de acea unicitate care smulge orice creație atunci când este privită în profunzime din universul secundar al relațiilor, umplându-l pe privitor de o uimire înfiorată față de necesitatea fatală a fiecărui fenomen. Astfel ne privesc din tablourile maeștrilor dispăruți chipuri de oameni străini, ale căror nume nu le cunoaștem și nici nu dorim a le cunoaște, eterne și misterioase ca simbolurile întregii existențe.

Tabloul era foarte avansat și aproape terminat. Finisarea figurii suave a copilului o lăsase la urmă, intenționa să se apuce mâine sau poimâine de ea.

Trecuse de ora prânzului când pictorului i se făcu foame și se uită la ceas. Se spălă în grabă, își schimbă hainele și se duse dincolo, la conac, unde o găsi pe soția sa la masă, așteptând de una singură.

— Unde sunt băieții? întrebă el mirat.

— Sunt plecați. Dar n-a trecut Albert pe la tine?

Abia acum îi veni din nou în minte vizita lui Albert. Zăpăcit și oarecum tulburat începu să mănânce. Doamna Adele îl urmări cum tăia bucatele distrat și ostenit. Nu se mai aștepta de fapt ca el să vină la masă și o podidi un soi de compasiune privindu-i chipul istovit. Tăcu și-i servi mâncarea, îi turnă vin în pahar, iar el, simțind o nedeslușită bunăvoință, se reculese să-i spună ceva plăcut.

— Oare Albert ar vrea să devină muzician? întrebă el. Cred că are mult talent.

— Da, este înzestrat. Dar nu știu dacă i se potrivește să fie artist. De dorit nu pare s-o dorească. Nu are până acum nicio preferinţă deosebită pentru o profesiune anume, iar idealul său pare să fie un soi de gentleman care se îndeletniceşte în acelaşi timp cu sportul, studiul, viaţa mondenă și arta. Numai că din asta nu va putea să trăiască, cu timpul am să-l lămuresc de acest lucru. Până una alta este însă sârguincios și are purtări frumoase, așa că nu doresc să-l necăjesc și să-l tulbur fără rost. După ce-și va da bacalaureatul, trebuie oricum să facă mai întâi armata. Apoi vom vedea.

Pictorul tăcu. Desfăcu o banană și mirosi satisfăcut fructul copt, hrănitor, făinos, aromat.

— Dacă nu te supără, aş dori să beau cafeaua aici, zise în cele din urmă.

Tonul său eră de o bunăvoinţă cruţătoare și puţin obosit, ca și cum i-ar fi plăcut să se odihnească aici și să aibă parte de puţină tihnă.

— Pun s-o aducă îndată. Ai lucrat mult?

Îi scăpase asta aproape fără să-și dea seama. Nu voia de fapt să spună nimic; voia doar, tocmai pentru că era una din rarele clipe prielnice, să arate puţină atenţie, iar asta nu era uşor, de vreme ce-i lipsea obișnuinţa.

— Da, am pictat câteva ore, spuse soţul ei sec.

Îl deranja că întrebase acest lucru. Se statornicise între ei obiceiul să nu vorbească niciodată despre munca lui, iar ea nici măcar nu mai apuca să vadă tablourile lui mai recente.

Ea simţi că momentul de seninătate se risipea, dar nu făcu nimic să-l ţină în loc. Iar el, care întinsese deja mâna spre tabacheră pentru a cere permisiunea să fumeze o ţigară, lăsă din nou mâna jos și pofta de fumat îi pieri.

Își bău însă cafeaua fără grabă, mai întrebă o dată de Pierre, mulţumi politicos și mai rămase câteva minute în cameră, contemplând un mic tablou pe care i-l dăruise cu ani în urmă.

— Se păstrează bine, spuse el pe jumătate pentru sine, și arată încă destul de drăguţ. Doar că florile galbene ar putea lipsi, atrag prea multă lumină înspre ele.

Doamna Veraguth nu spuse nimic; întâmplător tocmai florile galbene foarte vii și delicate erau ceea ce-i plăcea mai cu seamă la tablou.

El se întoarse și surise fin.

— La revedere! Și nu te plictisi prea tare până când se întorc băieții.

Cu aceasta părăsi camera și cobori scările. Jos câinele sări în sus de bucurie la vederea lui. Îi apucă labele cu mâna stângă, îl mângâie cu dreapta și se uită în ochii lui fremătători. Apoi ceru prin fereastra bucătăriei o bucată de zahăr și i-o dădu câinelui, aruncă o privire spre peluza însorită și se îndreptă încet către atelier. Plăcut era astăzi aici, afară și un aer minunat; dar n-avea timp, trebuia să lucreze.

Tabloul său stătea în lumina nemișcată, descompusă a atelierului înalt. Cele trei figuri se găseau pe o suprafață verde cu câteva flori de câmp mici: bărbatul încovoiat și pierdut în meditație deznădăjduită, femeia așteptând resemnată, cu o dezamăgită lipsă de bucurie, copilul jucându-se între flori senin și nebănuitor, și peste ei toți, o lumină intensă, clocotitoare ce se revărsa triumfătoare în spațiu și strălucea în fiecare floare cu aceeași intimitate nepăsătore ca în părul bălai al copilului sau în micul giuvaer de aur de la gâtul femeii mohorâte.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Pictorul continuase să lucreze până spre înserat. Acum şedea prăbuşit în fotoliu, cu mâinile în poală şi amorţit de oboseală, pe deplin pustiit şi vlăguit, cu obrajii storşi şi pleoapele puţin inflamate, bătrân şi aproape fără viaţă, ca un ţăran sau un tăietor de lemne după o istovitoare muncă fizică.

Cel mai mult i-ar fi plăcut să rămână aşezat aşa în fotoliu şi să se lase cu totul în voia oboselii şi a dorinţei de somn. Însă disciplina sa severă şi obişnuinţa îi pretindeau altfel, aşa că după un sfert de ceas îşi adună dintr-o dată forţele. Se ridică în picioare fără să mai arunce vreo privire înspre tabloul impozant, merse la locul de scaldă al iazului, se dezbrăcă şi înotă încet în jurul lacului.

Era o seară pal-lăptoasă, dinspre drumul de ţară apropiat venea înăbuşit de parc zgomotul huruit al carelor cu fân, iar strigătele greoaie şi râsetele slujnicelor şi argaţilor obosiţi de muncă răsunau până la el. Dârdâind de frig, Veraguth ieşi la mal, se usca şi se încălzi frecându-se cu prosopul, intră în mica sa odaie de locuit şi îşi aprinse o ţigara de foi.

In aceasta seară intenţionase să scrie scrisori, aşa că îşi făcu de lucru indecis cu sertarul, îl închise însă furios la loc şi-l sună pe Robert.

Servitorul veni în fugă.

— Spune, când s-au întors tinerii cu şareta?

— Încă nu s-au întors, domnule Veraguth.

— Cum, încă nu s-au întors până acum?

— Nu, domnule Veraguth. Numai de n-ar struni domnul Albert murgul prea tare, obişnuieşte să ţină cam strâns hăţurile.

Stăpânul nu-i răspunse. Îşi dorise să-l aibă pe Pierre încă o jumătate de ceas lângă el, crezându-l de mult întors acasă. La această veste se necăji şi se sperie oarecum.

Plecă în fugă dincolo, la conac și bătu la ușa soției sale. Aceasta îl salută uimită, de mult nu se mai întâmplase ca el să o caute în acel loc și la acel ceas.

— Iartă-mă, zise el stăpânindu-și tulburarea, dar unde-i Pierre?

Doamna Adele îl privi surprinsă.

— Băieții sunt plecați cu șareta, știi doar. Iar fiindcă-i simți iritarea, adăugă: Doar nu ești îngrijorat?

El dădu supărat din umeri.

— A, nu. Dar cred că este lipsit de considerație din partea lui Albert. Mi-a spus că e vorba de câteva ore. Ar fi putut măcar să ne telefoneze.

— E încă devreme. Cu siguranță că vor fi înapoi la cină.

— Întotdeauna micuțul e plecat, când doresc să-l am și eu puțin!

— N-are rost să te necăjești atât. E doar o întâmplare. Și Pierre trece destul de des pe la tine.

Veraguth își mușcă buzele și plecă fără să scoată un cuvânt. Soția lui avea dreptate, la ce bun să se agite, la ce bun să fie plin de viață și să ceară ceva de la clipă! Era mai bine să zacă într-o liniște răbdătoare, așa cum făcea ea!

Mânios, străbătu curtea și ieși pe drumul de țară. Nu, nu voia să învețe asta, voia să aibă parte de bucurie și mânie! Cum îl înăbușise și-l domolise această femeie, cât de stăpânit și îmbătrânit era deja, el, care înainte obișnuia să-și prelungească zilele de veselie, zgomotos, până târziu în noapte, iar la mânie să facă bucăți scaunele. Toate resentimentele și toata amărăciunea se treziră din nou în el și o dată cu ele un dor arzător de băiatul lui, a cărui privire și al cărui glas erau singurele în stare să-l înveselească.

Mergea zorit, cu pași mari, pe drumul în amurg. Se auzi un huruit de roți, iar el se grăbi nerăbdător să-i iasă înainte. Nimic. O mârțoagă înhămată la o căruță plină cu zarzavat Veraguth strigă:

— N-ați trecut pe lângă o șaretă, cu doi tineri pe capră?

Țăranul scutură din cap fără să oprească, iar calul său robust își continuă liniștit trapul în amurgul blând.

Mergând mai departe, pictorul simți cum mânia i se domolește și se risipește. Pașii săi deveniră mai molcomi, oboseala se pogorî plăcut asupra lui, și în timp ce pășea agale, ochii lui se odihneau plini de

recunoştinţă în peisajul bogat şi plin de pace, pal şi suav în lumina cețoasă a serii.

Nu se mai gândea la fiii lui, atunci când după o jumătate de ceas de mers şareta lor îi ieşi înainte. O observă abia când era deja aproape. Veraguth se opri lângă un păr înalt, iar când recunoscu chipul lui Albert, se retrase şi mai mult îndărăt ca să nu fie văzut şi chemat.

Albert era singur pe capră. Pierre stătea pe jumătate culcat într-un colţ al şaretei, cu capul descoperit lăsat în jos şi părea aţipit. Şareta trecu huruind pe lângă el, iar pictorul privi în urma ei și rămase la marginea drumului prăfuit până când aceasta dispăru în zare. Apoi se întoarse și făcu drumul înapoi. Ar fi vrut să-l mai vadă pe Pierre, dar în curând era timpul ca băiatul să meargă la culcare și nici el n-avea chef să se arate astăzi încă o dată pe la soţia lui.

Așa că trecu pe lângă parc, pe lângă conac și poartă și coborî în oraş, unde luă cina într-o cârciumioară şi răsfoi ziarele.

Între timp fiii lui erau de mult acasă. Albert era lângă maică-sa și-i povestea. Pierre fusese foarte obosit, nu dorise nici măcar să ia masa, și acum dormea în dormitorul său mic și drăguţ. Iar când tatăl se întoarse târziu în noapte, în casă nu se mai vedea nicio lumină aprinsă. Noaptea caldă, fără stele, învăluia parcul, conacul și lacul cu pacea ei întunecată, iar prin aerul nemișcat picurau fără zgomot stropi fini de ploaie.

Veraguth aprinse lumina în odaia sa și se așeza la birou. Nevoia de somn îi pierise iarăşi cu totul. Luă o coală de hârtie şi începu să-i scrie lui Otto Burkhardt. Mici fluturi de noapte și molii pătrundeau în odaie prin ferestrele deschise. Scrise:

Dragul meu!

Probabil că nu te aștepți acum la o scrisoare din partea mea. Iar dacă îţi scriu, te vei aștepta poate la mai mult decât pot să ofer eu. Te aștepți să se fi făcut lumină în cugetul meu și să văd acum, ca într-o secţiune, tot mecanismul stricat al vieţii mele, așa de limpede cum crezi că-l vezi tu. Din păcate nu-i așa. De bună seamă că am fost străbătut de o fulgerare difuză de când am discutat despre aceste lucruri, iar în anumite momente mă văd confruntat cu revelaţii de-a dreptul supărătoare; cu toate acestea încă nu s-a făcut pe deplin lumină.

Ce voi face, așadar, mai târziu sau voi lăsa să se întâmple, nu pot spune. Dar vom pleca la drum! Voi merge cu tine în Indii, rezervă-mi, te rog, un loc pe vapor de îndată ce vei ști data plecării. Înainte de sfârșitul verii mi-e imposibil, dar la toamnă, cu cât mai repede, cu atât mai bine.

Tabloul cu peștii pe care l-ai văzut aici doresc să ți-l fac cadou, dar mi-ar plăcea să rămână în Europa. Unde să-l trimit?

Aici totul este neschimbat. Albert o face pe omul de lume și ne tratăm reciproc cu o nemaivăzută, considerație, ca doi ambasadori ai unor puteri dușmane.

Înainte de plecare, te mai aștept o dată la Rosshalde. Trebuie să-ți arăt un tablou, care va fi gata zilele acestea. E bun și ar fi un frumos punct final, în caz că m-ar mânca crocodilii voștri, ceea ce de altfel mi-ar displăcea, în ciuda a toate.

Trebuie să mă duc la culcare cu toate că nu mi-e somn. Am stat astăzi nouă ore în fața șevaletului.

Al tău, Johann

Scrise adresa și așeza scrisoarea în hol ca Robert să o ducă a doua zi la poștă.

Pictorul observă abia acum, când scoase capul pe fereastră înainte de a merge la culcare, susurul ploii, pe care nu-l băgase în seamă pe când se afla la masa de scris. Se revărsa din întuneric în șuvițe moi, iar el ascultă încă mult timp, întins în pat, cum cădea, șiroia și se scurgea în mici șuvoaie sunătoare din frunzișul îngreunat în țărâna însetată.

CAPITOLUL AL ZECELEA

— Pierre e tare plicticos, îi spuse Albert mamei sale pe când mergeau împreună în grădina înviorată de ploaie să culeagă trandafiri. În tot acest timp, de altfel, nu prea s-a sinchisit de mine, dar ieri chiar că nu se putea discuta nimic cu el. De curând, când am vorbit să facem împreună o excursie cu șareta, a fost de-a dreptul entuziasmat. Iar ieri aproape că n-a vrut să meargă, a trebuit chiar să mă rog de el. Pentru mine, de altfel, nici n-a fost o plăcere deosebită de vreme ce n-am avut voie să iau amândoi caii, am mers într-adevăr numai pentru el.

— Așadar, n-a fost ascultător pe drum? întrebă doamna Veraguth.

— Oh, nu, ascultător a fost, însă tare plictisitor! Are uneori un aer evident de blazare, micuţul. Orice i-am propus, orice i-am arătat sau oferit, abia dacă i-a smuls un da-da sau un zâmbet, n-a vrut să stea pe capră, n-a vrut să înveţe să mâne caii, n-a vrut nici măcar caise. Întocmai ca un prinţ răsfăţat. A fost neplăcut, și ţi-o spun, pentru că, zău așa, nu mai vreau să-l iau cu mine a doua oară.

Mama se opri locului și-l privi cercetător; nu-și putu stăpâni zâmbetul văzându-i agitaţia şi privi cu mulţumire în ochii lui scânteietori.

— Tinere, zise ea cu bunătate, trebuie să ai răbdare cu el. Probabil că nu se simţea bine, de altfel nici azi-dimineaţă nu s-a atins de mâncare. Se întâmplă tuturor copiilor din când în când, aşa a fost uneori şi cu tine. O gastrită uşoara sau o noapte cu vise urâte sunt de obicei de vină, iar Pierre este, ce-i drept, cam sensibil şi gingaş. Şi apoi, înțelege, se poate să fie şi puţin gelos.

Gândește-te, de obicei mă are numai pentru el, iar acum tu ești aici şi el trebuie să mă împartă cu tine.

— Dacă am vacanţă! Nu poate să nu priceapă atâta lucru, căci prost nu este!

— Este un băieţel, Albert, iar tu trebuie să fii acela mai cu cap.

Din frunzele proaspete, strălucind metalic, mai cădeau picuri de ploaie. Se îndreptară spre trandafirii galbeni, care-i plăceau îndeosebi lui Albert. Acesta înclină coroana pomișorului, iar mama tăie cu foarfecă florile ce atârnau cam fade și pleoștite de ploaie.

— Îi semănăm lui Pierre, când eram de vârsta lui? întrebă Albert gânditor.

Doamna Adele cugetă. Lăsă în jos mâna în care ţinea foarfeca, își privi fiul în ochi și apoi îi închise pe ai ei, evocându-și imaginea lui de copil.

— Exterior îi semănai destul de mult, cu excepţia ochilor, erai mai puţin slab și subţire, la tine creșterea a început ceva mai târziu.

— Și în rest? Vreau să spun, interior?

— Ei, toane ai avut și tu, băiete. Dar cred că tu erai totuși mai statornic, nu-ţi schimbai atât de repede îndeletnicirile și jocurile. Pierre este și mai impulsiv decât ai fost tu, mai puţin echilibrat.

Albert îi luă mamei foarfecă din mână și se aplecă peste o tufă de trandafiri, în căutare.

— Pierre seamănă mai mult cu papà, zise el încet. Știi, mamă, este atât de ciudat cum se repetă și se amestecă în copii însușirile părinţilor și strămoșilor lor. Prietenii mei spun că orice om are deja de mic copil în el tot ceea ce-i va hotărî întreaga viaţă, și că nu se poate schimba nimic, pur și simplu nimic. Dacă, de pildă, cineva are predispoziţia spre furt sau crimă într-însul, atunci nimic nu-l va salva, e musai să devină răufăcător. E într-adevăr îngrozitor. Crezi și tu asta, nu? E perfect dovedit știinţific.

— Mi-e totuna, zâmbi doamna Adele. Dacă cineva a ajuns criminal și a ucis, se prea poate ca știinţa să aducă dovezi că aceasta zăcea în el dintotdeauna. Dar nu mă îndoiesc defel că există foarte mulţi oameni cinstiţi care au moștenit destule rele de la părinţi și strămoși și rămân cu toate acestea buni, iar acest lucru știinţa nu-l prea poate cerceta. O educaţie bună și o voinţă pe măsură mi se par mai sigure decât orice ereditate. Știm ce este drept și cuviincios, putem învăţa asta și trebuie să ne comportăm ca atare. Însă ce soi de tainiţe ancestrale se ascund în noi, nu știe nimeni precis, și este mai bine să nu punem prea mult temei pe asta.

Albert ştia că mama lui nu se angaja niciodată în dispute dialectice, iar instinctiv firea lui îi dădea în fapt dreptate felului ei simplu de a gândi. Totuși simțea prea bine că astfel primejdioasa temă nu era nici pe departe epuizată, şi ar mai fi spus cu plăcere ceva profund despre acea doctrină a cauzalităţii care i se păruse atât de convingătoare în cuvântările câtorva prieteni. Căută însă în zadar fraze sigure, limpezi, temeinice. De asemenea se simţea în fapt – spre deosebire de acei prieteni, pe care totuși îi admira – mai curând înzestrat pentru o abordare morală sau estetică a lucrurilor decât pentru cea obiectiv-ştiinţifică, pe care o afișa printre colegii săi de școală. Așa că lăsă aceste chestiuni în voia lor și se ocupă de trandafiri.

Între timp Pierre, care într-adevăr nu se simţea bine şi se trezise dimineaţă mult mai târziu decât de obicei şi fără chef de viaţă, rămăsese în camera sa lângă jucării până se plictisise. Se simţea destul de jalnic şi i se părea că astăzi trebuia să i se întâmple şi să i se arate ceva deosebit ca această zi searbădă să devină suportabilă și cât de cât plăcută.

Oscilând între aşteptare şi neîncredere, ieşi din casă în grădina cu tei în căutarea a ceva nou, a unei descoperiri sau a unei aventuri. Simţea un gol în stomac, cunoştea această senzaţie din experienţe anterioare, iar capul îi era obosit și greoi, cum nu-l mai simțise până atunci, și cel mai mult i-ar fi plăcut să se refugieze în poala mamei și să plângă. Numai că asta nu se putea atât timp cât fratele mai mare și trufaş era acolo, el care și așa îl făcea să simtă că nu este decât un mic băieţel.

De i-ar trece măcar mamei prin minte să facă ea de la sine ceva, să-l cheme, să-i propună un joc şi să fie drăguţă cu el. Numai că ea era, fireşte, iarăşi împreună cu Albert. Pierre simţea că azi era o zi nefastă şi că avea prea puţin de sperat.

Se preumblă nehotărât şi necăjit de-a lungul potecii cu prundiş, cu mâinile în buzunare și codița veștejită a unei flori de tei în dinți. Aerul era proaspăt și umed în grădină, dimineața, iar codița avea un gust amar. O scuipă și rămase posomorât locului. Nu-i venea nimic în minte, nu voia să fie azi nici prinţ, nici tâlhar, nici căruţaş şi nici zidar.

Încruntat, cercetă pământul din jurul său, scormoni cu vârful pantofului în prundiş și expedie cu un șut, departe în iarba udă, un

melc cenușiu, cleios, fără cochilie. Nimeni nu voia să-i vorbească, nici păsările și nici fluturii, nimeni nu voia să-i zâmbească și să-l înveselească. Totul tăcea, totul arăta comun, lipsit de speranță și jalnic. Gustă la următoarea tufă o bobiță roșu-deschis de coacăză: era rece și acră. Ar trebui să mă întind și să dorm, își zise el, să doarmă până când totul va arăta iarăși nou, frumos și vesel. N-avea niciun rost să se învârtă pe acolo, să se necăjească și să aștepte lucruri care nu voiau să se întâmple. Ce frumos ar fi dacă, de pildă, ar izbucni un război și pe drum ar trece o mulțime de soldați călare, sau dacă pe undeva ar fi o casă în flăcări sau o mare inundație. Vai, aceste lucruri se găseau doar în cărțile cu poze, în realitate nu le vedeai nicicum și poate că nici nu existau.

Suspinând, puștiul se târî mai departe cu chipul lui drăguț și dulce stins și plin de amărăciune. Iar când auzi dincolo de gardul viu vocea mamei și a lui Albert, gelozia și sila îl copleșiră într-atât încât îi dădură lacrimile. Se întoarse și se depărta foarte încet, ca să nu fie auzit și chemat. În această clipă nu voia să suporte conversația nimănui, nu voia să fie îndemnat de nimeni să vorbească, să asculte sau să fie cuminte. Îi era foarte rău, jalnic de rău și nimănui nu-i păsa de el, așa că voia cel puțin să-și trăiască până la capăt însingurarea și tristețea și să se simtă într-adevăr mizerabil.

Se gândi și la bunul Dumnezeu, pe care-l prețuia câteodată foarte mult, și pentru o clipă, gândul îi aduse o licărire îndepărtată de mângâiere și căldură, dar aceasta se risipi de îndată. Probabil că nu era nimic de făcut nici cu bunul Dumnezeu. Însă tocmai acum ar fi avut totuși nevoie de cineva pe care să se bizuie și de la care să se poată aștepta la ceva drăguț și mângâietor.

Deodată gândul îl purtă la tata. Era un sentiment încărcat de presimțirea că el ar fi fost poate în stare să-l înțeleagă de vreme ce el însuși arăta mai tot timpul posac, încordat și lipsit de bucurie. Tata se găsea, fără îndoială, ca întotdeauna, în atelierul său mare și tăcut de dincolo, și picta la tablourile sale. Din asta însă nu era tocmai bine să-l deranjezi. Dar tot el spusese, și chiar foarte de curând, că Pierre poate să treacă pe la el oricând poftește. Dar poate că uitase, oamenii mari își uită atât de iute promisiunile. De încercat însă putea încerca.

Doamne Dumnezeule, dacă nu-ţi găseai altfel nici cea mai mică mângâiere şi aveai atâta nevoie!

Mai întâi încet, apoi cu speranţa licărind, străbătu mai grăbit şi mai vioi drumul umbros până la atelier. Puse mâna pe clanţă şi se opri trăgând cu urechea. Da, tata era înăuntru, îl auzea suflând din greu şi dregându-şi glasul, şi auzea ţăcănitul produs de cozile de lemn ale pensulelor pe care le ţinea în mâna stingă, când se loveau uşor una de alta.

Cu băgare de seamă apăsă clanţa, deschise uşa fără zgomot şi strecură capul înăuntru. Mirosul puternic de terebentină şi lac îi era nesuferit, dar statura puternică, cu umeri laţi a tatălui îi dădea speranţe. Pierre păşi înăuntru şi închise uşa în urma lui.

La zgomotul clanţei, pictorul, urmărit atent de Pierre, îşi încorda umerii largi şi întoarse capul. Ochii pătrunzători se îndreptară ofensaţi şi întrebător spre uşă, iar gura era pregătită parcă să spună ceva neplăcut.

Pierre nu se mişcă. Îşi privi tatăl în ochi şi aşteptă. De îndată, ochii acestuia se îmbunară, iar faţa sa supărată reveni la expresia obişnuită.

— Ia te uită, Pierre! Nu ne-am văzut o zi întreagă! Mama te-a trimis încoace?

Micuţul scutură din cap şi se lăsă sărutat.

— Vrei să rămâi puţin lângă mine şi să priveşti? întrebă tatăl prietenos. În acelaşi timp se întoarse din nou spre tabloul său ţintind precis cu un mic penso ascuţit la vârf către o pată de culoare. Pierre îl privi. Îl vedea pe pictor uitându-se la pânza lui, cu ochii încordaţi şi privind ţintă ca şi cum ar fi fost mânioşi, mâna puternică şi nervoasă măsurând cu pensula subţire, vedea cum i se contractă cutele de pe frunte şi îşi muşcă buza de jos. În acest răstimp respira aerul tare din atelier, care nu-i plăcuse niciodată şi care astăzi i se părea în mod deosebit respingător.

Ochii i se stinseră şi ramase ca paralizat lângă uşă. Cunoştea toate acestea, acest miros şi aceşti ochi şi aceste grimase datorate atenţiei, şi îşi dădu seama că fusese o prostie să se aştepte ca astăzi să fie altfel decât întotdeauna. Tata lucra, scormonea în vopselele lui puternic mirositoare şi nu se gândea la nimic altceva pe lume decât la tablourile lui tâmpite. Fusese o prostie din partea lui să vină aici.

Dezamăgirea vlăgui chipul băiatului. Și doar știuse asta! Astăzi nu se găsea niciun refugiu pentru el, nici la mama, iar aici cu atât mai puțin.

Timp de un minut rămase cu mintea golită de gânduri și privind trist, fără să vadă ceva, la tabloul cel mare cu vopseaua încă udă. Pentru asta papà avea timp, pentru el nu. Puse din nou mâna pe clanță și o apăsă ca să plece neauzit de acolo.

Veraguth însă auzi zgomotul slab. Întoarse privirea, scoase un mormăit și se apropie.

— Ce este, Pierrot? Nu pleca! Nu vrei să rămâi puțin lângă papà?

Pierre își retrase mâna și dădu ușor din cap.

— Doreai să-mi spui ceva? întrebă pictorul prietenos. Hai să stăm jos împreună și apoi îmi povestești. Așadar, cum a fost excursia de ieri?

— Oh, a fost frumos, răspunse micuțul ascultător.

Veraguth îi trecu mâna prin păr.

— Nu ți-a priit? Pari puțin cam somnoros, băiete! Doar nu cumva ți s-a dat vin ieri? Nu? Ei, atunci ce facem acum? Vrei să desenăm?

— Nu, papà. Astăzi totul e așa de plicticos.

— Așa? Ai dormit desigur prost? Vrei să facem împreună puțină gimnastică?

Pierre scutură capul.

— Nu. Vreau doar să stau cu tine aici, știi. Dar aici miroase așa de urât.

Veraguth îl mângâie și râse.

— Da, nefericită treabă, când nu-ți place mirosul de vopsele, să fii copil de pictor. Pesemne că n-o să te faci pictor în acest caz?

— Nu, și nici nu vreau.

— Dar atunci ce vrei fii?

— Absolut nimic. Cel mai mult mi-ar plăcea să fiu o pasăre sau așa ceva.

— Asta n-ar fi rău. Dar spune-mi acum, scumpule, ce ți-ar face plăcere să primești de la mine. Vezi, trebuie să lucrez mai departe la tabloul cel mare. Dacă vrei, poți să rămâi aici și să te joci. Sau să-ți dau o carte cu poze să te uiți în ea?

Nu, nu asta era ceea ce dorea el. Spuse, numai ca să scape, că se va duce să hrănească porumbeii și observă clar că tatăl răsuflă ușurat și

că era bucuros să-l vadă plecat. Fu concediat cu un sărut și ieși afară. Tatăl închise ușa, iar Pierre se găsi din nou singur, și mai pustiit ca înainte. Rătăci de-a lungul peluzei, pe unde de fapt nu avea voie să meargă, rupse distrat și mâhnit câteva flori și privi nepăsător cum pantofii săi galben-deschis se pătau în iarba udă și se închideau la culoare. În cele din urmă se aruncă, copleșit de disperare, în mijlocul peluzei și, plângând cu sughițuri, își zvârcoli capul în iarba, simțind mânecile bluzei sale albastru-deschis umezindu-se și lipindu-i-se de brațe.

Abia când i se făcu frig, se ridică dezmeticit și se strecură sfios în casă.

În curând îl vor chema și vor vedea că a plâns, îi vor observa bluza udă, murdară și pantofii umeziți și-l vor mustra pentru asta. Trecu supărat pe lângă ușa bucătăriei, nu voia să întâlnească pe nimeni acum. Cel mai mult i-ar fi plăcut să fie undeva departe, unde nimeni să nu știe și să întrebe de el.

Atunci văzu cheia în broască la una din camerele de oaspeți rar locuite. Intră înăuntru, închise ușa după el, închise și ferestrele deschise și se ghemui furios, obosit și fără să-și scoată pantofii, pe un pat larg, neașternut. Acolo rămase între plâns și moțăit, cufundat în nenorocirea lui. Iar când după mult timp își auzi mama chemându-l în curte și pe scări, nu dădu niciun răspuns și se îngropa îmbufnat mai adânc în pătură. Vocea mamei se apropie, se îndepărtă și în cele din urmă se stinse fără ca el să se poată birui pe sine și să o urmeze. În cele din urmă adormi cu obrajii scăldați de lacrimi.

La amiază, când Veraguth veni la masă, soția îl întrebă imediat:

— Nu l-ai adus și pe Pierre?

Vocea ei oarecum agitată îl surprinse.

— Pierre? Nu știu nimic de el. N-a fost cu voi?

Doamna Adele se sperie și ridică vocea.

— Nu, de la micul dejun nu l-am mai văzut! Când l-am căutat, mi-au spus servitoarele că l-ar fi văzut ducându-se spre atelier. Așadar, n-a fost pe acolo?

— Ba da, a fost, dar numai pentru o clipă, a plecat apoi imediat. Și adăugă supărat:

— Chiar nu se îngrijește nimeni de băiat în casa asta?

— Am crezut că este la tine, zise doamna Adele scurt și cu obidă. Mă duc să-l caut.

— Trimite pe cineva după el! Vrem totuși să stăm la masă acum.

— Între timp voi puteți începe. Plec să-l caut chiar eu.

Ieși zorită din cameră. Albert se ridică și vru s-o urmeze.

— Rămâi aici, Albert! strigă Veraguth. Suntem la masă!

Tânărul îl privi mânios.

— Voi lua masa cu mama, zise el sfidător.

Tatăl îi zâmbi ironic privindu-i chipul agitat.

— Din partea mea, doar ești stăpânul casei, nu? Iar în caz că ai cumva chef să arunci din nou cu cuțitul după mine, te rog, nu te lăsa împiedicat de cine știe ce prejudecăți!

Fiul păli și își împinse scaunul la loc. Era pentru prima dată că tatăl îi amintea de acea faptă petrecută la mânie în copilăria lui.

— N-ai voie să vorbești așa cu mine! strigă el izbucnind. Nu permit!

Veraguth luă o bucată de pâine și mâncă o înghițitură fără să răspundă. Își turnă apă în pahar, o bău încet și își propuse să rămână calm. Se comportă ca și cum ar fi fost singur, iar Albert se îndreptă șovăielnic către fereastră.

— Nu permit! strigă el încă o dată, incapabil să-și stăpânească furia.

Tatăl presără sare pe bucata de pâine. Se vedea în gând urcând la bordul unui vapor și călătorind pe nesfârșite mări străine, hăt departe de aceste încurcături fără leac.

— Prea bine, zise el aproape pașnic. Văd că îți displace când vorbesc cu tine. S-o lăsăm baltă!

În această clipă se auzi de afară o exclamație de uimire și apoi un șuvoi de cuvinte agitate. Doamna Adele îl descoperise pe băiat în cotlonul lui. Pictorul ascultă și ieși grabnic afară. Astăzi părea să meargă totul pe dos.

Îl găsi pe Pierre întins cu încălțările murdare pe patul răscolit, cu chipul somnoros și istovit de plâns, cu părul ciufulit, iar în fața lui, soția sa într-o uluire neajutorată.

— Dar ce faci, copile? exclamă ea în cele din urmă între îngrijorare și supărare. De ce nu răspunzi? Și ce cauți aici?

Veraguth îl ridică pe micuț și-l privi îngrijorat în ochii lipsiți de expresie.
— Ești bolnav, Pierre? întrebă el blând.
Băiatul scutură zăpăcit din cap.
— Aici ai dormit? Ești de mult aici?
Cu o voce slabă, lipsită de curaj, Pierre spuse:
— Nu sunt vinovat... N-am făcut nimic... M-a durut doar capul.
Veraguth îl purtă pe brațe dincolo, în sufragerie.
— Dă-i o farfurie cu supă, îi spuse soției. Trebuie să mănânci ceva cald, copile, îți va face bine, o să vezi. Ești fără îndoială bolnav, săracul de tine.
Îl așeză în fotoliu, îi potrivi o pernă la spate și-i dădu el însuși supa cu lingura.
Albert privea în tăcere, posomorât.
— Pare să fie într-adevăr bolnav, spuse doamna Veraguth aproape liniștită, minată de acea pornire a oricărei mame, mai degrabă aptă pentru ajutor și îngrijire decât pentru consultația și tratamentul obrăzniciilor neobișnuite.
— Te ducem după asta la culcare, mănâncă acum, scumpule, îl mângâie ea blând.
Pierre ședea, cenușiu la față, cu ochii împăienjeniți, și înghițea fără să opună rezistență ce i se dădea cu lingura. In timp ce tatăl îl hrănea cu supă, mama îi luă pulsul și fu bucuroasă să vadă că nu avea febră.
— Să chem doctorul? întrebă cu voce nesigură Albert, ca să facă și el totuși ceva.
— Nu, lasă, zise mama. Pierre merge la culcare și va fi învelit bine, va dormi cuminte, iar mâine dimineață va fi din nou sănătos. Nu-i așa, scumpule?
Micuțul n-o asculta și își scutură capul împotrivindu-se când tatăl voi să-i mai dea de mâncare.
— Nu, nu trebuie să se forțeze, spuse mama. Vino, Pierre, să mergem la culcare, totul va fi din nou bine.
Îl luă de mână, iar el se ridică greoi. Își urmă somnoros mama, care-l trăgea după ea. Însă în ușă se opri, se chirci cu fața schimonosită și, într-un acces de greață, dădu afară tot ce abia mâncase.

Veraguth îl purtă pe brațe în dormitor şi-l lăsă în seama mamei. Răsunară soneriile, iar servitorii alergau în susul şi-n josul scărilor. Pictorul luă câteva înghiţituri, între ele se duse încă de două ori dincolo la Pierre, care acum stătea întins, dezbrăcat şi spălat, în patul său de alamă. Apoi doamna Adele se înapoie şi-i înştiinţă că băiatul se liniştise, n-avea dureri şi părea că vrea să doarmă. Tatăl se adresă lui Albert:

— Ce a primit Pierre de mâncare ieri?

Albert cugetă, răspunsul însă îl adresă mamei.

— Nimic deosebit. În Brückenschwand a mâncat pâine și lapte, iar la prânz în Pegolzheim macaroane și cotlete.

— Și mai târziu? continuă tatăl interogatoriul.

— N-a mai vrut să mănânce nimic. După-amiază am cumpărat caise de la un grădinar. Din ele n-a mâncat decât una sau două.

— Erau coapte?

— Da, firește. Pari să crezi că i-am deranjat stomacul intenționat.

Mama îi observă iritarea și întrebă:

— Dar ce aveți?

— Nimic, răspunse Albert.

Veraguth continuă:

— Nu cred absolut nimic, întreb doar. Nu s-a întâmplat chiar nimic ieri? N-a vomitat? N-a căzut? Nu s-a plâns de dureri?

Albert răspundea pe scurt prin da și nu, dorindu-și cu ardoare ca prânzul să se sfârșească odată.

Când tatăl intră încă o dată în vârful picioarelor în camera lui Pierre, îl găsi dormind. Chipul palid de copil era pătruns de o adâncă seriozitate și de dulcele nesaț al abandonului în somnul aducător de alinare.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

În acea zi agitată Johann Veraguth termină de pictat tabloul său cel mare. Se înapoiase înfricoșat și tulburat în adâncul inimii de la căpătâiul micului bolnav și-i fu mai greu ca niciodată să-și înfrâneze gândurile ce-i munceau mintea și să-și găsească acea liniște desăvârșită care era secretul forței sale și pe care trebuise s-o plătească atât de scump. Dar voința sa era puternică, izbuti, iar tabloul primi în orele după-amiezii, pe o lumină frumoasă, gingașă, ultimele mici adaosuri și retușuri.

Când puse jos paleta și se așeză în fața pânzei, se simți ciudat de pustiit. Își dădea prea bine seama că acest tablou era ceva deosebit și că prin el dăruise mult. El însuși însă se simțea gol și stors. Și nu avea pe nimeni căruia să-i poată arăta opera sa. Prietenul său era departe, Pierre era bolnav, iar în rest nu mai avea pe nimeni. Efectul și ecoul lucrării sale îi vor ajunge la ureche numai dintr-o depărtare nepăsătore, din ziare și scrisori. Vai, asta era nimic, era mai puțin decât nimic, numai privirea unui prieten sau sărutul unei iubite ar fi putut acum să-l bucure, să-l răsplătească și să-l întărească.

Ramase un sfert de ceas nemișcat în fața pânzei care absorbise forța și clipele prielnice ale câtorva săptămâni, iar acum îl privea luminoasă în ochi în vreme ce el însuși stătea epuizat și străin dinaintea lucrării sale.

„Ah, ce naiba, o voi vinde și-mi voi plăti cu ea călătoria în Indii”, își spuse el cu un cinism neajutorat. Încuie ușile atelierului și plecă spre conac să-l vadă pe Pierre, pe care-l găsi dormind. Băiatul arăta mai bine decât la prânz, somnul îi îmbujorase fața, buzele îi stăteau întredeschise, expresia de suferință și neajutorare dispăruse.

— Cât de repede le trece copiilor! îi zise în șoaptă din prag soției sale. Aceasta surâse slab, iar el își dădu seama că și ea respira ușurată și că fusese mai îngrijorată decât o arătase.

Nu i se părea foarte îmbietor să ia masa doar cu soția sa și cu Albert.

— Plec în oraș, spuse, și voi lipsi toată seara.

Micuțul Pierre zăcea moțăind în patul său de copil, mama acoperi ferestrele trăgând perdelele și-l lăsă singur.

Visa că merge agale prin grădina cu flori. Totul era întrucâtva schimbat și mult mai mare și mai îndepărtat ca de obicei, mergea și mergea și nu-i dădea de capăt. Straturile de flori erau mai frumoase decât le văzuse vreodată, însă toate florile păreau straniu de sticloase, mari și nefirești, iar totul strălucea într-o frumusețe tristă și moartă.

Cu oarecare strângere de inimă înconjură un rond de arbuști cu flori mari; pe o floare albă adăsta sorbind liniștit un fluture albastru. Era nefiresc de liniște, iar aleile nu erau acoperite cu prundiș, ci cu ceva moale pe care pășea ca pe un covor.

De dincolo îi venea în întâmpinare mama. Însă aceasta nu-l văzu și nici nu-i făcu vreun semn, privea înainte cu un aer sever și trist și trecu pe lângă el tăcută ca un duh.

Apoi, curând după asta, îl văzu, pe o altă alee, și pe tata, iar pe urmă pe Albert. Amândoi pășeau tăcuți și severi drept înainte și niciunul nu voia să-l vadă. Se preumblau, singuratici și rigizi, ca sub o vrajă, și părea că astfel va rămâne de-a pururi, că niciodată nu se va ivi vreo privire în ochii lor încremeniți sau râsul pe chipurile lor, că niciodată nu va mai adia vreun sunet în această tăcere impenetrabilă, și că nici cea mai ușoară boare nu va mai clinti vreodată ramurile și frunzele nemișcate.

Lucrul cel mai rău era că el însuși nu dorea să-i cheme. Nimic nu-l împiedica s-o facă, nu-l durea nimic, dar pentru asta îi lipseau curajul și voința; își dădea seama că așa trebuia să fie totul și că ar fi devenit încă și mai îngrozitor dacă s-ar fi împotrivit.

Pierre își continuă încet plimbarea prin splendoarea neînsuflețită a grădinii; mii de flori minunate străluceau în aerul luminos și mort ca și cum nu ar fi fost reale și vii, iar la răstimpuri se întâlnea din nou fie cu Albert, cu mama, sau cu tata, iar ei treceau mereu unul pe lângă celălalt și pe lângă el în aceeași înstrăinare încremenită.

I se părea că așa era deja de vreme îndelungată, poate de ani de zile, iar celelalte vremuri, vremurile când lumea și grădina fuseseră vii,

oamenii veseli și comunicativi, el însuși plin de bucurie și zburdălnicie, acele vremuri s-ar afla neînchipuit de departe într-un trecut adânc și orb. Poate că așa fusese dintotdeauna, iar toate cele de dinainte nu fuseseră decât un vis frumos și nebunesc.

În cele din urmă ajunse la un mic bazin de piatră, unde înainte grădinarul umpluse stropitorile și în care și el ţinuse într-o vreme câţiva mormoloci mici de tot. Apa era nemișcată în lumina verzuie, oglindea marginea de piatră a bazinului și frunzele aplecate ale unei tufe galbene de ochiul-boului, dar părea frumoasă, așa părăsită și oarecum amărâtă ca totul din jur.

„Dacă cineva cade înăuntru, se îneacă și moare”, îi spusese grădinarul odată pe vremuri. Dar bazinul nu era deloc adânc.

Pierre se apropie de marginea bazinului oval și se aplecă peste ea. În apă își văzu oglindit propriu-i chip. Arăta ca feţele celorlalţi: bătrânicios și palid, încremenit până-n străfunduri într-o asprime indiferentă.

Își privi chipul cu spaimă și uimire și dintr-o dată îl copleșiră, nemăsurat de puternice, înfricoșarea tainică și tristeţea absurdă a condiţiei sale. Încercă să strige, dar nu se auzi niciun sunet. Vru să izbucnească în hohote de plâns, dar nu reuși decât să-și schimonosească faţa și să se strâmbe neajutorat.

Atunci apăru din nou pe alee tata, iar Pierre se întoarse spre el cu o sforţare uriașă, din toate puterile încătușate ale sufletului său. Toată spaima de moarte și suferinţa de neîndurat a inimii sale se refugiară cu un hohot mut, implorând ajutorul, către tatăl ce venea spre el în muţenia sa de stafie și părea că iarăși nu-l vede.

— Tată! vru să strige băiatul, și cu toate că nu se auzi niciun sunet, intensitatea înfricoșătoarei sale ananghii răzbi până la cel mut și însingurat. Tatăl întoarse capul și-l privi. Cătă atent în ochii imploratori cu privirea lui scrutătoare de pictor, surâse slab și clătină încet din cap înspre el, cu bunătate și regret, dar fără alinare, ca și cum nu mai exista absolut nicio scăpare. Pentru o clipă, o umbră de iubire și de suferinţă înrudită cu a lui se prelinse pe chipul aspru, iar în acea scurta clipă nu mai fu tatăl cel puternic, ci mai degrabă un biet frate neajutorat.

Apoi își aținti din nou privirea înainte și se îndepărtă încet cu același mers măsurat pe care nu și-l contenise.

Pierre îl urmări plecând și dispărând; micul iaz, aleea și grădina de flori se întunecară în fața ochilor lui îngroziți și se cufundară ca într-un nor de ceață. Când se deșteptă îl dureau tâmplele, iar gâtlejul îi ardea de uscăciune; se văzu singur în odăița întunecoasă, întins pe pat, se strădui cu uimire să-și adune gândurile, dar nu dădu peste nicio amintire și se întoarse epuizat și descurajat pe cealaltă parte.

Doar cu greutate își recăpătă pe deplin cunoștința și putu să răsufle din nou. Era oribil să fii bolnav și să ai dureri de cap, dar nu era de neîndurat, ba chiar, pe lângă simțământul de pieire al coșmarului, era ușor și dulce.

La ce bun toate aceste chinuri? gândi Pierre și se ghemui strâns sub pătură. De ce să fii bolnav? Dacă era o pedeapsă –pentru ce anume trebuia să fie el pedepsit? Nici măcar nu mâncase ceva neîngăduit, ca odată pe vremuri, când își stricase stomacul mâncând prune necoapte. Acelea îi fuseseră interzise și fiindcă, în ciuda interdicției, le mâncase, pățise ceea ce merita și trebuise să suporte consecințele. Asta era limpede. Dar acum? De ce zăcea acum la pat, de ce să vomite și de ce-l săgeta atât de cumplit capul?

Stătea așa treaz de vreme îndelungată, când mama intră din nou în cameră. Ea trase draperiile de la fereastră, iar lumina blândă a amurgului se revărsă plină și gingașă în cameră.

— Cum te simți, scumpule? Ai dormit bine?

El nu-i răspunse. Lungit pe o parte, ridică ochii și o privi. Ea îi înfruntă mirată privirea, era o privire ciudat de cercetătoare și de gravă.

„N-are febră”, gândi ea alinată.

— Vrei să mănânci ceva acum?

Pierre scutură slab din cap.

— Să-ți aduc ceva?

— Apă, spuse el încet.

Îi ajută să bea, dar el luă doar o înghițitură ca de vrăbiuță, apoi închise din nou ochii.

Deodată dinspre camera mamei răsună fremătător pianul. Sunetele dădeau năvală într-un talaz larg.

— Auzi? întrebă doamna Adele.

Pierre deschisese larg ochii, iar faţa i se strâmbă chinuită.

— Nu! strigă el, nu! Daţi-mi pace!

Apoi îşi astupă urechile cu amândouă mâinile şi îşi îngropă faţa în pernă. Suspinând, doamna Veraguth se duse dincolo şi-l rugă pe Albert să se oprească din cântat. Reveni în cameră şi rămase lângă pătuţul lui Pierre până când acesta aţipi din nou.

În acea seară domni tăcerea la conac. Veraguth era plecat, Albert era indispus şi suferea pentru că nu putea cânta la pian. Se culcară devreme, iar mama lăsă uşa de la camera ei întredeschisă ca să-l audă pe Pierre în caz că ar fi avut nevoie de ceva pe timpul nopţii.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Seara, la întoarcerea din oraş, pictorul făcuse înconjurul casei cu luare aminte, iscodind și trăgând cu urechea îngrijorat dacă o fereastra luminată, un zgomot de uşi, o voce nu îi anunţa vestea că odorul său era încă bolnav și suferind. Când găsi totul calm, liniștit și cufundat în somn, teama îl părăsi ca o haină udă, îngreunată de apă, iar el mai rămase încă multă vreme treaz, plin de recunoştinţă. Şi chiar înainte de a aţipi, târziu, se văzu nevoit să surâdă şi să se minuneze cât de puţin îi trebuie unei inimi deznădăjduite ca să se înveselească. Tot ce-l chinuia și-l apăsa, întreaga povară surdă și tulbure a vieţii sale, devenise un fleac, era uşoară şi neînsemnată pe lângă îngrijorarea izvorâtă din iubirea pentru copilul lui, și abia ce văzu această umbră nefastă îndepărtându-se, că totul îi apăru mai luminos şi mai suportabil.

A doua zi dimineaţă veni la conac într-o dispoziţie prielnică, la o oră neobișnuit de matinală; plin de mulţumire, îl găsi pe micuţ încă dormind dus, și luă micul dejun doar cu soţia sa, căci nici Albert nu se trezise încă. Era pentru prima dată de ani de zile că Veraguth se găsea la această oră la conac și stătea la masă cu doamna Adele, iar ea îl urmări cu o uimire aproape bănuitoare cum, binevoitor și bine dispus, ca și cum ar fi fost o obișnuință cotidiană, ceru o ceașcă de cafea și se aşeză, ca în vremurile de demult, să ia micul dejun împreună cu ea.

În cele din urmă își dădu și el seama de încordarea ei expectativă și de nefirescul clipei.

— Sunt atât de bucuros, zise el cu un glas care-i amintea de vremuri mai bune. Sunt atât de bucuros că micuţul pare să fie din nou bine. Îmi dau seama abia acum că am fost într-adevăr îngrijorat pentru el.

— Da, nu mi-a plăcut deloc cum arăta ieri, fu și ea de acord.

El se juca cu lingurița de argint și o privea aproape poznaș în ochi, cu un palid reflex din acea voioșie ștrengărească, irumpând neașteptat și sfârșindu-se pe dată, pe care ea o îndrăgise într-atât la el odinioară, și a cărei strălucire gingașă o moștenise numai Pierre.

— Da, reîncepu el voios, e într-adevăr minunat. Iar acum ajung și eu în sfârșit să vorbesc cu tine despre planurile mele de ultimă oră. Vreau să spun, ar trebui să pleci la iarnă cu băieții la St. Moritz și să rămâi acolo pentru mai multă vreme.

Ea privi nesigur în jos.

— Iar tu? întrebă. Vrei să pictezi acolo?

— Nu, nu voi veni cu voi. Vă voi lăsa un timp singuri și voi pleca în călătorie. Vreau să plec la toamnă pentru o vreme și să închid atelierul. Robert va primi un concediu. Va depinde numai de tine dacă vrei să rămâi la iarnă aici. Totuși nu te-aș sfătui, pleacă mai întâi la Geneva sau la Paris și nu uita de St. Moritz, îi va face bine lui Pierre!

Descumpănită, ea îl privea cu ochii mari.

— Glumești, spuse fără să-i vină a crede.

— Ah, nu, surise el pe jumătate melancolic, m-am dezvățat cu totul de asta. Vorbesc serios și trebuie să mă crezi. Voi face o călătorie pe mare și voi lipsi mai mult timp.

— O călătorie pe mare?

Ea cugetă înfrigurată. Sugestiile sale, aluziile, tonul vesel, toate acestea erau neobișnuite pentru ea și o făceau bănuitoare. Dar deodată cuvântul „călătorie pe mare” îi trezi imaginația: îl văzu urcând pe vapor, urmat de hamali cu bagaje, își aminti de imaginile de pe reclamele companiilor maritime și de propria ei călătorie pe Mediterana, și într-o clipă totul îi deveni transparent.

— Îl însoțești pe Burkhardt! strigă ea cu însuflețire.

El dădu din cap.

— Da, am să plec cu Otto.

Un răstimp tăcură amândoi. Doamna Adele era zguduită și își dădea seama plină de presimțiri de importanța veștii. Dorea cumva să-i redea libertatea părăsind-o? În orice caz era o primă încercare serioasă în această direcție și se înspăimântă în adâncul sufletului cât de puțină tulburare, îngrijorare și speranță simțea, iar bucurie absolut deloc. Dacă pentru el mai era cumva posibilă o nouă viață, pentru ea

nu. Îi va fi mai ușor cu Albert și l-ar câștiga pe Pierre, da, însă va fi și va rămâne o femeie părăsită. De sute de ori își închipuise această situație, văzând-o ca pe o eliberare și mântuire; iar azi, când se părea că ar putea deveni realitate, o însoțeau atâta spaimă, rușine și vinovăție, încât curajul o părăsi și nu mai fu în stare de nicio dorință. Ar fi trebuit să se întâmple mai devreme, gândea ea, în vremurile de necaz și furtuni, înainte să se fi învățat cu resemnarea. Acum venea prea târziu și fără niciun folos, acum nu mai era decât linia finală, trasată în urma socotelilor încheiate, era numai sfârșitul și confirmarea amară a tuturor lucrurilor ascunse, mărturisite pe jumătate, și nu mai licărea nicio scânteie a unei noi vieți care să o atragă.

Veraguth urmărea atent chipul stăpânit al soției sale și se simțea cuprins de milă.

— Va fi o încercare, zise el plin de menajamente. Ar trebui să trăiți și voi o vreme fără să vă tulbure nimeni, tu și cu Albert –și Pierre, poate pentru un an. M-am gândit că-ți va face plăcere, iar copiilor le va prii, cu siguranță. Amândoi suferă întrucâtva din cauză că... din cauză că n-am prea reușit să ajungem la o înțelegere cu viața. La rândul nostru, vom vedea lucrurile mai limpede după o despărțire mai îndelungată, nu crezi?

— Se poate, spuse ea încet. Hotărârea ta pare să fie luată.

— I-am scris deja lui Otto. Nici mie nu-mi va fi ușor să fiu departe de voi toți atât de multă vreme.

— Departe de Pierre, vrei să spui.

— Da, îndeosebi de Pierre. Sunt sigur că vei avea cuvenita grijă de el. Nu mă pot aștepta să-i vorbești prea mult despre mine, însă nu lăsa să se întâmple cu el așa cum a fost cu Albert.

Ea scutură din cap în semn de apărare.

— N-a fost vina mea, știi doar.

El îi puse mâna pe umăr cu o gingășie neajutorată, cum nu mai făcuse de mult.

— Oh, Adele, să nu mai vorbim de vinovăție. Vina n-are decât să-mi aparțină mie în întregime. Vreau doar să încerc să îndrept lucrurile, nimic altceva. Te rog doar să nu-l pierd pe Pierre, dacă se poate! Prin

el mai suntem noi legaţi. Ai grijă ca dragostea lui pentru mine să rămână ceea ce este.

Ea închise ochii, ca şi cum ar fi vrut să se ferească de o ispită.

— Dacă vei fi aşa de mult plecat..., spuse ezitând. E un copil...

— Desigur. Lasă-l să rămână copil. Lasă-l să mă uite, dacă nu se poate altfel. Dar gândeşte-te, el e un gaj pe care ţi-l încredinţez şi gândeşte-te că trebuie să am multă încredere ca să ţi-l pot lăsa.

— Îl aud pe Albert venind, şopti ea grăbită, va fi de îndată aici. Mai vorbim despre asta. Nu este aşa de simplu cum crezi tu. Îmi oferi libertatea, mai multă libertate decât am avut şi am dorit vreodată, şi totodată mă încarci cu o responsabilitate care mă face să nu mă mai simt în largul meu. Nici tu nu ai luat hotărârea într-o singură oră, aşa că lasă-mi şi mie puţin timp.

Se auziră paşi în faţa uşii, iar Albert intră în încăpere. Privi, mirat să-l găsească pe tatăl său aici. Salută stânjenit, o sărută pe doamna Adele şi se aşeză la masă.

— Am o surpriză pentru tine, începu Veraguth calm. Vei putea să-ţi petreci vacanţa de toamnă cu mama şi Pierre, unde veţi dori voi, şi la fel şi Crăciunul. Eu voi fi plecat mai multe luni într-o călătorie.

Tânărul nu-şi putu ascunde bucuria, dar se strădui s-o facă, şi întrebă precipitat:

— Dar încotro vrei să călătoreşti?

— Încă nu ştiu precis. Pentru început plec cu Burkhardt în Indii.

— Ah, aşa de departe! Un coleg de-al meu de şcoală s-a născut acolo. Cred că în Singapore. Acolo încă se mai vânează tigri.

— Sper că da. Dacă voi doborî unul, fireşte că-i voi aduce blana aici. Dar acolo vreau mai ales să pictez.

— Pot să-mi închipui. Am citit despre un pictor francez care a fost undeva la tropice, pe o insulă din Mările Sudului, cred –trebuie să fie splendid.

— Nu-i aşa? Iar între timp voi o să vă simţiţi bine, veţi face multă muzică şi veţi schia. Dar acum vreau să văd ce mai face micuţul. Nu vă deranjaţi!

Ieşi înainte ca cineva să fi apucat să-i răspundă.

— Uneori, papă este totuşi grozav, spuse Albert în bucuria sa. O călătorie în Indii, asta-mi place, are clasă.

Maică-sa surise cu greutate. Echilibrul ei era tulburat, și avea simțământul că se găsea pe o creangă ce tocmai era tăiată. Dar tăcu și arboră o expresie binevoitoare; la aceasta se pricepea prea bine.

Pictorul intrase la Pierre și se așezase lângă patul acestuia. Fără zgomot, scoase un carnețel îngust de desenat și începu să schițeze capul și brațul micuțului adormit. Dorea, fără să-l chinuie cu ședințe de pozat, să-l zugrăvească pe Pierre cât mai des și mai bine era cu putință în acest răstimp, și să și-l întipărească în minte. Se strădui cu o atenție tandră să surprindă formele delicate, înclinarea și conturul gingaș al creștetului, nasul frumos, nervos, mâna subțire odihnindu-se abandonată și linia nobilă, voluntară a buzelor strânse.

Îl vedea rar pe băiat în pat, și era pentru prima oară când nu-l vedea dormind cu buzele întredeschise copilărește, iar pe când îi urmărea gura expresivă, precoce, îl izbi asemănarea cu gura tatălui său, bunicul lui Pierre, care fusese un bărbat cutezător și plin de imaginație, însă pătimaș și neliniștit. Iar în timp ce privea și lucra, îl preocupa acest joc plin de înțeles al naturii cu trăsăturile și destinele taților, fiilor și nepoților, iar asupra sufletului său, care nu era al unui filosof, se abătu pentru o clipă enigma neliniștitor fascinantă a succesiunii și necesității.

Și deodată cel ce dormea deschise ochii și se uită drept în cei ai tatălui, iar tatăl își dădu încă o dată seama cât de serioasă și nefirească pentru un copil era această privire și această deșteptare. Puse numaidecât creionul deoparte, închise carnețelul și se aplecă deasupra copilului trezit din somn, îl sărută pe frunte și zise voios:

— Bună dimineața, Pierre. Te simți mai bine?

Micuțul surâse fericit și începu să se întindă. Oh, da, îi era mai bine, cu mult mai bine. Încetul cu încetul își aminti. Da, ieri fusese bolnav, mai simțea încă întinzându-se umbra acelei zile îngrozitoare de ieri. Dar acum era mult mai bine, mai voia doar să stea încă puțin întins și să guste din căldura și recunoștința liniștită a acestei clipe; apoi se va da jos din pat, va lua micul dejun și va merge cu mama în grădină.

Tatăl plecă s-o cheme pe mama. Pierre se uită clipind din ochi spre fereastră, unde lumina însorită a zilei răzbătea vesel printre draperiile gălbui. Abia aceasta era o zi care promitea ceva, care mirosea a toate

bucuriile posibile. Cât de fadă, rece și apăsătoare fusese cea de ieri. Închise ochii ca să uite și simți scumpa viață răspândindu-se în membrele încă toropite de somn.

Apoi veni și mama, îi aduse un ou și o ceașcă de lapte la pat, papà îi promise creioane noi de colorat, și toți erau plini de dragoste, tandri și bucuroși să-l vadă din nou sănătos. Era aproape ca o zi de naștere, și chiar dacă lipseau prăjiturile, asta nu dăuna absolut deloc, căci încă nu-i revenise pofta de mâncare.

Apoi, imediat ce fu îmbrăcat într-un costum albastru de vară, se duse în atelier la papà. Uitase visul urât de ieri, dar în sufletul lui încă mai pâlpâia un ecou de spaimă și suferință, iar el trebuia acum să vadă și să se bucure că era într-adevăr înconjurat de soare și dragoste.

Tatăl măsura rama tabloului pentru noua sa pânză și-l întâmpină cu brațele deschise. Pierre nu voia totuși să rămână prea mult acolo, voia doar să-i zică buna ziua și să se lase puțin dezmierdat. Apoi trebuia să plece mai departe la câini, la porumbei, la Robert și în bucătărie, pe toate trebuia să le salute și să pună din nou stăpânire pe ele. Apoi merse cu mama și cu Albert în grădină, și i se păru că trecuse un an de când zăcuse aici în iarbă și plânsese. Nu dorea să se dea în scrânciob, însă își așeză mâna pe el, se duse până la tufișuri și la straturile de flori, și o amintire întunecată, ca dintr-o viață anterioară, adie până la el, cum că odată ar fi rătăcit pe aici printre flori singur, părăsit și nemângâiat. Acum totul era din nou luminos și plin de viață, albinele zumzăiau, iar aerul pe care-l respira era ușor și dătător de bucurie.

I se dădu voie să ducă coșul de flori al mamei, umplut cu garoafe și dalii mari; mai făcu însă și un buchet separat, pe care voia să-l dăruiască mai târziu tatei.

Când se întoarseră în casă, era obosit. Albert se oferi să se joace cu el, dar Pierre voia mai înainte să se odihnească puțin. Se adânci în scaunul adânc de răchită al mamei, pe verandă, ținând încă în mână buchetul pentru tata.

Se simțea plăcut istovit, închise ochii, se așeză cu fața la soare și se bucură de lumina care-i pătrundea cald și roșiatic printre pleoape. Apoi privi mulțumit în jos la costumul său drăguț, curat și își întinse în lumina soarelui pantofii galbeni, sclipitori, ba pe stângul, ba pe

dreptul. Găsea că este plăcut să șadă așa liniștit și oarecum ostenit, în tihnă și curățenie, doar garoafele miroseau prea puternic. Le așeză pe masă și le împinse cât mai departe de el, atât cât putu să întindă brațul. Trebuia să le pună curând în apă ca nu cumva să se ofilească înainte să le vadă tata.

Se gândi cu neobișnuită duioșie la el. Cum fusese ieri? Îl căutase în atelier, iar papà lucra și n-avea timp și era atât de singur și de harnic și oarecum trist în fața pânzei sale. Până aici își amintea cu precizie de tot. Dar mai încolo? Nu se întâlnise mai târziu cu tata în grădină? Se strădui din răsputeri să-și aducă aminte. Da, tata mergea prin grădină încoace și încolo, singur și cu o față străină, îndurerată, iar el dorise să-l strige... Cum fusese asta? Fusese ceva înspăimântător sau îngrozitor, ce se întâmplase ieri, sau de care auzise ieri și nu mai izbutea să-și aducă aminte.

Tolănit pe spate în fotoliul adânc, își urmă gândurile. Soarele strălucea galben și cald pe genunchii lui, dar voioșia îl părăsea încetul cu încetul. Simțea că gândurile sale se apropiau din ce în ce mai mult de acel lucru îngrozitor și mai presimțea: de îndată ce-l va găsi, acesta va avea din nou putere asupra lui; acesta se afla în urma lui și pândea. De câte ori amintirile lui se apropiau de acel hotar, în el se trezea un simțământ apăsător ca de greață și amețeală, iar capul începea să-l doară ușor.

Îl deranjau garoafele cu mirosul lor prea puternic. Stăteau pe masa de răchită, iar dacă mai voia să le ofere tatălui, acum trebuia s-o facă. Dar nu mai dorea, sau mai degrabă dorea, dar era atât de ostenit, iar lumina îl făcea să-l doară ochii. Și înainte de toate trebuia să se gândească la ce se întâmplase ieri. Simțea că se afla foarte aproape de asta și trebuia doar să-și îndrepte gândurile într-acolo, dar asta mereu se destrăma și dispărea.

Durerea de cap se înteți. Ah, de ce trebuia să se întâmple asta? Fusese doar atât de bine dispus astăzi!

Din spatele ușii doamna Adele îl chemă pe nume și imediat după aceea intră înăuntru. Zări florile rămase în soare și vru să-l trimită pe Pierre după apă, se uită la el și-l văzu zăcând moale și prăbușit în fotoliu, cu lacrimi mari pe obraji.

— Pierre, copile, ce-i cu tine? Nu te simți bine?

El o privi fără să se mişte şi îşi închise apoi din nou ochii.

— Dar vorbeşte, dragule, ce-i cu tine? Vrei să mergi la culcare? Să jucăm un joc? Te doare ceva?

El scutură din cap şi îşi strâmbă faţa în semn de apărare, ca şi cum vorbele ei l-ar fi agasat.

— Lasă-mă! zise în şoaptă.

Iar când ea îl îndreptă în fotoliu şi-l strânse în braţe, ţipă cu voce ascuţită, distorsionată, ca într-o răbufnire de mânie:

— Dar lasă-mă odată!

Imediat după aceasta, împotrivirea lui se stinse, se prăbuşi în braţele ei, iar când ea îl ridică, gemu slab, îşi plecă chinuit chipul palid şi se scutură într-un acces de greaţă.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

De când Veraguth trăia singur în noua sa locuință, soția sa nu trecuse aproape niciodată pe la el. Când intră acum, fără să bată la ușă, zorită și agitată în atelierul său, el se așteptă numaidecât la o veste proastă, iar instinctul îl preveni atât de sigur, încât, înainte chiar ca ea să fi apucat să scoată o vorbă, izbucni:

— S-a întâmplat ceva cu Pierre?

Ea dădu repezit din cap.

— Trebuie că este foarte bolnav. Adineauri mi s-a părut foarte straniu, și tocmai a vomitat din nou. Trebuie să chemi doctorul.

În timp ce vorbea, privirea îi zbură prin încăperea mare și goală și se opri pe noul tablou. Nu văzu figurile, nu recunoscu nici măcar silueta micului Pierre, fixa doar pânza și inspira aerul camerei în care soțul ei trăia de ani de zile, și i se păru că deslușește aici, cu o presimțire vagă, o atmosferă de singurătate și de sfidătoare automulțumire, asemănătoare celei în care ea însăși trăia de atâta timp. Fu doar o clipă, după care își întoarse privirea de la tablou și încercă să-i răspundă pictorului, care o copleșea cu întrebări.

— Te rog telefonează imediat după o mașină, zise el în cele din urmă, merge mai repede decât șareta. O să mă duc chiar eu în oraș, trebuie doar să mă spăl pe mâini. Vin imediat dincolo. Sper că l-ai pus în pat?

Un sfert de ceas mai târziu se afla în mașină în căutarea singurului doctor pe care îl cunoștea și care-l vizitase înainte acasă de câteva ori. Nu-l mai găsi la vechea adresă, se mutase. În timp ce-i căuta noua locuință se încrucișă cu trăsura lui, doctorul îl salută, el îi răspunse la salut și trecu mai departe, când își dădu seama că era tocmai cel pe care-l căuta. Se întoarse și găsi trăsura doctorului oprită în fața casei unui pacient, unde trebui să aștepte pentru un răstimp chinuitor. Apoi îl înșfăcă din pragul ușii și îl sili să intre în mașină. Doctorul se împotrivi și se apără, încât aproape că trebui să-l ia pe sus.

În mașina care porni în cea mai mare grabă spre Rosshalde, doctorul îi puse mâna pe genunchi și-i zise:

— Bine atunci, sunt prizonierul dumneavoastră. Trebuie să-i las să aștepte pe alții, care au nevoie de mine, știți asta. Deci, care-i necazul? E soția bolnavă?

– Nu?

– Atunci micuțul. Cum îl cheamă? Pierre, da. De mult nu l-am mai văzut. Ce are? E suferind?

— E bolnav, de ieri. Azi-dimineață părea din nou bine, s-a dat jos din pat, ba chiar a mâncat câte ceva. Acum, deodată, vomită din nou și pare să aibă dureri.

Doctorul își trecu mâna uscățivă peste fața urâtă și inteligentă.

— Așadar, stomacul, probabil. Vom vedea. În rest vă merge totul bine? Iarna trecută v-am văzut expoziția de la München. Suntem mândri de dumneavoastră, stimabile.

Se uită la ceas. Tăcură amândoi când mașina schimbă direcția și o porni la deal gâfâind din greu. Ieșiră curând din oraș, iar la poarta moșiei, care nu era deschisă, trebuiră să coboare.

— Așteptați-mă, strigă medicul șoferului.

Apoi străbătură curtea grăbiți și intrară în casă. Mama stătea lângă patul lui Pierre.

Acum, dintr-o dată, medicul avea timp. Fără nicio grabă își începu consultația, încercă să-l facă pe băiat să vorbească, găsea vorbe bune de liniștire pentru mamă și știu să creeze, pe deplin degajat, o atmosferă de încredere și luciditate, care-i prii și lui Veraguth.

Pierre nu se arătă defel cooperant, era mut, îndărătnic și neîncrezător. Când i se pipăi și apăsă stomacul, strâmbă din buze cu dispreț, ca și cum ar fi găsit aceste eforturi prostești și inutile.

— O intoxicație pare exclusă, zise medicul precaut, iar la apendice n-are nimic. Probabil că are pur și simplu stomacul deranjat, iar pentru asta cea mai bună soluție e așteptarea și postul. Nu-i dați azi băiatului nimic altceva decât puțin ceai negru, iar în caz că-i e sete, seara poate primi și o înghițitură de Bordeaux. Dacă totul merge bine, mâine la micul dejun poate lua ceai și biscuiți. Iar dacă are dureri, îmi puteți telefona.

Abia afară, la ușă, doamna Veraguth începu să-i pună întrebări. Dar nu mai primi nicio lămurire suplimentară.

— Stomacul pare serios deranjat, iar copilul este vădit sensibil și nervos. Nici urmă de febră. Dar deseară îi puteţi lua temperatura. Pulsul este cam slab. În caz că nu se face mai bine, mâine sunt din nou aici. După mine, nu e nimic serios.

Își luă iute rămas bun și deveni din nou foarte grăbit. Veraguth îl conduse până la mașină.

— Poate dura mult? întrebă el în ultimul moment. Medicul râse cu poftă.

— Nu v-aș fi crezut atât de temător, domnule profesor. Băiatul e cam gingaș, iar stomacul l-am avut cu toţii deranjat de atâtea ori în copilărie. Ziua bună!

Veraguth se știa de prisos în casă așa că o porni agale, îngândurat, spre câmp. Maniera doctorului, concisă și tranșantă, îl liniștise, și acum el însuși se mira că fusese atât de agitat și înfricoșat.

Pășea cu un sentiment de ușurare, sorbind aerul fierbinte din albastrul profund al dimineţii târzii. I se părea că-și lua deja rămas bun de la aceste pajiști și de la rândurile de pomi fructiferi și se simţea bine și liber. Gândindu-se de unde ar putea veni acest nou simţământ al unei hotărâri și al unei soluţii, își dădu seama că toate acestea erau o urmare a discuţiei de dimineaţă cu doamna Adele. Faptul că el îi împărtășise planurile lui de călătorie, că ea la început îl ascultase atât de calm și nu încercase în niciun fel să se împotrivească, că de la înfăptuirea hotărârii sale nu-l mai abăteau niciun fel de ocolișuri sau obiecţii, și că viitorul apropiat i se deschidea atât de limpede, toate astea îi priau, de aici și tot calmul și noua conștiință de sine.

Fără să știe unde merge, o apucase pe același drum pe care mersese, cu câteva săptămâni în urmă, cu prietenul său Burkhardt.

Abia când poteca începu să urce, își dădu seama unde se află și își aminti de plimbarea cu Otto. Voise să picteze la toamnă păduricea de sus, cu banca și cu perspectiva ce se deschidea tainic din penumbră către priveliștea limpede, pitoresc alungită în zare, a văii azurii a râului, iar pe bancă intenţionase să-l așeze pe Pierre și să picteze capul bălai al băiatului, gingaș, în lumina de un castaniu-închis a pădurii.

Pomi să urce cărarea cu băgare de seamă, fără să mai simtă arşiţa amiezii apropiate, şi în timp ce aştepta, pândind momentul când după creasta dealului i se va ivi înainte liziera pădurii, ziua aceea cu Burkhardt îi reveni în minte, îşi aminti de discuţia lor, de frânturi din cuvintele şi întrebările prietenului, de aerul de vară încă timpurie al priveliştii, al cărei verde devenise de atunci mult mai profund şi mai blând. Iar atunci îl surprinse un sentiment pe care nu-l mai încercase de mult şi a cărui neaşteptată reîntoarcere îi aminti năvalnic de vremurile tinereţii. I se păru anume că de la acea plimbare cu Otto prin pădure trecuse mult, mult timp şi că el însuşi crescuse de atunci, se schimbase, evoluase, astfel că privea cu o anumită compasiune ironică înspre eul său de odinioară.

Surprins de această trăire cu totul tinerească, ce în urmă cu douăzeci de ani îl însoţise mereu, iar acum îl atingea ca o vrajă rară, recapitula perioada scurtă a acestei veri şi descoperi ceea ce ieri ori chiar adineauri încă nu ştiuse. Descoperi, amintindu-şi cum era în urmă cu două-trei luni, că el se transformase şi progresase; descoperi acolo unde până de curând nu fusese decât beznă şi nesiguranţă neajutorată, lumină şi un simţ sigur al drumului de urmat. Era ca şi cum viaţa lui ar fi fost din nou un fluviu sau un râu limpede, îndreptându-se hotărât în direcţia hărăzită, în timp ce înainte se învârtejise zăgăzuit şi şovăitor într-un nemişcat lac mlăştinos. Îşi dădu seama că era cu neputinţă ca voiajul lui să-l mai aducă pe aici, că nu mai avea nimic de făcut decât să-şi ia rămas bun, indiferent dacă prin asta inima sa va arde ori va sângera. Viaţa sa îşi regăsise albia, iar curgerea ei se îndrepta cu hotărâre spre libertate şi spre viitor. Se lepădase şi se despărţise deja în adâncul fiinţei sale, fără a-i fi prea limpede, de oraş şi de ţinut, de Rosshalde şi de soţia sa.

Se opri inspirând adânc, înălţat şi pătruns de valul viziunii întrezărite. Se gândi la Pierre şi o durere tăioasă, sălbatică îi străbătu duşmănos întreaga fiinţa, când înţelese că trebuia să urmeze acest drum până la capăt şi să se despartă şi de Pierre.

Rămase aşa vreme îndelungată, cu chipul înfiorat, iar dacă ceea ce simţea în el era o durere arzătoare, asta însemna totuşi viaţă şi lumină, limpezime şi viitor. Asta dorise Otto Burkhardt de la el. Ăsta era ceasul aşteptat de prietenul său. Era incizia în buboiul cel vechi, cruţat de

multă vreme, de care vorbise acesta. Incizia durea, durea amarnic, însă, o dată părăsite dorinţele cele mai dragi lui, muri și neliniștea și dezbinarea, contradicţia și paralizia sufletului său. În jurul său se făcuse ziuă, o zi nemilos de strălucitoare, de frumoasă și de luminoasă.

Tulburat, făcu ultimii paşi spre vârful dealului şi se aşeză pe banca de piatră din umbră. Un profund sentiment de viaţă îl copleși ca o reîntoarcere a tinereţii şi, cu recunoştinţa mântuirii, își îndreptă gândurile către prietenul de departe, fără de care n-ar fi găsit niciodată acest drum, fără de care ar fi rămas adâncit pentru totdeauna și s-ar fi degradat într-o detenţie morbidă și apăsătoare.

Cu toate astea nu-i stătea în fire să reflecteze prea mult, ori să zăbovească îndelung în trăiri extreme. O dată cu senzaţia vindecării şi a voinţei recâștigate, toate simţurile îi fură pătrunse de o nouă conştiinţă a puterii creatoare şi de o forţă proprie, dornică de stăpânire.

Se ridică, deschise ochii şi îşi aţinti privirea înviorată către ceea ce trebuia să devină noul său tablou. Privi lung prin umbra pădurii spre valea luminoasă a râului din depărtare. Asta voia să picteze, și nu mai voia să aștepte până la toamnă. Era o misiune anevoioasă, o încercare capitală, avea de dezlegat o ghicitoare încântătoare: această perspectivă minunată trebuia pictată cu dragoste, trebuia pictată cu atâta dragoste și studiu, cum ar fi făcut-o de pildă un rafinat maestru din vechime, un Altdorfer sau un Dürer. Aici nu mai era vorba doar de a stăpâni lumina și ritmul ei mistic, aici până și formele cele mai fine trebuiau să-și atingă plenitudinea, la fel de grijuliu chibzuite și asortate ca firele de iarbă în minunatele buchete de flori de câmp ale mamei sale. Strălucirea rece a văii din zare trebuia să fie împinsă și mai mult îndărăt, atât prin valul cald de lumină al prim-planului, cât și prin umbra pădurii, trebuia să strălucească din fundalul imaginii aidoma unei nestemate, pe cât de rece pe atât de dulce, pe cât de stranie pe atât de ispititoare.

Se uită la ceas, era timpul să meargă acasă. Azi nu voia să o lase pe soția sa să aștepte. Dar mai înainte își scoase carnețelul de schițe și, la poalele dealului, în soarele amiezii, creiona cu linii viguroase scheletul

picturii sale: volumul perspectivei, secțiunea întregului și ovalul promițător al micii priveliști încântătoare.

Din cauza asta întârzie puțin și apoi coborî dealul în goană, fără să ia în seamă arșița, pe drumul însorit și abrupt. Chibzui ce-i trebuia pentru lucru. Se hotărî să se trezească dis-de-dimineață, a doua zi, ca să vadă peisajul și în lumina dimineții, iar sufletul i se însenină la gândul că-l aștepta o nouă misiune frumoasă, atrăgătoare.

— Ce face Pierre? fu prima lui întrebare, când intră grăbit.

— Micuțul e liniștit și ostenit, îl informă doamna Adele, nu pare să aibă dureri și stă cuminte în pat. Ar fi cel mai bine să nu fie deranjat, e ciudat de sensibil și tresare imediat când se deschide ușa sau când aude vreun zgomot brusc.

— Da, dădu el din cap mulțumindu-i, îl voi vizita mai târziu, poate spre seară. Iartă-mi întârzierea, am fost pe afară, iar în zilele următoare voi lucra în aer liber.

Mâncară în pace și liniște, o lumină verde se scurgea în camera răcoroasă prin jaluzelele coborâte, toate ferestrele erau deschise, și în liniștea amiezii se auzea clipocitul micii fântâni din curte.

— O să ai nevoie de echipament special pentru Indii? întrebă Albert. Iei și echipament de vânătoare?

— Nu cred, Burkhardt are de toate. Mă va sfătui el. Cred că sculele pentru pictat va trebui să le iau în cutii de tablă lipite cu cositor.

— Vei purta și o caschetă colonială?

— Bineînțeles. Aia pot s-o cumpăr pe drum.

Când Albert plecă după masă, doamna Veraguth îl rugă pe soțul ei să mai rămână. Se așeză în scaunul ei împletit lângă fereastră, iar el își trase fotoliul lângă ea.

— Când vrei să pleci? începu ea.

— Oh, asta depinde întru totul de Otto, mă orientez firește după el. Cred că pe la sfârșitul lui septembrie.

— Așa curând? Nu m-am putut gândi prea mult la asta. Pierre are nevoie acum de mine. Dar cred că, în ce-l privește, n-ar trebui să ceri prea mult de la mine.

— Nici nu vreau, m-am mai gândit o dată azi la lucrul acesta. Trebuie să ai libertate deplină. Sunt de acord, nu e corect ca eu să călătoresc prin lume și să mă amestec totodată aici în treburile tale. Fă

ce crezi că e mai bine. Nu trebuie să ai mai puţină libertate decât cer eu pentru mine.

— Dar ce se va întâmpla cu casa? Singură aici nu vreau să rămân, e prea izolat şi prea departe şi sunt prea multe amintiri stânjenitoare aici.

— Ţi-am spus doar, n-ai decât să te stabileşti unde-ţi place. Rosshalde îţi aparţine, ştii prea bine, iar înainte de plecare voi clarifica situaţia, pentru orice eventualitate.

Doamna Adele păli. Cerceta chipul soţului ei cu o atenţie aproape duşmănoasă.

— Vorbeşti, spuse ea cu o voce sugrumată, ca şi cum n-ai avea de gând să te mai întorci.

El clipi gânditor şi privi în jos.

— Nu se poate şti niciodată. N-am nici cea mai vagă idee pentru cât timp voi fi plecat, dar nu prea cred că Indiile sunt nişte ţinuturi foarte sănătoase pentru oameni de vârsta mea.

Ea dădu sever din cap.

— Nu mă refer la asta. De murit, putem muri cu toţii. Mă întreb daca pur şi simplu ai intenţia să te mai întorci.

El tăcu şi clipi din ochi, în cele din urmă surise vag şi se ridică.

— Cred că despre asta vom discuta altă dată. Ultima noastră ceartă a fost, ţii minte, când am discutat problema asta în urmă cu câţiva ani. Aici la Rosshalde nu vreau să mă mai cert, iar cu tine cel măi puţin. Presupun că gândeşti la fel ca atunci. Sau mi l-ai încredinţa azi pe micuţul Pierre?

Doamna Veraguth scutură din cap în tăcere.

— Aşa mă şi aşteptam, zise bărbatul liniştit, să nu mai răscolim acum aceste lucruri. Poţi, cum am spus, să dispui de casă. Nu mă interesează nicidecum să păstrez Rosshalde, iar dacă se iveşte ocazia să o vinzi la un preţ bun, atunci dă-o!

— Ăsta este sfârşitul acestui loc, rosti ea cu un ton de adâncă amărăciune, şi se gândi la perioada începuturilor, la primii ani din copilăria lui Albert, la toate speranţele şi aşteptările ei de odinioară. Aşadar, astfel se sfârşea totul.

Veraguth, care se îndreptase deja spre uşă, se mai întoarse o dată şi zise blând:

— N-o lua așa în serios, copilă! Dacă vrei, poţi să păstrezi totul.

Ieşi afară, îi scoase câinelui lanţul şi o porni către atelier, cu câinele lătrând și sărind vesel în jurul lui. Ce-i mai păsa de Rosshalde! Aparţinea lucrurilor cu care nu mai avea de-a face. Se simţi acum pentru prima oară superior soţiei sale. El își încheiase socotelile. Sacrificiul îl făcuse deja, în sufletul lui, renunţase la Pierre. De când se eliberase, toată fiinţa sa era aţintită numai către viitor. Pentru el, Rosshalde era epuizată, epuizată ca și toate celelalte speranţe neîmplinite de pe vremuri, epuizată ca și tinerețea. Inutil să le mai jelească!

Îl sună pe Robert care veni în fuga.

— Voi picta câteva zile afară. Pregătește trusa cea mică de pictat și umbrela, până mâine trebuie să fie totul gata. Trezește-mă la cinci și jumătate.

— Prea bine, domnule Veraguth.

— Asta-i tot. Va ţine vremea? Ce zici?

— Cred că va ţine... Mă scuzaţi, domnule Veraguth, dar aş vrea să vă mai întreb ceva.

— Da?

— Vă rog să mă iertaţi, dar am auzit că domnul vrea să plece în Indii.

Veraguth râse mirat.

— S-a dus al naibii de repede vorba. Așadar, Albert a trăncănit. Da, voi pleca în Indii, iar tu n-ai cum să vii cu mine, Robert, din păcate. Acolo nu se obișnuiește să ai servitori europeni. Dar dacă mai târziu ai să dorești sa vii din nou la mine, vino! Până atunci îţi găsesc o altă slujbă bună, și oricum vei primi simbria pentru restul anului.

— Mulţumesc, domnule Veraguth, mulţumesc mult. Aş vrea să vă rog să-mi trimiteţi adresa dumneavoastră. Aş dori să vă scriu. Ştiţi, eu – nu e chiar așa simplu – eu am o logodnică, domnule Veraguth.

— Așa, ai o logodnică?

— Da, domnule Veraguth, și dacă îmi daţi drumul, trebuie să mă căsătoresc. De fapt, i-am promis să nu-mi mai iau nicio altă slujbă, dacă voi pleca vreodată de aici.

— Ei, atunci te bucuri că scapi de aici. Oricum, mie îmi pare rău, Robert. Și ce vrei să faci după ce te vei căsători?

— Păi, ea vrea să deschidem o tutungerie.

— O tutungerie? Robert, asta nu ți se potrivește defel.

— Iertăciune, domnule Veraguth, dar trebuie măcar să încerc. Însă dacă-mi permiteți – nu s-ar putea în cele din urmă să rămân totuși în serviciul dumneavoastră? Voiam doar să întreb cu cea mai bună cuviință, domnule Veraguth.

Pictorul îl bătu pe umăr.

— Omule, ce vor să însemne toate astea? Vrei să te însori, vrei să deschizi prăvălia asta neghioabă, dar totodată vrei să și rămâi la mine? Mi se pare că ceva nu e în regulă. Nu prea te trage inima la această căsătorie, așa-i, Robert?

— Iertat să-mi fie, domnule Veraguth, nu. Ea ar fi destul de vrednică, logodnica mea, nimic de zis. Dar aş rămâne mai degrabă aici. Are o fire cam aprigă, și...

— Bine, omule, dar atunci de ce vrei s-o iei de nevastă? Pasămite te temi de ea! Doar nu aveți un copil? Sau da?

— Nu, asta nu. Dar nu mă mai slăbeşte...

— Atunci dăruiește-i o broșă drăguță, Robert, o să-ți dau un taler pentru asta. I-o dai logodnicei și-i spui să-și găsească pe altul pentru tutungerie. Spune-i că așa am zis eu. Și să-ți fie puțin rușine! Ai opt zile. După aceea vreau să știu dacă ești bărbatul care se lasă speriat de o muiere sau nu.

— Bine, bine. Am să-i spun cumva...

Zâmbetul lui Veraguth se șterse. Strigă, fulgerându-l cu ochi mânioși pe nefericitul Robert:

— Îi vei da papucii fără prea multă vorbă, Robert, altfel nu mai ai ce căuta la mine. Ptiu, drace – cununie cu de-a sila! Du-te și sfârșește grabnic cu asta!

Își umplu pipa, luă un carnet mai mare de schițe și un cartuș de cărbune pentru desenat și plecă spre dealul din pădure.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Regimul nu părea să-i priască. Pierre Veraguth zăcea chircit în patul său, ceaşca de ceai stătea neatinsă alături. Atât cât era cu putinţă nu-l deranjau, căci oricum nu scotea vreun cuvânt, iar de fiecare dată când cineva intra în cameră, tresărea violent. Mama şedea ore întregi lângă patul lui murmurându-i, pe jumătate cântat, cuvinte liniștitoare de tandreţe. Era foarte îngrijorată și speriată: era ca și cum micuţul bolnav s-ar fi zăvorit într-o durere tainică și n-ar mai fi vrut să iasă. Nu răspundea la nicio întrebare, la nicio rugăminte, la nicio îmbiere, privea doar încruntat şi nu voia nici să doarmă, nici să se joace, nici să bea, nici să i se citească. Doctorul venise două zile la rând; nu spusese mare lucru şi recomandase comprese călduţe. Pierre zăcea mai tot timpul într-o moţăiala uşoară, ca cei care au febră, bălmăjea apoi cuvinte de neînţeles şi visa, pe jumătate conștient, într-un delir uşor, pâclos.

De câteva zile Veraguth picta afară. Seara când se înapoie acasă, întrebă numaidecât de băiat. Soţia sa îl rugă să nu mai intre în camera bolnavului pentru că Pierre era foarte sensibil la orice deranj şi părea că tocmai aţipise. Cum doamna Adele nu spunea multe cuvinte, iar de la ultima lor discuţie era mereu stingherita şi indispusă, el n-o mai întrebă nimic, ci plecă nepăsător la scăldat, petrecându-și seara în neliniștea plăcută și agitaţia caldă pe care le încerca întotdeauna când pregătea o nouă lucrare. Până acum pictase mai multe studii afară, iar a doua zi voia să se apuce de tabloul propriu-zis. Alese satisfăcut cartoane şi pânze, întări ramele slăbite, adună pensule și unelte de pictat de tot felul, și se echipă ca pentru o mică drumeţie; își pregăti chiar şi o cutie plină cu tutun, pipa şi bricheta, ca un turist care vrea să o pornească a doua zi dis-de-dimineaţă pe un drum de munte și nu ştie cum să-şi umple mai bine ceasurile pline de aşteptare de dinaintea somnului decât gândindu-se încântat la ziua de mâine și pregătindu-și grijuliu fiecare lucruşor.

Răsfoi apoi în tihnă, cu un pahar de vin în mână, corespondenţa de seară. Descoperi o scrisoare veselă, duioasă de la Burkhardt, iar alături o listă întocmită cu minuţiozitatea unei gospodine, cu tot ce trebuia Veraguth să ia în călătorie. Amuzat, acesta parcurse lista întreagă, din care nu fuseseră uitate nici brâurile de lână, nici sandalele de plajă, nici pijamaua, nici jambierele. În josul biletului era scris cu creionul: „De restul mă voi îngriji eu pentru amândoi, și de cabine. Nu-i lăsa să-ţi împuie capul cu tot soiul de prafuri pentru rău de mare, sau mai știu eu ce literatură despre Indii, asta-i treaba mea."

Zâmbind, se îndreptă spre un sul mare, pe care i-l trimisese un tânăr pictor din Düsseldorf, cu gravuri, dedicându-i-le cu veneraţie. Găsi și pentru asta timp și dispoziţie, se uită atent la foi, și-o alese pe cea mai bună pentru mapele sale; celelalte putea să le păstreze Albert. Pictorului îi scrise un bilet prietenesc.

În cele din urmă închise carnetul de schiţe și privi lung nenumăratele desene pe care le făcuse afară. Niciunul nu-l mulţumea pe deplin și voia să încerce mâine cu o altă schiţă, iar dacă nu-și regăsea tabloul nici în aceasta, atunci voia să picteze alte și alte studii până ce reușea. În orice caz mâine va fi foarte sârguincios, restul va veni de la sine. Iar această lucrare va însemna despărţirea sa de Rosshalde; era, fără îndoială, cel mai atrăgător și mai impunător peisaj din tot ţinutul și nu în zadar, spera el, îl amânase mereu până acum. Treaba nu putea fi mântuită într-un studiu tăios, trebuia să devină o pictură buna, delicată, măsurată. Pictura rapidă, în natură, luptând cu greutăţi, înfrângeri și victorii, de aceasta avea să aibă parte din nou afară, la tropice.

Se culcă devreme și dormi foarte bine până când îl trezi Robert. Se ridică, în veselă grabă, în frisoanele răcorii aspre a dimineţii, bău din picioare o cană de cafea și îl zori pe servitor, care trebuia să-i ducă pânza, scaunul și cutia de culori. Puţin după asta părăsi casa și dispăru, cu Robert în urma lui, prin câmpiile încă palide ale dimineţii. Mai înainte voise să întrebe la bucătărie dacă Pierre avusese o noapte liniștită. Dar găsise casa încuiată și pe toţi dormind.

Doamna Adele stătuse până noaptea târziu cu micuţul, căci acesta părea să aibă puţină febră. Îi ascultase murmurul incoerent, îi luase pulsul și îi pregătise patul. Când îi spusese noapte bună și îl sărutase,

el deschisese ochii și o privise, însă fără sa răspundă. Noaptea se scursese în liniște.

Pierre era treaz când ea veni dimineața la el. Nu vru să ia micul dejun, ceru în schimb o carte cu poze. Mama se duse chiar ea să-i aducă una. Îi îndesă încă o pernă sub cap, trase perdelele și îi puse lui Pierre cartea în mâini; era o imagine cu un soare mare, auriu, strălucitor, care-i plăcea lui în mod deosebit.

El înălță cartea înaintea ochilor; lumina veselă, strălucitoare a dimineții căzu pe foaie. Dar pe dată o umbră întunecată de durere, dezamăgire și nemulțumire trecu peste fața sa gingașă.

— Vai, ce doare! strigă el chinuit și dădu drumul cărții cu poze.

Ea o prinse și i-o ridică din nou în fața ochilor.

— E soarele tău drag, zise ea îmbietor.

El își acoperi ochii cu palmele.

— Nu, ia-o de aici. E îngrozitor de galben!

Suspinând, luă din nou cartea la ea. Dumnezeu știe ce era cu copilul! îi cunoștea multe sensibilități și toane, dar așa nu fusese încă niciodată.

— Fii atent, zise ea implorând blând, acum îți aduc un ceai bun, cald în care îți poți pune zahăr, și primești și un biscuit bun.

— Nu vreau!

— Încearcă măcar! îți face bine, vei vedea.

El o privi chinuit și mâniat.

— Dar dacă nu vreau!

Ea ieși și rămase o vreme afară. El clipi în lumină: i se păru foarte stridentă și îl duru. Se întoarse cu spatele. Nu mai exista oare nicio alinare, niciun pic de plăcere, nici cea mai mică bucurie pentru el? Îmbufnat și podidindu-l plânsul își îngropa fața în pernă, mușcând potrivnic pânza moale cu gust fad. Asta era o imagine ce venea din cea mai fragedă copilărie. Când era foarte mic avea obiceiul, dacă era pus în pat și nu putea adormi imediat, să muște perna și să o morfolească ritmic, până când obosea și adormea. Asta începu să facă acum din nou, înaintând spre o pașnică amorțeală, care îi făcea bine și în care rămase liniștit.

Mama intră iar după o oră. Se aplecă asupra lui și zise:

— Așa, și acum vrea Pierre să fie iar cuminte? Mai înainte n-ai fost deloc cuminte și mama s-a întristat.

Altădată acesta era un mijloc eficace, căruia rar îi rezista, dar când rosti aceste cuvinte, se temu că s-ar putea să o pună prea tare la inimă și să izbucnească în plâns. Dar el nu păru să-i asculte cuvintele, iar când ea întrebă pe un ton ceva mai aspru:

— Știi doar că mai înainte ai fost obraznic? el își strâmbă buzele aproape batjocoritor și privi complet indiferent.

Îndată apăru și doctorul.

— A vomitat iar? Nu? Minunat. Și noaptea a fost bine? Ce a luat la micul dejun?

Când îl aranja pe băiat și-l întoarse cu fața spre fereastră, acesta se chirci ca și cum ar fi avut dureri și închise ochii. Medicul cercetă atent expresia ciudată, apăsată, de apărare și durere, pe fața de copil.

— Este sensibil și la zgomot? o întrebă el pe doamna Adele în șoaptă.

— Da, zise ea încet, nu mai putem nici să cântăm la pian, căci îl scoate din minți.

Doctorul dădu din cap și trase draperia pe jumătate. Apoi îl ridică pe micuț din pat, îi ascultă inimă și-l lovi ușor cu un ciocănel peste tendoane, sub rotula genunchilor.

— Bun, zise el prietenos, acum te lăsăm în pace, băiete.

Îl întinse grijuliu înapoi în pat, îl luă de mână și-i surâse clătinând din cap.

— Pot să vă mai rețin un moment? zise el pe un ton curtenitor doamnei Veraguth, și o urmă în camera ei.

— Povestiți-mi mai multe despre micuțul dumneavoastră, o încuraja el. Mi se pare că este totuși foarte agitat și trebuie să-l îngrijim bine un timp, dumneavoastră și cu mine. Despre stomac să nu mai pomenim. Trebuie neapărat să mănânce din nou. Lucruri bune, întăritoare: ouă, supă de came, smântână proaspătă. Încercați cu gălbenuș. Dacă îi place mai mult dulce, bateți-l cu zahăr într-o ceașcă. Altfel, ați mai observat ceva neobișnuit?

Îngrijorată și totuși calmată de tonul său prietenos și sigur, ea începu să povestească. Cel mai mult o speria supărarea lui Pierre, ca și cum acesta n-ar mai fi iubi-o. Ca și cum i-ar fi fost totuna dacă era

rugat sau certat, ca și cum ar fi fost indiferent la toate. Povesti despre cartea cu poze, iar doctorul dădu din cap.

— Lăsaţi-l în voia lui! zise el ridicându-se. Este bolnav acum, și nu poate fi învinuit de necuviinţă. Lăsaţi-l pe cât posibil în pace! Dacă are dureri de cap, puteţi să-i puneţi comprese cu gheaţă. Iar seara ţineţi-l cât mai mult într-o baie călduţă, asta îmbie la somn.

Își luă rămas bun și nu acceptă să fie condus pe scări.

— Aveţi grijă să mănânce azi ceva! zise el din mers.

Jos se opri în faţa ușii deschise de la bucătărie și întrebă de servitorul lui Veraguth.

— Chemaţi-l pe Robert! porunci bucătăreasa servitoarei. Trebuie să fie în atelier.

— Nu e nevoie, spuse doctorul. Mă duc eu acolo. Nu, lăsaţi, cunosc drumul.

Părăsi bucătăria cu o glumă și apoi, devenit dintr-o dată serios și meditativ, se îndepărtă încet printre castani.

Doamna Veraguth se gândi încă o dată la fiecare cuvânt rostit de doctor, dar nu reuși să priceapă mare lucru. Evident că acesta lua afecţiunea lui Pierre mai în serios decât până atunci, totuși nu spusese nimic de rău și fusese atât de obiectiv și de calm, încât probabil nu exista niciun pericol serios. Părea să fie o stare de slăbiciune și de nervozitate, care putea fi depășită cu puţină răbdare și cu o îngrijire bună.

Merse în camera de muzică și închise pianul, ca nu cumva Albert să uite și să se apuce de cântat pe nepusă masă. Chibzui în ce cameră să mute instrumentul în caz că situaţia va mai dura.

Mergea din când în când să vadă de Pierre, deschidea atentă ușa, ascultând dacă doarme sau suspină. De fiecare dată îl găsea treaz, zăcând și privind apatic înainte, și de fiecare dată se retrăgea întristată. Mai curând l-ar fi îngrijit știindu-l în pericol și cu dureri, decât să-l vadă zăcând așa, închis în sine, posomorit și lipsit de orice chef: i se părea că o prăpastie stranie îl despărţea de ea ca într-un vis, o vrajă potrivnică, vâscoasă, pe care dragostea și grija ei nu erau în stare să o sfărâme. Undeva îndărăt era un dușman mârșav, odios, a cărui natură și ale cărui rele intenţii nu le cunoștea și împotriva căruia

nu avea cum să lupte. Poate că acolo se pregătea o febră, o scarlatină sau o altă boală de copil.

Îngrijorată, se odihni o vreme în camera ei. Privirea îi căzu pe un buchet de lămâiță, se aplecă deasupra mesei rotunde de mahon, al cărei lemn roșu-brun lucea profund și cald prin ochiurile feței de masă ajurate, și, închizând ochii, își cobori obrazul în florile răsfirate, moi, văratice, al căror parfum tare, dulceag, când îl sorbi adânc, căpătă un gust amar, enigmatic.

Când se ridică, ușor amețită, și își plimbă privirea peste flori, pe masă și prin odaie, o copleși un val de tristețe amară. Se uită, cu o neașteptată deșteptare a sufletului, prin cameră și la pereți; covorul și masa cu flori, ceasul și tablourile i se părură dintr-o dată străine și fără niciun rost. Văzu covorul rulat, tablourile împachetate și totul încărcat într-o mașină care avea să ducă departe toate aceste lucruri, rămase fără suflet și fără adăpost, într-un loc nou, străin și nepăsător. Văzu Rosshalde pustie, cu ușile și ferestrele zăvorite, și simți holbându-se din toate straturile de flori ale grădinii părăsirea și durerea despărțirii. Fură doar câteva clipe. Veniră și se destrămară ca o chemare abia auzită, totuși stăruitoare, din beznă, ca o frântură oglindită, trecător pogorâtă din viitor. Și din oarba viață a sentimentelor, îi apăru deslușit în conștiință: curând va rămâne fără cămin, cu Albert al ei și cu Pierre cel bolnav, soțul ei o va părăsi, iar ei îi vor rămâne pentru totdeauna în suflet deprimarea și răceala atâtor ani lipsiți de iubire. Va trăi pentru copii, dar nu-și va mai regăsi niciodată viața ei proprie, frumoasă, cea pe care o așteptase odinioară de la Veraguth și pentru care, până mai ieri ori chiar azi, încă nutrise și ocrotise în sinea ei o speranță ascunsă. Pentru asta era prea târziu. Iar această revelație și trezire o înfiorară.

Își veni însă numaidecât în fire. O așteptau vremuri tulburi, de neliniște; Pierre era bolnav, iar vacanța lui Albert era pe sfârșite. Nu putea, în niciun caz nu avea voie să se lase copleșită și să dea ascultare unor glasuri subterane. Întâi trebuia să se facă Pierre sănătos, să plece Albert, iar Veraguth să fie în Indii, apoi va mai vedea, îi rămânea atunci timp să acuze soarta și să plângă pe săturate. Acum n-avea rost, nu avea voie, nici nu încăpea vorba de asta.

Puse vaza cu flori afară în fața ferestrei. Se duse în dormitor, își turnă apă de colonie pe batistă și își șterse fruntea, își verifică în

oglindă coafura austeră, rigidă și plecă cu pași liniștiți spre bucătărie să-i pregătească o gustare lui Pierre. Veni apoi cu ea la patul micuțului, îl potrivi, nu luă în seamă gesturile lui de apărare și-i dădu, neînduplecată și atentă, gălbenușul cu lingurița. Îl șterse la gură, îl sărută pe frunte, îi aranjă patul și îi ceru să fie cuminte și să doarmă.

Când Albert se întoarse acasă de la plimbare, ea îl trase cu sine pe verandă, unde vântul ușor de vară zvâcnea în copertinele de pânză bine întinse.

— Doctorul a trecut din nou pe aici, povesti ea. Ceva nu e în regulă cu nervii lui Pierre, și trebuie să aibă cât mai multă liniște, îmi pare rău pentru tine, dar deocamdată nu se mai poate cânta la pian în casă. Știu, este un sacrificiu pentru tine, băiete. Poate că ar fi mai bine, pe vremea asta frumoasă, să pleci câteva zile, la munte sau la München? Tata n-ar avea, cu siguranță, nimic împotrivă.

— Mulțumesc, mamă, e drăguț din partea ta. Poate că voi pleca pentru o zi, dar nu mai mult. Altfel n-o să mai ai pe nimeni lângă tine cât Pierre e bolnav. De altfel trebuie să încep și temele pentru școală, până acum n-am făcut decât să mă plimb.

– Numai de s-ar face Pierre sănătos!

— Bine, Albert, ești cuminte. Nu e deloc o perioadă ușoară pentru mine, mă bucur să te am aici. Cu tata te împaci din nou mai bine, nu?

— A da, de când s-a hotărât să plece. De altfel îl văd atât de puțin, pictează toată ziua. Știi, uneori regret că am fost adesea rău cu el – și el m-a chinuit, dar are totuși ceva ce-mi impune de fiecare dată respect. Este, ce-i drept, îngrozitor de unilateral și nu se prea pricepe la muzică, dar este totuși un mare artist și are o misiune în viață. Asta-mi impune respect. Nu se alege cu nimic din faima sa, iar din banii săi, de asemenea, cu foarte puțin; nu pentru asta lucrează.

Își încreți fruntea, căutându-și cuvintele. Dar nu reuși să se exprime așa cum dorea, cu toate că simțământul era foarte precis. Mama surise și-i mângâie părul spre spate.

— Citim împreună din nou în franceză deseară? întrebă ea lingușitor.

Zâmbind și el, dădu din cap afirmativ, iar în acea clipă ei i se păru nebunesc și de neînțeles faptul că mai înainte putuse să ceară o altă soartă decât să trăiască pentru fiii ei.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Puţin înainte de amiază Robert apăru afară, la liziera pădurii, lângă stăpânul său, să-l ajute să ducă acasă sculele de pictat. Veraguth terminase un nou studiu, pe care ţinea să-l ducă chiar el. Ştia acum exact cum trebuia să devină tabloul și voia să-l sfârșească în câteva zile.

— Mâine dimineaţă ieşim din nou, zise el voios și clipi cu ochii obosiţi în aerul orbitor al amiezii.

Robert își desfăcu ceremonios vestonul și scoase o hârtie din buzunarul de la piept. Era un plic cam mototolit, fără adresă.

— Trebuie să vă dau asta.

— De la cine?

— De la domnul doctor. A întrebat de dumneavoastră pe la ora zece; dar a zis să nu vă întrerup din lucru.

— Bine. Ia-o înainte!

Servitorul plecă înainte cu rucsacul, scaunul și șevaletul. Veraguth rămase locului și deschise scrisorica presimţind veşti neplăcute. Înăuntru găsi doar cartea de vizită a doctorului cu o notiţă mâzgălită în grabă și neciteţ cu creionul: „Vă rog să veniţi după-amiază pe la mine, aş dori să vă vorbesc în legătură cu Pierre. Starea lui e ceva mai îngrijorătoare decât am vrut să-i zic soţiei dumneavoastră. Nu vă faceţi niciun fel de griji inutile înainte de a vă fi vorbit."

Își stăpâni cu greu spaima care îi tăia respiraţia, rămase locului impunându-și să fie calm și mai citi cu atenţie biletul încă de două ori. „Ceva mai îngrijorătoare decât am vrut să-i zic soţiei dumneavoastră!" Aici era buba. Soţia lui nu era nici pe departe într-atât de fragilă sau de iritabilă încât să trebuiască să fie menajată pentru orice fleac. Așadar, era grav, era periculos, Pierre putea să moară! Pe de altă parte scria „starea", asta suna atât de inofensiv. Şi apoi „griji inutile"! Nu,

chiar așa de grav nu avea cum să fie. Poate ceva contagios, o boală de copii. Poate că doctorul dorea să-l izoleze, să-l interneze într-o clinică?

Cugetă și se mai calmă. Coborî molcom dealul și plecă spre casă pe drumul de țară încins. În orice caz, voia să facă așa cum îi ceruse doctorul și să n-o lase pe soția sa să observe nimic.

Acasă însă, nerăbdarea puse stăpânire pe el. Chiar înainte să-și știe tabloul în siguranță sau să se spele, intră alergând în casă – lăsă tabloul încă ud rezemat de perete la baza scărilor – și păși încet în odăița lui Pierre. Soția sa era înăuntru.

El se aplecă deasupra băiatului și-l sărută pe păr.

— Bună ziua, Pierre. Cum îți merge?

Pierre zâmbi slab. Apoi imediat începu să tragă zgomotos aer prin nările tremurânde și țipă:

— Nu, nu, du-te! Miroși atât de urât!

Veraguth se trase ascultător deoparte.

— E doar terebentină, dragule. Tata nici nu s-a spălat fiindcă voia să vadă de tine. Acum mă duc și mă schimb, apoi vin din nou la tine. E bine așa?

Plecă luând cu sine acea imagine și vocea tânguitoare a micuțului ce răsuna în el.

La masă ceru să i se spună ce-a zis doctorul, și auzi cu bucurie că Pierre mâncase și nu vomitase din nou. Totuși rămase agitat și nesigur și se chinui să poarte o discuție cu Albert.

Apoi rămase o jumătate de ceas lângă patul lui Pierre, care zăcea liniștit și doar din când în când își ducea mâna la frunte ca și cum l-ar fi durut. Privi cu dragoste înfricoșată gura subțire, care arăta vlăguită și bolnavă, fruntea drăguță, luminoasă, care acum avea între ochi un mic rid perpendicular, un rid bolnăvicios, dar copilăresc de moale și mobil, care avea să dispară cu totul când Pierre va fi iarăși sănătos. Și trebuia să se facă sănătos –chiar dacă apoi lui îi va fi de două ori mai greu să plece și să-l părăsească. Trebuia să crească mai departe cu drăgălășenia și senina lui frumusețe copilărească și să respire ca o floare în razele soarelui, chiar dacă nu l-ar mai fi văzut niciodată și și-ar fi luat adio de la el. Trebuia să se facă bine și să devină un om frumos și senin, în care să trăiască tot ce era mai gingaș și mai pur din ființa tatălui său.

În timp ce stătea lângă patul copilului, începu să presimtă câtă amărăciune mai avea de îndurat până când toate astea se vor fi sfârșit. Buzele i se înfiorară, iar inima lui se apără de acest ghimpe, dar în adânc, sub toată durerea şi toată spaima, îşi simţi hotărârea rămasă de neclintit și indestructibilă. Asta era rezolvată, acolo nu-l mai atingeau nici durerea, nici dragostea. Era însă dator să străbată şi această ultimă perioadă și să nu se ferească de nicio suferinţă, iar el era pregătit să soarbă paharul până la fund, fiindcă simțea de câteva zile fără umbră de îndoială că numai prin această poartă întunecată putea trece drumul lui către viaţă. Dacă acum era laş, dacă dădea bir cu fugiţii şi se sustrăgea durerii, ar fi luat cu sine noroi și venin și nu și-ar mai fi găsit niciodată libertatea curată, sfântă, după care tânjea și pentru care era dispus să îndure orice chin.

Acum, înainte de toate, trebuia să vorbească cu doctorul. Se ridică, dădu cu tandreţe din cap spre Pierre şi ieşi. Îi trecu prin cap că ar putea să-l ducă Albert cu șareta și căută camera acestuia pentru prima dată în acea vară. Bătu cu putere la uşă.

Albert stătea la fereastră citind. Se ridică iute în picioare și-i veni mirat tatălui în întâmpinare.

— Am o mică rugăminte, Albert. Ai putea să mă duci repede cu șareta în oraș?

– Da? Ești drăguț. Atunci fii bun și mergi de ajută la înhămat, sunt puțin grăbit. Dorești o țigară?

— Da, mulțumesc. Mă duc să văd de cai.

Peste puțin timp se găseau în șaretă, Albert pe capră cu frâele în mână; iar când în oraș Veraguth îi ceru să oprească la un colţ de stradă și își luă rămas bun de la el, îi mai spuse câteva cuvinte de recunoştinţă.

— Mulțumesc frumos. Ai făcut progrese și stăpânești acum foarte bine caii. Acum adio, mă întorc mai târziu pe jos.

Se îndepărtă zorit pe strada fierbinte. Doctorul locuia într-o zonă liniștită, distinsă, unde la acea oră nu era aproape niciun om pe stradă. O cisternă trecu toropită pe lângă el, doi băiețași alergau în urma ei, întindeau mâinile în ploaia subțire de picături și se stropeau râzând unul pe celălalt pe chipurile înfierbântate. Dintr-o fereastră deschisă de la parter răsunau acordurile plictisite ale unui elev exersând la pian.

Veraguth avusese din totdeauna, şi mai ales vara, o adâncă aversiune faţă de străzile pustii ale oraşelor; îi aminteau de anii tinereţii când locuise pe astfel de străzi, în odăi ieftine, plictisitoare, cu iz de cafea şi de bucătărie pe scări, cu vedere spre mansarde, spaliere pentru bătut covoare şi grădini ridicol de mici, lipsite de farmec.

În coridor, printre tablourile mari înrămate în aur şi covoarele late, îl întâmpină un miros discret de cabinet medical, iar o fată tânără, îmbrăcată cu un halat de asistentă lung, alb ca zăpada, îi luă cartea de vizită. Îl conduse mai întâi în sala de aşteptare, unde mai multe doamne şi un tânăr stăteau tăcuţi şi abătuţi în fotoliile de pluş şi priveau ţintă în reviste; apoi, la rugămintea lui, îl duse într-o altă cameră, unde se găseau într-un vraf gros numerele din mai mulţi ani, legate cu şnur, ale unei reviste medicale de specialitate, şi unde abia avu timp să privească puţin în jur, când fata intră din nou şi-l conduse în cabinetul doctorului.

Aici luă loc într-un fotoliu mare de piele într-o atmosferă de curăţenie şi strictă utilitate, iar doctorul stătea mic şi sever în faţa lui, la birou; în camera înaltă era linişte, doar o pendulă mică, lucitoare, din sticlă şi alamă, îşi urma mersul ticăind ritmat şi ascuţit.

— Da, dragă maestre, starea băiatului nu-mi place deloc. N-aţi observat la el mai de mult tulburări, de pildă, dureri de cap, oboseală, lipsă de chef de joacă şi altele de acest gen?

– De abia în ultimul timp? Şi a fost dintotdeauna atât de sensibil? La zgomot şi lumină puternică? La mirosuri?

– Aşa? Nu putea suporta mirosul culorilor din atelier! Da, se leagă cu celelalte.

Puse multe întrebări, iar Veraguth răspunse într-o amorţeală uşoară, cu un sentiment de atenţie temătoare şi admiraţie ascunsă pentru acest mod de exprimare atent politicos, extrem de precis.

Apoi întrebările veniră din ce în ce mai lent şi izolat, în cele din urmă se aşternu o pauză lungă, iar tăcerea atârna ca un nor în cameră, întreruptă doar de ticăitul strident şi ascuţit al micului ceas cochet.

Veraguth îşi şterse transpiraţia de pe frunte. Simţea că era timpul să afle adevărul, şi deoarece doctorul stătea ca împietrit şi tăcea, spaima îl copleşi, paralizându-l. Îşi roti capul ca şi cum s-ar fi sufocat în gulerul cămăşii, iar în cele din urmă răbufni:

— E chiar atât de rău?

Doctorul ridică ochii. Chipul lui gălbejit și ostenit de muncă îl privi inexpresiv și se plecă afirmativ.

— Da, din păcate. E grav, domnule Veraguth.

Nu-și mai desprinse ochii de pe el. Urmări atent și în așteptare cum pictorul păli, iar brațele îi căzură de-a lungul corpului. Zări cum fața puternică, osoasă, deveni slabă și neajutorată, cum gura își pierdu fermitatea, cum ochii îi rătăceau cu o privire goală. Văzu gura strâmbându-se și tremurând ușor și pleoapele căzându-i peste ochi ca într-un leșin. Îl observa și aștepta. Apoi văzu gura pictorului revenindu-și, ochii însuflețiți de o voință nouă, numai paloarea profundă rămăsese. Văzu că pictorul era pregătit să-l asculte.

— Ce este, doctore? Nu-i nevoie să mă cruțați, vorbiți.

– Doar nu credeți că Pierre e pe moarte?

Doctorul își trase scaunul mai aproape. Vorbi foarte încet, dar deslușit și apăsat.

— Asta nimeni n-o poate spune. Dar dacă nu mă înșel prea tare, micuțul este foarte bolnav.

Veraguth îl privi în ochi.

— E pe moarte? Aș vrea să știu dacă dumneavoastră credeți că e pe moarte. Înțelegeți-mă – aș vrea să știu asta.

Fără să-și dea seama, pictorul se ridicase și se apropiase amenințător. Doctorul îi puse mâna pe braț, el tresări și se lăsă imediat, parcă rușinat, înapoi în fotoliu.

— N-are niciun rost să vorbiți așa, începu iar doctorul. În ce privește moartea și viața nu decidem noi, aici avem și noi doctorii zilnic surprize. Știți, pentru noi fiecare bolnav trebuie să însemne o speranță atâta timp cât mai respiră. Altfel, unde am ajunge?!

Veraguth încuviință din cap cu răbdare și întrebă:

— Deci, ce este?

Doctorul tuși scurt.

— Dacă nu mă înșel, este meningită.

Veraguth rămase liniștit și îngână cuvântul încet. Apoi se ridică și-i întinse doctorului mâna.

— Deci meningită, zise el vorbind foarte lent și atent, căci buzele îi tremurau ca de ger. Și asta nu poate fi lecuită?

— Totul poate fi lecuit, domnule Veraguth. Unul zace cu dureri de dinţi şi în câteva zile este mort, altul are toate simptomele celei mai grele boli şi scapă.

— Da, da. Şi scapă! Acum plec, domnule doctor. V-aţi dat multă osteneală cu mine. Aşadar, meningita e incurabilă?

— Dragă domnule...

— Iertaţi-mă. Aţi tratat probabil deja şi alţi copii de această me... de această boală? Da? Vedeţi!

– Mai trăiesc aceşti copii?

Doctorul tăcu.

— Mai trăiesc doi dintre ei, sau măcar unul singur?

Nu primi niciun răspuns.

Doctorul se îndreptă spre birou, parcă supărat, şi deschise un sertar.

— Nu dezarmaţi aşa uşor! zise el pe un ton schimbat. Nu avem cum să ştim dacă băiatul dumneavoastră va scăpa. Este în pericol şi trebuie să-l ajutăm pe cât ne stă în putinţă. Trebuie să îl ajutăm cu toţii, înţelegeţi, împreună cu dumneavoastră. Am nevoie de dumneavoastră. Voi mai trece deseară o dată pe la micuţ. Pentru orice eventualitate vă dau un somnifer, poate o să aveţi şi dumneavoastră nevoie. Şi acum fiţi atent: micuţul trebuie să aibă linişte şi să primească pe cât posibil hrană consistentă. Asta e esenţialul. Gândiţi-vă la asta.

— Sigur. N-o să uit nimic.

— Dacă are dureri sau devine agitat, îl ajutaţi cu băi călduţe sau comprese. Aveţi o pungă de gheaţă? Voi aduce eu una. Dar gheaţă aveţi? Bine.

– Să ne păstrăm speranţa, domnule Veraguth! Nu se cuvine ca vreunul dintre noi să-şi piardă acum curajul, trebuie să fim cu toţii la datorie. Nu-i aşa?

Reuşi să-i insufle lui Veraguth puţină încredere şi-l conduse afară.

— Să vă dau trăsura mea? Până la ora cinci nu am nevoie de ea.

— Mulţumesc, merg pe jos.

Coborî strada care era la fel de goală ca mai înainte. Din fereastra deschisă mai răsuna încă muzica posacă a şcolarului. Se uită la ceas, trecuse doar o jumătate de oră. Merse încet mai departe; stradă după stradă, înconjură jumătate de oraş. Se temea să iasă din el. Aici, în

această nenorocită îngrămădire de case, era boală și miros de doctorii, aici strâmtorarea, frica și moartea erau la ele acasă, aici sute de ulițe posomorite și sărăcăcioase împărțeau cu el toată apăsarea, și nu era în singurătate. Dar afară, i se părea, sub copaci și sub cerul senin, în foșnetul coaselor și cântecul greierilor, gândul la toate acestea trebuia să fie cu mult mai îngrozitor, mai absurd, mai deznădăjduit.

Era seară când ajunse acasă plin de praf și mort de oboseală. Doctorul trecuse deja pe acolo, dar doamna Adele era liniștită și părea să nu fi aflat nimic.

În timpul cinei Veraguth discută cu Albert despre cai. Găsea mereu ceva de zis, iar Albert îi răspundea. Văzură doar că tata era foarte obosit, altceva nimic. El însă se gândea cu înverșunare disprețuitoare: Aș putea avea moartea în ochi, iar ei n-ar observa! Asta e soţia mea și ăsta e fiul meu! Iar Pietre moare! Așa gândea el într-un trist cerc vicios, în timp ce, cu o limbă ca de plumb, plăsmuia cuvinte care nu interesau pe nimeni. Și apoi îi mai veni un gând: Așa se cuvine! Astfel îmi voi sorbi singur suferința, până la ultima picătură amară. Voi sta aici prefăcându-mă necontenit și-l voi vedea pe bietul meu micuț murind. Iar dacă supraviețuiesc, atunci nu va mai exista nimic de care să mă simt legat și care să-mi pricinuiască durere, atunci voi pleca și nu voi mai minți niciodată, nu mă voi mai încrede niciodată în dragoste, nu voi mai aștepta și nu voi mai fi laș niciodată... Atunci voi ști doar de viață, făptuire și mers înainte, și nu voi mai ști nimic de inerţie şi de pace.

Cu o plăcere întunecată își simțea durerea arzându-i în piept, sălbatică și de neîndurat, dar curată și măreață, cum nu mai simţise niciodată și nimic până acum; iar în fața flăcării divine văzu risipindu-se neînsemnată viaţa lui mică, tristă, nesinceră și ratată, care nu mai merita niciun gând și nici măcar un reproș.

Rămase așa lângă copil încă o oră, seara, în camera semiîntunecată a bolnavului; și tot așa străbătu o noapte arzătoare de nesomn, abandonându-se cu nesaţ durerii devoratoare, fără să mai spere și fără să mai dorească nimic decât să fie mistuit și purificat de acest foc până la ultima fibră. Înțelese că așa trebuia să fie, că trebuia să renunțe și să vadă murind tocmai ce avusese mai drag, mai bun și mai curat.

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

Lui Pierre îi mergea rău, iar tatăl său stătea aproape toată ziua cu el. Băiatul avea în continuare dureri de cap, respira sacadat, iar fiecare respirație era un mic geamăt trist. Din când în când trupul micuț și slab era scuturat de scurte convulsii sau se încorda încovoindu-se din răsputeri. Apoi zăcea iarăși vreme îndelungată absolut nemișcat, iar în cele din urmă îl cuprindea un căscat chinuit. Pe urmă dormea un ceas, iar după ce se deștepta reîncepea cu fiecare respirație acel suspin regulat, tânguitor.

Nu auzea ce i se spunea, iar când îl ridicau în pat, aproape cu de-a sila, să-i dea de mâncare, accepta hrana cu o indiferență mecanică. În lumina slabă, căci draperiile erau bine trase, Veraguth stătu vreme îndelungată aplecat cu adâncă atenție asupra băiatului, privind cu inima înghețată cum din figura cunoscută, drăguță, a copilului se pierdea mereu câte o dragă, gingașă trăsătură, și dispărea. Ce mai rămăsese era un chip palid, prematur îmbătrânit, o stranie mască a suferinței, cu trăsături simplificate pe care nu se puteau citi decât durere, scârbă și o groază adâncă.

Din când în când tatăl vedea acest chip desfigurat îndulcindu-se în clipele de ațipeală, recâștigându-și o sclipire din farmecul pierdut al zilelor de când era sănătos, iar atunci nu-și mai lua ochii de la el, cu o dorință însetată de iubire, să-și întipărească încă și încă o dată drăgălășenia muribundă. I se părea că toată viața nu știuse niciodată ce e iubirea, niciodată până în aceste clipe de veghe și contemplare.

Doamna Adele nu bănui nimic zile întregi; abia încetul cu încetul, văzându-l pe Veraguth încordat și ciudat de absent, deveni suspicioasă, și abia după alte câteva zile începu să facă legătura. Așa că într-o seară, când el ieșea din camera lui Pierre, îl luă deoparte și-i zise scurt pe un ton amar și jignit:

— Ce este cu Pierre? Ce este? Văd că știi ceva.

Se uită la ea profund buimăcit și spuse cu buzele uscate:

— Nu știu, copilă. E foarte bolnav. Nu vezi?

— Văd. Vreau doar să știu ce este! Îl tratați aproape ca pe un muribund, tu și cu doctorul. Ce ți-a zis?

— Mi-a zis că e grav și că trebuie să ne îngrijim foarte atent de el. Are un fel de infecție în bietul său cap. Îl vom ruga mâine pe doctor să ne spună mai mult.

Ea se sprijini de un dulap cu cărți și se prinse cu mâna de faldurile draperiei verzi. Cum însă nu scotea niciun cuvânt, el rămase răbdător în fața ei, iar chipul îi era cenușiu și ochii inflamați. Avea un ușor tremur al mâinilor, dar, pe cât posibil, se stăpânea, și afișa un fel de zâmbet, o sclipire ciudată de devotament, răbdare și politețe pe față.

Ea veni încet spre el. Îi puse mâna pe braț și genunchii părură că-i cedează. Îi șopti foarte încet:

— Crezi că trebuie să moară?

Veraguth mai avea încă zâmbetul vag, prostesc pe buze, dar lacrimi mărunte și repezi îi brăzdară chipul. Aprobă slab din cap, iar când ea se prelinse pe lângă el pierzându-și firea, el o ridică și o așeză pe un scaun.

— Nu se poate ști sigur, zise el încet și greoi, ca și cum ar fi repetat cu scârbă o lecție de care se săturase de mult. Nu trebuie să ne pierdem curajul. Nu trebuie să ne pierdem curajul, repetă el mecanic după un timp, când ea își reveni și se îndreptă în scaun.

— Da, zise ea, da, ai dreptate. Și din nou după o pauză: – Nu se poate. Nu se poate.

Deodată se îndreptă din nou, avea viață în ochi și toate trasaturile îi erau pline de înțelegere și tristețe.

— Nu-i așa, zise ea tare, că nu te vei mai întoarce? O știu. Ne vei părăsi?

El își dădu prea bine seama că era o clipă care nu îngăduia nesinceritatea. Astfel că spuse sec și fără intonație:

— Da.

Ea își rotea capul dintr-o parte într-alta ca și cum trebuia să reflecteze profund și nu reușea să ajungă la niciun rezultat. Însă ceea ce spuse după aceea nu venea din reflecție și cugetare, ci izvora cu totul inconștient din apăsarea tristă și nemângâiată a clipei, dintr-o

oboseală lipsită de curaj și mai ales dintr-o nevoie confuză de a îndrepta câte ceva și de a arăta bunătate cuiva cât încă mai era posibil.

— Da, zise ea, așa mă gândeam și eu. Dar ascultă, Johann, Pierre nu trebuie să moară! Nu trebuie ca acum, dintr-o dată, să se prăbușească totul! Și știi – aș dori să-ţi mai zic ceva: Când se va face sănătos poţi să-l ai. Mă auzi? Poate rămâne cu tine.

Veraguth nu înțelese imediat. Doar cu greutate pricepu spusele ei, și că lucrul acesta, pentru care se luptase cu ea și pentru care suferise și ezitase ani de zile – lucrul acesta i se promitea acum, când era prea târziu.

I se părea covârșitor de absurd nu numai că acum, dintr-o dată, putea să aibă ceea ce ea îi refuzase atâta vreme, ci, mai mult, că Pierre putea să fie al lui tocmai când se găsea deja în brațele morții. Acum avea deci să-i moară de două ori! Era o nebunie, nu putea decât să râdă! Era atât de grotesc și de absurd încât fu cât pe ce să izbucnească într-un hohot amar.

Dar ea vorbea serios, fără îndoială. Încă nu credea, evident, că Pierre trebuia să moară. Era un gest plin de mărinimie, era din partea ei un uriaș sacrificiu, pe care voia să-l facă în confuzia plină de durere a clipei dintr-o pornire obscură de bunătate. El văzu cum suferea, cum pălise și cum încerca cu greu să se țină dreaptă. Nu avea voie să arate că privea sacrificiul ei, ciudata ei generozitate întârziată, ca pe o ironie mortală.

Ea începu să aștepte cu surprindere un cuvânt de la el. De ce nu zicea nimic? N-o credea? Sau se înstrăinase atât de mult, încât nu mâi voia să primească nimic de la ea, nici măcar acest suprem sacrificiu?

Chipul ei începuse să tremure de dezamăgire, când el își regăsi stăpânirea de sine. Îi luă mâna, se aplecă și o atinse ușor cu buzele reci, și-i spuse:

— Îți mulțumesc. Apoi îi veni un gând și adăugă pe un ton mai cald: – Acum însă vreau să mă îngrijesc și de Pierre. Lasă-mă să-l veghez la noapte!

— Vom face cu schimbul, zise ea cu hotărâre.

Pierre era în această seară foarte liniștit. Pe masă ardea o lampă mică, a cărei lumină slabă nu umplea odăița și se pierdea spre ușă într-o penumbră cenușie. Veraguth ascultă încă mult timp respirația

băiatului, apoi se întinse pe canapeaua îngustă care-i fusese adusă acolo.

Noaptea, pe la ora două, doamna Adele se trezi, aprinse lumina și se ridică. Cu luminarea în mână, se duse dincolo îmbrăcată în cămașa de noapte. Găsi totul liniștit. Pierre clipi ușor din gene când lumina îi atinse fața, dar nu se trezi. Iar pe canapea dormea îmbrăcat și puțin încovoiat bărbatul ei.

Îi lumină și lui fața și se opri puțin lângă el. Îi privi chipul, acum relaxat și neprefăcut, cu toate ridurile și părul încărunțit, obrajii vlăguiți și ochii adânciți în orbite.

„Și el a îmbătrânit”, își zise ea cu un simțământ care era pe jumătate milă, pe jumătate satisfacție, și se simți tentată să-i mângâie părul ciufulit.

– Dar nu o făcu. Părăsi camera neauzită, iar când veni iarăși, după câteva ore, dimineața, el era de mult treaz și ședea lângă patul lui Pierre, iar gura sa și privirea cu care o salută aveau din nou fermitatea forței și hotărârii tainice cu care se blindase de câteva zile ca într-o armură.

Pentru Pierre începu azi o zi proastă. Dormi până târziu, zăcând apoi cu ochii deschiși și privirea fixă până când un nou val de durere îl deșteptă. Se zvârcolea zgomotos în pat, își încleșta pumnii mici și-i apăsa pe ochi, chipul lui era când de o paloare de cadavru, când de o roșeață dogoritoare. Apoi începu să țipe cu o revoltă inconștientă împotriva chinurilor de neîndurat, și țipă atât de îndelung și atât de jalnic, încât în final Veraguth, trebui să plece, căci nu mai răbda să-l audă.

Chemară doctorul, care mai veni de încă două ori în acea zi, aducând seara cu el o îngrijitoare. Spre seară Pierre își pierdu cunoștința, îngrijitoarea fu trimisă la culcare, iar tatăl și mama vegheară toată noaptea convinși că sfârșitul nu mai era departe. Micuțul nu se mișca, iar respirația îi era neregulată, însă puternică.

Veraguth și soția sa însă se gândeau amândoi la perioada când Albert fusese odinioară foarte bolnav și-l îngrijiseră împreună. Amândoi simțeau că trăirile importante nu mai au cum să se repete. Vorbeau între ei în șoaptă, blând și oarecum obosiți, peste patul bolnavului, dar niciun cuvânt despre trecut, niciun cuvânt despre

vremurile de odinioară. Asemănarea situației și a evenimentelor îi atingea ca o nălucă, ei înșiși deveniseră alții, nu mai erau aceiași oameni care odinioară, întocmai ca acum, stătuseră aplecați asupra copilului bolnav de moarte, vegheaseră și suferiseră împreună.

Între timp Albert, împovărat de neliniștea tăcută și de îngrijorarea ce se furișase în casă, nu reușise să adoarmă. Apăru în ușă în miez de noapte, pe jumătate îmbrăcat și mergând în vârful picioarelor și intră întrebând în șoaptă, agitat, dacă nu putea să facă nimic, să ajute cu ceva.

— Mulțumesc, zise Veraguth, dar nu e nimic de făcut. Du-te la culcare și rămâi sănătos, băiete.

Însă când acesta plecă, o rugă pe soția sa:

— Mergi puțin la el și consolează-l.

Ea merse din inimă și i se păru amabil din partea lui că se gândise la asta. De abia spre dimineață dădu urmare îndemnurilor sale și plecă la culcare. La ivirea zorilor apăru îngrijitoarea să-l înlocuiască. Starea lui Pierre rămăsese neschimbată.

Veraguth se plimbă nehotărât prin parc, nu avea chef să mai doarmă. Însă ochii care-i ardeau și o senzație de sufocare, de vlăguire a pielii nu-i dădeau pace. Se scăldă în lac și îi spuse lui Robert să-i pună cafeaua. Apoi își privi în atelier studiul cu pădurea. Era proaspăt și elegant pictat, dar nu era totuși ceea ce căutase, iar de acum se sfârșise cu tabloul plănuit și cu pictatul la Rosshalde.

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

De câteva zile starea lui Pierre rămăsese neschimbată. O dată sau de două ori pe zi avea spasme sau crize de durere. În rest zăcea cu simţurile amorţite, pe jumătate adormit. Între timp vremea caldă se istovise într-o adevărată înlănţuire de furtuni, se făcuse răcoare, iar sub ploaia domoală grădina și lumea își pierduseră strălucirea intensă de vară.

Veraguth petrecuse în sfârșit din nou noaptea în patul lui și dormise adânc mai multe ore. Observă abia acum, când se îmbrăcă în faţa ferestrei deschise, răcoarea posomorită de afară; ultimele zile le străbătuse ca într-o oboseală febrilă. Se aplecă pe fereastră și inspiră, înfiorându-se uşor de frig, aerul ploios al dimineţii mohorâte. Mirosea a pământ reavăn și a început de toamnă, iar el care era obișnuit să distingă cu simţuri extrem de fine caracteristicile anotimpurilor, observă cu mirare cum această vară trecuse pe lângă el aproape fără urmă și fără să-și dea seama. I se părea că petrecuse în camera de bolnav a lui Pierre nu zile și nopţi, ci luni întregi.

Își îmbrăcă haina de ploaie și plecă spre conac. Află că micuţul se trezise devreme, dar că de un ceas adormise din nou; așa încât îi ţinu companie lui Albert la micul dejun. Băiatul cel mare pusese foarte tare la inimă boala lui Pierre și suferea, nevoind să lase să se vadă asta, din pricina atmosferei de boală și a apăsării pline de îngrijorare din casă.

Când Albert plecă în camera lui să se apuce de temele pentru şcoală, Veraguth se duse la Pierre, care încă dormea, și își reocupă locul lângă patul acestuia. Își dorise uneori în aceste zile ca mai degrabă să se sfârşească totul iute, de dragul copilului, care nu mai scotea de mult niciun cuvânt și arăta într-atât de epuizat și îmbătrânit, ca și cum ar fi știut și el că nu mai putea fi ajutat. Nu voia totuși să lase să-i scape nici măcar o singură oră și își ocupa cu o pasiune plina de gelozie postul de la căpătâiul bolnavului. Ah, de câte ori venise micuţul Pierre la el și îl găsise obosit sau indiferent, adâncit în lucru

sau măcinat de griji, cât de des ținuse distrat și indiferent această mânuță slăbită într-a lui și abia dacă ascultase cuvintele copilului, fiecare dintre ele devenit acum o nestemată de neprețuit! Asta nu mai putea fi îndreptat. Dar acum, fiindcă micuțul zăcea în chinuri și se afla singur în fața morții cu inima sa de copil lipsită de apărare și răsfățată, iar peste puține zile avea să încerce toată amorțirea, toată durerea și toată disperarea înfricoșată cu care boala, slăbiciunea, îmbătrânirea și apropierea morții apasă și înspăimântă inima omului, acum voia să fie mereu cu el. Voia ca nu cumva să lipsească și să-i fie simțită lipsa dacă s-ar fi ivit vreun moment când micuțul ar fi întrebat de el, iar el i-ar fi putut face un mic serviciu și i-ar fi putut arăta puțină iubire.

Și uite, în această dimineață fu răsplătit. În această dimineață, Pierre deschise ochii, îi zâmbi și zise cu o voce slabă, gingașă:

— Tată!

Pictorului inima începu să-i bată năvalnic când auzi în sfârșit din nou vocea care îi lipsise vreme îndelungată, care-l chema și care devenise atât de slabă și de subțire. De atâta vreme nu mai auzise această voce decât suspinând și aiurind în durere surdă, încât tresări adânc de bucurie.

— Pierre, dragul meu!

Se aplecă cu tandrețe și-i sărută buzele zâmbitoare. Pierre arăta mai proaspăt și mai fericit decât sperase să-l mai vadă vreodată, ochii îi erau senini și conștienți, ridul adânc dintre sprâncene aproape că dispăruse.

— Scumpul meu, îți merge mai bine?

Băiatul surâse și îl privi ca mirat. Tatăl îi întinse mâna, iar el își strecură în ea mânuța, ce nu fusese niciodată foarte puternică, iar acum era atât de mică, albă și obosită.

— Imediat primești micul dejun, iar apoi o să-ți spun povești.

— O, da, despre domnul Toporaș și fluturii lui, zise Pierre, iar tatălui i se păru iarăși o minune că vorbea, zâmbea și că era din nou al lui.

Îi aduse micul dejun. Pierre mâncă de bunăvoie, ba chiar acceptă încă un ou. Apoi ceru cartea lui preferată cu poze. Tatăl trase cu băgare de seamă una din draperii, lumina palidă a zilei ploioase pătrunse în odaie, iar Pierre încercă să șadă și să privească pozele. Asta

nu păru să-i provoace durere; el privi atent mai multe pagini întâmpinând pozele dragi cu mici țipete de bucurie. Apoi poziția deveni obositoare, iar ochii începură din nou să-l doară puțin. Se întinse pe spate și-l rugă pe tata să-i citească niște versuri, mai ales cele despre vinerița târâtoare care vine la farmacistul Gundermann:

O farmaciste Gundermann,
Ajută-mi cu unsoare,
Să umblu iarăși ca mai an,
Vezi doar ce rău mă doare.

Veraguth se strădui să citească cât mai frumos și mai poznaș, iar Pierre zâmbi plin de recunoștință. Totuși versurile păreau să nu mai aibă vechea atracție, ca și cum Pierre ar fi îmbătrânit cu ani de zile de când nu le mai ascultase. O dată cu pozele și versurile venea și amintirea multor zile senine și voioase, dar vechea bucurie și pofta curajoasă de viață nu se mai puteau întoarce, iar micuțul privea deja, fără să-și dea seama, cu dorul și regretul unui adult, spre propria copilărie, care acum câteva zile, acum câteva săptămâni încă mai fusese realitate. El nu mai era un copil. Era un bolnav, căruia lumea realității i se scursese deja printre degete, și al cărui suflet devenit clarvăzător întrezărea pretutindeni cu o presimțire temătoare moartea care-l aștepta.

Totuși această dimineață fu plină de lumină și de fericire, după toate acele zile îngrozitoare. Pierre era liniștit și plin de gratitudine, iar Veraguth se simțea mereu, împotriva voinței sale, atins de o speranță nedeslușită. Până la urmă era totuși posibil să poată păstra băiatul! Și atunci va fi al lui; numai al lui!

Apăru și doctorul care rămase mult timp lângă patul lui Pierre, fără să-l chinuie cu întrebări sau consultații. Doamna Adele, care împărțise cu îngrijitoarea veghea de noaptea trecuta, li se alătură abia acum. Era ca și buimăcită de ciudata îmbunătățire a stării lui și îi ținea atât de strâns mânuțele încât îl durea; nu-și dădea nicio osteneală să-și ascundă lacrimile eliberatoare care i se prelingeau pe obraz. Și Albert avu voie să vină puțin.

— E ca o minune, zise Veraguth doctorului. Nu sunteți și dumneavoastră surprins?

Doctorul aprobă din cap și zâmbi prietenos. Nu-l contrazise, dar în mod evident nu arăta o bucurie exagerată. Imediat pictorul fu din nou cuprins de neîncredere. Urmărea fiecare gest al doctorului și vedea în ochii acestuia, în timp ce chipul îi zâmbea, atenţia rece și îngrijorarea controlată. Apoi, aflat la pândă în spatele ușii, trase cu urechea la discuţia doctorului cu îngrijitoarea, și, chiar dacă nu înțelese niciun cuvânt, i se păru că nu deslușește decât pericol în șoaptele severe, de o seriozitate măsurată.

În cele din urmă îl conduse până la trăsură și-l întrebă în ultimul moment:

— Nu puneţi prea mult temei pe această îmbunătățire?

Chipul urât și stăpânit se întoarse către el.

— Fiţi bucuros că are parte de câteva ceasuri bune, sărmanul băiat! Să sperăm că va ţine cât mai mult.

Nu se putea citi nici urma de speranţă în ochii săi inteligenţi.

Grăbit, pentru a nu pierde nici măcar o clipa, Veraguth se întoarse în camera bolnavului. Mama tocmai îi spunea povestea despre frumoasa adormită, iar el se așeză alături și privi cum trăsăturile feței lui Pierre urmăreau povestea.

— Să-ţi mai povestesc ceva? întrebă doamna Adele.

— Nu, zise el puţin obosit. Mai târziu.

Ea plecă să vadă de bucătărie, iar tatăl luă mâna lui Pierre. Tăceau amândoi, dar din când în când Pierre ridica privirea zâmbind slab, ca şi cum s-ar fi bucurat că tata era cu el.

— Acum îți merge mult mai bine, zise Veraguth lingușitor.

Pierre roşi uşor, iar degetele sale se mişcau jucându-se în mâna tatălui.

— Mă iubești, nu-i aşa, tati?

— Firește, scumpule. Ești băiatul meu iubit și când vei fi din nou sănătos, vom rămâne pentru totdeauna împreună.

— Da, taţi… Am fost odată prin grădină, și acolo eram foarte singur, iar voi toţi nu mă mai iubeaţi. Trebuie însă sa mă iubiți, și trebuie să mă ajutaţi, dacă mă doare din nou. Oh, ce m-a mai durut!

Își închisese ochii pe jumătate și vorbea atât de încet, încât Veraguth trebui să se aplece foarte aproape de gura lui ca să înțeleagă ce spune.

— Trebuie să mă ajutaţi. Voi fi cuminte, întotdeauna, să nu mă mai certaţi! Nu-i aşa că n-o să mă mai certaţi niciodată? Să-i spui şi lui Albert.

Pleoapele îi tremurau și se deschiseră din nou, dar privirea era întunecată, iar pupilele mărite.

— Dormi, copile, dormi! Eşti obosit. Dormi, dormi, dormi.

Veraguth îi închise cu băgare de seamă pleoapele şi îi fredonă un cântecel, aşa cum făcea uneori pe vremuri în pruncia lui Pierre. Iar micuţul păru să adoarmă.

Peste o oră veni îngrijitoarea să-i spună că era aşteptat la masă şi că între timp va sta ea cu Pierre. El merse în salon, își luă liniştit și zăpăcit o farfurie cu supă fără să audă ce se vorbea în jurul său. Șoaptele gingașe de dragoste, pline de teamă, ale copilului răsunau dulce şi trist pe mai departe în el. Ah, de câte sute de ori ar fi putut vorbi aşa cu Pierre şi ar fi putut simţi încrederea naivă a iubirii sale lipsite de griji, şi nu o făcuse!

Întinse mâna cu un gest mecanic după sticlă să-şi toarne apă în pahar. Atunci răsună sfâșietor din camera lui Pierre un ţipăt puternic, strident, care străpunse visarea melancolica a lui Veraguth. Toţi zvâcniră de pe scaune palizi la faţă, sticla se răsturnă, se rostogoli pe masă şi se sparse în cioburi pe podea.

Dintr-un salt Veraguth fu la uşă, iar apoi dincolo.

— Punga cu gheaţă! strigă îngrijitoarea.

El nu auzea nimic. Nimic decât ţipătul cumplit de deznădejde, împlântat în conştiinţa lui ca un cuţit în rană. Se năpusti spre pat.

Pierre zăcea alb ca neaua, cu gura fioros schimonosită, mădularele sale slăbite se chirceau în spasme furioase, ochii holbaţi într-o groază iraţională. Iar deodată mai scoase un ţipăt, şi mai sălbatic şi mai prelung, şi se încordă ridicându-se că patul se zgâlţâi, se prăbuşi înapoi şi se încovoie din nou în sus de durere, ca o nuia îndoită de mâinile furioase ale unui băiat.

Toţi stăteau îngroziţi şi neputincioşi, până când comenzile îngrijitoarei făcură ordine. Veraguth îngenunche lângă pat şi încercă

să-l împiedice pe Pierre să se rănească în zvârcolirile sale. Totuși micuțul se tăie până la sânge la mâna dreaptă de marginea de metal a patului. Apoi se prăbuși, se întoarse cu fața în jos, mușcă tăcut perna şi începu să dea ritmic din piciorul stâng. Ridica piciorul, îl lăsa pe urmă să cadă înfundat, se odihnea o clipă, apoi repeta de la început aceeaşi mişcare, încă o dată, de zece ori, de douăzeci de ori și tot mai departe.

Femeile se ocupau de comprese, Albert fusese trimis de acolo. Veraguth era încă îngenuncheat și privea cum piciorul se ridica sub pătură cu o ritmicitate sinistră, se întindea și cădea. Iată cum zăcea, copilul său al cărui zâmbet fusese ca o rază de soare numai cu câteva ore în urmă, și a cărui îngăimare de iubire imploratoare îi atinsese și îi vrăjise inima până în străfunduri. Iată-l cum zăcea și nu era altceva decât un trup zguduindu-se mecanic, un biet mănunchi neajutorat de durere şi dezolare.

— Suntem cu tine, strigă el deznădăjduit. Pierre, copile, suntem aici şi vrem să te ajutăm!

Dar nu mai exista niciun drum de la buzele sale la sufletul băiatului, iar toate mângâierile imploratoare și toate șoaptele de dragoste fără sens nu mai răzbeau până la cumplita singurătate a muribundului. Acesta se găsea hăt departe într-o altă lume, bântuia însetat printr-o vale infernală, plină de durere și de moarte, și poate că acolo îl striga tocmai pe acela care, îngenuncheat lângă el, ar fi răbdat de bunăvoie orice cazna numai să-și ajute copilul.

Își dădeau cu toţii seama că acesta era sfârșitul. De la acel prim strigăt, care-i îngrozise şi care fusese atât de amar-plin de suferinţă profundă, animalică, moartea se afla în fiecare prag și în fiecare fereastră a casei. Nimeni nu vorbea de ea, dar toţi o recunoscuseră, şi Albert și servitoarele, până și câinele care alerga neliniștit prin ploaie pe prundiş, iar la răstimpuri schelălăia înfricoșat. Și chiar dacă toţi se străduiau, fierbeau apă, puneau gheaţă şi erau harnici, renunţaseră la luptă, renunţaseră la speranţa.

Pierre nu mai era conştient. Tremura din tot corpul, ca și cum ar fi dârdâit de frig, din când în când scotea un țipăt slab și rătăcit, și tot mereu, după fiecare pauză epuizată, începea din nou să dea și să bată din picior, ritmic ca un ceas.

Așa se scurse toată după-amiaza, seara și în cele din urmă noaptea, iar când la ivirea zorilor micuţul luptător își consumase forţa și se predase dușmanului, părinţii se priviră fără cuvinte peste patul lui cu chipurile istovite de veghea nocturnă. Johann Veraguth își așeză mâna pe inima lui Pierre și nu mai simţi nicio bătaie și rămase cu mâna pe pieptul slab al copilului până când, răcindu-se tot mai mult și mai mult, deveni de gheaţă.

Apoi îi mângâie domol mâinile doamnei Adele și spuse în șoaptă:

— S-a sfârșit.

Iar în timp ce o conduse pe soţia sa afară din cameră susţinând-o și ascultându-i plânsul răgușit cu sughiţuri, în timp ce o lăsă pe mâna îngrijitoarei și trase cu urechea la ușa lui Albert dacă este treaz, în timp ce se întoarse la Pierre și aranjă și îndreptă trupușorul acestuia în pat, își simţea jumătate din viaţă moartă și liniștită.

Resemnat, făcu tot ce era de făcut, iar în cele din urmă lăsă mortul în seama îngrijitoarei și se abandonă pentru scurtă vreme unui somn profund. Când lumina plină a zilei pătrunse în odaie se deșteptă, se ridica numaidecât și se apucă de ultima lucrare pe care o mai avea de făcut la Rosshalde. Merse în dormitorul lui Pierre, smulse draperiile lăsând ziua răcoroasă de toamnă să strălucească pe chipul mic, alb și pe mânuţele încremenite ale odorului său. Apoi se așeză lângă pat, întinse un carton și schiţă pentru ultima dată trăsăturile pe care le desenase de atâtea ori și pe care le știa și le iubea încă din gingașa perioadă a devenirii lor și care erau acum maturizate și simplificate de moarte, dar încă pline de o durere neînţeleasă.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Soarele strălucea arzător printre marginile norilor vlăguiți, storși de ploaie, când familia se întoarse acasă de la înmormântarea lui Pierre. Doamna Adele ședea dreaptă în șaretă, chipul ei istovit de plâns arăta straniu de luminos și rigid sub pălăria neagră și în rochia cernită, de doliu, închisă până la gât. Albert avea pleoapele umflate și strângea ferm mâna mamei într-a sa.

— Deci plecați amândoi mâine, spuse Veraguth încurajator. Nu vă faceți griji, voi face eu tot ce mai rămâne de făcut. Curaj, băiete, vor veni și timpuri mai bune!

Coborâră în fața conacului. Ramurile picurânde ale castanilor scânteiau arzător în lumină. Intrară orbiți în casa tăcută unde servitoarele așteptau în veșminte de doliu șopotind. Camera lui Pierre o încuiase tatăl.

Cafeaua era pregătită și cei trei luară loc în jurul mesei.

— Am rezervat camere pentru voi la Montreux, reîncepu Veraguth. Aveți grijă să vă odihniți! Voi plecă și eu de îndată ce isprăvesc aici. Robert va rămâne și se va îngriji de casă. Îi voi lăsa lui adresa mea.

Nimeni nu-l asculta, o dezmeticire adâncă, rușinată îi apăsa, ca un îngheț, pe toți. Doamna Adele privea încremenită în jos și strângea firimituri de pe fața de masă. Se închisese în jalea-i și nimic n-o putea scoate din ea, iar Albert îi urma exemplul. De când murise micul Pierre aparența solidarității din familie se topise din nou precum politețea de pe chipul cuiva după plecarea unui oaspete temut și puternic. Singur Veraguth, în ciuda tuturor faptelor, își juca în continuare rolul până în ultima clipă și își păstra masca. Se temea că cine știe ce scenă muierească i-ar mai putea strica despărțirea de Rosshalde și aștepta cu înfrigurare în adâncul inimii ceasul când cei doi vor fi fost plecați.

Atât de singur ca în seara acestei zile când stătea în odăiţa sa nu fusese niciodată. Dincolo soţia sa își făcea bagajele. El scrisese scrisori și se îngrijise de afaceri, se anunţase la Burkhardt, care încă nu știa de moartea lui Pierre, dăduse ultimele instrucţiuni și procuri avocatului și băncii. Acum biroul era golit, iar el își așezase înaintea-i tabloul lui Pierre cel mort. Acesta zăcea acum în pământ și întrebarea era dacă Veraguth va mai putea vreodată să-și dăruiască inima într-atâta unui om, să mai împărtășească vreodată suferinţa altuia. Era singur acum.

Contemplă îndelung desenul, obrajii vlăguiţi, pleoapele închise peste ochii adânciţi în orbite, gura îngustă cu buzele strânse, mâinile de copil înfiorător de slăbite. Apoi încuie tabloul în atelier, își trase pardesiul pe umeri și ieși. În parc se lăsase deja întunericul și liniștea domnea pretutindeni. Dincolo, la conac, străluceau câteva ferestre luminate; dar asta nu-l mai privea pe el. Totuși, sub castanii întunecaţi, în micul umbrar spălat de ploaie, pe locul cu prundiş şi în grădina cu flori adia încă viaţa și amintirea. Aici Pierre îi arătase odată – nu trecuseră ani de atunci? – un mic șoricel capturat, dincolo la toporași vorbise cu roiurile de fluturi albaștri, iar pentru flori născocise nume fantastic-duioase. Peste tot aici, în curte, la păsări și cușca câinelui, pe peluză și pe aleea cu tei, își trăise mica lui viaţă și își jucase jocurile, aici fuseseră la ele acasă râsul său ușor, nestăvilit de copil și toată drăgălășenia ființei sale voluntare și libere. Aici gustase de sute de ori, neobservat de nimeni, bucuriile sale de copil și își trăise poveștile, aici poate că plânsese sau zăbovise mânios uneori, când se simțise neglijat sau neînțeles.

Rătăcind prin întuneric, Veraguth se opri la fiecare loc care-i păstra o amintire despre băiatul său. În cele din urmă îngenunche la movila de nisip a lui Pierre și își răcori mâinile în nisipul umed, iar când simţi atingerea unui obiect de lemn, pe care-l ridică, recunoscând lopăţica lui Pierre, se prăbuși vlăguit la pământ și, pentru prima dată în aceste trei zile cumplite, putu în sfârșit să plângă liber și nestăvilit.

A doua zi de dimineaţa avu încă o discuţie cu Adele.

— Consolează-te, îi spuse acesteia, și nu uita ca Pierre îmi aparţinea, oricum, mie. Mi-l lăsaseși mie – îţi mulţumesc încă o dată pentru asta. Știam încă de atunci că trebuie să moară – dar a fost amabil din partea ta. Iar de acum înainte trăiește precum îţi place și

nu fă nimic necugetat! Păstrează Rosshalde deocamdată, s-ar putea să-ți pară rău dacă o să renunți la ea prea curând. Notarul te va lămuri în privința asta, părerea lui e că prețul terenului va crește. Deci, mult noroc! Mie nu mi-au mai rămas aici decât lucrurile din atelier, o să trimit mai târziu pe cineva după ele.

— Mulțumesc... Iar tu? Nu vrei să mai treci niciodată pe aici?

— Nu. N-ar avea rost. Și încă ceva: amărăciunea mea s-a sfârșit. Știu că eu însumi sunt vinovat de toate.

— Nu spune asta! O spui cu bună-credință, dar nu face decât să mă chinuie. Ai rămas acum cu totul singur! Da, măcar de-ai fi putut să-l păstrezi pe Pierre. Dar așa – nu, n-ar fi trebuit să se întâmple așa! Sunt și eu de vină, știu asta...

— Am plătit pentru asta în aceste zile, copila mea. Liniștește-te, totul e în regulă, nu mai avem de ce să ne jelim. Uite, acum îl ai pe Albert numai pentru tine. Iar eu, eu am munca mea. Astfel, vom putea îndura Și tu vei fi mai fericita decât ai fost de ani de zile.

Era așa de calm, încât și ea își recăpătă stăpânirea de sine. Ah, erau încă multe, nesfârșit de multe lucruri pe care ar mai fi dorit să le spună, pentru care ar mai fi dorit să-i mulțumească și de care ar mai fi vrut să-l acuze. Dar înțelese că el avea dreptate. Tot ceea ce pentru ea continua să însemne trăire și prezent amar, pentru el se preschimbase deja, evident, într-un trecut himeric. Acum tot ce-i mai rămânea de făcut era să se liniștească și să nu mai răscolească trecutul. Așa încât ascultă cu atenție răbdătoare ultimele lui dispoziții și se minună cât de bine chibzuise el totul și se gândise la toate.

Despre divorț nu se pomeni deloc. Aceasta se putea petrece oricând mai încolo, după întoarcerea lui din Indii.

După prânz plecară la gară. Acolo îi aștepta Robert înconjurat de geamantane, iar Veraguth îi conduse pe cei doi prin larma și funinginea incintei mari de sticlă până la vagonul lor, cumpără reviste pentru Albert și-i dădu recipisa pentru bagaje, așteptă în fața geamului până la plecare, îi salută ridicându-și pălăria și privi în urmă trenului până când Albert dispăru de la fereastră.

Pe drumul de întoarcere îl ascultă pe Robert povestind despre desfacerea logodnei sale pripite. Acasă îl aștepta deja tâmplarul, care

trebuia să facă lăzile pentru ultimele sale tablouri. După ambalarea şi expedierea lor, voia să plece și el. Tânjea cu ardoare să plece.

Îndată fu și tâmplarul gata. Robert avea de lucru la conac împreună cu singura servitoare care mai rămăsese acolo, acopereau mobilierul, zăvorau ferestrele și obloanele.

Veraguth străbătu cu pas domol atelierul, camera de locuit şi dormitorul, ieși apoi afară, în jurul lacului și prin parc. Se preumblase de sute de ori astfel, dar azi i se păru că totul, casa şi grădina, lacul şi parcul, răsună de singurătate. Vântul sufla rece prin frunzişul deja îngălbenit, purtând în alaiuri joase nori lânoși, proaspeţi, de ploaie. Pictorul se zgribuli înfrigurat. Acum nu mai era nimeni de care să se îngrijească, nimeni de care să ţină seama, nimeni faţă de care să se controleze şi abia acum, în singurătatea rece, resimţi grijile şi veghea, frisoanele febrile și toată oboseala care-l măcinaseră în ultima vreme. Nu le simţea numai în ţeastă şi în mădulare, cu mult mai profund le percepea în suflet. Acolo i se stinseseră cele de pe urmă luminiţe sprinţare ale tinereţii şi speranţei; totuşi nu simţea izolarea rece şi cruda luciditate ca pe o oroare.

Imperturbabil, continuându-și agale plimbarea pe aleile ude, încercă să urmărească firele vieţii sale, pe care niciodată nu le mai cuprinsese atât de deslușit și cu atâta satisfacție în împletirea lor simplă. Constată fără amărăciune că parcursese orbește toate aceste drumuri. Trecuse, vedea limpede asta, cu toate strădaniile şi cu tot dorul niciodată pe deplin stins, pe lângă grădina vieţii. Nu trăise şi nu gustase niciodată în viaţă o iubire până la esenţa ei ultimă, niciodată până în zilele din urmă. În aceste zile își trăise, mult prea târziu, lângă patul băiatului său muribund, adevărata, unica sa iubire, în aceste zile se biruise uitând pentru întâia oară de sine. Asta va rămâne, pentru totdeauna, trăirea sa și mica, biata sa comoară.

Ce-i rămânea era arta sa, de care nu se simţise niciodată mai sigur ca în această clipa. Îi rămânea alinarea solitarului, căruia nu-i este dat să înșface viața și să o guste până la capăt; îi rămânea pasiunea stranie, rece, însă neînfrânată de a privi, de a observa și de a crea cu o mândrie ascunsă. Asta-i mai rămânea și era tot ce mai conta în existenţa sa eşuată: singurătatea netulburată și voluptatea rece de a picta, iar de acum înainte soarta lui era să urmeze fără ocolișuri această stea.

Inspiră adânc aerul reavăn, de o mireasmă amăruie, din parc şi, cu fiecare pas, căuta parcă să se descotorosească de trecut ca de o luntre devenită inutilă o dată atins ţărmul. Nu era nici urmă de resemnare în aprecierea şi în concluziile lui; sfidător şi plin de pasiunea de a înfăptui, privea spre viaţa cea nouă, care nu mai avea voie să fie o bâjbâială şi o rătăcire nedeslușită, ci un urcuş abrupt, îndrăzneţ. Îşi luase rămas bun mai târziu, şi poate cu mai multă amărăciune decât o fac îndeobște bărbaţii, de la dulcea dimineaţă a tinereţii. Se găsea acum, sărac şi întârziat, în plină zi, iar din aceasta nu mai avea de gând să piardă nici măcar un singur ceas de savoare.

ULTIMA VARĂ A LUI KLINGSOR
(1920)

CUVÂNT ÎNAINTE

Pictorul Klingsor, în vârstă de patruzeci și doi de ani, și-a petrecut cea din urmă vară a vieţii sale în acele regiuni sudice de pe lângă Pampambio, Careno și Laguno, pe care le îndrăgise deja cu ani în urmă şi pe care le vizitase adesea. Acolo s-au zămislit ultimele lui tablouri, acele parafraze libere ale lumii reale, acele tablouri stranii, luminoase şi totuşi liniştite, de o linişte de vis, cu arbori încovoiaţi şi case cu aspect vegetal, pe care cunoscătorii le încadrează în epoca „clasică". Paleta sa mai conţinea în acea perioadă doar puţine culori deschise: galben şi roşu de cadmiu, verde Veronese, smarald, cobalt, violet de cobalt, cinabru franţuzesc și lac de geraniu.

Vestea morţii lui Klingsor îi surprinse pe prietenii lui în toamnă, târziu. Mai fuseseră și câteva dintre scrisorile sale, ce conţineau presimţiri sau ultime dorinţe. De aceea se iscă probabil și zvonul că și-ar fi pus capăt zilelor. Dar cum se întâmplă de obicei cu persoanele controversate, apărură și alte zvonuri, nu mai puţin întemeiate decât cel de dinainte. Mulţi pretind că Klingsor ar fi fost de mai multe luni bolnav psihic, şi câte un critic de artă mai puţin priceput a încercat să explice ineditul și exaltarea din ultimele lui pânze prin această presupusă nebunie! Mai mult temei decât în toate aceste vorbării, se află însă în povestea despre slăbiciunea pentru băutură a lui Klingsor. Această slăbiciune exista, şi nimeni n-o recunoştea mai franc decât el însuși. Cu anumite prilejuri, dar mai ales în ultimele luni ale vieţii, nu numai că a băut zdravăn, dar chiar a căutat în vin un antidot împotriva durerilor sale și împotriva unei tristeţi greu de suportat. Li Tai Pe, poetul celor mai profunde cântece de pahar, era preferatul lui. În timpul beţiilor se autointitula adesea Li Tai Pe, iar unuia dintre prietenii săi îi zicea Thu Fu.

Picturile sale continuă să trăiască, şi în cercul restrâns al apropiaţilor a rămas de asemenea vie legenda vieţii lui și a acelei ultime veri.

KLINGSOR

Venise o vară pătimașă și iute trecătoare. Vipia zilelor, cât erau ele de lungi, se stingea asemenea flamurilor arzânde, nopţilor cu lună, scurte și înăbușitoare, le urmau nopţi ploioase, scurte și înăbușitoare. Repede precum visurile și încărcate de imagini se perindară minunatele săptămâni.

Întors acasă după un rond de noapte, Klingsor stătea acum, după miezul nopţii, pe balconul îngust de piatră al atelierului său. Sub el se întindea într-o adâncime ameţitoare grădina în terase, o învălmăşeală umbroasă de vârfuri de copaci, palmieri, cedri, castani, fagi sângerii, eucalipţi, încărcaţi de plante agăţătoare, liane și glicine. Deasupra coroanelor întunecate ale pomilor licăreau, oglindindu-se slab, frunzele mari ca de tablă ale magnoliilor văratice, printre care se iveau florile pe jumătate deschise, albe ca zăpada, mari cât un cap de om, palide precum luna și fildeșul, dinspre care venea un miros înaripat și pătrunzător, un miros profund de lămâi. De undeva din depărtare răzbătea cu bătăi de aripi obosite o muzică, poate o chitară, poate un pian, nu se putea distinge. Dintr-o curte de păsări din vecini ţipă brusc un păun, de două, de trei ori, și spintecă noaptea împădurită cu sunetul scurt, răutăcios și răgușit al glasului său chinuit, de parcă întreaga durere a regnului animal ar fi izbucnit brutal și strident din adâncuri. Lumina stelară se prelingea peste valea împădurită, înaltă și părăsită, răsări o capelă albă din ne-sfârșita pădure, magică și veche. Munţi, lac și cer se contopeau în depărtare.

Klingsor stătea pe balcon, în cămașă, rezemându-se cu braţele goale de balustrada de fier, și citea aproape fără chef, cu ochi fierbinţi, înscrisul stelelor pe cerul spălăcit și al luminiţelor pe vălmășagul butucănos al copacilor. Păunul îi aduse aminte de ceva. Da, era din nou noapte, târziu, și acum ar fi trebuit să doarmă, neapărat, cu orice preţ. Probabil că, dacă ar dormi câteva nopţi la rând, șase sau chiar opt ore dormite bine, așa poate s-ar odihni, în acest mod poate că ochii ar

redeveni cuminţi și răbdători, inima s-ar liniști, iar tâmplele nu ar mai avea dureri. Atunci însă, vara, acest vis minunat, efemer, de vară, ar trece, și cu aceasta mii de pahare negolite s-ar duce, mii de priviri tainice, pline de dragoste s-ar frânge, mii de imagini ireversibile s-ar stinge nepercepute!

Își lăsă fruntea și ochii chinuiţi de durere pe balustrada rece de fier, răcorindu-se pentru un moment. Probabil că într-un an, sau chiar mai devreme, acești ochi vor fi orbi, iar focul din inima lui se va stinge. Nu, niciun om nu putea să îndure această viaţă chinuitoare, nici chiar el, Klingsor, cel care avea zece vieţi. Nimeni nu putea să ţină, zi și noapte, timp îndelungat, toate luminile şi toţi vulcanii din el arzând, nimeni nu putea să reziste zi și noapte, decât foarte puţin în mijlocul flăcărilor, în fiecare zi câteva ore de muncă aprigă, în fiecare noapte câteva ore de gânduri adânci, tot timpul adulmecând, tot timpul creând, tot timpul concentrat şi treaz precum un castel din ale cărui ferestre răzbate zi de zi muzica și licăresc noapte de noapte o mie de lumânări. Se va sfârşi totul, deja s-a consumat prea multă putere, prea multă lumină a ochilor s-a ars, iar mult din viaţă s-a scurs precum sângele.

Dintr-o dată, începu să râdă şi se întinse din toate încheieturile, își aminti. Deseori avusese această senzaţie, deseori gândise așa, trăise această teamă. În vremurile bune, rodnice, incandescente ale vieţii sale, chiar și în tinerețe, trăise în acest mod, ţinuse lumânarea aprinsă la ambele capete, ba cu un sentiment de bucurie, ba cu un sentiment de tristețe, de grabnică risipire, de ardere rapidă, cu nesaţ disperat, spre a goli cu totul paharul, precum şi cu frica imensă şi ascunsă de sfârșit. Deseori trăise în acest mod, deseori golise paharul, deseori se consumase arzând. Uneori, sfârşitul era destul de liniștit, ca o hibernare adâncă și inconștientă. Alteori însă, era înspăimântător, pustiire fără sens, dureri insuportabile, medici, renunţare jalnică, triumf al neputinţei. Neândoios că, din când în când, sfârșitul unei perioade de incandescenţă era mai rău, mai trist, mai nimicitor. Dar de fiecare dată trecuse și peste asta, iar peste săptămâni sau luni, după chinuri sau amorţire urma învierea, noua ardere, o nouă explozie a focurilor subterane, noi opere incandescente, o nouă și sclipitoare beție de viaţă. Așa se întâmplase, iar acele vremuri de chin și de

neputință, acele perioade nenorocite fuseseră biruite și date uitării. Era bine așa. Trebuia să meargă, cum a mers de atâtea ori.

Zâmbind, se gândea la Gina, pe care o văzuse seara, pe care o mângâiase în gând în această noapte, pe drumul spre casă. Cât de frumoasă și caldă părea această fată, cu inocența și timiditatea ei dogoritoare! Tandru, ca într-un joc, murmura, de parcă i-ar fi șoptit iarăși la ureche:

— Gina! Gina! *Cara* Gina! *Carina* Gina! *Bella* Gina!

Se întoarse în cameră și aprinse iarăși lumina. Scoase dintr-o mică grămadă de cărţi un volum roşu de poezie. Îi veni în minte un vers, o parte dintr-un vers, care i se păru nespus de frumos și gingaș. Răsfoi mult, până găsi:

Nu mă lăsa pradă nopţii, durerii,
Tu, chip al lunii, aleasa mea!
O, tu, fosfor, văpaie a lumânării,
Soarele meu, lumina mea!

Sorbea adânc, adulmecând, vinul întunecat al acestor cuvinte. Cât de frumos, cât de profund și încântător era versul: „O, tu, fosfor! Tu, chip al lunii!"

Zâmbind, se plimba de-a lungul ferestrelor înalte, recita versurile, trimițându-le Ginei în depărtare: „Tu, chip al lunii!", iar vocea lui se umplea de tandrețe. Apoi deschise mapa, pe care o cărase după el întreaga seară, după o zi de muncă istovitoare. Deschise caietul de schiţe, cel mic, lucrul cel mai drag, căută ultimele foi, cele din ziua aceea și din ajun. Găsi piscul muntelui cu umbrele întunecoase ale stâncilor; îl desenase ca pe un chip desfigurat, părea că urlă, muntele acesta, că latră de durere. Iar aici se vedea, mică, fântâna de piatră, aproape rotundă, pe versantul muntelui; pe bolta zidită a fântânii vârful creionului insistase mai mult, în contrast cu un pom înflorit, un rodiu sângeriu. Totul putea fi descifrat doar de el, totul era codificat, o încifrare avidă, lacomă, a clipei, momente, amintiri imortalizate rapid, în care sufletul și natura se contopesc. Și iată și schițele mari, în culoare, foi albe acoperite de pete luminoase de acuarelă: vila roșie din crâng, arzând precum rubinul pe o catifea verde, și podul de fier din

Castiglia, profilându-se roșu pe muntele albastru-verzui, digul violet de alături, șoseaua rozalie. Apoi: furnalul fabricii de cărămidă, o rachetă roșie pe un fundal albastru-verzui, indicatorul albastru, cerul de un violet deschis pe care plutește un nor gros și ondulat. Foaia asta era bună, putea să rămână. Cât despre schița cu intrarea în grajd, îi părea rău, acel maroniu-roșiatic dinaintea cerului oţelit era bine găsit, avea cap și coadă, dar desenul rămăsese neterminat, deoarece soarele bătea pe foaia blocului și începuseră să-l usture cumplit ochii. Își răcorise mult timp fața într-un pârâu. În fine, brunul-roșcat din fața acelui albastru-metalic era la locul său, era bun, nu avea nici măcar o nuanță greșită, îi reușise din plin. Fără *caput mortuum,* nu i-ar fi ieșit. Aici, pe tărâmul ăsta, se găseau tainele. Formele naturii, suișurile și coborâșurile, grosimile și subţirimile ei puteau fi schimbate, se putea renunța la toate mijloacele clasice de a imita natura. Și culorile puteau fi falsificate, desigur, puteau fi accentuate, atenuate, transpuse în sute de feluri. Dar în cazul în care ai fi vrut să transpui o bucată de natură prin culoare, atunci trebuia respectată întocmai proporţia culorilor, între ele trebuia să existe aceeași tensiune ca în natură. Aici deveneai dependent, în cazul ăsta rămâneai naturalist, chiar dacă în loc de gri foloseai portocaliu, iar în loc de negru, lac de garantă.

Așadar, o altă zi trecuse, iar recolta rămăsese mică: foaia cu furnalul fabricii și amestecul albastru-roșcat de pe cealaltă foaie și, poate, și schița cu fântâna. Dacă mâine cerul avea să fie acoperit, se va duce la Carabbina; acolo se află hala cu spălătoresele. Poate că avea să și plouă într-o zi, atunci ar rămâne acasă și ar începe să lucreze în ulei la pânza cu pârâul. Și acum, gata, la culcare! Iarăși trecuse de ora unu.

Ajuns în dormitor, își zvârli cămașa de pe el, își turnă apă peste umeri, apă care cădea cu zgomot pe pardoseala de piatră roșie, sări în patul înalt și stinse lumina. Prin fereastră îl privea palidul Monte Salute. Din patul lui, Klingsor îi descifrase de mii de ori formele. Din prăpastia adâncă a pădurii se auzi strigătul unei cucuvele – răsunător și găunos precum somnul, precum uitarea.

Închise ochii, gândindu-se la Gina și la hala cu spălătorese. Doamne Dumnezeule, mii de lucruri își așteptau rândul, mii de pahare așteptau să fie golite! Nu exista niciun lucru pe pământ care să nu merite să fie pictat! Nu exista nicio femeie pe lume care să nu

merite să fie iubită! De ce exista timpul? De ce doar acest idiot „unul după altul”, și nu un furtunos și preaplin „deodată”? De ce zăcea acum iarăși singur în pat, ca un văduv, ca un moșneag? Poţi să te bucuri, poţi să muncești în viaţa asta scurtă, dar nu poţi decât să cânţi un cântec unul după altul, niciodată nu te poţi bucura de o întreagă simfonie pe sute de voci, cu sute de instrumente ce cântă deodată.

Cu mulţi ani în urmă, la vârsta de doisprezece ani, el era Klingsor cel cu zece vieţi. Copiii jucau un joc de-a hoţii și vardiștii, și fiecare hoţ avea zece vieţi, din care pierdea câte una de fiecare dată când unul dintre urmăritori îl atingea cu mâna sau cu suliţa. Cu șase vieţi, cu trei vieţi, cu o singură viaţă mai puteai fi eliberat; când o pierdeai însă pe a zecea, era totul în zadar. El, Klingsor, avusese întotdeauna ambiţia de a nu pierde nici măcar una din cele zece vieţi și declarase că, pentru el, ar fi o rușine dacă ar scăpa cu nouă, șapte sau cinci vieţi. Așa fusese pe vremea când părea posibil, nimic nu era irealizabil, când toţi îl iubeau pe Klingsor, când el dădea ordine tuturor, când totul îi aparţinea lui Klingsor. Și la fel trăise și în continuare, având întotdeauna zece vieţi, chiar dacă nu ajunsese niciodată la saţietate, la acea simfonie furtunoasă – nicicând însă cântecul lui n-a fost monocord și sărac, întotdeauna a avut mai multe corzi la vioară decât alţii, două vătraie pe vatră, câţiva bănuţi mai mulţi în punguţă, mai mulţi boi la căruţă! Slavă Domnului!

Tăcerea întunecată a grădinii pulsa în încăpere, precum respiraţia unei femei adormite! Cum mai ţipa păunul! Cum îi ardea focul în piept, cum îi mai bătea inima, cum suferea și chiuia, se bucura și sângera! Era totuși o vară frumoasă, aici sus în Castagnetta; ce bine se instalase el aici, în vechea și nobila sa ruină! Ce priveliște frumoasă avea spre spinările încreţite ale codrilor de castani din vale; ce frumos era să cobori din lumea nobilă și veche a pădurii și castelelor și să privești această jucărie veselă și multicoloră, plină de viaţă, din vale și să pictezi prins de mirajul ei strident: fabrica, trenul, tramvaiul cel albastru, afișierul de pe chei, păunii cei ţanţoși, femeile, preoţii, automobilele. Cât de frumos și chinuitor de straniu era acest sentiment din pieptul său, această dragoste, acest nesaţ de nestăvilit după fiecare fâșie colorată și după fiecare crâmpei de viaţă. Și cât de frumoasă această pornire dulce și sălbatică de a vedea și a da formă,

iar sub învelișul subţire să ştii de naivitatea și zădărnicia tuturor înfăptuirilor tale!

Scurta noapte de vară se topea încet, încet; din adâncul văii se înălţa aburul, în sute de mii de arbori fierbea seva, sute de mii de vise izvorâră în moţăiala lui Klingsor, sufletul lui pășea prin sala de oglinzi a vieţii, unde orice imagine era multiplicată şi apărea de fiecare dată sub o nouă înfățișare și cu o nouă însemnătate, creând noi legături; părea că cerul înstelat era pus într-un pahar și scuturat precum zarurile.

Una din imaginile din vis îl fermecă și-l zgudui: se făcea că era undeva în pădure, ţinând în poală o femeie cu păr roșcat, o brunetă îi masa umerii, iar alta care stătea în genunchi lângă el îi ţinea mâna sărutându-i degetele; peste tot în jurul său se aflau femei și fete, unele dintre ele copile, cu picioare subţiri și lungi, unele în plină înflorire, altele coapte, purtând semne ale înţelepciunii și ale oboselii pe chipurile lor, și toate îl iubeau, și toate doreau să fie iubite de el. Deodată, izbucni războiul și focul între acele femei, roșcata își înfipse mâna în părul brunetei și o trânti la pământ căzând până la urmă și ea, și toate se încăierară, fiecare ţipa, fiecare trăgea, fiecare mușca, fiecare provoca celeilalte dureri, fiecare suferea; râsete, ţipete demente, urlete de durere răsunau amestecat de parcă ar fi fost împletite și înnodate, pretutindeni curgea sânge și gheare se înfigeau în carnea încordată. Klingsor se trezi pentru câteva minute, cu un sentiment de mâhnire și frică, ochii săi holbaţi ţintuiră gaura luminoasă din perete. În faţa ochilor săi mai vedea chipurile femeilor turbate, și pe multe dintre ele le recunoscu, le şi strigă pe nume: Nina, Hermine, Elisabeth, Gina, Edith, Berta și le vorbi cu voce răgușită, ca prin vis: „Copii, terminaţi! Minţiţi, voi mă minţiţi; nu trebuie să vă sfâșiaţi între voi, ci pe mine, pe mine trebuie să mă sfâșiaţi.”

LOUIS

Louis cel Groaznic căzuse din cer, dintr-o dată era aici, vechiul prieten al lui Klingsor, călătorul, imprevizibilul, care locuia în tren și al cărui atelier era rucsacul său. Ore bune se scurseră din cerul acestor zile, și suflară vânturi prielnice. Pictau împreună pe Muntele Măslinilor și în Cartago.

— Oare toată pictura asta are vreo valoare, de fapt? întrebă Louis pe Muntele Măslinilor, întins gol în iarbă, cu spatele înroșit de soare. Doar pictăm *faute de mieux,* nu-i așa. Dacă ai ține mereu în brațe fata care ți-a căzut cu tronc, dacă ai avea în farfurie supa la care tocmai îți stă gândul, nu te-ai mai chinui cu acest joc dement de copii. Natura are zece mii de culori și noi ne-am pus în cap să reducem scala la douăzeci. Asta-i pictura. Nu ești niciodată mulțumit și mai trebuie să le cânți și criticilor în strună. În schimb, un borș bun de pește, *caro mio,* pe deasupra, un vin bun de Burgogne, apoi un șnițel milanez, iar la desert pere, niște *gorgonzola* și o cafea turcească – astea sunt realități, domnul meu, astea sunt valori! Ce prost se mănâncă aici, în Palestina voastră! Doamne, aș vrea să fiu într-un cireș, iar cireșele să-mi crească în gură și deasupra mea pe scară să stea bruneta zvăpăiată pe care am întâlnit-o azi. Klingsor, lasă pictura! Te invit la o masă bună în Laguno, e timpul.

— Vorbești serios? întrebă Klingsor clipind.

— Vorbesc serios. Mai întâi însă, trebuie să merg repede până la gară. Sincer să fiu, am telegrafiat unei prietene că sunt pe moarte și s-ar putea să sosească la unsprezece.

Râzând, Klingsor smulse studiul început de pe șevalet.

— Ai dreptate, băiete. Hai la Laguno! Pune-ți cămașa, Luigi. Chiar dacă pe aici obiceiurile sunt nevinovate, din păcate, nu poți umbla gol-pușcă prin oraș.

Plecară în oraș, merseră la gară, veni o doamnă frumoasă, mâncară bine într-un restaurant, iar Klingsor, care uitase de toate astea în lunile

petrecute la ţară, fu silit să vadă că mai există astfel de lucruri minunate: păstrăvi, muşchi afumat, sparanghel, chablis, Walliser Dole, benedictină.

După masă, se plimbară toţi trei cu funicularul pe deasupra oraşului abrupt, trecând printre case, pe lângă ferestre şi grădini suspendate; era foarte bine, şi o luară din nou în jos, apoi încă o dată în sus şi în jos. Extraordinar de frumoasă şi ciudată era lumea, foarte colorată, puţin neverosimilă, totuşi minunat de frumoasă. Doar Klingsor era puţin stingherit, afişa un aer nepăsător, nu voia să se îndrăgostească de frumoasa prietenă a lui Luigi. Merseră încă o dată într-o cafenea, la amiază, în parcul gol unde se aşezară lângă apă, sub copacii uriaşi. Văzură multe lucruri care ar fi trebuit pictate: case roşii ca pietrele preţioase într-un verde-închis, arbori şerpuitori şi arbori despletiţi, cu pete ruginii şi albastre.

— Ai pictat lucruri foarte hazlii, Luigi, spuse Klingsor, pe care le iubesc foarte mult: cozi de drapel, clovni, circuri. Dar cel mai mult din toate îmi place pata de pe imaginea ta nocturnă a caruselului. Ştii, acolo, deasupra corturilor violete, departe de orice lumină, acolo sus în noapte, flutură un steguleţ mic, roz-deschis, atât de frumos, atât de indiferent, atât de singuratic! Ca o poezie de Li Tai Pe sau de Paul Verlaine. În acest mic, prostesc steguleţ roz stă toată durerea şi toată resemnarea lumii, şi de asemenea, tot amuzamentul pe seama durerii şi a resemnării. Prin faptul că ai pictat acest steguleţ ţi-ai justificat viaţa, pun mare preţ pe steguleţul ăsta.

— Da, ştiu că-ţi place.

— Ţie însuţi îţi place. Uite, dacă n-ai fi pictat astfel de lucruri, atunci nu ţi-ar fi folosit la nimic mâncarea şi vinurile bune, femeile şi cafenelele, ai fi rămas un sărăntoc. Dar aşa, eşti un om bogat şi eşti un om care place. Vezi, Luigi, şi eu gândesc deseori ca tine: toată arta noastră este doar un înlocuitor, un dificil şi de zece ori prea scump plătit înlocuitor pentru viaţa ratată, animalitatea ratată, iubirea ratată. Dar nu e aşa. Este cu totul altfel. Supraestimăm senzorialul când considerăm spiritualul un înlocuitor necesar în lipsa senzorialului. Senzorialul nu este cu nimic mai preţios decât spiritualul, sau invers. E totuna. Dacă îmbrăţişezi o femeie sau scrii o poezie e totuna. Dacă

există esențialul, iubire, ardere, emoție, atunci e totuna dacă ești călugăr pe Muntele Athos sau om de viață în Paris.

Louis privi spre el cu ochi disprețuitori:

— Băiete, nu te mai prosti!

Străbătură împrejurimile, însoțiți de frumoasa doamnă. Când era vorba să fabuleze, erau cei mai tari. În perimetrul orășelelor și satelor din jur, descoperiră Roma, Japonia, Marea Sudului și le șterseră apoi cu degete jucăușe; dispoziția lor aprindea și stingea stele în cer. Prin nopțile pline își lansau cometele: lumea era balon de săpun, era operă, era un joc fericit.

Louis, pasărea, plutea pe o bicicletă peste dealuri, era când aici, când acolo, în timp ce Klingsor picta. Multe zile irosi Klingsor, apoi se înverșună să stea afară și să lucreze. Louis nu voia să lucreze, plecase pe neașteptate, cu prietena sa și trimise o vedere de departe. Tocmai când Klingsor îl dăduse dispărut, apăru din nou, cu pălărie de pai și cămașa descheiată, sprijinindu-se de ușă, ca și cum n-ar fi plecat nicicând. Încă o dată, Klingsor sorbi din cel mai dulce pahar al tinereții sale băutura prieteniei. Avea mulți prieteni, mulți îl iubeau, multora le deschisese inima lui mare, dar numai doi dintre prieteni auziră în acea vară chemarea inimii de pe buzele sale: Louis pictorul și poetul Hermann, zis Thu Fu.

În unele zile, Louis stătea pe câmp, în scaun, la umbra perilor și prunilor și nu picta. Stătea și gândea cu hârtia fixată pe șevalet și scria, scria mult, scria multe scrisori. Sunt fericiți oamenii care scriu atât de multe scrisori? Louis, cel fără griji, scria încordat; privirea sa rămânea câte o oră fixată pe hârtie. Multe gânduri tăcute îl mișcau. Klingsor îl iubea pentru asta.

Klingsor făcea altfel. El nu putea să tacă, nu putea să-și ascundă inima. Celor apropiați le împărtășea totuși durerile secrete ale vieții sale, despre care puțini știau. Deseori suferea de frică, de melancolie, deseori zăcea în lăcașul întunericului, umbre din viața sa de dinainte reapăreau câteodată, mărite, înnegrindu-i zilele. Atunci îi făcea bine să-l vadă pe Luigi. Atunci i se plângea lui.

Louis însă nu vedea cu ochi buni aceste slăbiciuni. Îl chinuiau, îi stârneau milă. Klingsor se obișnuise să-și deschidă inima prietenului său și înțelese prea târziu că prin aceasta îl pierdea.

Louis începu să vorbească din nou de plecare. Klingsor știa: de acum nu-l mai putea reține decât pentru câteva zile, trei, cinci; într-o bună zi, el îi va arăta valiza pregătită și va pleca, pentru a nu mai veni timp îndelungat. Ce scurtă era viaţa, ce ireversibil totul! Singurul său prieten, care îi înțelegea întru totul arta, a cărui artă era deopotrivă cu a sa, pe acest singur prieten îl speriase și îl împovărase, îl indispusese, și-l îndepărtase, și asta doar din prostească slăbiciune și comoditate, doar din nevoia copilărească și necuviincioasă de a nu-și da osteneala față de un prieten, de a nu ascunde secrete față de el, de a nu-și păstra ținuta. Ce prostesc, ce copilăresc fusese acest lucru! Astfel se pedepsea Klingsor, dar era prea târziu.

În ultima zi se plimbară împreună prin văile aurite. Louis era bine dispus, plecarea însemna chef de viaţă pentru inima sa de pasăre. Klingsor făcea la fel, găsiseră din nou vechiul ton ușor, jucăuș, ironic și nu-l mai lăsau. Seara stătură în grădina hanului. Li se servi pește prăjit, orez fiert cu ciuperci și turnară Maraschino peste piersici.

— Unde pleci mâine? întrebă Klingsor.

— Nu știu.

— Pleci la frumoasa doamnă?

— Da. Poate. Cine poate ști? Nu mai întreba atâtea. Hai acum, la urmă, să mai bem un vin bun, alb. Ți-aș propune un Neuenburger.

Băură; Louis strigă brusc:

— E bine că plec, bătrâne lup de mare. Câteodată, când stau așa lângă tine, de exemplu acum, mă gândesc la ceva prostesc. Mă gândesc că acum stau laolaltă cei doi pictori pe care îi are scumpa noastră patrie și am o senzaţie îngrozitoare în genunchi, ca și cum am fi amândoi din bronz și am sta mână-n mână, cocoţaţi pe un soclu, știi, ca Goethe și Schiller. La urma urmelor, nici ei nu sunt vinovaţi că stau proțăpiți acolo, pentru totdeauna, ţinându-se de mâinile de bronz și că ne-au devenit atât de antipatici și de urâţi. Poate că au fost oameni de treabă și băieți de gașcă; de Schiller am citit mai demult un text care mi s-a părut chiar frumos. Și totuși, atât s-a ales de el, că a devenit un animal vestit, că trebuie să stea lângă geamănul său siamez, cap de ghips, lângă cap de ghips, și că operele lor zac peste tot și sunt explicate în școli. E îngrozitor. Gândește-te, ce va predica un profesor peste o sută de ani elevilor lui din gimnaziu: Klingsor, născut

în 1877, și contemporanul său Louis, zis Flămânzilă, inovatori ai picturii, eliberați de naturalismul culorii, la o privire mai atentă în opera lor se disting trei perioade deosebite! Mai bine ajung chiar azi sub o locomotivă.

— Ar fi mai bine să ajungă profesorii acolo.

— Nu există locomotive atât de mari. Știi cât de limitată e tehnica noastră.

Apărură stelele. Louis își ciocni brusc paharul de cel al prietenului.

— Bun, să ciocnim și să golim paharele. Apoi, mă sui pe bicicletă și adio, fără despărțiri lungi! Hangiul e plătit. Noroc, Klingsor!

Ciocniră, băură până la fund; în grădină Louis se urcă pe bicicletă, își flutură pălăria și dispăru. Noapte, stele. Louis era în China. Louis era o legendă.

Klingsor zâmbi trist. Cât iubea această pasăre călătoare! Rămase mult timp pe pietrișul grădinii hanului, privind în jos strada goală.

O ZI LA CARENO

Însoţit de prietenii din Barengo, și de Agosto și Ersilia, Klingsor porni în drumeţie spre Careno. În zori, străbătând pădurea caldă şi râpoasă, coborâră – printre sorbii care răspândeau un parfum pătrunzător şi împresuraţi de tremurătoarele şi încă înrouratele pânze de păianjen – în valea Pampambio, acolo unde, înșirate de-a lungul şoselei gălbui, dormitau – amorţite de zăduful zilei văratice – case spoite într-un galben-ţipător, aplecate înainte şi pe jumătate moarte, iar sălciile albe, cu luciri metalice, mărginind pârâul secat, își atârnau aripile grele deasupra pajiştilor aurii. Pestriţa caravană a prietenilor înota prin verdele aburind al văii: bărbaţii, înveşmântaţi în alb şi galben, în pânză şi mătase, femeile în alb şi roz; minunata umbrelă de soare, în verde Veronese, a Ersiliei, strălucea ca o nestemată într-un inel vrăjit.

Melancolic, doctorul se plânse cu o voce prietenoasă:

— Ce păcat, Klingsor, că minunatele voastre acuarele vor fi albe peste zece ani; culorile, pe care le preferaţi nu ţin.

— Da, şi ce e încă şi mai rău, răspunse Klingsor, e că frumosul vostru păr castaniu va deveni peste zece ani cenușiu, iar puţin mai târziu frumușelele și veselele noastre oase vor zăcea într-o groapă în pământ, din păcate și atât de frumoasele și sănătoasele voastre oase, Ersilia. Copii, să nu începem a deveni raţionali atât de târziu în viaţă. Hermann, cum zice Li Tai Pe?

Hermann, poetul, se opri și spuse:

Viaţa dispare ca un fulger,
A cărui strălucire nu durează atât cât s-o putem vedea.
Dacă pământul și cerul stau pururi nemișcate,
Cât de repede zboară nestatornicul timp peste chipul omului.
O, tu, care stai cu paharul plin și nu bei,
O, spune-mi, pe cine mai aștepţi?

— Nu, zise Klingsor, mă refer la celălalt vers, cu rimă, despre părul care dimineaţa era încă negru.

Hermann spuse imediat versul:

Luceau, asemeni mătăsii negre, pletele-ţi, în zori,
Dar seara presurat-a, peste ele, nea întruna,
De nu vrea, cel ce-i viu, să simtă-ai morţii crunţi fiori,
Ridice sus pocalul, chemând, alături de chefliu, doar luna.

Klingsor râse puternic, cu vocea sa uşor răguşită.

— Bunul Li Tai Pe! Avea presimţiri, ştia de toate. Şi noi ştim de toate, el e bătrânul şi înţeleptul nostru frate. Această zi îmbătătoare i-ar plăcea, este întocmai potrivită pentru ca seara să mori de moartea lui Li Tai Pe, în barcă, pe râul liniştit. Veţi vedea, azi totul va fi minunat.

— Ce fel de moarte a fost aceea pe care a avut-o Li Tai Pe pe râu? întrebă pictoriţa.

Dar Ersilia îi întrerupse, cu vocea ei groasă şi blândă:

— Acum e destul! Cine mai scoate un singur cuvânt despre moarte, nu-l mai am la inimă. *Finisca adesso, brutto* Klingsor!

— Câtă dreptate aveţi, *bambina!* râse Klingsor venind spre ea. Dacă mai spun vreun cuvânt despre moarte, aveţi dreptul să-mi scoateţi ochii cu umbrela de soare. Dar serios, este minunat azi, dragi prieteni! Azi cântă o pasăre, o pasăre din poveşti, am auzit-o de dimineaţă. Un vânt adie azi, un vânt din basme, copilul ceresc trezeşte prinţesele adormite şi rătăceşte minţile oamenilor. Azi înfloreşte o floare, o floare de basm, care este albastră şi înfloreşte doar o dată în viaţă, iar cine o culege, acela are fericirea.

— Ce vrea să spună? îl întrebă Ersilia pe doctor. Klingsor o auzi.

— Prin aceasta vreau să spun că această zi nu se mai întoarce niciodată, iar cine nu o mănâncă şi nu o bea, nu o gustă şi nu o miroase, aceluia nu-i mai este de-a pururi a doua oară oferită. Niciodată nu va străluci soarele ca astăzi, el are o constelaţie pe cer, o legătură cu Jupiter, cu mine, cu Agosto şi Ersilia şi cu noi toţi, care nu mai revine niciodată, nici peste o mie de ani. De aceea aş dori acum,

pentru că aduce noroc, să merg puţin în stânga dumitale şi să-ţi duc umbrela de smarald; în lumina ei, creştetul meu va arăta ca un opal. Dar și voi trebuie să participaţi şi să cântaţi un cântec, unul dintre cele mai frumoase.

O luă de braţ pe Ersilia, figura lui ascuţită se cufundă lent în umbra albăstrui-verzuie a umbrelei, de care era îndrăgostit şi a cărei culoare dulce-stridentă îl fermeca.

Ersilia începu să cânte:

Il mio papà non vuole,Ch' io spos' un bersaglier.

Vocile celorlalţi i se alăturară şi toţi merseră cântând până la pădure şi apoi prin pădure, până când urcuşul deveni prea greu, drumul ducea ca o scară abruptă, în susul muntelui, printre ferigi.

— Cât de linear este acest frumos cântec! zise Klingsor laudativ. Tatăl este împotriva îndrăgostiţilor, ca întotdeauna. Ei iau un cuţit care taie bine şi-l omoară pe tată. S-a isprăvit cu el. O fac noaptea, nimeni nu-i vede decât luna, dar ea nu-i trădează, iar stelele sunt mute, şi bunul Dumnezeu îi va ierta. Cât de frumos şi sincer! Un poet contemporan ar fi fost omorât cu pietre pentru aşa ceva.

Se căţărau prin umbra străbătută de soare a castanilor, pe poteca îngustă de munte. Când Klingsor ridica privirea, în faţa ochilor i se înfăţişau gambele subţiri ale pictoriţei în ciorapii roz transparenţi. Când se uita înapoi vedea boltindu-se deasupra capului negroid al Ersiliei peruzeaua umbrelei de soare. Dedesubt ea apărea violetă în mătase, singura întunecată dintre toate figurile.

Lângă o casă ţărănească, albastră cu portocaliu, găsiră mere văratice verzi, căzute pe pajişte, răcoroase şi acre, din care gustară. Pictoriţa povestea visătoare despre o excursie pe Sena, la Paris, cândva, înainte de război. Da, Parisul, şi fericirea de atunci!

— Asta nu se mai întoarce. Niciodată.

— Nici nu trebuie, strigă pictorul cu vehemenţă şi îşi scutură supărat ascuţitul său cap de şoim. Nimic nu trebuie să se întoarcă! La ce bun? Ce fel de dorinţe copilăreşti sunt astea? Războiul a transformat tot ce era înainte într-un paradis, chiar şi ce-i mai prostesc şi mai indispensabil. Bine aşa, era frumos la Paris, frumos la Roma şi

frumos la Arles. Dar azi și aici este mai puţin frumos? Paradisul nu este Parisul şi nici perioada de pace, Paradisul este aici, acolo pe munte, sus, iar într-o oră noi vom fi în mijlocul lui, vom fi tâlharii cărora li se zice: Azi vei fi cu mine în rai.

Ieșiră din umbra răsfirată a cărării din pădure în drumul larg de care, ce ducea, luminos şi fierbinte, în spirale mari, spre înălţimi. Klingsor, cu ochii protejaţi de ochelarii întunecaţi, verzui, mergea în urmă și rămânea deseori în spate, pentru a vedea figurile mișcându-se și constelaţiile lor colorate. Nu luase nimic de lucru, cu bună știință, nici măcar micul carnet de schiţe, și se oprea, de sute de ori, tulburat de imagini. Singuratică se înălţa silueta lui subţire, albă pe drumul roşiatic, la liziera pădurii de salcâmi. Vara răsufla fierbinte deasupra muntelui, lumina curgea pieziş în jos, culoarea aburea însutit din adâncuri. Pe deasupra munţilor din apropiere, care apăreau în verde şi roşu şi cu sate albe, se vedeau siluetele albăstrui ale munţilor, și mai luminoase și mai albastre, în spate, alte și alte siluete, și tot mai departe și ireale, vârfurile de cristal ale munţilor de zăpadă. Deasupra pădurii de salcâmi și castani se înălţa liberă și puternică stânca și vârful ghebos al lui Monte Salute, roşiatic şi violet-deschis. Mai frumoși decât toate erau oamenii, erau ca florile în lumină înconjuraţi de verdeaţă, umbrela de soare strălucea ca un scarabeu uriaș de smarald, dedesubt părul negru al Ersiliei, alba și zvelta pictoriţă, și toţi ceilalţi. Klingsor îi sorbea cu ochi însetaţi, gândurile sale însă erau la Gina. Abia peste o săptămână putea s-o revadă, lucra într-un birou în oraș unde scria la mașină, rar avea noroc s-o vadă, și niciodată singură. Şi el pe ea o iubea, tocmai pe ea, care nu ştia nimic de el, care nu-l cunoștea, care nu-l înţelegea, pentru care era doar o pasăre rară, ciudată, un renumit pictor străin. Cât de ciudat era că el tocmai pe ea o voia, că niciun alt pahar al iubirii nu-i ajungea. Nu era obișnuit să facă drumuri lungi pentru o femeie. Pentru Gina le făcea însă, spre a fi o oră lângă ea, să-i ţină degetele micuţe, subţiri, să-și împingă pantoful sub al ei, să o sărute pe furiș pe gât. În privinţa asta, își era sieși o enigmă hazlie. Era aceasta deja schimbarea? Deja vârsta? Era acesta imboldul celui de patruzeci de ani spre femeia de douăzeci de ani?

Ajunseră pe coasta muntelui, iar dincolo se deschidea privirii o nouă lume: înalt și ireal, Monte Gennaro, construit din nenumărate piramide și conuri abrupte și ascuțite, soarele pieziș, în spate, fiecare platou cu sclipiri de email, înotând pe adânci umbre violete. Între acolo și aici, aerul scânteietor și brațul lacului nesfârșit, pierdut în adâncuri, odihnindu-se răcoros în spatele flăcărilor verzi ale pădurii.

Un sat minuscul pe coama muntelui: o moșie cu un conac mic, patru, cinci alte case, de piatră, vopsite în albastru și roz, o capelă, o fântână, cireși. Grupul se opri în soare, la fântână. Klingsor merse mai departe, trecu pe sub arcul unei porți într-o curte umbroasă unde se înălțau trei case albăstrui, cu puține ferestre mici, cu iarbă și prundiș între ele, o capră, urzici. Un copil fugi de el, dar reuși să-l ademenească, scoțând o bucată de ciocolată din buzunar. Copilul se opri, iar el îl mângâie și îl hrăni, era timid și frumos, o fetiță negricioasă, ochi de animal, negri, speriați, picioare subțiri, goale, maronii, strălucind. „Unde locuiți?” întrebă el, iar fetița alergă la următoarea ușă, care se deschidea în văgăuna de case. Dintr-o cameră întunecată de piatră, ca din peșterile preistoriei, ieși o femeie, mama, și ea luă ciocolata. Gâtul se ridica, maroniu, din hainele murdare, fața lată, puternică, arsă de soare și frumoasă, gura plină și largă, ochi mari, farmec dulce, necizelat, senzualitate și maternitate se amestecau tăcut în trăsăturile mari, asiatice. El se înclină curtenitor spre ea, ea se feri râzând, împinse copilul între ea și el. Merse mai departe, hotărât să se întoarcă. Dorea să picteze această femeie, sau să-i fie iubit, fie doar și pentru o oră. Ea era totul: mamă, copil, iubită, animal, madonă.

Încet, se întoarse înapoi la grup, cu inima plină de vise. Pe zidul moșiei, al cărei conac părea gol și închis, se vedeau înfipte vechi ghiulele; o scară capricioasă ducea printre boscheți spre un deal. În vârf se afla un monument baroc, un bust singuratic, costum gen Wallenstein, șuvițe, cioc ondulat. Magie și fantastic împresurau muntele în lumina strălucitoare a amiezii, neobișnuitul stătea la pândă, lumea era acordată pe un alt ton, îndepărtat. Klingsor bău la fântână, un fluture zbură și sorbi din picăturile de pe marginea de calcar a fântânii.

După creastă, drumul de munte ducea mai departe, printre castani, printre nuci, prin soare, prin umbră. La o cotitură, o capelă, veche şi galbenă, imagini vechi, albite în firidă, un cap de sfânt, angelic şi copilăresc, o bucată de veşmânt roşu cu maro, restul sfărâmat. Klingsor iubea mult imaginile vechi, dacă le întâlnea fără să le caute, iubea asemenea fresce, iubea prefacerea acestor frumoase opere în praf și în țărână.

Din nou copaci, viţă, drumul fierbinte-orbitor, din nou o cotitură; acolo era destinaţia, brusc, neaşteptat: un peisaj întunecos, o biserică mare, înaltă, din piatră roșie, veselă și înfumurată, aruncată sus în cer, un loc plin de soare, praf și pace, iarbă roșie arsă, care se frângea sub picioare, lumina amiezii reflectată de pereţii orbitori, o coloană cu o figură pe ea, invizibilă din cauza soarelui, un larg parapet de piatră deasupra albastrei nemărginiri. În spate satul, Careno, străvechi, îngust, întunecat, sarazin, văgăuni întunecate de piatră sub cărămida maronie albită, uliţe foarte înguste, apăsătoare și cu totul întunecate, locuri mici ţipând brusc în soarele alb, Africa şi Nagasaki, deasupra pădurea, dedesubt albastrul hău, sus nori albi, grași, saturaţi.

— E ciudat, zise Klingsor, cât de mult timp îi trebuie omului pentru a cunoaște puţin lumea! Când am călătorit odată în Asia, cu ani în urmă, am trecut pe aici noaptea cu acceleratul, la vreo șase sau zece kilometri, și nu știam nimic. Călătoream spre Asia, și pe atunci era absolut necesar s-o fac. Dar tot ce am găsit acolo, găsesc astăzi aici: codri seculari, arșiță, oameni frumoşi, străini, fără nervi, soare, sanctuare. Atât de mult îți trebuie până înveţi să vizitezi trei continente într-o singură zi. Uite-le. Bine-ai venit, India! Bine-ai venit, Africa! Bine-ai venit, Japonia!

Prietenii cunoşteau o tânără doamnă, care locuia acolo sus, iar Klingsor se bucură foarte mult de vizita la o necunoscută. O numea regina munţilor, așa se intitulase o misterioasă povestire orientală din cărţile copilăriei sale.

Caravana înainta prin umbra albastră a uliţelor, niciun om, niciun sunet, nicio găină, niciun câine. Dar în semiumbra unui arc de fereastră, Klingsor văzu o siluetă tăcută, o fată frumoasă, cu ochi negri, batic roşu în jurul părului negru. Privirea ei, pândind tăcut străinii, o întâlni pe-a lui, se priviră lung, bărbat şi fată, în ochi, pe

deplin și adânc, două lumi străine apropiate timp de o secundă. Apoi zâmbiră, pentru o clipă, veșnicul salut al sexelor, vechea, dulcea, lacoma dușmănie, și apoi, cu un pas după colțul casei, bărbatul străin dispăru și rămase în sipetul fetei, imagine lângă alte imagini, vis lângă alte visuri. În inima pururi nesățioasă a lui Klingsor înțepa micul spin; ezită un moment și se gândi să se întoarcă, Agosto îl strigă, Ersilia începu să cânte, un zid de umbră dispăru, iar o mică piață, scăldată în soare, cu două palate galbene, se înfățișa tăcută și strălucitoare în amiaza vrăjită, balcoane înguste de piatră, obloane închise, o scenă minunată pentru primul act al unei opere.

— Am ajuns în Damasc, strigă doctorul. Unde locuiește Fatme, perlă între femei?

Răspunsul veni neașteptat din palatul mai mic. Din întunericul răcoros din spatele ușii de balcon pe jumătate închisă se auzi un ton ciudat, încă o dată și de zece ori același, apoi octava, de zece ori – un pian pe care cineva îl acorda, un pian cântător, plin de tonuri, în mijlocul Damascului.

Aici trebuia să fie, aici locuia ea. Casa însă părea să fie fără poartă; doar un zid roziu-gălbui cu două balcoane, iar deasupra frontonului, o pictură veche: flori albastre și roșii și un papagal. Aici ar trebui să fie o ușă pictată și dacă băteai de trei ori în ea și rosteai parola lui Solomon, poarta pictată se deschidea, iar drumețul simțea miresme persane, sub văluri trona regina munților. Sclavele se tupilau pe scări la picioarele ei, papagalul pictat zbura țipând răgușit pe umărul stăpânei.

Găsiră o ușiță pe o uliță alăturată, un clopot puternic, mecanism drăcesc, lărmui răutăcios, o scară abruptă și îngustă ducea sus. De neimaginat, cum ajunsese pianul în această casă. Prin fereastră? Prin acoperiș?

Un câine mare, negru, veni în goană, un leu blond în urmă, zgomot mare, scara zăngănea, în spate pianul cântă de unsprezece ori același ton. Dintr-o cameră vopsită în roz venea o dulce lumină, ușile se izbeau. Era vreun papagal pe acolo?

Dintr-o dată, se ivi regina munților, floare subțire, elastică, și arcuind, toată în roșu, flamă arzândă, imagine a tinereții. Dinaintea ochilor lui Klingsor dispărură o sută de imagini îndrăgite, iar cea nouă apăru strălucind. Știu imediat că o va picta, nu după natură, ci după

raza din ea, pe care o primise, poezia, răsunetul fin, suav: tinerețe, roșie, blondă, amazoană. O va privi, o oră, poate mai multe. O va vedea mergând, stând, râzând, poate dansând, poate o va auzi cântând. Ziua era încoronată, ziua își găsise sensul. Ce avea să vină era cadou, era preaplin. Întotdeauna era așa: trăirea nu venea niciodată singură, întotdeauna îi zburau păsări înainte, întotdeauna veneau înainte trimiși și prevestiri, privirea de animal, matern asiatică de la acea ușă, frumoasa brunetă din sat de la fereastră, și una și alta.

Tresări o secundă: „Dacă aș fi cu zece ani mai tânăr, doar cu zece ani, m-ar putea avea, m-ar putea prinde, m-ar putea învârti pe deget! Nu, ești prea tânără, micuță regină roșie, ești prea tânără pentru bătrânul vrăjitor Klingsor! Te va admira, te va învăța pe de rost, te va picta, va schița pentru totdeauna cântecul tinereții tale; dar nu va face niciun pelerinaj pentru tine, nu va urca nicio scară la tine, nu va comite nicio crimă pentru tine și nu va cânta nicio serenadă în fața frumosului tău balcon. Nu, din păcate nu va face toate acestea, bătrânul pictor Klingsor, bătrânul nătăfleț. Nu te va iubi, nu va arunca după tine privirea pe care a aruncat-o după asiatică, după negresa de la fereastră, care probabil nu e nici măcar cu o zi mai tânără ca tine. Pentru ea nu e prea bătrân, doar pentru tine, regină a munților, roșie floare în munte. Pentru tine, garoafă de munte, e prea bătrân. Pentru tine nu ajunge iubirea pe care o poate oferi Klingsor între o zi de lucru și o seară cu vin roșu. Cu atât mai bine te va sorbi ochiul meu, rachetă zveltă, și te va ști când mi te vei fi stins de mult."

Prin odăi cu pardoseli de piatră și arcade deschise ajunseră într-o sală unde stucaturi baroce, sălbatice răsăreau deasupra ușilor înalte, și de jur-împrejur delfini pictați pe frizele întunecate, armăsari albi și amorași rozalii înotau printr-o suprapopulată mare de legendă. Câteva scaune și pe podea bucățile demontate ale pianului, în rest nu era nimic în camera cea mare, doar două uși ademenitoare duceau la cele două mici balcoane deasupra strălucitoarei piețe a operei. După colț, se fuduleau balcoanele palatului vecin, și ele împodobite cu tot felul de imagini; acolo, un cardinal roșu și gras înota ca un peștișor de aur în soare.

Nu merseră mai departe. În sală se despachetaseră proviziile și se întinse o masă, se aduse vin, vin alb, rar, din nord, cheie pentru noiane

de amintiri. Acordorul de pian plecase, pianul, dezmembrat, amuţise. Gânditor, Klingsor fixă cu privirea coardele dezvelite, apoi închise încet capacul. Îl dureau ochii, dar în inima sa cânta ziua de vară, cânta mama sarazină, cânta albastru şi pătrunzător visul despre Careno. Mâncă și ciocni paharul, vorbi deschis și vesel, dar, dincolo de toate acestea, aparatul lucra în atelierul său, privirea lui cuprindea garoafa de piatră, floarea de foc, de jur-împrejur, ca apa în jurul peştelui. Un cronicar silitor se afla în creierul său şi însemna forme, ritmuri, mişcări, exact ca pe o coloană de cifre.

Discuţii şi râsete umpleau sala goală. Inteligent şi binevoitor râdea doctorul, adânc şi prietenos Ersilia, răsunător şi plin de aluzii Agosto, uşor ca o pasăre pictoriţa, cu înţelepciune grăia poetul, amuzant vorbea Klingsor, precaută şi puţin timid păşea regina roşie printre oaspeţi, delfini şi armăsari, era când aici, când acolo, se aşeza la pian, se tupila pe o pernă, tăia pâine, turna vin cu mână neexperimentată de fată. Bucuria răsuna în sala răcoroasă, ochi străluceau negru şi albastru; în faţa uşilor de balcon înalte, luminoase stătea nemişcată, de strajă amiaza strălucitoare.

Limpede curgea vinul nobil în pahare, contrast plăcut faţă de prânzul simplu şi rece. Limpede curgea şi imaginea roşie a rochiei reginei prin sala înaltă, limpezi şi atente o urmau privirile tuturor bărbaţilor. Ea dispăru, veni iar cu o eşarfă verde în jurul pieptului. Dispăru, veni din nou cu un batic albastru înfăşurat în jurul capului.

După masă, obosiţi şi sătui, se îndreptară veseli spre pădure, se întinseră pe iarbă şi muşchi; umbrelele de soare străluceau, sub pălării de pai licăreau figuri, sclipind ardea cerul însorit. Regina munţilor stătea, roşie, în iarba verde, limpede se înălţa din flama rochiei gâtul ei fin, pantoful înalt cuprindea, împlinit, respirând, piciorul subţire. În apropierea ei, Klingsor; o citea, o studia, se umplea de ea, întocmai cum se întâmplase în copilărie, când citise povestea vrăjită despre crăiasa munţilor. Se odihneau, dormitau, pălăvrăgeau, se luptau cu furnicile, credeau că aud şerpi, coji ţepoase de castane rămâneau atârnate în părul femeilor. Se gândeau la prieteni absenţi, care ar fi fost potriviţi în aceste momente, nu erau mulţi, Louis cel Groaznic era de dorit, prietenul lui Klingsor, pictorul caruselelor şi al circurilor; spiritul său fantastic plutea undeva deasupra, în apropiere.

După-amiaza trecu precum un an în paradis. La despărţire se râse mult, Klingsor luă totul cu el în inimă: regina, pădurea, palatul și sala delfinilor, cei doi câini, papagalul.

Revenind din drumeţia de pe munte, printre prieteni, îl cuprinse treptat voia bună – dispoziţie pe care o avea arareori atunci când lăsa munca deoparte. Mână în mână cu Ersilia, cu Hermann, cu pictoriţa, dansă în jos pe strada însorită, intonă cântece, se delectă cu glume și calambururi, râse cu dăruire. Alergă în faţa celorlalţi și se piti într-un ascunziș, pentru a-i speria.

Cu cât mergeau mai repede, cu atât mergea și soarele mai repede, deja la Palazzetto apuse în spatele muntelui, iar jos în vale era deja seară. Greșiseră drumul și coborâseră prea mult, erau flămânzi și obosiţi și trebuiră să renunţe la planurile pe care și le făcuseră pentru seară: plimbare prin lanuri spre Barengo, cina de pește la cârciuma din satul de pescari.

— Dragii mei, zise Klingsor, care se așezase pe un zid în drum, planurile noastre erau foarte frumoase, iar o cină la pescari sau în Monte d'Oro m-ar fi mulţumit cu siguranţă. Dar nu mai ajungem atât de departe, eu, cel puţin, nu. Sunt obosit și flămând. De aici nu mai merg niciun pas mai departe decât până la următorul *grotto,* care cu siguranţă nu e departe. Acolo găsim vin și pâine, îndeajuns. Cine vine?

Veniră toţi. Găsiră doritul *grotto; î*n pădurea abruptă, pe o terasă îngustă, se găseau bănci de piatră și mese în umbra copacilor. Din pivniţa din stâncă hangiul aduse vinul răcoros, pâine era din belșug. Acum stăteau tăcuţi și mâncau, veseli că pot ședea în sfârșit. În spatele trunchiurilor de copaci se stingea ziua, muntele albastru deveni negru, strada roșie deveni albă, jos pe stradă, în noapte, se auzi trecând o trăsură și un câine lătrând; ici și colo răsăreau stele pe cer, aici pe pământ, lumini.

Klingsor ședea liniștit, se odihnea, privea în noapte, se îndopa încet cu pâine neagră, golea liniștit cănile albastre cu vin. Sătul, începu din nou să pălăvrăgească și să cânte, se legăna în ritmul cântecelor, jucându-se cu femeile, adulmecând parfumul părului lor. Vinul i se părea bun. Bătrân seducător, lesne putea înăbuși propunerile de a merge mai departe, bea vin, turna vin, ciocnea delicat, comanda din nou vin. Lent, se ridicau din cănile albastre de lut, simbol al

efemerităţii, vrăjile multicolore care schimbau lumea, colorau stelele şi lumina.

Şedeau undeva sus, în leagănul suspendat deasupra prăpastiei lumii şi nopţii, păsări în colivia de aur, fără patrie, fără greutate, cu stelele în faţă. Cântau, păsările, cântau cântece exotice, dădeau frâu liber fanteziei din inimile desfătate, spre noapte, cer, pădure, universul neverosimil, vrăjit. Răspunsul venea de la stele şi lună, de la copaci şi munţi. Goethe stătea acolo şi Hafis, Egiptul fierbinte şi Grecia profundă, Mozart zâmbea, Hugo Wolf cânta la pian în noaptea nebună.

Se auzi un zgomot înfiorător, o lumină puternică străfulgeră: printre ei, în mijlocul inimii pământului, zbură cu o sută de ferestre luminoase un tren în munte şi în noapte; din cer dăngăneau clopotele unei biserici invizibile. Pândind, semiluna se ridică deasupra mesei, clipi oglindindu-se în vinul închis la culoare, scoase gura şi ochiul unei femei din întuneric, zâmbi, se ridică din nou, cântă stelelor. Spiritul lui Louis cel Groaznic se afla ghemuit pe o bancă, singuratic, scria scrisori.

Klingsor, rege al nopţii, coroană înaltă în păr, rezemat în jilţul de piatră, dirija dansul lumii, dădea ritmul, chema luna, lăsa să dispară linia de tren. Aceasta dispăruse, ca imaginea unei stele ce cade din cer. Unde era regina munţilor? Nu se auzea un pian în pădure, nu lătra, undeva departe, micul leu neîncrezător? Nu purtase ea mai înainte un batic albastru? Salutare, bătrână lume, ai grijă să nu te prăbuşeşti! Aici, pădure! Acolo, munţi negri! Rămâneţi în ritm! Stelelor, cât de albastre şi roşii sunteţi, ca în cântecul popular: „Ochii tăi roşii şi gura ta albastră!”

Pictura era frumoasă, pictura era un joc frumos, drăgălaş, pentru copii cuminţi. Altfel era, mai măreţ şi mai apăsător, să dirijezi stelele, ritmul propriului sânge, să duci mai departe în lume culorile propriei retine, să-ţi laşi propriul suflet să plutească în vânt şi noapte. Dispari, munte negru! Fii nor, zboară în Persia, plouă deasupra Ugandei! Vino încoace, spirit al lui Shakespeare, cântă-ne beţivul tău cântec nebun despre ploaia ce cade neîncetat zi de zi!

Klingsor sărută o mână mică de femeie, se rezemă de pieptul plin al unei femei. Un picior, sub masă, se juca cu al lui. Nu ştia a cui era

mâna, sau piciorul, simţea gingăşie în jurul lui, simţea vechea vrajă, din nou, recunoscător: era încă tânăr, mai era până la sfârşit: radia încă strălucire și seducţie, încă îl mai iubeau, bietele, sperioasele muieruşti, încă se bizuiau pe el.

El se înălţă, înflorind parcă. Cu voce domoală, cântândă, începu să povestească o epopee colosală, povestea unei iubiri, sau de fapt a unei călătorii în Marea Sudului unde în compania lui Gauguin și Robinson descoperise Insula Papagalilor și înfiinţase statul liber al Insulelor Fericite. Cum sclipiseră cei o mie de papagali în lumina serii, cum se oglindiseră cozile lor albastre în golful verde! Cârâitul lor și ţipătul însutit al uriaşelor maimuţe îl salutase ca un tunet, pe el, pe Klingsor, când își proclamase statul. Pe bălaiul kakadu îl însărcinase cu constituirea unui cabinet, iar cu ursuza pasăre-rinocer băuse vin de palmier din pahare grele de cocos. Oh, luna de atunci, luna nopţilor fericite, luna de deasupra colibei lacustre din stuf! Ea se numea Kül Kalüa, prinţesa creolă, sfioasă, subţire și mlădioasă; pășea printre bananieri, strălucind ca mierea sub acoperişul suculent al uriaşelor frunze, ochi de căprioară pe faţa blândă, licărire felină în spatele puternic, mlădios, salt felin în gleznele ascuţite, și în piciorul puternic. Kül Kalüa, copilă, licărire primitivă și nevinovăţie copilărească a sfântului sud-est, o mie de nopţi ai stat la pieptul lui Klingsor și fiecare a fost mai nouă, mai intimă, mai frumoasă decât toate celelalte. Oh, sărbătoare a duhului pământului, unde fecioarele Insulei Papagalilor dansează în faţa zeului lor!

Deasupra insulei, a lui Robinson și Klingsor, a povestirii și ascultătorilor, se boltea cerul înstelat al nopţii; gingaş se umfla muntele ca un stomac și un piept ce respiră uşor sub copaci și sub case, și sub picioarele oamenilor; în pas grăbit, dansa febril luna deasupra semicercului ceresc, urmată în dans nebun, tăcut, de stele. Șiraguri de stele se înşirau, fir stălucitor al funicularu-lui spre paradis. Codrii străvechi se amurgeau matern, nămolul lumii preistorice mirosea a descompunere și zămislire, şarpele se târa, la fel crocodilul, neţărmurit curgea fluviul plăsmuirilor.

— Am să pictez totuşi din nou, zise Klingsor, chiar mâine. Dar nu aceste case, oameni și copaci. Pictez crocodili și stele de mare, dragoni și şerpi de purpură, și totul în devenire, totul în schimbare, plin de

dorul de a deveni om, plin de dorul de a deveni stea, plin de naștere, plin de descompunere, plin de Dumnezeu și de moarte.

Printre cuvintele sale șoptite și prin ora răscolită, îmbătată, se auzea profund și clar vocea Ersiliei, cânta încet cântecul despre *bel mazzo di fiori,* pace izvora din cântecul ei; Klingsor îl auzi ca de pe o insulă îndepărtată plutind pe marea timpului și a singurătății. Își întoarse cana goală de vin, nu-și mai turnă. Asculta. Un copil cânta. O mamă cânta. Era oare un individ rătăcit și infam, scăldat în noroiul lumii, un vagabond și un ticălos sau era doar un copil prostuț?

— Ersilia, zise el cu respect, tu ești steaua noastră cea bună.

Prin pădurea întunecoasă, abruptă, agățându-se de crengi și rădăcini, o luară pe deal în sus, căutând drumul spre casă. Ajunseră la luminoasa lizieră a pădurii; străbătură câmpul, drumul îngust prin lanul de porumb respira noapte și întoarcere acasă, luna sclipea în frunza oglindindă a porumbului, rânduri piezișe de viță-de-vie treceau repede. Acum Klingsor cânta încet, cu glasul puțin răgușit, cânta încet și mult, în germană și malaieză, cu cuvinte și fără cuvinte. Din cântecul murmurat se revărsa preaplinul zăgăzuit, asemenea luminii adunate peste zi într-un zid brun.

Aici își luă unul rămas bun de la prieteni, acolo altul, dispăru în umbra frunzelor de vie pe micuța cărare. Fiecare pleca, fiecare era pentru el, căuta întoarcerea acasă, era singur sub cer. O femeie îl sărută pe Klingsor de noapte bună, ca o arsură se lipi gura ei de a lui. Plecau, se topeau, toți. Când Klingsor urcă singur scările spre locuința sa, cânta în continuare. Îl cânta și îl lăuda pe Dumnezeu și pe el însuși, îl lăuda pe Li Tai Pe și lăuda vinul bun de Pampambio. Ca un idol se odihnea pe norii consimțirii.

— Pe dinăuntru, cânta el, sunt ca o bilă de aur, ca bolta unui dom, cel ce-a intrat îngenunchează, se roagă, aurul radiază din perete, pe imaginea veche sângerează Mântuitorul, sângerează inima Mariei. Și noi sângerăm, noi ceilalți, noi rătăciții, noi stele și comete, șapte și paisprezece săbii trec prin fericitul nostru piept. Te iubesc, blondă și brună femeie, îi iubesc pe toți, și pe filistini; sunteți niște amărâți ca și mine, sunteți niște sărmani copii și semizei nereușiți ca bietul Klingsor. Fii salutată, iubită viață! Fii salutată, iubită moarte!

KLINGSOR CĂTRE EDITH

Iubită stea pe cerul de vară!

Cât de bine și adevărat mi-ai scris, și cât de dureros mă cheamă dragostea ta, ca un veșnic cântec, ca un veșnic chin. Dar ești totuși pe drumul cel bun dacă îmi mărturisești, dacă îți mărturisești fiecare senzaţie a inimii. Dar să nu consideri nicio senzaţie mică, niciuna neînsemnată! Bună, foarte bună este fiecare, și ura, și invidia, și gelozia, și cruzimea. Din nimic altceva nu trăim decât din săracele, frumoasele, minunatele noastre sentimente și fiecare sentiment pe care-l nedreptăţim este o stea pe care o stingem.

Dacă o iubesc pe Gina, nu știu. Mă îndoiesc mult. N-aș face niciun sacrificiu pentru ea. Nu știu dacă pot iubi. Pot dori și mă pot căuta în alţi oameni, pot asculta ecoul, pot cere o oglindă, pot căuta plăcerea, și toate acestea pot arăta ca dragostea.

Noi rătăcim amândoi, tu și eu, în același labirint, în labirintul sentimentelor noastre, prea puţin împlinite în această lume rea, iar fiecare, în felul său, se răzbună pe lumea asta urâtă. Dar vrem fiecare ca visele celuilalt să trăiască pentru că știm cât de roșu și de dulce e vinul viselor.

Clarviziune în ce privește sentimentele lor, în ce privește „raza de acţiune” și urmările acţiunilor lor au numai oamenii buni, care cred în viaţă și nu fac niciun pas pe care să nu-l poată consimţi și mâine și poimâine. Eu nu am norocul să mă număr printre ei, și simt și acţionez asemeni celui care nu crede în mâine și privește fiecare zi ca pe ultima.

Dragă și zveltă doamnă, încerc fără succes să-mi exprim gândurile. Gândurile exprimate sunt întotdeauna atât de moarte! Să le lăsăm să trăiască! Simt profund și plin de recunoștinţă cum mă înţelegi, cum ceva din tine îmi este înrudit. Cum arată aceasta în cartea vieţii, dacă sentimentele noastre sunt iubire, desfătare, recunoștinţă, milă, dacă

sunt materne sau copilărești, nu știu. Uneori, văd fiecare femeie cu ochii unui bătrân desfrânat, alteori, cu ochii unui băiețel. Uneori mă ademenește cea mai timidă femeie, alteori, dimpotrivă, cea mai îndrăzneață. Totul e frumos, tot ce am voie să iubesc e frumos, e sfânt, e nesfârșit de bun. De ce, cât timp, cu ce intensitate, nu se poate măsura. Nu te iubesc doar pe tine, asta știi, nu o iubesc doar pe Gina, mâine și poimâine voi vedea alte imagini, voi picta alte imagini. Dar nu voi regreta nicio dragoste pe care am simțit-o, nicio înțelepciune sau prostie pe care am comis-o din cauza ei. Pe tine te iubesc poate, fiindcă mi te asemeni. Pe altele le iubesc pentru că sunt atât de diferite de mine.

E târziu în noapte, luna se află deasupra lui Monte Salute. Cum râde viața, cum râde moartea!

Aruncă scrisoarea asta prostească în foc și aruncă-l în foc și pe al tău Klingsor.

MUZICA DECLINULUI

Ultima zi de iulie venise, luna preferată a lui Klingsor; marea sărbătoare a lui Li Tai Pe se ofilise, nu se mai întorcea, floarea soarelui, în grădină, oferea auriul ei cerului albastru. Împreună cu fidelul Thu Fu, Klingsor colindă în aceste zile o regiune pe care o iubea: suburbii arse de soare, străzi prăfuite sub bolţi înalte, colibe vopsite în roșu și oranj pe ţărmul nisipos, camioane și cheiuri de încărcare pentru vapoare, lungi ziduri violete, lume săracă și colorată. În seara acestei zile el stătea la marginea unei suburbii în praf și picta corturile și căruţele colorate ale unui carusel; la marginea străzii, pe pajiștea goală, pârjolită, stătea ghemuit, absorbit de culorile aprinse ale corturilor. Se agăţa puternic de liliachiul spălăcit al unei borduri de cort, de amestecul vesel, în verde și roșu, al căruţelor cu coviltir, de schelele vopsite în alb și albastru. Înverşunat, scormonea în cadmiu, dezlănţuit în dulce-răcorosul cobalt, trase dungile scurse de lac de pe cerul galben și verde. Încă o oră, oh, chiar mai puţin și gata, vine noaptea și mâine începe deja august, luna arzătoare, de febră, care aduce atâta frică de moarte și neliniște în paharele sale fierbinţi. Coasa era de-acum ascuţită, zilele se micşorau, moartea râdea ascunsă în frunzişul maroniu. Hai, cadmiule, sună limpede și cântă! Fălește-te, arzător lac roșu! Râzi strident, galben de lămâie! Vino-ncoace, albastru adânc al depărtării! Aproape de inima mea, voi copaci verzi și estompaţi! Cât de obosiţi sunteţi, cum lăsaţi să cadă crengi supuse, pioase! Eu vă sorb, minunate apariţii! Vă dau iluzia duratei și nemuririi, eu, cel mai efemer, mai necredincios, mai trist, care suferă mai mult decât voi toţi de frica de moarte. Iulie a ars, august va arde repede, deodată, din frunzişul galben al dimineţii înrourate ne va înfiora marea fantomă. Pe negândite, noiembrie va mătura peste pădure, pe negândite, marea fantomă are să râdă, are să ne îngheţe inima; deodată carnea noastră dragă și rozie se va desprinde de pe oase, în pustiu va urla şacalul, vulturii negri vor îngâna răgușit

blestematul lor cântec. O foaie blestemată a marelui oraş va reproduce imaginea mea şi dedesubt va scrie: „Excelent pictor expresionist, mare colorist, a murit pe şaisprezece ale acestei luni”.

Plin de ură, trase o dâră de albastru de Prusia printre verzile căruţe ţigăneşti. Plin de îndârjire, accentuă dunga de crom peste margini. Plin de amărăciune adâncă, puse cinabru într-o pată palidă, distruse albul ce parcă cerşea, luptă sângerând pentru dăinuire, strigă verde-deschis şi galben-napolitan, spre Dumnezeul neînduplecat. Suspinând, aruncă mai mult albastru în verdele fad al prafului, rugător, aprinse lumini mai arzătoare pe cerul de seară. Mica paletă plină de culori pure, neamestecate, cu intensa ei luminozitate, era consolarea sa, turnul său, arsenalul său, cartea sa de rugăciune, tunul din care trăgea după moartea cea rea. Purpuriul era negarea morţii, cinabrul era batjocorirea putreziciunii. Arsenalul său era bun, mica lui trupă vitează se înfăţişa strălucind, împuşcăturile rapide ale tunului său răsunau impresionant. Dar ce folos, toată canonada era zadarnică, deşi dădea atât de bine, însemna fericire şi consolare, era încă viaţă, era încă triumf.

Thu Fu plecase să viziteze un prieten, care locuia în cetatea lui vrăjită, acolo, între fabrică şi rampa de încărcare. Acum venise şi-l aduse cu el pe astrologul armean.

Klingsor, cu tabloul odată isprăvit, respiră adânc când văzu lângă el cele două chipuri, părul blond, blajin al lui Thu Fu, barba neagră şi gura zâmbitoare, cu dinţi albi, a magicianului. Şi cu ei veni şi umbra cea lungă, cea întunecată, cu ochii vârâţi în orbite. Fii bine venită şi tu, umbră, băiete dragă.

— Ştii ce zi e azi? îl întrebă Klingsor pe prietenul lui.

— Cea din urmă zi din iulie, ştiu.

— Am făcut azi un horoscop, zise armeanul, şi am văzut că această seară îmi va aduce ceva. Saturn se înfăţişează sinistru,Marte e nebun. Jupiter domină. Li Tai Pe, nu sunteţi un copil al lui iulie?

— Sunt născut pe doi iulie.

— Mi-am închipuit eu. Stelele dumneavoastră se prezintă confuz, prietene, doar dumneavoastră înşivă le puteţi tălmăci. Rodnicia vă înconjoară ca un nor care stă să plesnească. Ciudat se înfăţişează stelele dumneavoastră, Klingsor, cred că simţiţi.

Li își adună sculele. Stinsă era lumea pe care o pictase, stins era cerul galben și verde, înecat steagul albastru-deschis, ucis și ofilit frumosul galben. El însuși era înfometat și însetat, gâtlejul îi atârna plin de praf.

— Prieteni, zise el din inimă, să rămânem în seara aceasta împreună. Nu vom mai fi laolaltă, noi, toţi patru, nu citesc asta din stele, dar îmi stă scris în inimă. Luna mea de iulie a trecut, ultimele ei ore scânteiază întunecat, în adâncuri cheamă marea mamă. Niciodată nu a fost lumea așa de frumoasă, niciodată nu a fost vreo pictură de-a mea așa de frumoasă, fulgerul zvâcnește, se cântă muzica declinului. Să cântăm și noi pe această muzică, dulce, fricoasă, să rămânem aici împreună, să bem vin și să mâncăm pâine.

Lângă carusel, al cărui cort fusese tocmai acoperit și pregătit pentru seară, erau niște mese sub copaci; o slujnică șchioapă mergea de colo-colo, un mic han se zărea în umbră. Poposiră aici şi se aşezară la masa de scânduri, li se aduse pâine și vin în cupe de lut, printre copaci sclipeau lumini, dincolo începu să răsune orga caruselului, care își revărsa muzica sacadată, stridentă în aerul serii.

— Trei sute de pahare vreau să golesc azi, strigă Li Tai Pe și ciocni cu umbra sa. Te salut, umbră, neclintit soldat de plumb! Vă salut, prieteni! Vă salut, lumini electrice, arcuri de lumină și paiete sclipitoare ale caruselului! Oh, de-ar fi aici Louis, pasărea fugară! Poate că ne-a luat-o înainte în cer. Sau poate că vine mâine iar, bătrânul șacal, și nu ne mai găsește și râde și plantează catarge de steaguri și arcuri de lumină pe mormântul nostru.

Tăcut, magicianul merse și aduse vin nou, dinții albi îi zâmbeau în gura roșie.

— Melancolia, zise el aruncând o privire spre Klingsor, este un lucru pe care n-ar trebui să-l duci cu tine. E atât de ușor – e lucru de-o oră, o oră scurtă, intensă, cu dinţii strânși, apoi ai terminat cu melancolia pentru totdeauna.

Klingsor se uită atent la gura sa, la dinții de un alb-clar care, odată, într-o oră licărindă, sugrumaseră și mușcaseră de moarte melancolia. Ar fi și el în stare să facă ceea ce făcuse cititorul în stele? Oh, scurtă, dulce privire în grădini îndepărtate: Viață fără frică, viață fără melancolie! Știa că, pentru el, aceste grădini sunt de neatins. Știa, lui îi

era altceva scris, pe el altfel îl privea Saturn, alte melodii voia să cânte Dumnezeu pe coardele sale.

— Fiecare are stelele sale, zise Klingsor încet, fiecare are credința sa. Eu cred doar într-un lucru, în declin. Mergem cu carul deasupra unei prăpăstii, iar caii s-au speriat. Ne aflăm în declin, noi toţi, trebuie să murim, trebuie să ne naştem din nou, marea cotitură a venit pentru noi. Peste tot e la fel: războiul cel mare, marea schimbare în artă, marea prăbuşire a statelor Occidentului. La noi în bătrâna Europă a murit tot ce era bun și ne aparţinea; frumoasa noastră raţiune a devenit nebunie, banii noştri sunt hârtie, maşinile noastre nu mai pot decât să împuşte și să explodeze, arta noastră e sinucidere. Ne ducem, prieteni, așa ne e scris, acordul Tsing Tse este dat.

Armeanul turnă vin.

— Cum vreţi, zise el. Se poate spune da și se poate spune nu, ca într-un joc de copii. Declinul este ceva ce nu există. Ca să existe declin sau înălțare, ar trebui să existe jos și sus. Jos și sus însă nu există, acestea trăiesc doar în creierul omului, în ţara amăgirilor. Toate contrastele sunt amăgiri: alb și negru e amăgire, moarte și viață e amăgire, bine și rău este amăgire. Este lucru de o oră, o oră fierbinte, cu dinţii strânși, și apoi ai învins imperiul amăgirilor.

Klingsor ascultă această voce bună.

— Eu vorbesc de noi, răspunse el, vorbesc de Europa, de bătrâna noastră Europă, care timp de două mii de ani s-a crezut creierul lumii. Decade. Crezi că nu te cunosc, magicianule? Eşti un trimis al Estului, un sol pentru mine, poate un spion, poate un căpitan deghizat. Tu eşti aici, pentru că aici începe sfârşitul, pentru că aici adulmeci declinul. Dar noi decădem cu plăcere, murim cu plăcere, noi nu ne apărăm.

— Poţi de asemenea spune: noi renaştem cu plăcere, râse asiaticul. Ţie ţi se pare declin, mie poate mi se pare naştere. Ambele sunt amăgiri. Omul care crede în pământ ca în nemişcatul disc de sub cer, acela vede declinul, acela crede în declin și în înălțare – și toți, aproape toţi oamenii cred în nemișcatul disc! Stelele înseși nu cunosc sus sau jos.

— N-au apus până și stelele? strigă Thu Fu.

— Doar pentru noi, pentru ochii noştri.

El umplu cănile, mereu le umplea, mereu era serviabil şi zâmbea. Se depărtă cu ulciorul gol pentru a aduce din nou vin. Acordurile caruselului răsunau puternic.

— Să mergem dincolo, e atât de frumos, zise Thu Fu şi merseră, se opriră în faţa barierei pictate, priviră caruselul învârtindu-se furios şi strălucirea orbitoare a paietelor şi oglinzilor, o sută de copii cu ochi lacomi privind splendoarea. Pentru o clipă, Klingsor râse simţind adânc caracterul primar şi negroid al acestei maşini care se învârtea întruna, al acestei muzici mecanice, al acestor culori şi imagini stridente, sălbatice, al acestor oglinzi şi coloane împodobite prostesc; totul avea trăsături de vraci şi de şaman, de vrajă şi de străvechi capcane de șobolani, şi întreaga strălucire pustie nu era în fond nimic altceva decât licărirea ademenitoare a lamelei de tablă, cu care pescarul înșală peștișorul ca să-l tragă la mal.

Toţi copiii trebuiau să urce în carusel. Thu Fu le dădu bani tuturor, umbra îi invită pe toţi. Copiii stăteau ca un ciorchine în jurul celui care dăruia, se agăţau, implorau, mulţumeau. Unei fete frumoase, blondă, de doisprezece ani îi dădură bani cu toţii, ea se plimbă cu caruselul de fiecare dată. În strălucirea luminilor flutura graţios fusta scurtă în jurul picioarelor ei frumoase, băieţeşti. Un băiat plângea. Alţi băieţi se încăieraseră. Pocnete de timpane umpleau acordurile orgii, turnau foc în ritm şi opium în vin. Cei patru zăboviră mult în această învălmășeală.

Se aşezară apoi din nou sub copac; armeanul turnă iar vin în căni, zgândărind declinul. Zâmbea senin.

— Trei sute de pahare să golim azi, cânta Klingsor, căpăţâna sa avea o culoare galbenă, iar râsul îi răsuna puternic; melancolia îngenunchea, ca un uriaş, inima lui înfiorată. Ciocni, preamări declinul, dorinţa de moarte, acordul Tsing Tse. Vuind răsunau acordurile caruselului. Dar înlăuntru, în inimă, era frică, inima nu voia să moară, inima ura moartea.

Deodată, răsună o a doua muzică, furios, în noapte, strident, arzător, venind dinspre casă. La parter, lângă şemineu, a cărui cornişă era plină de sticle cu vin, frumos ordonate, izbucni brusc un pian mecanic. O mitralieră sălbatică, batjocoritoare, grăbită. Durerea urla din sunetele dezacordate, ritmul zdrobea cu valţul de aburi

disonanțele suspinânde. Era lume, lumină, larmă, băieții dansau, la fel și fetele, și servitoarea șchioapă, și Thu Fu. El dansase cu fetița blondă, Klingsor privea, rochița ei ușoară de vară flutura grațios în jurul picioarelor frumoase, subțiri, fața lui Thu Fu zâmbea prietenos, plină de iubire. În colțul șemineului ședeau ceilalți, veniți din grădină, aproape de muzică, în mijlocul zgomotului. Klingsor vedea sunete, auzea culori. Magicianul luă sticla de pe șemineu, o desfăcu, turnă. Zâmbetul îi lumina chipul măsliniu și înțelept. Muzica bubuia îngrozitor în sala joasă. În rândul vechilor sticle de pe șemineu armeanul deschise încet o breșă, precum un jefuitor de temple furând de pe altar potir după potir.

— Ești un mare artist, îi șopti cititorul în stele lui Klingsor în timp ce îi umplea cana. Ești unul dintre cei mai mari artiști ai acestor timpuri. Ai dreptul să te numești Li Tai Pe. Dar ești, Li Tai, ești un biet om hăituit, îndurerat și înfricoșat. Ai dat tonul muzicii declinului, șezi cântând în casa-ți arzândă, pe care tu însuți ai aprins-o, și nu te simți bine așa, Li Tai Pe, chiar dacă golești în fiecare zi trei sute de pahare și ciocnești cu luna. Nu te simți bine așa, te simți foarte rău, cântăreț al declinului, nu vrei să te oprești? Nu vrei să trăiești? Nu vrei să dăinuiești mai departe?

Klingsor bău și șopti cu vocea sa un pic răgușită:

— Se poate întoarce destinul? Există libertatea voinței? Poți tu, cititor în stele, să-mi dirijezi altfel stelele?

— Nu le pot dirija, ci doar tălmăci. Doar tu singur te poți dirija. Există libertatea voinței: se cheamă magie.

— De ce să practic magia, când pot practica arta? Nu e și arta la fel de bună?

— Totul e bun. Nimic nu e bun. Magia înlătură amăgirile. Magia înlătură chiar și cea mai cumplită amăgire, pe care o numim timp.

— N-o face și arta?

— Încearcă. Iulie al tău, pe care l-ai pictat, pe care-l ai în mapă, ți-e de-ajuns? Ai oprit astfel timpul? Nu-ți mai e frică de toamnă, de iarnă?

Klingsor oftă și tăcu, bău, îi umplu magicianului cana. Pianul mecanic răsuna dement, dezlănțuit, printre dansatori plutea angelic chipul lui Thu Fu. Iulie se sfârșise.

Klingsor se juca cu sticlele goale de pe masă, le așeză în cerc.

— Acestea sunt tunurile noastre, strigă el, cu aceste tunuri împușcăm timpul, moartea, mizeria. Și cu culori am tras după moarte, cu verdele focos, cu cinabrul tunător, cu dulcele lac de geraniu. De multe ori am nimerit-o în ţeastă, alb şi albastru i-am tras în ochi. De multe ori am pus-o pe fugă. Și am s-o mai întâlnesc, o să înving, o s-o pălesc. Ia uitaţi-vă la armean, iar deschide o sticlă veche, iar soarele verii ne năvălește în sânge. Și armeanul ne ajută să tragem în moarte. Nici armeanul nu cunoaşte altă armă contra morţii.

Magicianul rupse pâine şi mâncă.

— Împotriva morţii nu am nevoie de armă, deoarece nu există moarte. Dar există altceva: frica de moarte. Aceasta poate fi vindecată, împotriva ei există o armă. E lucru de o oră, să învingi frica. Dar Li Tai Pe nu vrea. Li iubeşte moartea, îşi iubeşte frica de moarte, melancolia, mizeria, doar frica l-a învăţat toate acestea, tot ce ştie şi pentru care îl iubim.

Ciocni batjocoritor, dinţii îi sclipiră, faţa îi deveni din ce în ce mai senină, durerea îi părea străină. Nimeni nu răspundea. Klingsor trase cu tunul de vin contra morţii. Mare stătea moartea în faţa uşii deschise a sălii, îndesată cu oameni, vin şi muzică şi dans. Mare stătea moartea în faţa uşilor, scutura uşor salcâmul cel negru, întunecată stătea în grădină la pândă. Totul afară era moarte, plin de moarte, doar aici, în zgomotoasa sală îngustă, se mai lupta, se mai lupta încă îndârjit și vitejește contra negrului asediator, care rânjea, atât de aproape, prin fereastră.

Magicianul privi batjocoritor peste masă, umplu cu dispreţ cănile. Multe căni spărsese Klingsor deja, şi îi adusese altele noi. Şi armeanul băuse mult, dar se ţinea drept ca şi Klingsor.

— Să bem Li, şopti el ironic. Tu iubeşti moartea. Nu spuneai aşa, sau m-am înșelat – sau m-ai înșelat și te-ai înșelat și pe tine până la urmă? Să bem, Li, să ne stingem!

Furia îl străbătu pe Klingsor. Se ridică, drept și înalt, bătrânul șoim cu capul ascuţit, scuipă în vin, izbi cana plină de pământ. Până departe stropi vinul roşu în sală, prietenii se făcură albi, oamenii străini râdeau.

Tăcând, magicianul luă zâmbind o altă cană, o umplu zâmbind, i-o oferi zâmbind lui Li Tai. Atunci Li zâmbi, zâmbi și el. Pe faţa lui

contorsionată zâmbetul apăru ca lumina lunii.

— Copii, strigă el, lăsaţi-l pe străin să vorbească! Ştie multe, bătrâna vulpe, vine dintr-o vizuină adâncă, ascunsă. Ştie multe, dar nu ne înţelege pe noi. E prea bătrân, pentru a înţelege copiii. E prea înţelept, pentru a înţelege nebunii. Noi, noi muritorii ştim mai multe despre moarte decât el. Noi suntem oameni, nu stele. Priviţi-mi mâna, care ţine o ulcică albastră cu vin! Ea poate multe, această mână, această mână măslinie. A pictat cu multe pensule, a scos atâtea bucăţi de lume din întuneric şi le-a pus în faţa ochilor omeneşti. Această mână măslinie a mângâiat multe femei sub bărbie şi a sedus multe fete, mult a fost sărutată, lacrimi au căzut pe ea. Thu Fu i-a închinat o poezie. Această iubită mână, prieteni, va fi curând plină de pământ şi de viermi, niciunul din voi n-are s-o mai atingă. Ei bine, tocmai de aceea îmi iubesc mâna, îmi iubesc ochii, îmi iubesc pântecul alb delicat, le iubesc cu regret şi batjocură şi cu mare gingăşie, căci toate se vor ofili cât de curând şi vor putrezi. Umbră, tu, prieten întunecat, vechi soldat de plumb pe mormântul lui Andersen, şi ţie-ţi merge la fel, băiete dragă! Ciocniţi cu mine, să trăiască dragele noastre maţe şi mădulare!

Ciocniră, umbra zâmbea întunecat din găvanele adânci ale ochilor – dar, dintr-o dată, trecu ceva prin sală, ca un vânt, ca un spirit. Amuţise, pe neaşteptate, muzica, parcă stinsă; dispărură dansatorii, înghiţiţi de noapte, iar jumătate din lumini pieiră. Klingsor privi uşile negre. Afară era moartea. O vedea. O mirosea. Ca picăturile de ploaie în praful străzii, aşa mirosea moartea.

Atunci Li împinse cana de lângă el, îndepărtă scaunul şi ieşi încet din sală, în grădina întunecată şi mai departe, în întuneric, cu fulgerele deasupra capului, singur. Grea îi zăcea inima în piept, ca o piatră de mormânt.

SEARA DE AUGUST

La căderea serii, Klingsor sosi foarte obosit – pictase toată după-amiaza în soare și vânt în apropiere de Manuzzo și Veglia –, în pădurea de deasupra Vegliei, într-un *canvetto* mic și adormit. Izbuti să cheme o bătrână hangiță, care îi aduse o cană de lut plină cu vin. Klingsor se așeză pe un butuc de nuc în fața ușii și-și despachetă rucsacul în care mai găsi o bucată de brânză și câteva prune pe care le mâncă de cină. Bătrâna stătu cu el, albă, încovoiată și știrbă, și îi povesti, mișcându-și gâtul plin de riduri, rotindu-și ochii bătrâni și încețoșați, despre viața cătunului și a familiei ei, despre război, despre scumpire și despre starea holdelor, despre vin și lapte și despre cât costă toate acestea, despre nepoți morți și despre fii emigrați. Toate perioadele vieții și constelațiile acestei mărunte vieți țărănești se înfățișau clar și prietenos, în frumusețea lor aspră și sărăcăcioasă, pline de bucurie și grijă, pline de frică și viață. Klingsor mânca, bea, se odihnea, asculta, întreba despre copii și vite, despre pastori și episcopi, lăuda cu prietenie vinul sărăcăcios, îi întinse bătrânei ultima prună, îi dădu mâna, urându-i noapte bună și urcă încet, sprijinindu-se în baston și îngreunat de sac, prin pădurea luminoasă, în susul muntelui, spre adăpostul de noapte.

Era ora târzie, de aur, a zilei. Lumina încă licărea peste tot, dar luna prindea deja strălucire, și primii lilieci înotau în aerul verde, licărind. O margine a pădurii se vedea domoală în ultimele raze de lumină; trunchiuri luminoase de castani ce străjuiau umbra neagră. O cabană galbenă radia încet lumina acumulată peste zi, strălucind fin ca un topaz galben. Trandafiriu și violet lunecau micile cărări prin câmpii, vii și pădure. Ici și colo se ițea deja câte o ramură galbenă de salcâm, cerul spre apus strălucea auriu și verde deasupra munților albastru-catifelați.

Oh, acum să mai poată lucra, în ultimul sfert de oră vrăjit al zilei coapte de vară, care nu se mai întoarce niciodată! Ce nespus de frumos

era totul acum, cât de liniştit, de bun şi de generos, cât de plin de Dumnezeu!

Klingsor se aşeză în iarba răcoroasă, căută mecanic creionul şi lăsă zâmbind mâna să-i cadă. Era mort de oboseală. Degetele sale pipăiau iarba uscată, pământul uscat, afânat. Încă puţin, şi jocul acesta drag, tulburător, se va sfârşi! Încă puţin şi mâna şi gura şi ochii aceştia vor fi plini de ţărână! Thu Fu îi trimisese zilele acestea o poezie, pe care şi-o aminti şi o spuse încet:

Din copacul vieţii-mi cade frunză după frunză.
Oh, lume beată de culori,
Cum mă saturi,
Cum mă saturi şi mă oboseşti,
Cum mă-mbeţi!
Ce azi sclipeşte încă se stinge în curând.
Curând răsuna-va vântul
Peste brunul meu mormânt,
Deasupra pruncului
S-apleacă mama.
Ochii ei vreau să-i revăd,
Privirea ei e steaua mea,
Restul poate să dispară,
Totul moare, totul moare cu plăcere.
Doar eterna mamă rămâne,
De la care am venit,
Degetul ei jucăuş înscrie
În văzduh ale noastre nume.

Era bine aşa. Câte vieţi mai avea Klingsor din cele zece ale sale? Trei? Două? Oricum, mai era încă mai mult de una, mai mult decât o viaţă cuminte, obişnuită şi burgheză. Şi multe făcuse el, multe văzuse, multă hârtie şi pânză pictase, în multe inimi stârnise ura şi iubirea, adusese multă supărare în artă şi viaţă şi vânt proaspăt în lume. Multe femei iubise, multe tradiţii şi sanctuare distrusese, multe lucruri noi îndrăznise. Multe pahare pline golise, multe zile şi nopţi înstelate inspirase, mulţi sori îl arseseră, în multe ape se scăldase. Acum era

aici, în Italia sau India sau China, vântul de vară izbea capricios în coroanele castanilor, lumea era bună și desăvârșită. Îi era totuna dacă mai picta o sută de imagini sau zece, dacă mai trăia douăzeci de veri sau numai una. Era obosit, obosit. Totul moare, totul moare cu plăcere. Bunul Thu Fu!

Era timpul să plece acasă. Se va clătina în cameră întâmpinat de vântul care pătrunde prin ușa balconului. Va aprinde lumina și își va desface schițele. Interiorul pădurii cu mult galben de crom și verde de China era poate bun, are să iasă odată o pictură. Deci, să-i dăm drumul, e timpul!

Rămase totuși locului. Vântul i se juca în păr, îi umfla jacheta de pânză pătată, zâmbet și durere pulsau în inima înserată. Blând și moale sufla vântul, blânzi și fără zgomot zburau amețiți liliecii în cerul șters. Totul moare, totul moare cu plăcere. Doar eterna mamă rămâne.

Putea dormi și aici, cel puțin o oră, era cald. Își puse capul pe raniță și privi cerul. Ce frumoasă e lumea, cum mă satură și mă obosește!

Se auziră venind pași în josul muntelui, puternici, pe tălpi de lemn. Printre ferigi și grozame apăru o siluetă, o femeie, culorile hainelor ei deja nu se mai distingeau. Se apropie cu pas sănătos, ritmic. Klingsor se ridică și strigă bună-seara. Femeia se sperie puțin și se opri o clipă. El o privi în față. O cunoștea, dar nu știa de unde. Era drăguță și oacheșă. Dinții frumoși, puternici, îi străluceau.

— Aici! strigă el și îi întinse mâna. Simțea că îl leagă ceva de această femeie, vreo amintire neînsemnată. Ne cunoaștem cumva?

— *Madonna!* Sunteți pictorul din Castagnetta! M-ați recunoscut?

Da, acum știa. Era o țărancă din valea Tavernei, la ea acasă pictase odată, în trecutul atât de adânc umbrit și confuz al acestei veri, câteva ore, scosese apă din fântâna ei, ațipise un ceas în umbra smochinului, iar la urmă băuse un pahar cu vin și primise de la ea un sărut.

— Nu v-ați mai întors, se plânse ea. Doar mi-ați promis.

Îndrăzneală și provocare răsunau în vocea ei adâncă. Klingsor se trezi la viață.

— *Ecco,* cu atât mai bine, că ai venit la mine! Ce noroc am! Tocmai acum când eram așa singur și trist!

— Trist? Nu mă duceți de nas, domnule, sunteți un șugubăț, nu cred niciun cuvânt de-al dumneavoastră. Iaca, eu trebuie să merg mai

departe.

— Oh, atunci te însoțesc.

— Nu e în drumul dumneavoastră și nici nu e nevoie. Ce mi se poate întâmpla?

— Ție nimic, dar mie, da. Cât de ușor ar putea să vină unul și să-ți placă și să meargă cu tine și să-ți sărute gura dulce, gâtul și pieptul tău frumos, altul decât mine. Nu, nu se poate.

Își trecu mâna în jurul gâtului ei și nu-i mai dădu drumul.

— Stea, micuța mea! Comoară! Mica mea prună dulce! Mușcă-mă, altfel te mănânc.

O sărută, ea se trase râzând înapoi, cedă gurii puternice, deschise, printre împotriviri și contraziceri, îi înapoie sărutul, dădu din cap, râse, încercă să se elibereze. O ținea strâns, gura lui pe a ei, mâna lui pe pieptul ei, adulmecând părul femeii, care mirosea ca vara, a fân, a grozamă, a ferigă și mure. Respirând adânc o clipă, dădu capul pe spate și văzu pe cer licărind prima stea, mică, albă. Femeia tăcu, fața îi deveni serioasă, suspină, își puse mâna pe a lui și o apăsă și mai tare pe pieptul ei. El se aplecă delicat, o luă de după îndoitura genunchilor, care nu se împotriviră, și o culcă în iarbă.

— Mă iubești? întrebă ea ca o fetiță. *Povera me!*

Băură paharul, vântul sufla în părul ei și-i tăia respirația.

Înainte să-și ia rămas bun, el căută în raniță, în buzunarele hainei, să vadă dacă n-are nimic să-i dăruiască. Găsi o mică tabacheră de argint, încă pe jumătate plină cu tutun, o goli și i-o dărui.

— Nu, nu e niciun cadou, cu siguranță! promise el. Doar o amintire, ca să nu mă uiți.

— Nu te uit, zise ea. Și Te mai întorci?

El deveni trist. O sărută ușor pe ambii ochi.

— Mă mai întorc, zise el.

Mai ascultă un timp, stând nemișcat, pașii ei pe tălpile de lemn răsunând în josul muntelui, peste câmpie, prin pădure, pe pământ, pe stâncă, pe frunze, pe rădăcini. Acum plecase. Neagră era pădurea noaptea, vântul sufla cald peste pământul stins. Ceva, poate o ciupercă, poate o ferigă veștejită, mirosea ascuțit și amar a toamnă.

Klingsor nu se putea hotărî să se îndrepte spre acasă. De ce să urce muntele, de ce să se întoarcă în cameră la toate picturile sale? Se

întinse în iarbă și privi stelele, adormi în sfârșit și dormi până îl trezi în noapte un urlet de animal sau o adiere de vânt și rouă răcoroasă. Urcă apoi la Castagnetta, și găsi casa, ușa, camera, pline de scrisori și flori. Fuseseră prietenii în vizită.

Oricât era de obosit, își despachetă lucrurile în miezul nopţii, după vechiul obicei, își contemplă la lumina lămpii schiţele de peste zi. Interiorul pădurii era frumos. În umbra străpunsă de lumină, buruienile și pietrele străluceau rece și ademenitor ca nestematele. Era bine că lucrase doar cu galben de crom, oranj și albastru și că lăsase deoparte verdele de cinabru. Privi îndelung foaia.

Dar la ce? La ce bun, toate foile pline de culoare? La ce bun, toată osteneala, toată sudoarea, toată pofta nebună de creaţie? Există oare izbăvire? Există oare liniște? Există oare pace?

Aproape epuizat, pe jumătate dezbrăcat, se lăsă pe pat, stinse lumina, încercă să adoarmă și îngână încet versurile lui Thu Fu:

Curând răsuna-va vântul peste brunul meu mormânt.

KLINGSOR ÎI SCRIE LUI LOUIS CEL GROAZNIC

Caro Luigi! E mult de când nu ți-am mai auzit vocea. Mai trăiești încă în lumină? Sau îți roade deja vulturul oasele?

Ai scormonit vreodată cu o andrea într-un ceas de perete oprit? Eu am făcut-o, o dată, și am simțit cum diavolul a trecut brusc prin mașinărie și am simțit cum timpul s-a scurs, acele au luat-o la goană, făcând înconjurul cadranului, învârtindu-se nebunește cu un zgomot sinistru, *prestissimo,* până când totul s-a întrerupt deodată, iar ceasul şi-a dat duhul. Exact așa este acum la noi: luna şi soarele se fugăresc ca apucaţi pe bolta cerului, zilele gonesc, timpul se scurge ca prin gaura unui sac. Să sperăm că şi sfârșitul va fi brusc şi că această lume beată se va stinge, în loc să cadă din nou într-un tempo burghez.

Peste zi sunt prea ocupat ca să pot gândi ceva (ce ciudat sună până la urmă, dacă zici cu glas tare o asemenea, așa-numită propoziție, ca să pot gândi ceva)! Seara însă îmi lipsești deseori. Atunci zac de cele mai multe ori în pădure, într-una din multele pivniţe şi beau îndrăgitul vin roşu care, din păcate, de cele mai multe ori nu e bun, dar te ajută să-ţi duci viaţa şi provoacă somnul. De câteva ori chiar am adormit la masă în *grotto* și am dovedit, spre hazul băștinașilor, că neurastenia mea nu e chiar atât de gravă. Uneori, sunt însoțit de prieteni și fete, și ne jucăm cu degetele în moliciunea formelor femeiești și se discută despre pălării, despre pantofi și despre artă. Câteodată, se întâmplă să atingem o temperatură plăcută, atunci strigăm și râdem toată noaptea, și oamenii se bucură să vadă că Klingsor e de-al lor și e așa de vesel. Este aici o femeie foarte drăguţă, care întreabă insistent de tine, de fiecare dată când o văd.

Arta pe care o practicăm amândoi, cum ar zice un profesor, se folosește încă prea mult de obiect (ar fi frumos de reprezentat ca un rebus). Continuăm să pictăm, deși cu o mână ceva mai liberă și destul de iritantă pentru burghez, obiectele realității: oameni, copaci, iarmaroace, căi ferate, peisaje. În acest fel ne supunem și unei alte

convenţii. Reale sunt pentru burghez lucrurile percepute și descrise asemănător de toţi sau de cât mai mulţi. Am de gând, imediat ce a trecut această vară, să pictez, cel puţin o vreme, doar fantezii, adică vise. Voi proceda, parţial, după gustul tău. Într-un fel extraordinar de vesel și surprinzător, ceva ca în poveștile lui Collofino, vânătorul de iepuri de la domul din Köln. Chiar dacă simt şi eu că s-a subţiat pământul de sub mine și chiar dacă, de fapt, nu mai sunt atât de ahtiat după alt viitor şi după alte fapte, aş dori să-i mai trimit acestei lumi câteva rachete puternice să-i stea în gât. Un negustor de picturi mi-a scris de curând cu admiraţie, cum că retrăiesc o a doua tinereţe în lucrările mele cele mai noi. Ceva e adevărat aici. De pictat am început cu adevărat abia în acest an, mi se pare. Dar este mai puţin primăvară ce trăiesc eu acum și mai degrabă explozie. Surprinzător, cât de multă dinamită e în mine, dar dinamita nu prea arde cu flacără mică.

Dragă Louis, deseori m-am bucurat în linişte că noi, doi bătrâni singuratici, suntem de fapt uimitor de neruşinaţi şi mai degrabă ne dăm unul altuia cu paharele în cap decât să ne arătăm reciproc sentimentele. Așa să rămână, arici bătrân!

Am sărbătorit zilele acestea în acel *grotto* din Barengo cu pâine şi vin. Cântecul nostru răsuna minunat în pădurea înaltă, la miez de noapte, ehei, vechile cântări romane! Ai nevoie de atât de puţin pentru a fi fericit când îmbătrânești și încep să-ţi îngheţe picioarele: opt până la zece ore de muncă pe zi, un litru de vin de Piemont, un sfert de kilogram de pâine, o Virginia, vreo două prietene şi, în orice caz, căldură și vreme bună. Astea le avem, soarele funcţionează minunat, craniul îmi este ars ca al unei mumii.

Uneori, am senzaţia că viaţa și munca mea de-abia încep, dar alteori mi se pare că am lucrat din greu optzeci de ani şi că aş avea dreptul, în sfârșit, la liniște și odihnă. Fiecare ajunge până la urmă la un final, Louis, și eu, și tu. Dumnezeu ştie ce-ţi scriu eu aici, se vede că nu prea mă simt bine. Ipohondria, mă dor tare ochii și câteodată mă urmărește amintirea unui tratat despre desprinderea retinei, pe care l-am citit cu ani în urmă.

Când mă uit în jos prin ușa balconului meu, pe care îl ştii, atunci îmi dau seama că trebuie să mai fim o vreme silitori. Lumea este nespus de frumoasă și de felurită, îmi răsună zi și noapte prin această

ușă verde, înaltă și strigă și reclamă și mereu ies alergând afară și-mi rup o bucată, o bucățică minusculă din ea. Ținutul verde de aici a devenit acum, datorită verii uscate, minunat și luminos și roșiatic, nu m-aş fi gândit niciodată că voi mai folosi roşul englezesc şi siena. Şi mai am întreaga toamnă în fața, miriști, culesul viilor, recoltarea porumbului, păduri roșii. Voi participa la toate acestea încă o dată, zi de zi, și voi mai picta câteva sute de imagini. Apoi însă, așa simt, voi mai parcurge o dată drumul spre interior și, cum făceam când eram tânăr, voi picta din amintire și fantezie, voi face poezii și voi toarce vise. Și asta trebuie să fie.

Un mare pictor parizian, căruia un tânăr artist i-a cerut sfaturi, i-a zis: „Tinere, dacă dorești să devii pictor, atunci nu uita că în primul rând trebuie să mănânci bine. În al doilea rând, digestia este importantă, ai grijă să ieși în fiecare zi! Și în al treilea rând, să ai mereu o prietenă drăguță!" Da, s-ar putea spune că aceste începuturi ale artei le-am învățat, aici nu cred să am lipsuri. Dar anul ăsta este blestemat, nici măcar lucrurile simple nu-mi mai ies. Mănânc puţin şi prost, deseori zile întregi doar pâine, am din când în când probleme cu stomacul (este cel mai nefolositor lucru cu care poţi avea de-a face!). Şi nu am o adevărată prietenă, ci am de-a face cu patru, cinci femei, încât mă simt pe cât de flămând pe atât de obosit. Lipsește ceva în mecanismul ceasului, și de când am scormonit în el cu andreaua merge într-adevăr din nou, dar repede ca Satana și huruie atât de nefamiliar! Ce simplă e viața când ești sănătos! Nu ai mai primit încă niciodată o scrisoare așa de lungă de la mine, poate doar atunci când ne-am certat pe tema paletei. Voi înceta, e aproape ora cinci, frumoasa lumină începe.

Te salută al tău Klingsor

P.S. Îmi amintesc că-ți plăcea o mică pictură de-a mea, cea mai chinezească din câte am făcut, cu cabana, drumul roșu, cu copacii cu frunze dințate, în verde Veronese și cu îndepărtatul oraș de jucărie pe fundal. Nu ți-o pot trimite acum, nici nu știu unde ești. Dar e a ta, asta aș vrea să-ți zic în orice caz.

Klingsor îi trimite prietenului său Thu Fu o poezie (Din zilele când își picta autoportretul)

Beat, stau noaptea în pădurea spulberată de vânt,
Toamna a ros crengile șuierânde.
Fără chef, coboară în pivniță hangiul
Paharul gol să mi-l umple iarăși cu vin.

Mâine, chiar mâine palida moarte
Își va înfige cu sete coasa în roșia-mi carne.
Știu, de mult stă la pândă
Fiorosul dușman.

Să-mi bat joc de moarte, de aceea cânt jumătate din noapte.
Îmi gânguresc cântecul beat în pădurea obosită.
Să râd de amenințarea morții, de-aceea cânt, de-aceea beau.

Multe am făcut și pătimit, rătăcitor pe lungul drum,
Acum stau seara, beau și-aștept înfricoșat,
Până când secera o să-mi despartă, zvâcnind,
Capul de inima înfiorată.

AUTOPORTRETUL

În primele zile ale lui septembrie, după multe săptămâni de arșiță neobișnuită, au fost câteva zile ploioase. Klingsor își picta în aceste zile, în sala cu ferestre înalte ale *palazzo*-ului său din Castagnetta, autoportretul, care se află acum la Frankfurt.

Această pictură înfiorătoare și totuși fermecător de frumoasă, ultima lui operă desăvârşită, încheie lucrul din acea vară, încununând o perioadă de activitate nespus de aprinsă și trepidantă. Mulţi au remarcat că oricine îl cunoştea pe Klingsor îl recunoştea imediat şi fără ezitare în această pictură, deşi niciun portret nu se îndepărtase vreodată atât de mult de orice asemănare naturalistă.

Ca toate operele târzii ale lui Klingsor, și acest autoportret poate fi privit din cele mai diferite unghiuri. Pentru unii, mai ales pentru cei care nu-l cunoșteau pe pictor, tabloul este un concert de culori, un covor de nuanţe minunat potrivite, dând o impresie de nobleţe şi liniște, în ciuda policromiei sale. Mulţi văd în el o ultimă încercare îndrăzneaţă, chiar disperată de a se elibera de obiectual, o figură pictată ca un peisaj, părul amintind de frunze şi coajă de copac, găvanele ochilor precum scobituri în stâncă – ei spun că această pictură amintește de natură atât cât o creastă muntoasă amintește de un chip de om, atât cât o creangă de copac amintește de mâini şi picioare, doar de departe, doar ca o pildă. Alţii, dimpotrivă, văd în această operă numai obiectualul, chipul lui Klingsor, descompus şi tălmăcit de el însuși cu o introspecţie psihologică neînduplecată, o uriașă confesiune, neiertătoare, emoţionantă, înspăimântătoare. Mai sunt apoi alţii, și printre aceştia cei mai aprigi adversari ai săi, care văd în acest portret doar produsul şi simbolul presupusei nebunii a lui Klingsor. Ei compară capul picturii cu originalul văzut în mod naturalist, cu nişte fotografii, şi găsesc în deformarea şi exagerările formelor, trăsături negroide, degenerate, atavice, animalice. Unii critică şi idolatrismul şi fantasticul acestei picturi, văd în ea o manieră

de autodivinizare monocromică, o blasfemie și autoslăvire, un fel de grandomanie religioasă. Toate aceste maniere de interpretare sunt posibile, și încă multe altele.

În timpul cât a lucrat la acest tablou, Klingsor nu ieșea decât noaptea, bea vin, mânca doar pâine și fructe pe care i le aducea hangița, rămânea neras și arăta într-adevăr groaznic, cu ochii adânciți sub fruntea arsă. Picta șezând și pe de rost, doar din când în când, aproape numai în pauzele de lucru, se întorcea spre peretele dinspre miazănoapte al odăii, unde se afla oglinda mare, de modă veche, pe care erau desenați lujeri de trandafiri, întindea capul înainte, își holba ochii și făcea grimase.

Multe erau fețele pe care le vedea în spatele feței lui Klingsor din oglinda mare, printre trandafirii stupizi. Pictă multe fețe: fețe de copil, dulci și uimite, tâmple tinere pline de vis și văpaie, ochi batjocoritori de bețiv, buzele unui însetat, unui om hăituit, unui suferind, unui nedumerit, unui desfrânat, unui *enfant perdu*. Capul însă și-l zugrăvi maiestuos și brutal, ca al unui idol al pădurilor seculare, narcisist, un Iehova gelos, o sperietoare în fața căreia se sacrifică primii născuți și fecioare. Acestea erau câteva din chipurile sale. Alt chip era al celui decăzut, al celui apus, al celui împăcat cu declinul său. Pe țeastă îi creștea mușchi, dinții bătrâni stăteau strâmbi în gură, crăpături adânci brăzdau pielea veștejită, iar în crăpături erau bube și mucegai. Tocmai asta prețuiesc unii prieteni. Ei spun: iată omul, *ecce homo,* omul obosit, lacom, sălbatic, pueril și rafinat al acestor timpuri, europeanul murind și voind să moară, înnobilat de fiecare dorință, apăsat de fiecare povară, însuflețit de conștiința declinului său, pregătit pentru orice progres, gata de orice regres, plin de văpaie și oboseală, dăruit destinului și durerii ca morfinomanul otrăvii, însingurat, golit, străvechi, Faust și Karamazov laolaltă, animal și înțelept, complet despuiat de ambiție, complet nud, plin de spaimă copilărească de moarte, obosit și pregătit să moară.

Și mai departe, mai adânc, în spatele acestor chipuri, dormeau alte chipuri, mai îndepărtate, mai profunde, mai îmbătrânite, primitive, animalice, de plantă, de piatră, ca și cum ultimul om de pe pământ și-ar aminti în momentul dinaintea morții, încă o dată, rapid, toate configurațiile trecutului și începutului său.

În aceste zile turbate, încordate, Klingsor trăia ca un extatic. Noaptea, se umplea puternic de vin și apoi stătea cu lumânarea în mână, în fața vechii oglinzi, își privea fața în sticlă, o față de bețiv zâmbind melancolic. Într-o seară avea o iubită la el, pe divan în atelier, și în timp ce o strângea în brațe, se uită peste umărul ei în oglindă, și văzu lângă părul ei despletit figura lui descompusă, plină de desfrâu, dar și plină de scârbă, cu ochii înroșiți. O chemă din nou, a doua zi, dar femeia se umpluse de groază și nu mai veni.

Noaptea dormea puțin. Deseori se trezea din vise înfricoșătoare, cu sudoarea pe față, sălbatic și obosit de viață, și sărea totuși imediat în picioare, privea fix în oglinda dulapului, citea peisajul pustiu al acestor trăsături turbate, posomorât, plin de ură sau zâmbind a pagubă. Avu un vis în care se vedea pe sine, schingiuit, bătându-i-se cuie în ochi, smulgându-i-se nasul cu un cârlig. Schiță cu cărbune, pe o copertă de carte care-i era la îndemână, această față chinuită, cu cuie în ochi... Am găsit ciudata foaie după moartea sa. În accesele de durere, se chircea deasupra spătarului unui scaun, râdea și striga de durere și-și ținea chipul descompus în fața oglinzii, își observa trăsăturile, luându-și în râs propriile lacrimi.

Și nu doar chipul său, sau cele o mie de chipuri ale sale, le picta în această lucrare, nu doar ochii și buzele lui, văgăuna îndurerată a gurii, stânca despicată a frunții, mâinile rădăcinoase, degetele cu tremurul lor nervos, inteligența batjocoritoare, moartea din ochi. Mai pictă, în stilul lui încăpățânat, supraaglomerat, concis și înfiorat, viața, iubirea, credința, deznădejdea sa. Pictă cârduri de femei despuiate, gonite de furtună precum păsările, ofrande pe altarul idolului Klingsor, și un tânăr cu față de sinucigaș, temple și păduri îndepărtate, un zeu bătrân și bărbos, puternic și prost, un sân de femeie spintecat de un pumnal, fluturi cu ochi pe aripi, iar în fundalul imaginii, la limita haosului, moartea, o fantomă cenușie care cu o suliță minusculă cât un ac îi înțepa creierul lui Klingsor.

După ce picta ore întregi, îl cuprindea neliniștea, mergea arzând ca o torță, fără să se odihnească, prin camere, ușile fluturau în spatele lui, scotea sticle din dulap, scotea cărți din rafturi, covoare de pe mese, stătea citind pe jos, se apleca respirând adânc pe fereastră, căuta schițe și fotografii vechi și umplea podelele și mesele și paturile și scaunele

din toate camerele cu hârtii, picturi, cărţi şi scrisori. Totul flutura dezordonat, confuz şi trist, când vântul şi ploaia pătrundeau prin fereastră. Îşi găsi multe alte lucruri, portretul de copil, imaginea luminoasă de când avea patru ani, într-un costum alb de vară. De sub părul bălai, aproape albicios, se ivi o faţă dulce de băieţel. Găsi fotografiile părinţilor săi şi ale unor iubite din tinereţe. Totul îl preocupa, îl incita, îl încorda, îl chinuia, îl împingea încoace şi încolo, apuca totul şi-l azvârlea din nou, până când se înfiora iarăşi şi stătea pictând mai departe pe tabla de lemn. Trase brazde adânci în prăpastia portretului său, înălţă mai trainic templul vieţii sale, exprimă mai puternic veşnicia fiecărei existenţe, mai înlăcrimat deşertăciunea vieţii, mai ironic condamnarea la descompunere. Apoi, sărea din nou în picioare, ca un cerb hăituit şi gonea prin odăile sale. Îl înfiora bucuria şi satisfacţia de a crea ca o furtună umedă, jubilândă, până când durerea îl arunca din nou la podea şi-i arunca în faţă cioburile vieţii şi artei sale. Se ruga în faţa picturii lui şi scuipa. Era dement ca orice creator. Dar făcea totul extraordinar de bine în nebunia creaţiei, dădea tot ce trebuia operei sale, infailibil ca un somnambul. Simţea că în această luptă groaznică pentru portretul lui nu se săvârşea doar o soartă şi judecata unuia, ci omenescul, generalul, necesarul. Simţea că avea din nou o misiune, un destin şi toată frica şi goana trecută şi ameţeala şi buimăceala fuseseră doar spaimă şi fugă de această misiune. Acum nu mai exista nici spaimă, nici fugă, doar lovitură şi împunsătură, victorie şi declin. El biruia şi cădea, suferea şi râdea, se sfâşia, omora şi murea, năştea şi era născut.

Un pictor francez dori să-l viziteze, hangiţa îl conduse în anticameră, dezordinea şi mizeria rânjeau din odaia supraâncărcată. Klingsor veni, plin de vopsea pe mâneci, pe faţă, cenuşiu, neras, alergând cu paşi mari prin cameră. Străinul îi aduse salutări din Paris şi Geneva, îşi exprimă tot respectul. Klingsor mergea încoace şi-ncolo, părea să nu audă. Oaspetele tăcu jenat şi începu să se retragă, atunci Klingsor veni lângă el, îi puse mâna acoperită de vopsea pe umăr, îl privi de aproape în ochi. Mulţumesc, zise el încet, cu greu, mulţumesc, dragă prietene. Eu lucrez, nu pot vorbi. Se vorbeşte prea mult, mereu. Nu fiţi supărat pe mine, şi salutaţi-mi prietenii, spuneţi-le că îi iubesc. Şi dispăru din nou în cealaltă cameră.

Pictura terminată o puse, la sfârşitul acestor zile biciuite, în bucătăria goală nefolosită şi închise. N-a arătat-o niciodată. Apoi luă veronal, dormi o zi și o noapte, după care se spălă, se bărbieri, își puse lenjerie şi haine noi, merse în oraş şi cumpără fructe şi ţigări spre a le dărui Ginei.